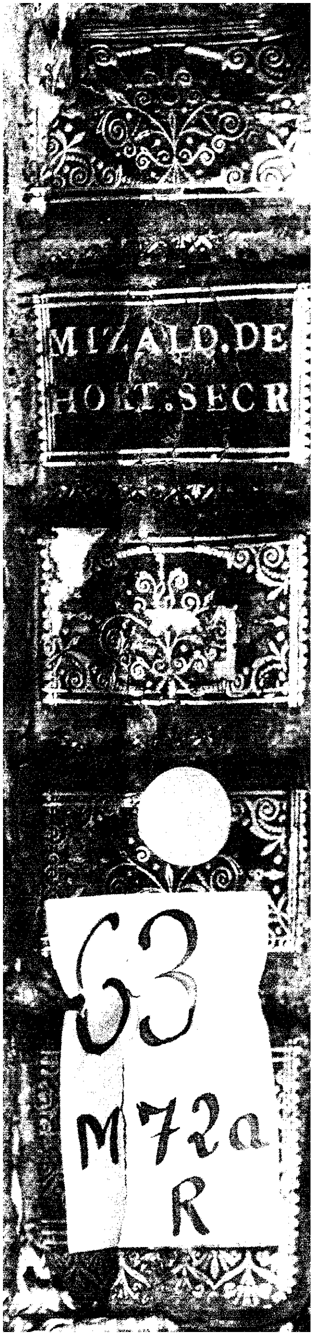

MIZALD. DE
HORT. SECR
63
M72a
R

Alexikepus, ſeu AVXILIARIS ET MEDICVS HORTVS,

Rerum variarum, & ſe-
cretorũ Remediorum
acceſſione locu-
pletatus.

AVTORE ANTONIO MIZALDO
MONLVCIENSI, MEDICO.

LVTETIÆ.
Apud Federicum Morellum, Re-
gium Typographum.

M. D. LXXV.

SVMMA PRIVILEGII.

REGIA sanctione cautum est, ne alius quispiam præter Federicum Morellum, Regium Lutetiæ Typographum, huncce *Alexikepum, seu Auxiliarem & medicum* Hortum, *Autore* ANTONIO MIZALDO *Monluciensi*, *Medico*, intra quinquennium absque manifesto eiusdem Mizaldi consensu, sub Regis ditione imprimat, aut vendat. Qui secus fecerit, libris & pœna in sanctione æstimata mulctabitur. Concessum fuit Priuilegium Lutetiæ Parisiorum die quinta Octobris, 1570.

Per Regem in Consilio,

DENYS.

VIRO ERVDITIONE ET PRVDENTIA INSIGNI, IOANNI CAMVSIO, in ſecretiore Regis conſilio Senatori, & Regij æra-rij Præfecto, ANTON. MIZALDVS Medicus S. D.

HERBARIAE medicinæ admiranda ſecreta, & auxiliares, ut ſic dicam, manus, dum olim perpendiſſent Imperatorum, Regum, & illuſtrium hominum quamplurimi, Vir ornatiſsime, & ſi in Republica adminiſtranda, & regendis prouinciis, tractandiſque regnorum grauiſsimis negotiis valde eſſent occupati, eos nihilominus, captato ocio, non mediocre ſtudium colendis hortis, & inquirendis plantis, ſcrutandiſque illarum viribus adhibuiſſe, fidem faciet (ut herbas multas taceam, quæ à Regibus & illuſtribus viris earum inuentoribus & cultori-

bus, sua adhuc retinent nomina) celebre Diocletiani Imperatoris responsum, Herculio & Galerio, vt scribit Sextus Aurelius Victor, perappositè redditum. Quo scilicet tempore ab his sollicitè hortabatur ad recipiendum Imperium, quod vltrò dimiserat. Vtinam, inquit ille, possetis visere olera nostris manibus Salonæ instituta, profectò istud tentandum nunquam iudicaretis, nec me ad onerosum Imperij diadema repetendum tam anxiè sollicitaretis. Credibile est, sanè, id rei herbariæ studium, eámque hortensium curam, tantos viros nunquam inuasisse, quòd plãtarum cognitio illis iucũda esset ac delectabilis, sed quòd saluberrima, & omnium vtilissima videretur, cùm ad vitæ communis vsum, tum ad tuendam sanitatem, & præcauendos, abigendósue morbos, seu instantes, seu præsentes. Quæ singula, ad excurrendum ærumnosæ istius mortalis vitæ lubricum stadiolum, cùm aliis, tum maximè prudentibus & circumspectis viris, iuuandæ Reipubl. natis & vocatis summè optanda, omníque ope comparanda esse quis neget? Horum itaque virorum albo ascriptus cùm sis, nec frustra, nec temerè, priscorum memorabili exemplo inuitaris & tuapte sponte moueris ad herbariæ medicinæ simplicis & hortensis cognitionem adipiscẽdã: vt tibi imprimis, deinde tuis, M. Catonis exẽplo,

plo, (sicuti paulò pòst audies) commodè, & , si quando vrgebit occasio, Hippocrati nostro præceps & lubrica nuncupata, ex tempore, consulere, ac salubriter prospicere queas. Hoc sanè tam præclarum tuum institutum simul atque fama mihi nuntiauit, imò verò, vbi res ipsa coram mihi indicauit, & familiari tuo colloquio aperuit, iam inde cogitare non cessaui, quonam modo hac in parte, qualicunque studio meo, & industria prodesse tibi possem: Tibi, inquam, summopere mihi amico, & veteri meo συμμαθητῇ, *cùm prima in mathematicis disciplinis hîc iaceremus fundamenta, sub eximio & incomparabili viro* ORONTIO FINAEO, *Regio illarum professore & illustratore vtrique nostrûm amicissimo. Itaque, dum in eam cogitationem & diu, & multùm incubuissem, & ferè succubuissem, quòd nihil in toto inopiæ meæ cornu & chartacea supellectile se offerret tuo dignum desiderio & iuuando instituto proprium, factum est tandem, vt quod diuûm promittere nemo audebat, sicuti canit poëta, voluenda dies nobis daret vltrò. Quid illud est, inquies? nimirum Hortulus hic medicus. Eo etenim duce, ceu herbario quodam Theseo, & medico* προδρόμῳ, *ac pædagogo, facili manu, faciliore comitatu, ac facillimo medicæ doctrinæ colloquio deducêris per omnes horten-*

sium plantarum & arborum familias. Hic vbi paucis & accuratè doceberis, Quid valeat quæque, & quem morbis præbeat vsum. Illo itaque, tuo Hortulo, Vir prudētiss. salubriter & fœliciter fruere, aspirante cœlesti Aesculapio, sine quo est omnis medicina venenum. Cuius immensa bonitas faxit, vt Xeniolum hocce nostrum, nouo & ineunte hoc anno, antiquorum more, tibi candidè & ex animo oblatum, gratissimum fuisse percipiamus: Auspicio fœlix totus vt annus eat. Lutetiæ, Calend. Ianuarij, Anno Domini, 1574.

**
*

ANTONII MIZALDI in Alexikepum, seu Auxiliarem & medicum Hortum, Prolegomena.

HVMANAE vitæ auxiliatrix illa & morborum medicatrix Officina, Græcorum antiquissimis Ἀλεξίκηπος, nobis adiutorius, opifex, & salutaris Hortus nuncupata, animũ meum in admirationem curæ diligentiæque maiorum mirum in modum agit. Qui nullo testudinis aut lyræ sono, vt olim Orpheus & Amphiõ, vsi, sed operosa animi & corporis contentione, peruigilíque studio, longinquas syluas, & arduos monteis, inuiósque saltus in oppidis & rusticis tuguriolis habitare coëgerunt. Quod tum maximè contigit, quando mortalium generi saluberrimas & beneficentissimas plantas ac arbores à noxiis & maleficis secretas, posita omni feritate agresti, cicures ac domesticas reddiderunt: hoc est, à syluis & montibus, vbi alendis duntaxat & stabulandis feris, nidulandísque volucribus & stabant & cadebant, in vitæ vsum & alimoniam hominum, paulatim ad vrbanos & rusticos hortos ædibus vi-

Hortus, humanæ vitæ auxiliatrix officina.

Priscos coëgisse syluas, rura, & montes in vrbibus habitare, & quonã modo.

cinos (ne longiùs posthac esset eundum) ceu aurigæ quidam, θεόπεμπτοι, hoc est, è cœlo missi, deduxerũt, & diligẽti cura, cultúque industrio, pueris ac senibus familiares reddiderunt. O térque, quatérq; beatos homines: qui Herculeis armati viribus, & Nestorea præditi sapiẽtia, nihil intentatũ, inexpertúmque esse voluerunt, nihil denique occultatũ, & opertũ quod posteritati profuturum agnoscerẽt: Hinc scilicet hortorum inenarrabilis ille prouentus, & hortẽsium cõmoda mille, mille iuuãdi arteis, seu vitę subsidia spectes, seu morborũ remedia, ad hæc vsque sæcula, ceu per manus patrum in filios, & filiorũ in nepotes, natorúmque natos, & quotquot nascẽtur ab illis, immensa Dei Opt. Max. bonitate, tot iam labẽtibus annis fœliciter processerũt, procedéntque deinceps, nisi hominum obstiterit vecordia. An verò nos tot opes & tantam à tantis viris, tãto labore partam, & veluti hæreditario iure nobis relictam possessionem, comparatámque fœlicitatẽ ex innumera illa hortensium remediorum materia, abscondemus, nepotúmque nostrorũ vitã etiam alienis bonis, nedũ nostris, turpiter & iniquè defraudari patiemur? Ita sanè maiorum inuenta & bona publicæ vtilitati inuident, qui posteritatis immemores sibi dũtaxat viuunt, sibi solis sapiũt, & hac vitæ vsura, cochlearũ more fruuntur: sæua, ita me Deus amet, mercede, aduersus illos qui de obscurissimo fumo perspicuam lucẽ eis dederũt, & de asperis mõtibus, opacísque nemoribus, ceu de terræ stercoribus, gẽmas & preciosissimũ aurum, gratis, sed non absque puluere & sudore, eruerunt:

Priscorum geoponicorum mira diligentia in iuuanda posteritate.

Nepotes laborum & fœlicitatis maiorum participes fieri debere.

Hæc videãt βιβλιοφύλακες, vel potiùs βιβλιοτάφοι, nostri temporũ.

eruerunt: non alio sanè animo, nec spe alia, aut concepto voto alio, nisi vt tantorum bonorum particeps fieret posteritas, eadémq; maneret cura nepotes. Ne itaque in hac diis & hominibus exosa ingratorum cymba me nauigasse obiiceret posteritas, ego toto vitę meæ curriculo manibus & pedibus omnem moui lapidem, vt studiũ qualecunque meum & pertenuem industriã in Reipublicæ vsum & cõmodum, pro mea Mineruula, sedulò conuerterẽ: & quæ preciosa, à Deo imprimis, deinde à maioribus meis, & me doctioribus viris accepi, sanè quàm libenter in commune bonum proferrem. Qua in re, cùm ego hactenus totus fuerim, & mira voluntate, animíque propensione adhuc sim, & in posterũ, superis fauentibus esse mediter, vel neglecta valetudinis & fortunarum mearum iactura, quæ in dies graue hinc mihi facit negotium, ecce, medicum hunc Hortulum publicæ vtilitati offero & depromo. Haud ignarus non defuturos qui illum superciliosè sint excepturi, & fortassis superciliosiùs lecturi, ad hunc, demorso labro, obmurmurantes modum: Vah! quid isti venit in mentem velle hodie morborum remedia per tot annorum centurias in hortis ociosé iacẽtia, & animalium, hominúmque pedibus vbique cõculcata, vigente medicaminũ omnis generis tanta copia, suscitare, & reditura commonstrare? Non illud est, inquient, irridere, & vnà oleum ac operam ludere? Sanè, & si anceps esse sciam ac lubricum rerum omnium cùm nouarum, tum renouãdarum propositum, videatúrque hocce institutum arduum, & quæ-

Autoris mira voluntas & par animus in cõmune bonũ iuuandum.

Morosorũ, calumniantium, & inuidorum plena omnia.

ſtuoſo iſto tẽpore admodum operoſum, nihilominus tentandum venit: quid enim tentaſſe nocebit, tam grãdi & ſalutari vitæ pauperum & populariũ emolumento, ſeu præſentes morbos abigere ſatagant, ſeu inſtantes auertere? Quibus per rei familiaris anguſtiam & prementem inopiam, liberum non eſt medicos acceřſere, & ab illis ad quęſtuoſos pharmacopolas, quoties libet, diuertere. Preciũ itaque operæ factur ũ me putaui, ſi in pauperum & popularium gratiam demõſtrarem morborum remedia & vitę auxilia, ex eorũ Hortulis, & viridariis, ſtatim ac facilè poſſe cõparari: Adhæc, vt cuique manifeſtum facerem, quòd

Pium valde opus & vtile, pauperes iuuare.

Multa renaſcentur, quæ iam cecidere: cadéntque,
Quæ nunc vſus habet medicamina: ſi volet ille,
Et ratio: quibus eſt & vis & norma medendi.

Omniũ rerum ſtatæ ſunt viciſſitudines.

Cæterum, inſtitutum hocce noſtrum nec nouum nec inauditum eſſe fatebũtur, qui vel legerint, vel ſaltem audiuerint herbariã & hortenſem medicinam omnium primã à Pythagora & Democrito integris voluminibus deſcriptam fuiſſe: & ab eodẽ Democrito ab Ægyptiis acceptã, Hippocrati amico & συγχρόνῳ ſuo cõmunicatã. Quæ, vt inuentis hominum paulatim locupletaretur, autores ſunt Herodotus, Strabo, Plutarchus, & alij, piaculum olim fuiſſe, ægrotos in publicum stratũ, Ægyptiorum more, delatos præterire, niſi priùs à prætereunte nũciatum eſſet, quibus herbis & auxiliis ſimili correptus morbo ipſe vel alius ſanitatẽ recuperaſſet. Addam ex Pauſania, fuiſſe in Epidauro lucum Æſculapio, ſucceſſori Apollinis in arte medẽdi, ſacratũ, in quo tẽplum

Herbaria medicina omnium prima.

Aegyptiorũ mos.

Aeſculapij templum in Epidauri luco quorſum inſtitutum & cõditum.

erat

erat rotundũ,marmore cãdido elaboratũ, & columnis quãplurimis ſuffultũ, in quibus tum virorũ,tum mulierũ Æſculapij auxilio ſanatorum, nomina inſculpta erãt:& inſertũ quo quiſq; morbo laboraſſet, & quibus ſignis deprehenſum id eſſet,quibúſve herbis,remediis & curationis methodo progreſſum. Quã methodũ aiunt Hippocratẽ, cõflagrato tẽplo,in Aphoriſmos,ſentẽtias & artem digeſſiſſe. Hinc nimirũ, & ex eo tẽpore apud varias gẽteis templa Æſculapio in ſyluis & mediis viis extra vrbeis paſſim cõdita eſſe leguntur. Quæ,per deos immortales, quid aliud ſignificauerunt quàm priſca & prima morborũ remedia nõ fuiſſe in vrbibus & officinis,ſed in agris & ſyluis, vbi νοσόθεος καὶ ἀλεξίμωρες ille implorabatur, & ęgrotãtibus eò tẽdẽtibus,vel,eorũ gratia,aliis, quid agendum foret, opportunè ſuggerebatur? Næ,ſyluæ,inquit Plinius, horridiórq; naturæ facies medicinis non carẽt:ſacra illa parente rerum omniũ nuſquã non remedia homini diſponẽte. Quæ quidem remedia ſummo ſtudio,vt pręmonuimus,& accuratiſſima diligẽtia,à priſcis operũ naturæ ſcrutatoribus indefeſſis & cultoribus excellentiſſimis,tãdem ex ſyluis & mõtibus, horridiore naturę facie,ad vrbanos & ruſticos hortos, Deo Opt.Max.viã monſtrãte,fœliciter conceſſerũt & cõmigrarunt. Quis,obſecro,inficias iuerit populũ Romanũ annis ſexcẽtis & ampliùs, gentiũmq, millies millena millia,à mũdi exordio ſalubriter longęuã ætatẽ vixiſſe abſque pharmacopolis & medicis, ſed non tamẽ abſque medicina? Quæ,vt ſimplex erat & ſuauis, ita inuentu & pa-

Quorſum Aeſculapij templa in mediis viis condita.

Medicaminum plena omnia.

Romanos & alios diu abſque medicis, ſed nõ ſine medicinis, vixiſſe.

ratu facilis, quia altilis, vernacula & hortensis. Quis nescit Marcũ illũ Catonẽ, triũpho, censura, & literarũ claritate insignẽ, herbis quas plãtauerat, & maximè hortẽsi brassica vsum, se, coniugẽ, filiũ, necnon libertos & familiares ad longæuam senectutẽ incolumes perduxisse? Quis non legit Antoniũ Castorẽ, cui Plinius in herbarũ cognitione omnia, exceptis paucis, fatetur se debere, tanquam ei cui summa esset autoritas in ea arte, plantas quamplurimas in suo horto habuisse & aluisse, quarũ subsidiis illæso sanitatis robore cẽtesimũ transegit annũ, ac ne ætate quidẽ memoria aut vigore cõcussis? Nónne Sabinus Tyro librũ κηπουρικῶν, id est, hortẽsium, edidit, & tuendæ valetudini Mecœnati dicauit? Num Valgius Romanus, & Põpeius Lenæus Põpeij magni libertus, herbariam medicinam è bibliotheca Mithridatis à Pompeio deuicti comparatam, Romanis exhibuerunt? Si antiquiora exigis, consule Marc. Varronem: ex illo statim audies sapientissimum illum & eloquentiss. Nestorem (qui Troiani belli temporibus ante Romam conditã annis trecentis, vel amplius, sub Dauidis tẽpora floruit) ἀλεξίκηπον, id est, auxiliarẽ & medicum hortũ habuisse, eúmque eleganti carmine descripsisse. Fuit itaque hortensis medicina antiquissima, &, Senecæ amplissimo testimonio, olim paucarum herbarũ scientia. Quæ deinde in tam multiplicem varietatẽ peruenit, posteaquam multos & varios dubiósque morbos, multa, varia & dubia fecerunt fercula, certo ac merito luxuriæ supplicio. A quo immunes erant, qui nondum se deliciis soluerãt, & qui

M. Catonis Brassica medica.

Antonij Castoris Hortus medicus.

Nestoris Hortus auxiliaris.

Cur medicina olim paucarum herbarum scientia in tantam varietatem venerit.

& qui sibi imperabant, sibi ministrabant, & simplici, tenuíque victu vtebãtur. Qui postquã cœpit non ad tollendã famem, sed potiùs irritãdam quæri, & hinc mille sunt inuentæ conditurę quibus auiditas excitaretur, tũ miserabilior valetudo, vita & facies ex his, quàm ex frugalitate & simplici victu emersit, multóque miserabilior ad posteros trãsitura est, nisi voluptatibus vltra modũ cõcupitis fręnum iniiciãt helluones, terræ & maris vastatores. Quorũ tam varios & multiplices morbos, ecquid, obsecro, miraberis, si coquos diligẽter numeraueris, eorúmq; artificia sedulò obseruaueris? quæ, & medicorũ, & pharmacopæorum multas, iure bono, hinc alunt familias. Sed quò, instituti mei oblitus, digredior? Redeo itaq; è diuerticulo in viam, & hortensem medicinam priscis Romanis summo in precio habitã, repeto. Apud quos, cùm annis à condita vrbe D C, & amplius, vt antea scripsimus, obuiis vlnis, quod aiunt, excepta fuisset, eámque omniũ diligẽtissimè excoluisset Marc. Cato vsque ad annum vitæ suæ LXXXV. (ne quis illi tempora ad experiendum defuisse existimet) tandẽ crescente cum imperio opulẽtia, & omni gulæ ac veneris scelerata vbique licentia, è medio hominũ cœtu abire, & longè exulare coacta fuit: accersitis ex eo tempore, cùm nauibus, tum equis, ex Asia, Gręcia, Ægypto, Sicilia, Arabia, Massilia, & aliis exteris nationibus, medicis quibuscunque: contra Marci Catonis oraculum Marco filio, longè antè, ad hunc enunciatum modũ: Hoc puta vatẽ dixisse, Quãdocũque ista gens, Marce fili, (de Gręcis loquẽs)

Coquos cũ suis variis artificiis, morborum variorum autores esse.

Vnde priscæ medicinæ hortensis fuga & exilium.

M. Catonis oraculum de exteris medicis.

medicos ſuos huc mittet, omnia corrũpet. Iurarũt enim inter ſe, barbaros omneis (ſic enim Gręci alias à ſe nationes nuncupabãt) necare medicina: ſed hoc ipſi, inquit, mercede facient, vt facilè diſperdant. Id quod multorum exitio tandẽ contigit. Cùm enim hi fata regere crederentur, Romã ingreſſi, imperia ſanè quàm ſęua exercuerũt, & hinc Plinio anſam præbuerunt ſcribẽdi, medicinam artium omnium vnam eſſe quæ imperãtibus imperet, ac homines impunè occidat. Videbamus, inquit ille, conſulares ſenes hybernis ægros algoribus, in lacus demerſos ad ſtuporẽ vſq; rigẽtes: eóque cæcitatis tum vẽtum fuit (perinde atque hodie) vt quibuſcunque ſe medicos, vel de nomine, aut habitu, opinionéve profitẽtibus, ſtatim crederetur: cùm in nullo mendacio periculũ vllũ ſit periculoſius. Hi itaque vt nouitate quadam, ſicuti in medendi arte à pleriſque fieri ſolet, famam aucuparentur, cœperunt illico hortenſeis materias & medicinas publicè damnare, irridere, & inflatis buccis vſque ad nauſeã deſpuere. Quas vt prorſus perderent, & ad templum obliuionis perpetuò relegarẽt, quæſtuoſiſſimas officinas, & pharmacopolia, in quibus, vt ſcribit Plinius, ſua cuique homini venalis promittitur vita, barbaris & inauditis medicamentis, ac nomenclaturis ſuperba & illuſtria paulatim ſecũ deduxerunt & introduxerũt. Quæ iam inde radices adeò propagarunt, & artifices ſuos tam lõgè & latè ſparſerunt, vt hodie de illis meritò dici poſſit, *Quis enim non vicus abundat?* In his nemo non videt innumeras pyxides argenteo nitore decoras: capſulas miro artifi-

Quando & quomodo hortẽſis medicina è medio hominũ ſublata fuerit.

Pharmacopoliorũ magnus vbiq; numerus.

artificio picturatas, & vascula sanè quàm elegantia, sed quæ alicubi nunquam vel orientem, vel occidentem Solem viderunt, & perquàm rarò aperta fuerũt: Vt taceam indicibilia artificia, inexplicabiléſque misturas & cõpositiones, quas solis hominũ ingeniis constare, vel antiqua Plinij autoritate, certũ est. Non fecit, inquit ille, cerata, malagmata, emplastra, collyria, antidota, & id genus alia, parens illa & diuina rerum artifex omnium Natura, officinarũ & auaritiæ commenta sunt. Nã Naturę opera simplicia, absoluta atque perfecta gignũtur. Perperam itaque faciũt, qui neglectis simplicibus naturæ bonis, vltrò ac liberaliter nobis oblatis, & absq; magno artificio, sumptu, fuco, labore & apparatu absolutis ac suauibus, ad externa & longinqua remedia composita, dubia, ingrata, nauseabunda, incognita, & sæpenumero suspecta confugiunt. Quibus comparandis, & vitæ & fortunarum alea, sanè quàm incerta, lubrica & momentanea.

Artificia & cõpositiones pharmacopœorũ, vnde.

Simplicia priora compositis, & ob id præferenda.

Impiger ad Græcos, Mauros, Babylonas & Indos,
Velis ac remis pharmacopola volat.

Quod quàm temerè fiat, ex Plinio audire graue non sit: Nos, inquit, Indicarum, Arabicarũmque mercium, aut externi orbis medicinas nequaquã attingimus. Non placent remediis tam longè nascentia, quę nobis non gignũtur, imò ne illis quidem, alioquin non venderent. Audis summi viri sententiã longè antiquissimã de exoticis & barbaris medicamẽtis: quæ hodie apud multos tanti fiunt, adeóque probantur & placent, vt malè sarta putetur esse vita, & corporis valetudo parũ

Longè petita & nascentia, non debere remediis placere.

Barbara medicamẽta suspecta.

firma, nisi barbaris & sæpenumero adulteratis medicamentis, magnóq; emptis & suspectis, miserrimè delusa fuerit. ó quantũ est in rebus inane! Hinc scilicet, vlceri admodũ paruo & leui morbo medicina è rubro mari ac nouis insulis accersitur: cùm vera & neutiquã suspecta remedia, vt ille idẽ testatur Plinius, pauperrimus quisque cœnet, ac pedibus suis in ꝓprio hortulo, vel agello, quotidie conculcet. Hæc si ita sunt, vt re vera esse cõstat, quis, per Deos immortales, non dicat stultum, imò verò insanũ esse, longiùs quærere quod ante pedes iacet, sumptúque periculoso ac dubio id comparare, quod sæpenumero impostura & veneficio constat? Multò itaque tutiùs fuerit, vt scripsit ad Antigonum regem Diocles Carystius medicus ab Hippocrate fama & ætate secundus, & à Galeno tantopere commendatus, iis vti quibus delinqui facilè nõ potest. Ex quorum numero sunt, vt ille idem tradit, beta, aqua mulsa incocta, malua, rumex, mercurialis, & omnia melle cõdita: cũcta enim hæc alui deiiciũt sedimina. Arcades, vt autor est Plinius, medicaminibus nequaquam vtũtur, sed lacte circa ver: quòd tunc succis maximè turgeãt herbæ, medicentúrq; vbera pascuis. Bibũt autẽ vaccinum, quoniã boues omniuoræ ferè sunt, & ob id tunc tẽporis medicatum lac habent. Hinc sanè haudquaquam temerè factum crediderim, quòd gentes pleræq; Maij mẽsis butyrum diligenter sibi comparẽt, & ad multos vsus diligentiùs condant ac reponant. Dic, amabo te, non summa est cæcitas peregrinis & incertis ita subscribere, vt tua certa & probata negli-

Vera remedia in hortis pedibus calcari.

Diocles aureum hoc Opusculum à nobis haud ita pridem in lucẽ venit.

Animalium lac vere nouo medicamentosum esse.

negligas? Non deridenda, vel potiùs commiſeranda eſt amentia, dum tibi ſcire non libet, quid ſaluti tuæ cõducat, alienis pedibus ita ambulare, alienis oculis ita inſpicere, auribus alienis ſic audire, aliorum manibus ſic omnia accipere, & de aliorum præſcripto ac iudicio ita pendere, vt tibi prorſus aliena ope, arbitrio ac voluntate, miſerrimè ſit viuendum & moriendum? Siccine vitæ & morborum patria ſubſidia in hortis deſpecta iacebunt, ac ſi duntaxat ventri ſaburrando, oculis paſcendis, & naribus recreãdis, à rerum omnium parente Deo, & ei ancillante Natura (quã iuſtiſſimam vbique noſter nũcupat Hippocrates) vltrò & data & oblata eſſent: aut alẽdis tantùm vermibus, erucis, limacibus & araneis nata? Quid hoc, quæſo, conſilij & prudẽtiæ eſt, ægrotos toties repetitis pharmacis, viſu, guſtu & olfactu, imò verò auditu, & ſolo nomine iniucũdis, moleſtis, ac nauſeã mouẽtibus, excarnificare, quos ſemel, vel iterum ſimplici herbula hortenſi, à morbo iucundè, tutò ac citò poſſis redimere? Nõ mera eſt ſtupiditas, dubia & ſuſpecta ita perſequi, ſic probare, amplecti & ambire, vt certã, extemporaneã, & omni tempore vigentẽ domi tuæ medicinã pro nihilo ducas? Medemur, ſcilicet, aliena fide, & famã exoticorum medicamentorũ autoritate neſcio qua, variiſque rerum (quas vix clitellatus veheret aſellus) miſcellaneis & centonibus, multiplicique ingredientium, vt dici ſolet, farragine oſtẽtationis plena, ceu quodã aucupio venamur. Quaſi verò facultates rerum aceruatim congeſtarũ, & veluti geomanticis punctis, fortuitò ab oſtentatoribus,

Miſerrima eſt vita, quæ pendet ex aliorum ope & arbitrio.

Pulchra & notatu ſanè quàm digna.

Dubia & ſuſpecta, pro certis vſurpanda non eſſe.

Remedia & rerum facultates ex farragine & miſcellaneis ſcriptorum æſtimari non debere.

veriùs quàm doctoribus plerisque scriptarũ, ex eorũ cadãt arbitrio. Scrupulatim, inquit Plinius, colligere ac miscere rerum vireis, non coniecturæ humanæ est opus, sed impudentiæ. Quid illud quod Hippocrates in quadã epistola ad Crateuã herbarium & ῥιζοτόμον suum scribit, incertam esse coniecturam eorum qui in purgationibus etiam cautè procedant. An quòd nullum sit medicamẽtum purgans, quod non aliquam partem de viribus nostri corporis & substãtia eius deprędetur? Hinc Auicenna rectè dixisse mihi videtur, quòd medicinas bibere, etiam si venenosæ non sint, tamen naturæ laboriosum esse solet. Cui Plato suffragatur ad hunc scribens sensum, Nullo modo sanę mentis homini suscipienda est illa medicorũ purgatio, quæ pharmacis, id est solutiuis medelis (præsertim violentis) fieri cõsueuit. Morbi enim nisi periculosissimi sint, pharmacis temerè irritãdi non sunt. Hæc dum audis, amice lector, sollicitè quæres ecquid in tã dubio & ancipiti pharmacorum casu & vsu, seriò ac tutò tibi agendum sit: Fruere priscorũ salutari more: elige ex tuo hortulo & agello medicas materias tibi notas ac familiares, apud te natas, tecũ educatas, maioribus tuis assuetas, patriæ probatas, & sub eodẽ cœlo, in eodémque aëre & natali solo tecum degentes, ac simili genio gaudentes. Quarum copia, vbi visum erit, & quoties desideratum tibi fuerit, recẽs ac vegeta, illico, ne longiùs sit eundum, & expectando languendũ, comparari poterit. Fallax est medicus, inquit Arnaldus à Villa noua, aut ignarus, qui quærit inusitata & rara, cùm possit communibus

Aureæ Auicennæ, Hippocratis & Platonis, sententiæ.

Autoris monitio et cõsilium pro pauperibus & populari statu ægrotãtium.

Arnaldi à Villa noua sententia summè notanda.

munibus ſubuenire lãguẽti: addit, quòd prudẽs & pius medicus, morbum in primis expellere ſatagit medicinalibus cibis, potiùs quàm puris medicinis. Sunt autẽ medicinales cibi, qui in hortis apud nos vigent & naſcuntur. Irride itaq; barbarorũ medicamentorũ vanos oſtentatores & impoſtores. Exſibila exoticorũ pharmacorum præcones, & eorundem, ad nauſeam vſque, helluones. Quibus nihil poteſt placere niſi quod Indiã ſonet, Heſperiam reſipiat, Aphricam agnoſcat, & nobis oppoſito Antipodũ mittatur ab orbe. Vis audire quid Andreas Matthiolus Dioſcoridis interpres diligentiſſ. de exoticis & barbaris medicamentis ſenſerit? Animaduertendum, inquit, quòd hoc æuo ſincera haud facilè inuenias medicamẽta quæ ex barbaris, & omnium maximè ex Alexandria Ægypti, & Syria, ad nos conuehuntur. Siquidem cùm omnia per Mauritanorũ, Turcarũ, Iudæorúmque manus tranſeant, qui nobis Chriſticolis ſemper dolos fraudéſq; moliuntur, Diis ſacrificiũ facere ſibi perſuadent, ſi nos in re quapiam fallere & inficere poſſint. Subſanna igitur eos qui peregrina φάρμακα, tum ſimplicia, tum cõpoſita, cum ſuis barbaris nomẽclaturis ad miraculum vſque extollunt & prædicant. Quæ, re vera, quandoque expiatione plus indigẽt, quàm vt corpora ritè expiare & purgare queant. Sanè ſi patres noſtri circunſpectè & æquis animis admiſiſſent ac ſuſtinuiſſent, non nouas inquã, & ex nouo orbe aduenas medicinas, ſed veteres & hortẽſes hoſpites poſtliminio ſeſe recipientes, ſentiremus vtique non vulgarem vtilitatem, & minimè

De exoticis & barbaris medicamẽtis, Andr. Matthioli opinio præclara.

Peregrina pharmaca expiatione indigere.

Quantum differant hortensia remedia & auxilia ab aliis.

suspectam ex harum reditu. Agè itaque, vernaculas opes, & auita hortorum tuorum remedia, nequaquam obsoleta, putria, arida, & à soricibus, araneis, vermiculis, tineis, blattis, muscis, marcore ac situ minimè vitiata, & cum eis rixando totum quandoque quinquennium, vt fieri solet in quibusdam pharmacothecis, nusquam versata, externis, & huius plumæ aliis, senio, vetustate, & longæua repositione exsuccis, corrugatis, ac toto corpore flaccidis & emaciatis, constanter oppone & præpone: ac priscam illam hortensem medicinam extemporaneam, recentem & fidam, è tenebris in apertam lucem promoue, obsidem redime, exulantem reuoca, & iacenti, opémque poscenti, manum libenter porrige, vt resurgat & veterem possessionem suam opportunè repetat.

Exhortatio ad hortensem medicinæ vsum.

Et vt idem faciant noti, propinqui, familiares & amici tui omnes, contende, insta, & pro viribus adnitere: illísque propone verissimum esse Fabij Quintiliani illud, Vsitatis tutiùs vtimur, noua nõ sine periculo vsurpamus. Cogita ea remedia optima esse, quæ pluribus cognita & probata sunt, qualia esse diximus hortẽsia, non minùs alimẽtis & medicamẽtis hodie, quàm olim, & nata, & exposita: nam, si nescis, *Antiquis escas hortus dedit & medicinas*, vt autor est poëta herbularius. Sed illis tamen sic vtaris velim, vt ne extranea remedia ad vnguem nota, selecta, & longo tẽpore explorata omnino reiicias: nec pharmacopolia & pharmacopœorum artificia spernas, ac prorsus inutilia esse cẽseas. Quæ valde probamus, & summoperè laudamus modò nacta sint doctos, peritos, fidos, & cor-

Pharmacopolia & pharmacopœorum artificia & materias ab autore valde probari, & qualiter.

& cordatos artifices, probis materiis instructos, & in vtraque pharmaceutices parte diligēter versatos: &, quod summum est, qui charitatem ex animo amplectantur, & fugiant nomen auari. Quod sua benignitate faxit cœlestis ille Æsculapius, sine quo est omnis medicina venenū: & qui de se, veriùs quàm Apollo apud Ouidium, dicat:

Pia & religiosa prologi huius conclusio.

Inuentum medicina meum est, opiféxque per orbem
Dicor, & herbarum subiecta potentia nobis.

Nec temerè, mea quidē sentētia: scripsit enim Iesus Syrach inter Hebræos prudētissimus, & diuino præditus spiritu, παρὰ ὑψίστου ἐστὶν ἴασις, καὶ γὰρ κύριος ἔκτισεν ἐκ γῆς φάρμακα: quod sonat, ab altissimo est medicina, creauit etenim Dominus pharmaca è terra. Quod lōgè antè Moses Hebreus scriptor, omniū eorum qui extāt antiquissimus, etiā testatus est, dicens, Deum Opt. Max. herbas ac plātas è terra condidisse, vt iis propagata ab Adamo soboles terrestris cōmodè & salubriter vteretur ad propulsandos morbos. Cui subscribit Theodoretus Episcopus suis in Genesim questionibus ad hunc loquens modū. Præuidēs Dominus, quòd homines in morbos prolaberentur (vt potè qui sentētiam mortis propter peccatum receperant) iussit terram herbas producere non tantùm esui aptas, sed etiam morbis depellendis idoneas. Verum enimuerò θεολογούμενα hæc theologis relinquemus, & coronidem hisce προλεγομένοις imponemus: vt quod medicorum est promittant medici, & tractent fabrilia fabri.

Cur pharmaca ab altissimo è terra creata.

Hæc itaque in medicum Hortulum vtcunque præfati ad auxiliares rerum illius facultates cala-

mum conuertemus, vbi primùm ipsius Hortuli, ceu de tabella, formam, & quo illum digessimus modo in proprios campos & congeneres areas, ordinem tibi proposuerimus, & alphabeticum, vt loquuntur, Indicem rerum in eo describendarum seriatim subiecerimus. verba itaque sic in rem ipsam conferimus.

HORTVM MEDICVM IN CAMpos vel regiones octo, propriis areis discretas, quo sequitur ordine disposuimus.

CAMPVS primus olera aliquot cibaria, decem areolis hac serie complectitur.

1 Lactuca.
2 Brassica.
3 Petroselinum.
4 Portulaca.
5 Beta.
6 Blitum.
7 Oxalis.
8 Spinacea.
9 Borrago.
10 Asparagi.

CAMPVS secundus radices aliquot esculentas, quatuor areolis concludit.

1 Porrum.
2 Cepa.
3 Allium.
4 Raphanus.

CAMPVS tertius herbas odoratas XI. areolis distribuit.

1 Saluia.
2 Hyssopus.
3 Satureia.
4 Maiorana.
5 Fœniculum.
6 Mentha.
7 Thymus.
8 Ocimum.
9 Orualla.
10 Rosmarinus.
11 Lauendula.

CAMPVS quartus herbaceos & fruticeos fructus VI. areis continet.

1 Cucurbita.
2 Cucumis.
3 Pepo, melo & melopepo.
4 Cinara seu alticocalus.
5 Fragaria & Framboesia.
6 Grossulæ.

CAMPVS quintus flores aliquot, tam odoros quàm inodoros, IX. areolis disseminat.

1 Rosa.
2 Lilium.
3 Leucoïon.
4 Viola Martia seu purpurea.
5 Veronica altilis, seu Oilhe-

Oilhetum.
6 Phlogium, seu Pensea & Bellis.
7 Iris.
8 Amarantus.
9 Solsequium.

CAMPVS sextus plantas XI. nō esculētas, areis totidē recipit.

1 Absinthium.
2 Abrotonum.
3 Ruta.
4 Vrtica.
5 Plantago.
6 Artemisia & Tanacetū.
7 Chelidonium.
8 Mercurialis.
9 Parietaria.
10 Malua.
11 Lathyris seu Cataputia, & Ricinus, seu Palma Christi.

CAMPVS septimus pomiferas arbores XIII. totidem areis implantat hac serie.

1 Malus & eius pomum.
2 Pyrus.
3 Cotonea.
4 Prunus.
5 Cerasus.
6 Morus.
7 Persica.
8 Mespilus & Sorbus.
9 Citria malus.
10 Aurantia & Limonia.
11 Punica malus.
12 Ficus.
13 Olea.

CAMPVS octauus arbores nuciferas & bacciferas VIII. areis totidem imponit hoc ordine.

1 Iuglans & eius nux.
2 Amygdalus.
3 Pinus.
4 Corylus & auellana.
5 Castanea.
6 Laurus & eius baccæ.
7 Iuniperus.
8 Sambucus & Ebulus.

Plãtæ & frutices in summa, LVI.

Arbores & earum fructus, XXIIII.

INDEX ALPHABETICVS PLANTArum & Arborum, quarum facultates in hoc Alexikepo describuntur.

FINIS INDICIS.

ANTONII MIZALDI MONLVCIENSIS, MEDICI, ALEXIKEPVS, SEV AVXI- *liaris & medicus hortus.*

INSTITVTI nostri fores aperiet vna Lactuca. Nõ quòd ei olerum & hortorum principatum velim ascribere, cõtra M. Catonem & Plinium: qui illum, vt suo dicemus loco, Brassicæ constanter adiudicant, quin potiùs, quòd sciam Lactucam salubrem & euchymam esse plantã inter omnes hortenses, & ob id benedictum olus, ab Auicẽna appellari. Qua dote & priuilegio, certum est illam priscis vsque adeò placuisse, & tanta cura excultã fuisse, vt ab ea Lactucinos in Valeria familia, Plinio autore, cognominari non puduerit. Illa, illa est qua D. Cæsar Octauianus Augustus, in longa & ancipiti ægritudine, cõsilio Antonij Musę medici excellentissimi, conseruatus fuit. Vnde statuã collato ære iuxta signum Æsculapij, Suetonio Trãquillo attestãte, promeruit. Sed prætermisso lactucæ verbosiori encomio, medicas eius vires,

Cur à Lactuca incipiat hæc medica historia.

Lactuca à morbo D. Augusti nobilitata.

pro nostra tenuitate in medium proferre, & hortulum nostrum per suos campos areatim distinguere aggrediamur.

HORTI MEDICI CAMPVS PRIMVS, OLERA ALIQVOT cibaria, decem areis complectens.

Lactuca altilis, & medica eius auxilia.
AREA I.

Quid per olus hic intelligẽdum.

OLERIS nomine hic complectimur plantas eas hortenses & herbaceas, quæ non solùm condiendis iusculis accommodari solent, sed etiam paruo sumptu & facili apparatu in vsum cibarium pauperibus quotidie venire, siue in acetariis, siue aliter id fiat. Quomodo vsurpauit Horatius, ad Sæuam in hunc scribens modum:

Si pranderet olus patienter, regibus vti
Nollet Aristippus: si sciret regibus vti,
Fastidiret olus, &c.

Sed hæc Grammaticis relinquemus, & medici medica lactucæ præsidia tractabimus: quam norunt omnes in historiis versati, vsqueadeò priscis Romanis fuisse commendatam, post D. Augustũ per eam sanitati restitutum, vt seruari, etiã in hybernos menses, ex oxymelite repertum sit. Planta est admodum salubris, sicut testatur Columella in suo hortensi carmine, de illa propter seruatum principem Augustum ita canens,

Lactuca plãta salubris.

Iámque

Iámque ſalutari properet lactuca ſapore,
Triſtia quæ releuat longi faſtidia morbi.

Huius ſuccus febricitantis fronti illitus ſomnum accerſit, quemadmodum ſcripſit Florentinus, rerum agri & medicinæ interpres Græcus ad vnguem factus. Qui etiam tradit eum, qui ieiunus lactucam prægustauerit, ebrietatem nõ ſentire: adhæc, ſemen eius tritum & potum, genituræ effluuia cohibere: quapropter aduerſus crebra Veneris ludibria in ſomno, vtiliter propinatur: ſicuti vulgari hoc iactatur diſticho,

Febris, ſomnus, ebrietas, Venus, gonorrhœa, & alui fluxus.

Semen lactucæ Veneris ludibria tollit,
Cum vino bibitum, fluxum quoque comprimit alui.

Quod equidem diſtichon eſſe aſtruimus Macri poëtæ & medici non indocti: quem multi, hocce Ouidij dimetro, eius Ouidij σύγχρονον fuiſſe, & ſub D. Auguſto vixiſſe, falsò contendunt,

Sæpè ſuas volucres legit mihi grandior æuo,
Quæque nocet ſerpens, quæ iuuat herba, Macer.

Sed his dimiſſis, lactucam repeto, quam idem Florentinus tradit, ſtragulis ſuppoſitam, ægris neſcientibus, hac præſertim ratione, vt ante ſolis exortum ſiniſtra manu radicitùs euulſa ſit, ſomnum illis conciliare. Qui etiam accerſetur, eodem autore, ſi folia quina, terna, aut vnum, ceruicali clanculum ſupponantur: ſed ita, vt quæ imo caule decerpta fuerunt, ad pedes: ſummo verò, ad caput ſpectent. Admonent inſuper Græci geoponici, quòd effuſus & aſſiduus lactucarum vſus, cane peius & angue fugiendus eſt his qui procreandis liberis operam dare ſolent. Nam fœcunditatem non modò minuere ſcribunt (vn-

Somni conciliatio.

Lactuca cur fugiẽda coniugatis.

de lactucam εὐνοῦχον, hoc eſt, ſpadoniam vocauerũt Pythagorici) ſed quos poſtea ſuſtulerint partus, velut amentes, ineptos ac ſtupidos à progenitorum ingenio degenerare promittunt. Hactenus illi: à quibus ad noſtros deficio Medicos, apud quos etiam lego, lactucas ſomnos conciliare, ac ſanguinem neque improbum creare, neque vndique perfectum, multò tamen, quàm à cæteris oleribus, præſtantiorem. Quæ duo, Eobanus Heſſus poëta elegantiſs. pulchrè expreſſit in libello de tuenda valetudine, hunc in modum.

Hæc videãt lactucarum helluones.

Quale gignat ſanguinem lactuca.

Hortorum lactuca decus, quia friget & humet,
Sæpè leueis ſomnos conciliare ſolet.
Atque vt corporibus reliqua omnia vincit alendis,
Sic viui ſuccus ſanguinis inde venit.

Hinc factum arbitror, vt Galenus illam de oleribus ſolam, in homine temperato euchymam eſſe dixerit, hoc eſt, ſuccum bonum gignere, & optimum corpori alimentum ſufficere. Quæ, vt calidis ventribus ſumpta mirè auxiliatur, ita vſu crebro, oculorum aciem retundit, ac caliginem, vt mox ſcribemus, inducit. Addo quòd ſuſpirioſis, & ſanguinem excreantibus, ac pituitoſis ſummè nocet. Prætereà, quòd tam crudæ quàm coctæ vſus largior, non minus eſt periculoſus quàm cicutæ. Æſtate ea vtimur vt medicamento, potiùs quàm alimento: nimirum ad humectandum & refrigerandũ: nam frigida eſt, ac humida. Quod cùm ita ſit, iure quis dubitet, quomodo probum & purum ſanguinem in nobis poſſit gignere: ſubſtantia, inquam, noſtræ familiari

Ventres, caligo, aſthma, hemoptoë.

liari

liari, quæ illi planè eſt lactea & dulcis, adhęc moderatè cocta, & proinde in ſanguinem promptè ac facilè mutabilis, quamobrē etiam lac affatim gignere ſolet. Prodeſt eadem aduerſus morbum præcipitem & periculoſum, quem Græci χολέραν vocant, ab immodica bilis deiectione, & implacabili vomitu. Cuius rei teſtem proferemus antiquiſſimum Poëtam & Medicum Quintum Serenum.

Lac & cholera morbus

Noxia (inquit) *ſi penitus choleræ ſæuire venena*
Perſpicies, cocta lactucæ fronde leuabis:
Proderit & caules aſſumere ſæpè madentes.

Aluum ideò lubricare dicitur, quòd humiditate & frigiditate ſua immoderatum hepatis calorem temperet: qui ob celerem & vehementem cibi ac potus diſtributionem, & direptionem, aluum reſiccare plerunque ſolet. Huius lubricationis & facilis per lactucam ad excrementa vacuanda apparatus, teſtē etiam citabimus Martialem hunc in modum ſcribentem,

Lubricam aluum quomodo faciat lactuca.

Prima tibi dabitur ventri lactuca mouendo
Vtilis, &c. Et alibi:
Vtere lactucis, vel mollibus vtere maluis,
Nam faciem durum, Phœbe, cacantis habes.

Viſionem præterea turbare fertur, vt nunc dicebamus, & oculis nocere, eíſque caliginem inducere, quòd ſpiritus viſorios denſet & incraſſet, humorémque cry[illegible]inum, videndi ſpeculum ſummè terſum, turbidum reddat, & animalem ſpiritum ſua frigiditate offendat, niſi calorificis herbis illi remiſtis, vel rebus aromaticis, aut generoſo vino ſuperepoto, frigiditas ea tempere-

Quomodo viſionē turbet lactuca, & oculis noceat.

tur. Nam ex Hippocrate, frigidum cerebro, spinali medullæ, neruis, ossibus, ac dentibus summè inimicũ esse solet: ex quo fit vt soporifera etiam censeatur esse lactuca, sicuti suprà à nobis adnotatum fuit, & Claudium Galenum suo experimento confirmasse intelliges. Plerique (inquit) lactuca vtuntur prius quàm in caulem assurgat, aqua illam incoquentes. Quod ego nunc, ex quo dentes mihi malè habent, cœpi facere. Quidam meorum sodalium conspicatus olus id iam olim ab adolescentia mihi esse consuetum, nunc tamẽ ipsius esum esse permolestum, autor mihi fuit, vt ipsum coquerem. Ætate autem iuuenili cùm mihi ventriculus assidua bili infestaretur, cruda lactuca, vt eum refrigerarem, vtebar. Cùm verò ad ætatem declinantem perueni, hoc olus fuit mihi remedio aduersus insomniam & dormiendi impotentiam. Tunc enim, contrà ac in iuuentute, somnum mihi dedita opera conciliabam: nam graue erat præter voluntatem vigilare. Quæ res mihi accidebat, partim quòd in iuuentute meaptè sponte vigiliis, studiorum gratia, assueuissem, partim quòd declinantium ætas ad insomniam sit admodum propensa. Itaque, lactuca vespere in cœna, vel somni hora, cocta & commansa, vnicum mihi insomniæ erat alexipharmacon, & remedium. hactenus Galenus: ex quo hanc historiam, quòd pulchra sit, [illegible]senti loco accommodare visum fuit. Veteres initio mensę, primísve epulis, lactucam, vt solemus, nõ proferebant, sed postremis: sicuti Martialis hoc disticho eleganter expressit,

Quomodo vtebatur lactuca Galenus, & quã obrem: ex suis Alimentorum libris & aliis.

Galenus vigiliis assuetus.

Claudere

Claudere quæ cœnas lactuca ſolebat auorum,
Dic modò cur noſtras inchoat illa dapes?

Quod, nec temerè, nec citra rationem factũ fuiſſe audies: cùm enim lactuca frigidæ humidæque ſit naturæ, ſi à cœna ſumatur & ſummis epulis iniiciatur, ſomnum efficaciùs conciliat, viníque fumos halituoſos promptiùs reprimit, ac ebrietati, inducta cerebro humiditate, faciliùs pugnat & obſiſtit. At noſtra ætas, ab eius eſu cœnas & prãdia auſpicari ſalubriùs eſſe duxit, ex aceto, ſale, & oleo conditam illam cibis aliis præponens, nimirum vt æſtuantem ventriculum recreet, & ſopitam per calores appetentiam excitet, ſanguiníſq; feruorem temperet, ac hepatis & cordis æſtum mitiget. Ex quo mirum nõ eſt, ſi ebrietati aduerſatur, & capitis grauitatem, quam Græci appoſito vocabulo καρηβαρίαν vocant, inſita frigiditate ſanat, vapores à nimio vini potu ſurſum elatos, & caput grauantes, retundendo ac diſcutiendo. Quod Q. Serenus Poëta ac Medicus præſtantiſſimus non omiſit, hunc in modum ſcribens de curanda ebrietate,

Cur poſtremis epulis olim ſumebatur lactuca.

Capitis grauitas & ebrietas.

Quidam lactucæ huic credunt prodeſſe ſapores:
Curandi modus hic, & ſuauis, & vtilis idem eſt.

Inde factum crediderim, vt lactuca à Rufo Epheſio Medico, ἀκραιπάλην, rectè nuncupata ſit: quòd crapulam arceat, & omnem capitis noxam à vino cõtractam excutiat. Verumenimuerò, ea cautè vtendum eſt, nam illius vſus immodicus, vt præmonuimus, Veneris ignes extinguit. Quare hís qui matrimonij capiſtris ſunt alligati, parcus ac ſobrius debet eſſe lactucarum cibus, niſi calo-

Quib⁹ prohibeatur & concedatur lactucæ vſus.

rificis, vt eruca, nasturtio, mentha, sampsucho, & similibus, frigiditas illarum obtundatur, aut generosum vinũ aliquod superbibatur. Qui verò cœlibatui addicti sunt, sacerdotes, monachi, vestales, & alij qui claustra sequũtur, calorifica excludere debent, vt pudicitiam illæsam tueãtur, & prurire, vríque desinãt. Lactuca itaque consulto priùs cuiusq; temperamento, prudenter vtendũ erit, in qua Callimachus ἀλληγορικῶς scripsit, Venerẽ suum amasium Adonin abscondisse, ὅτι ἀδυνάτεις εἶεν πρὸς ἀφροδίσια οἱ συνεχῶς χρώμενοι θρίδαξι: hoc est, vt Athenæus exponit, quòd imbecilles sunt ad Venerea, qui assiduè vtuntur lactucis. Quare videant vxores ne earum mariti nimiùm illis vtantur. Hîc non tacebo rarum experimentum & sæpenumerò mihi fœliciter probatum aduersus albas mulierum fluxiones, quod constat cremore seminis lactucæ priùs macerato in aqua extinctionis chalybis, addito puluere eboris in tenuissimum pollinem redacto: Non tacebo prætereà, quòd semen lactucæ in iusculo tritum & haustũ, dormiendi impotentiam expugnat, & folia in aqua hordei cocta, lac potu mirandum in modum augent, si posteà mammæ blãda manu fricentur. Addam, quòd si vehementer caput incaluerit ab æstu, & hinc doluerit, aceto miscebitur succus lactucæ, & eo fouebitur, monitore Galeno. Et ad ardores ac ambustiones, folia diligentissimè terentur, & cum pane inducta, parti affectæ admouebuntur, ac subinde commutabuntur, ne ibidem incalescant & obrigescant. Sed de medicis lactucæ facultatibus hæc satis erunt, vbi admonuero

Quibus lactucæ vsus prohibeatur

Albæ mulierum fluxiones, vigiliæ, lac, capitis dolor, ardor & ambustio

nuero quòd tã manducata, quàm admota, æstus, nec nõ ardores internos & externos, vt diximus, clementer mitigare & restinguere solet. Cuius rei gnarus Antonius Musa D. Augusti medicus incomparabilis, ad desperationẽ redactus in curanda distillatione, qua optimus ille imperator, ob vitiatum iecur, vehementissimè torquebatur, contrariam medendi rationem inire fuit coactus, & ad lactucæ pręsidia cõfugere, sicuti paulò antè adnotauimus: quorum auspiciis cõualuit Augustus, & hinc lactucam summè nobilitauit.

Aestus tam interni, quã externi.

Lactuca ab Augusto nobilitata.

Brassica, & medica eius auxilia.

AREA II.

Non sum nescius optimum illum, sine æmulo, agricolam M. Catonem, triumpho, censura, ac literis insignem, oleribus omnibus Brassicam antepos uisse, & Plinium hortorum principatum eidem ascripsisse, adhæc Pythagoram eius laudes ante omneis celebrasse, ac Chrysippũ medicum, priuatum volumen per singula hominis membra digestũ, de eadem composuisse, ipsumque Catonem eius facultates & medica auxilia summoperè nobilitasse, populóque Romano adeò fœliciter indicasse & præscripsisse, vt annis multis absque vllis medicis ac medicamentis aliis salubriter vixerit: Verumenimuerò omnia hæc, magna licet, me mouere non potuerunt (ob caussas paulò antè memoratas) vt in hac medica hortensium historia, brassica ante lactucam descri-

Brassica à priscis valdè commendata & laudata.

beretur. Quæ vna, ob insignem truncum & brachiatas virgas, etiam Caulis nomen sibi asciuit, & nunc demùm nobis medicè excutienda venit: sumpto initio à priscis M. Catonis de illa experimentis aliquot. De iis itaque quibus ægrè fluit lotium, & substillum est, hunc in modum scribit. Sumito brassicam, coniicito in aquam feruẽtem, coquito paulisper, vti subcruda fiet: posteà aquam defundito, non omnem, eò addito oleum & salem, ac cumini paululum, inferuefacito paulisper, posteà inde iusculum frigidum sorbeto, & ipsam brassicam manducato, ac quotidie id facito. Ad omnes tumores & omnia vlcera, etiam inueterata, brassicam contritam, quæ minutis est caulibus & foliis tenuioribus (Crambem vocant) ille idem imponit, ac eodem præsidio cancros purgat & sanos reddit: quod facere non potest, vt scribit, medicamentum aliud. Verùm, priusquàm imponat, aqua calida multa lauat, aut vino tepido, vt legit Macer, posteà bis in die, contritam admouet. Quo remedio etiam ad luxata & contusa, mammásque vlceratas & cancrosas vtitur. Si vlcus acrimoniam ferre non possit, farinam hordeaceam miscet, ac ita apponit, testatúrque articularem morbum nulla re æquè domari atque brassica cruda, si eam concisam cum ruta & coriandro quis edat: aut salis mica & hordei farina mista, opportunè illinat. Quod herbularius Poëta versibus aliquot complexus est, de M. Catonis brassicaria medicina, hunc in modum loquens,

Substillum seu stranguria, tumores vlcera & cancri.

Luxata cõtusa, mãmæ vlceratæ & cancrosæ, necnon articularis morbus.

Hordea

Hordea quam dederint cauli miſcere farinam
Idem præcepit, rutam quoque cum coriandro
Et ſale permodico: ſic omnia mixta terendo
Apponi diræ docuit cataplaſma podagræ:
Hoc etiam morbo medicabitur articulorum.

Si auribus parum audies (inquit ille idem Cato) cum vino braſſicam terito, ſuccum exprimito, & tepidum in aurem inſtillato, citò intelliges. Si bilis atra eſt, ſi lienes turgent, ſi cor dolet, ſi iecur, pulmones, aut præcordia, vno verbo omnia ſana faciet braſſica, quæ intus dolitabunt. Qui plura curioſè ſcire curabit, librum de Re ruſtica eiuſdem cõſulat, illic inueniet quod placuiſſe queat. Sed hæc, inquies, magna ex parte non quadrant noſtræ hortenſi braſſicæ, de cuius vſu hodierni medici inter vtrũque volant. Cauſam alibi accipies. His ſic poſitis, venio ad geoponicos, apud quos lego braſſicæ decoctum cum dulci vino hauſtum, mulieribus menſes ducere: adhæc ſuccum eiuſdem cum optimo melle remiſtum, oculos iuuare, ſi illorum angulis admoueatur. Quòd ſi venenatos boletos quis ederit, poto braſſicæ ſucco valdè iuuabitur. Addunt prætereà quòd corpori alimentum ex ea multum præſtari ſolet: adeò, vt pueri braſſica veſcentes, citiùs adoleſcere credantur. Succus cum vino albo ad dies quadraginta hauſtus, ſplenicos & ictericos curat, quemadmodum in Ruſticis paradoxis ſcripſit Paxamus Græcus. In quibus non omittit quòd braſſica alumini rotundo, aceto macerato permiſta, pſoram ac lepram mundat: coctáque &

Surditas, bilis atra, liẽ, cor, iecur, pulmo præcordia.

Menſes, oculi, boleti.

Splenici, icterici, pſora, & lepra.

præsumpta, voci atque arteriacis affectionibus medetur. Vnde vocis studiosi hac libentissimè vti solent. Folia perinde atque semen, cum sylphio & aceto trita ac imposita, morsum canis rabidi, vel alterius, perfectè sanant. Et si contigerit à destillatione vuulã aut columellam in guttur laxari, succus crudæ brassicæ summo capiti admotus, illam in sublimem oris partem reuocabit, solitúmque locum repetere coget, quod naturæ arcanis & secretis ascribendum est. Hactenus Græci geoponici. Medici vno omnes ore tradunt, brassicam frequenter comestam succum melancholicum plus iusto augere, cuius substantia os ventriculi etiam lædit, & visum, vt mox dicemus, obtenebrat: quare illa, nisi vrgente olerum meliorum penuria, mensis excludẽda est salubribus. Crudus eius succus cum vino potus, viperarum morsibus auxiliatur, & cum fœnigræci farina illitus, podagris, ac vitiis articulorum præsenti est remedio. Idem prodest sordidis ac vetustis vlceribus, sed impermistus: qui etiam naribus immissus caput purgat, & cum loliacea farina pudendo muliebri inditus, menses trahit. Folia per se illita, aut cum polenta trita, conferunt inflammationibus ac tumoribus, & ex sale carbunculos rumpunt, fluentésque capillos retinent. Eadẽ folia cruda, ex aceto prosunt lienosis, & addito melle cocta, plurimùm pollent aduersus vlcera depascẽtia & gangrænas. Virentes cauliculi cum radice cremati, & vetusto porci adipe excepti, diuturnos laterũ dolores mitigãt. Quod poëta herbularius nec ignorauit, nec omisit:

Canis morsus, & laxata vuula seu columella.

Succus melãcholicus, os ventriculi, visus, viperarũ morsus, & articulorum morbus.

Vlcera, caput, menses, tumores, carbunculi, capilli vlcera, lienosi, gangrena & laterum dolores.

Cum

Cum veteri pingui(inquit)*cineres caulis bene triti,*
Prosunt ad veteres lateris, coxæque dolores.
Sit licet hæc vilis, tamen est medicina salubris.

Si humentem aluum ſiccare volueris, vbi mediocriter ebulliiſſe videbitur braſſica, priore aqua effuſa, repêtè aliam calentem ei iniicies, atque ita rurſus illam diſcoques, vſquedum tenera, flaccidáque euaſerit: quod non fit cùm ventris ſubducendi cauſa ſumitur. Hinc emerſit Salernitanum illud,

Quomodo coquenda braßica ad mouendam aluum, & cõtinendã.

Ius caulis ſoluit, cuius ſubſtantia ſtringit.

Hæc omnia, & plura, verſiculis aliquot paulò elegantioribus, Eobanus Heſſus, pulchrè & ingeniosè ſic eſt complexus,

Braßica ventris onus bis cocta, comeſtáque ſiſtit:
Sed ſemel & modicè cocta, reſoluit idem.
Profuit hanc ſucco conſpergere pinguis oliuæ,
Lac auget, multùm ſeminis eſſe facit.

Non putaui hoc loco prætereundũ, quòd omnis braſſica, vt diximus, oculis admodũ officit. Quæ res lucubrantibus, & literarum ſtudioſis eſt imprimis notanda. Parum nutrit, & ſomnia terribilia parit, ob humorem melancholicum, cuius parens, vt monuimus, illa eſſe ſolet. Porrò, ſcitu indignum non eſt, quòd Athenis olim braſſica in cibo parabatur puerperis, amuleti cuiuſdam vice, vt author eſt Athenæus. Tradit præterea Suidas, priſcos in conuiuiis crambem adhibuiſſe, ſed recoctam, adeò vt nauſeã adferret, ex quo Græcis in prouerbium abiit, δὶς κράμβη θάνατος. Ineſt

Lac, ſperma, oculi, ſomnia.

Ebrietas, crapula & grauedo.

brassicæ vis peculiaris contra ebrietatem: cuius noxas non solùm ante cibum & à cibo sumpta impedit, sed etiam crapulam & grauedinem inde obortam tollit ac discutit. Cuius rei duos è multis testes proferemus, Marcum Catonem imprimis, hominum, vt scribit Plinius, in omni rerum vsu summum & maximum. Si voles, inquit, multum in cõuiuio bibere, cœnaréque libenter, crudam brassicam ante cœnam esto quantùm voles ex aceto: & item vbi cœnaueris, esto quinque folia, reddent te quasi nihil ederis ac biberis, bibésque quantum voles. Testem dabimus secũdum, Cl. Gal. scribentẽ folia brassicæ, calida aqua macerata, & capiti circumposita, ebrietati naturaliter resistere: quod mirabili fit oleris huius cum vino antipathia, vt admonuit Agrius apud M. Varronem. Ex quo non temerè scripsisse mihi videtur Athenæus, vineas in quibus nascũtur brassicæ, lãguidius vinum creare, vsq; adeò his pernicialia sunt cum parẽte & filio, hoc est, cum vite & vino, odia, ac dissidia. Hinc nimirum Theophrastus, viuam vitem, oleris huius odore fugari, rectissimè adnotauit: & Plinius, vinũ in dolio huius sapore & odore corrumpi: sed betæ foliis demersis restitui. Quo argumento, Androcydes sapientia clarus, vt idem tradit Plinius, brassicam contra ebrietatem, vt præmonuimus, maximè pollere dixit: atque hinc Ægyptij vini, vt scribũt Suidas & Atheneus, magnoperè amantes, omnibus esculentis coctam brassicam olim in cibatu præmittebant, & primum in symposiis ex eius olere ferculum faciebant, ad inhibendam vini no-

Mira brassicæ odia cum vitibus & vino.

Ægyptij vini amantes.

xam & crapulam,quod de ea quę plus cæteris rubescit multi capiendum censent. Ægyptiorum vestigiis,defixo(vt aiunt)pede,cùm alij,tum pręcipuè Germani & Flandri inhærere mihi videntur: brassicam suis cibis & mensis anteponentes, & quandoque postponentes,vt dolosas vini insidias fallant: quod & manu liberali propinare consueuerunt,& impigro gutture haurire, laborum alioquin patientissimi, sed sitis admodũ impatientes. In quam rem cum nostro Geruasio Marstallero Brisgoico,Germano mihi amico vndequaque erudito,sic ludere aliquando solebam, dum nobiscum ageret,

Germani laborum patientißimi, sed sitis impatientes.

Germani varios norunt tolerare labores:
O vtinam possent tam bene ferre sitim.

Quæ restant animaduersione digna sunt. Cinis caulium brassicæ & eorundem decoctum, caput à furfuribus emundat, si illis abluatur. Et fotus vberum ex iusculo brassicæ tepido,lac auget: cinis prętetea cum albumine oui,ambustis auxiliatur:& aqua quæ ex eius caule,dum aduritur, stillat, recentes impetigines delet, non secus quàm cortex radicis oxylapathi præmansus, & eisdem illitus. Addam quòd brassica cum tenui polentæ polline trita, & ex aqua rosacea oculis apposita, calidas illorum fluxiones emendat: & si foliis coctis ac tusis fęcem aceti addideris,crudorúmque ouorum lutea duo cum pauco rosaceo, & omnia accuratè miscueris, tepefeceris, admoueris,cõtinuè mutaueris,præstantissimum experieris remediũ aduersus podagræ insultus & ac-

Furfures, lac, ambusta, impetigines, oculorum fluxiones.

cessiones. Eadem brassica per se, vel cum axungia trita, phlegmonis induratis & erysipelatibus valde idonea censetur esse, hoc modo: Partes affectę rhodelæo fouentur, & materia dicta, in cataplasmate fasciis alligatur. Nihil video superesse in hac medica brassicæ historia, nisi ingens & minimè vulgare naturæ miraculum, quòd tacendum non est: nempe hoc olus, quo vitem fugari diximus, cyclamino & origano aduersum, perarescere: naturali & occulto odio, quo plantæ illæ brassicam non minùs prosequuntur, quàm vitem & vinum brassica, & cōtrà. Hinc absurdum videri non debet, quòd si feruescenti & ebulliēti brassicæ, paululum vini generosi guttatim quis instillauerit, non ampliùs coquetur illa, sed suis viribus defuncta, mutato colore corrūpetur, quemadmodum adnotauit Paxamus ex Græcis geoponicis vnus. Quibus ex rebus appositè colliges, eos qui vinum multum bibere volunt, & potandi certamine victores coronari cupiunt, crudam brassicam cibis anteponere debere, ne temulentia, vt paulò antè diximus, tententur. Quod se pręsente factum fuisse à quodā docto & philosopho homine, autor est Gulielmus Gratarolus medicus præstantissimus, in libro de tuenda valetudine. Nam dum is in conuiuio accumberet, probatis & acceptis inuitantium omniū poculis, perstrenuè potauit: quòd foliolū crudi caulis rubescentis præsumpsisset. Hæc de brassica satis, vbi addidero, illam nascentem in locis aridis & siccis, terrestrem esse valde & adstringentem: in calidis verò & humidis, contrà. Adhæc Raphanum Græcis

Phlegmone, erysipelas.

Vinū brassicæ coctură impedire.

Vinum & ebrietas.

Historia notatu digna, nō imitāda.

cis etiam κράμβη dictum, iisdem viribus pollere in arcenda ebrietate, quàm brassica: quemadmodum proprio loco explicabimus.

Apium hortense, seu Petroselinum, & medica eius auxilia. AR. III.

APIVM satiuũ, Græcis σέλινον, (ac si lunaticũ dicas, ab horrendo illo affectu epileptico, quem, vt mox audies, accersit) vulgò Petroselinum, & nostratibus Persilium dici consueuit: cuius facultates & medica auxilia hîc nobis sunt paucis explicanda. Florentinus in suis Græcis georgicis, vt hinc auspicer, tradit Apium cum pane, cataplasmatis vice impositum, sacris ignibus mederi: eius verò decoctum, calculos insidentibus deturbare, & fotu idem præstare. Adhæc vrinæ difficultatibus, & ægrotantibus renibus, tam folio, quàm radice auxiliari. Quod ab herbulario poëta etiam adnotatum fuisse reperio, vbi de apij planta sic scribit:

Ignis sacer, calculi, vrina & renes.

Prouocat vrinas hæc cruda comesta, vel hausta:
Sed magè radicum faciet decoctio sumpta:
Hoc itidem semen operatur fortiùs haustum.

Subdit præterea idem Florentinus, sugillata colori reddere, si eius semine decocto foueantur, mammarúmque duritias, foliis attritis & impositis emollire. Plinius semen cum oui albo illitum, aut ex aqua coctum & potum, renibus mederi scribit: ac in frigida tritũ, oris vlceribus prodesse: necnon cum vetere vino, vesicæ calculos frangere: quod etiã præstat radix. Datur ictericis idem

Sugillata, mammæ, renes, oris vlcera, calculus, icterici, & mẽstrua.

ſemen ex vino albo, & iis mulieribus, quibus ſtati menſes non procedunt. Radicibus in iuſculo coctis, vel acetariorum modo ex oxelæo apparatis licebit per hyemem, veris initia, & autumni finem, potius vti, quàm æſtate: ídque prandij, vel cœnæ principio: quoniam materias à ſuperioribus ad inferiora, vrinam proritando, euocant, ac vehiculi modo deducunt. Sed hoc loco nequaquam diſſimulandum eſt, quòd non ſolùm renibus medetur hortulanũ apium, ſed etiam colicis cruciatibus & aliis qui ex flatuoſo ſpiritu egreſſum non habẽte generantur. Prætereà, quòd ſuccus apij cum melle bibitus, coagulatum in vẽtriculo ſanguinem, vomitu exhaurit. Et ſemen eiuſdem coctum in aceto & aqua, lotium remoratũ elicit: plantáque ipſa cõtuſa, & in vuluam miſſa, fœtum cum ſecundis trahit. Quòd ſi bibatur ſuccus eiuſdem, vterus à ſuperfluis humoribus purgabitur. Dioſcorides ad nullũ determinati morbi genus apium applicat, ſed omnibus indifferenter inflationibus vtile eſſe pronunciat: ſic de eo ſimpliciter ſcribens, Soluit inflationes. Tradit nihilominus petroſelino vires contra colum inteſtinum, vt diximus, validas ineſſe: adhæc contra ſtomachum, ſic loquens: Petroſelinon ſtomachi & coli inflationibus, torminibúſque medetur. Cui ſubſcribit Galenus, tradens inſuper, ori ſanè quàm gratum eſſe. Plinius incoctum, aquas potu ſuauiores reddere prodit: & Florentinus Gręcus, in cibo ſumptum facere, vt propriæ vulnerum fluxiones magis pronæ deferantur. Oculorum tumores, vti etiam mammarum, ſuccus eius mica panis

Colicus dolor, flatus, inflationes, ſanguis coagulatus.

Lotiũ, fœtus, ſecũdæ, vterus.

Inflatio & colicus dolor.

Stomachus, tormina, vulnera, oculorum & mammarũ tumores.

panis candidi exceptus, emẽdare ſolet ac tollere. Quod non prætermiſit herbularius poëta, ſic de apio rurſum ſcribens,

Illius ſucco ſi candida mica terendo
Panis iungatur, oculis ſedare tumorem
Dicitur, emplaſtri, noctu, ſuperaddita more:
Sicque ferunt mammis prodeſſe tumentibus illam.

Penè omittebam, quòd neutrum apium (de mare loquor & fœmina) Chryſippus medicus & Dionyſius, cibis admittendum cenſent (licet Plinij tẽporibus, vt etiam hodiernis, per iura largis portionibus innataret, peculiarémque gratiam cõdimẽtis accerſeret, ex quo ἡδύσμον Theophraſto vocatur) quoniam epulis feralibus, vt volunt, dicatum ſit, & ob id nefaſtum habitũ. Vel, vt Plutarchus ſcribit, quòd apio ſepulchra coronentur: vnde vetus illud prouerbium, *Apio indiget*: de eo qui deſperata ſit valetudine. Non deſunt tamen qui de paludapio Chryſippum & Dionyſium id intellexiſſe contendant: quia propẽſius epilepticum paroxyſmum excitat. Sed hæc nihil ad apij noſtri facultates. Caule fœminini vermiculos innaſci tradunt: credúntque eos in ſexu vtroque ſterileſcere, qui ederint: adhęc, in puerperis comitiales fieri, qui poſt apij cibum vbera hauſerint: innocentiorem tamen eſſe marem affirmant, vt Plinius ſcribit, veterum ſententia & teſtimoniis fretus. Quibus ex rebus mirandum non arbitror, ſi recentiores medici, ex Auicennæ cõſilio, comitialibus ſeu epilepticis apio interdicant, ac contendãt quòd illorum paroxyſmos moueat & excitet: atque ea cauſa Gręci infantulorum nutrici-

Cur olim apium cibis dãnatũ ſit.

Sterilitas & comitiales.

Nutrices, grauidæ, puerperæ, lac & libido.

bus, & grauidis, puerperísque apium in cibo prohibeant. Quanquã alia etiam potest subesse causa, nimirũ quòd fœmininos fonticulos resiccet, lactísque prouentum neget, ac vescentes ad libidinem proritet. Sed ne, quæso, hîc intactũ relinquatur, quòd apium, Celso inter ea quæ reprimunt & refrigerant collocatum, febrium ardores ex oleo inunctum, refrigerare, à multis non infœliciter expertum fuit. Quod etiam à Q. Sereno confirmatum scriptúmque audies ad hunc modum:

Febriles ardores.

Sin autem calidæ depascent corpora febres,
Tunc apij succus leui soluatur oliuo:
Membra line, fotúque ferus mulcebitur ignis.

Cætera de apij facultatibus conticebo, nisi quòd pisces ægrotantes in piscinis, illo summè recreãtur ac refocillantur. Adhæc quòd nihil æquè oris suauitatem commendat, atque recens apium & viride commanducatum. Quod meritoriæ mulieres pleræque non ignorant, apium mandentes & circunferentes, vt virus tetri odoris, quo imbuuntur, fallant, & suauiorem aurã spirent. Hanc de apio medicam historiam penè claudebã, cùm tria percommodè mihi in mentem venerũt. Primum est, quòd apium manducãdum non est vbi scorpionũ ictus timetur: sicuti adnotauit Albubater scribens ad Almansorem Sarracenorum regem. Secũdum, quòd coci acetum suis obsoniis apio, & cellarij grauem odorẽ vino, in saccis eximere solent, Plinio autore. Tertium, quòd petroselinum, hipposelinum, eleoselinum, oreoselinum & apium rusticum, adeò congeneres sunt

Oris & halitus suauitas.

Tria summopere notanda.

plantæ

plantæ, ac tanta virium affinitate coniunctæ, vt altera alterius nomen apud rei herbariæ autores quandoque sibi arroget. Quod ad hipposelinum attinet, ego sanè illud (vt id obiter adnotem) apposité à Gaza equapium interpretatũ fuisse mihi aliquando persuasi, non ob insignem magnitudinem, vt multis visum est, sed quòd equis ociosis & defatigatis, salubre sit ac gratũ pabulũ. Quod non ignorans ter maximus ille Homerus, Achillem ociosis equis legatorum Vlyssis & Phœnicis, palustre apium, aut si mauis eleoselinum, quod nonnulli paludapium vertunt, non temerè exhibuisse scribit. Cuius rei causam Plutarchus in Symposiis reddidit, quòd vacantes à labore consueto equi, pedum vitio offendantur, cui præcipuum remedium, apium esse tradit. Quo loco illud cum eleoselino & hipposelino, ob virium & auxiliorum cognationem ac similitudinem, confundit. Hactenus de hortẽsi apio & petroselino: quod vnum cum vulgari apio, consentientibus vtrinque auxiliis, hîc confudisse, peccatum graue non erit.

Equorum ociosorum & fatigatorum remedia.

Portulaca, & medica eius auxilia. AR. IIII.

PORTVLACA ex hortensibus vna est quæ omnium ferè iusculis suo tempore innatat, & pauperum ac diuitum mensas, oleo, sale & aceto condita, inchoat. Frigida est & humida, quapropter fluxiones biliosas ac feruentes, commutando & refrigerando emendat, febríque ardente conflictatis summè opitulatur. Quod poëtæ her-

Fluxiones biliosæ & febris ardens.

bulario non fuit occultatum, de illa hunc in modum scribenti,

Humida vis eius & frigida dicitur esse.
Vnde iuuat febrem quam dicit Græcia causum,
Trita super stomachum viridis si ponitur herba:
Præstat idem succus si sumitur, herbáque mansa.

Dentiũ stupor, ignis sacer, Ven⁹, somnia, capitis dolor, vulnera, vmbilicus, dentes, tonsillæ, gingiuæ, lumbrici & dysenteria.

Dentibus qui stupore obtorpescunt ab esu acidorum, austerorum, vel frigidorum, mãsa remedio esse solet, ignibusque sacris auxiliatur, ac Veneris impetus & somnia frangit. Capitis dolores insolatione contractos, cum rosaceo mitigat, & vulneribus syderatione periclitantibus, efficaciter cum polenta inungitur. Præterea infantibus vmbilico prociduo laborantibus, salubriter apponi[illegible], ac dentes mobiles commãducata stabilit: orisque ac tonsillarum vlcera, & gingiuarum tumores suo opportunè sedat succo. Animalia ventris rotunda ex decocto, vel stillatitia aqua pellit, ac dysentericos ex vino hausta liberat. Vnde idem poëta.

Mansa vel hausta potest nimium restringere fluxum
Sanguinis, & ventris largum cohibere fluorem.

Sanguinis et alui fluor.

Leontinus Græcus, ex geoponicis vnus, scribit folium portulacæ linguæ subditum, his qui siti cruciantur, bibendi desideriũ restinguere, & verrucas multorum dierum illitu tollere: quod etiã non omisit Plinius: docens insuper, mammarum & podagræ inflammationes, succo portulacæ cum melle, aut creta cimolia, sanari. Qui frigido sunt ventriculo, vim portulacæ frigidam, mẽthâ, fœniculo, aut simili quapiam herba calorifica debent obtundere. Sed, ô me obliuiosum! penè omit-

Sitis, verrucæ, podagra & mãmæ.

Vẽtriculus.

omittebam quòd portulaca miraculo quodã demulcet febres æstuantes, trita cum hordei farina, & hypochōdriis ac hepati admota. Adhæc, quòd melli intincta, commansa, & ore retenta, aphthas ac oris vlcera valde emendat. Insuper, quòd sua radice siccata, & cum melle trita in formam vnguenti, fissuras labiorum, partiúmque aliarũ non minùs adiuuat, quàm vulnerum dolores, si illis cum oleo & polenta imposita fuerit. Quæ si percoquatur, ad hæmorrhagias & sanguinis profluuia summè efficax habetur. Postremum id erit. Experti sunt veteres, quòd succus portulacę sputa sanguinis mirificè compescit: imò verò portulaca ipsa quouis modo ministrata. Quæ si cum aceto manducata fuerit, vẽtriculi ardoribus valde commodabit.

Febris ardens, oris vlcera, fissuræ labiorum, vulnera, hæmorrhagia, sputum sanguinis & ventriculi ardor.

Beta, & medica eius auxilia. AR. V.

CLAVDIVS Galenus hoc olus nitrosa facultate dotatum esse censet, qua etiam sordes eluit ac discutit: quæ vis in candida beta efficacior est, adeò vt ventrem ad excernẽdum inuitet, ac stomachum sensu exacto præditum mordeat & vellicet, cum nonnulla hepatis iactura. Quæ duo postrema, versiculis duobus elegantissimis sic expressit Eobanus Hessus.

Sordes, vẽtris excretio, stomachus & hepar.

Cruda nocet beta, hanc coctam sumpsisse iuuabit:
Sumpta frequens stomachum vellicat, atque iecur.

Diphilus medicus geoponicus tradit, beta candida aluos solui, & rubra vrinas proritari. Sunt qui nigram vituperent, quòd atrabilarium san-

Aluus. Vrina,

Caput, aures, dentes, porrigo, perniones, ambusti.

guinē gignat. Succus naribus inditus, caput purgat: infusus, aurium dolores sedat: illitus, dentiū cruciatus compescit. Si caput succo illius deterges & confrices, à porrigine & pityriasi vindicabis: & si radicis succum naribus iniicias, dentium cruciatus emendabis. Si decocto perniones fouebis, eos mitigabis: si folia coxeris, ambustis medeberis. Addam quòd vsus betarum frequēs nyctalopibus est vtilis: & si cum atriplice illarū decoctum vuluis ritè infundatur, earum vitia corriget. Beta nigra seu rubra coquitur cum lente lubrico ventri cohibendo, quem, vt diximus, candida soluit: quę cocta, & cum allio crudo sumpta, intestinorū tineas abigit. Iecoris obstructionibus aptiùs quàm malua accommodatur, maximè vbi cum sinapi vel aceto estur: lienosos similiter mādducata, mirificè iuuat. Vnde quis eam medicamentum potiùs quàm alimētum dixerit, vbi hoc modo manditur. Menander, vnus ex schola Græcorum geoponicorum & medicorum, tradit radices betæ tostas, tetrum allij odorem ac virus extinguere, si supermāducentur. Quæ rubras vel subrubras habent radices, vt valentiùs nutriunt, ita sanguinem gignunt longè crassiorem quàm folia: illúdque insuper obtinent, quòd flatus facilè pariunt, cùm facilè per aluū alioquin descendant. Huius oleris, sicuti aliorum, exigua est alimonia: quòd si largiùs sumatur, stomachum, vt paulò antē dicebamus, infestat & mordicat. Habet tamen id commodi, quòd aquâ mulsâ incoctum, alui sedimina deiicit, vt scribit Diocles Carystius ab Hippocrate, Plinio autore, fama & ætate

Nyctalopes, vuluæ vitia, alui fluor.

Vermes, iecoris obstructio, lienosi, & flatus.

Odor alliorum.

Quale nutrimentum à beta.

ætate ſecundus, in aurea epiſtola ad Antigonum, de morborum præſagitione, ſignis & curatione per hortenſia. Quam nos, haud ita pridem cum Opuſculo de Sena planta omnium ſaluberrima, & beneficẽtiſſima, publicæ vtilitati expoſuimus. Cæterùm hîc tacendum non eſt, quòd ſicuti à braſſica vini ſapor (vt ſuprà docuimus) in dolio facilè corrumpitur, ita odore betæ, foliis eius demerſis, facilè reparatur. Si acetum ſubitò facere voles, tuſam betæ radicem in vinum coniicies, poſt horas tres in acetum degenerabit: quod ſi voles in priſtinum ſtatum reſtitui, braſſicæ radicem indidiſſe ſatis erit. Sed hæc ad noſtra vinorum ſecreta & auxilia releganda erant: quorum participes nunquam fient œnopolæ, niſi vina in multorum perniciem temerè confundere & perditè turbare deſinant.

Vinum & acetum.

Blitum & Beta cũ medicis vtriuſque auxiliis. AR. VI.

STOMACHO inutile olus cenſetur eſſe blitum, ventrem adeò turbãs, vt choleram morbum aliquibus faciat, & alui fluxiones vomitionéſque cum inteſtinorum torminibus, mota bile excitet: quod de immodico & aſſiduo eius vſu dictum accipies. Vnde à Plinio iners olus ſine ſapore & acrimonia nuncupatur: & à poëta Heſſo ignauum, ac ventri mouendo duntaxat vtile,

Venter, cholera, alui fluxio, vomitus & tormina.

Ignauum (inquit) *ſine honore blitũ, ſine viribus, eſtur*
Hoc ſolo, ventrem quòd bene deiiciat.

Ab hoc inerti olere inertes homines bliteos nuncupamus. Quanquam antiqui βλίτυς dixe-

runt,quos Latini ſtolidos,fatuos,bliteóſque vocant: & hinc ſit, vt vulgari conuicio nullius frugis aut ingenij homines, noſtratibus Gallis blitres & belitres, vt diximus, paſſim vocentur. Hinc etiam conuicium fœminis apud Menandrum faciunt mariti. Blitum è vino potum fertur prodeſſe aduerſus ſcorpiones, & clauis pedum vtiliter illini: adhęc lienibus, & ipſorum dolori ex oleo. Hippocrates, Plinio autore, mẽſtrua eo cibo ſiſti putat. Sed hîc prætereundum non eſt, quòd priſci cum blito betam confuderunt: vnde Martialis hanc fatuam, ſeu inſipidam, hoc diſticho appellauit.

Blitũ ignauum & fatuum olim.

Vt ſapiant fatuæ fabrorum prandia betæ,
O quàm ſæpè petet vina, pipérque coquus!

cùm re vera ſapore ſit nitroſo, & non fatuo, aut inſipido, vt blitũ: quo ſit vt eius ſuccus naribus exceptus, muccum & pituitam ex eis eliciat, præſertim betæ albæ. Vnum & item alterum bliti auxilium omittebam. Prius eſt, quòd aqua decoctionis eius, & maximè rubri, cum ſuis radicibus, furfures capitis amolitur. Poſterius, quòd folia ſub cineribus cocta, vel elixata, ambuſtos ſummè iuuant. Memineris quòd blitis quàm betis guſtus inſulſior eſt & humidior: vnde cholerã faciunt, quemadmodum cucurbitæ & pepones. Quæ dum nequeunt excitare facultatem expultricem, cunctando corrumpunt cibum, & hinc vomitiones, turbidáſque ventriculi motiones excitant flatu multo mixto: vt doctè adnotauit Petrus Pena.

Furfures & ambuſta.

Oxalis

Oxalis seu Acetosa, & medica eius auxilia.
AREA VII.

OXALIS ab acido succo nomen habet, vnde apud multos *Acetosa* dici solet, & vulgari nomẽclatura *Ozella*. Duorum est generũ, maior & minor. Vtraque iuribus affatim innatare consueuit, & singularem gratiam in acetariis habere. Quin & carnibus intingendis iucundũ succi viridis accrementũ subministrat: nec aliud in obsoniis maiorem sibi vẽdicat authoritatem. De oxalide id sum expertus, quòd carnes quantũuis duras, coriaceas ac peruetustas, esui aptas facit, ac tenellas reddit, si illi concoquãtur & præmaceratæ elixentur. Nam lubricæ & humentis est naturæ, quâ dura emollit. Quæ facultas cùm multò validior & vegetior sit in oxylapatho & lapatho, ita rem eam multò certiùs cum illis sum assecutus, quàm cum hortensi oxalide, quâ nihil frequentius vbique nec vilius, ad irritandam appetentiam, si langueat, aut mitigandum ventriculi vel hepatis æstum immodicum, si opus sit. Quod poëta herbularius nec ignorauit nec omisit, de Oxalide hunc in modum scribens,

Oxalidis vsus ad excitandam appetentiã & alia.

Ventriculi & hepatis æstus,

> *Hanc auidè multi comedunt in tempore veris:*
> *Expertúmque ferunt sibi quòd fastidia tollit.*

Semen vtriusque tritum ex aqua aut vino, vtiliter bibitur contra dysenterias, & cœliacorum affectus, ac stomachi fastidia & nauseas. Radices ex aceto coctæ, aut crudæ illitæ, lepras & impetigines sanant: sed anteà locus aceto & nitro in sole est perfricãdus. Sunt qui planta tota effi-

Dysenterici, cœliaci, nausea, lepra, impetigo, erysipelas, herpes, & oculi.

caciter vtantur (sicuti etiam aïzoo minore) aduersus erysipelata & herpetas, necnon tumores oculorum in cataplasmate: præterea aduersus calidas podagras cum polenta, & antiquos capitis dolores, cum rosaceo. Fluxum muliebrem vtero apposita, commodissimè sistit, vt tradit Dioscorides: sed non menstrua, seu lunares fœminarum purgationes, vt vult poëta herbularius. Ex quo etiam addimus quòd

Podagra, cephalalgia, & fluor muliebris ac ventris.

Omne genus fluxus ventris restinguere mirè
Cum vino potata solet, vel mansa frequenter.

Decoctum radicū eius, pruritus corporis sedat, si eo foueatur aut cōfricetur corpus in soliis balnearum: mulcet insuper dentium dolores cum vino. Nonnulli in strumis amoliendis radicum gestamine vtuntur, eas collo appendentes: quæ etiam cum vino potæ, regio morbo auxiliantur. Verùm, hæc omnia efficaciùs præstare solet oxylapathi radix. Apuleius ad abscessum qui fit in inguine, oxalidem contundit absque sale, cum veteri axungia, quæ dupla esse debet ad herbam: iisque probè commixtis, pastillum concinnat, quem folio caulis inuolutum sub calidis cineribus sepelit, & mox abscessui aut buboni calentem applicat, lineóque panno tegit, & colligat. In vino austero cocta & potata prægnantium malaciam & deprauatam appetentiam emendat: quod etiam præstat citrij decoctum. Non tacebo quòd radix aqua incocta, vel macerata, rubelli vini colorem mentiri solet, grata & salutari febricitantibus impostura. Folia papyro vestita, & sub calidis cineribus igneum teporem experta, & pauco

Pruritus, dentes, struma & regius morb'.

Abscessus aut bubo inguinum.

Malacia.

pauco rosaceo excepta, quosuis tumores ad suppurationem facilè mouent. Noui quendam qui omnes dysenterias in paruulis, ad hunc curabat modum. Oxalidem forti aceto macerabat, deinde stuppis eodem aceto intinctis, sub calidis cineribus modicè decoquebat, postea succum exprimebat, & calidum propinabat. Penè omiseram, quòd oxalis mirabilem habet energeiam aduersus luem pestilentem, si ex aceto macerata, matutinis sumatur horis: fœlici experimento probatum, quemadmodum in nostro opusculo de Peste non obscurè ostendimus. Verum enimuerò, nec absurdum, nec inutile fuerit hoc loco proferre quid eam in rem scripserit Ant. Gainerius Papiẽsis medicus de peste disserens. Acetosa, inquit, mirabilem habet virtutem aduersus pestem, sicuti ego accepi à fide digno quodam: apud quem sæuiẽte peste quauis, nullus vnquam locum mutauit, adiutus præsidio huius plantæ. Cuius bolum ante prandium & cœnam die qualibet ex domesticis vnusquisque sumebat: & si deesset eius copia, puluerem ex ea resiccata, in vino albo præsumebat, vtebatúrque nonnunquam catapotiis Rufini contra pestem. Ex quo nullus è domesticis vnquam peste correptus fuit. Addit ille idem Gainerius quòd oxalis comesta, ictum à scorpione impressum non solum sanat, sed & præsumpta, vel eius semen, nullam noxam venenum relinquere in corpore permittit. Quod Auicenna ante eum testatum esse posteritati etiam voluit. Hoc postremum sit, Nostrates mulierculæ in febrium ar-

Tumores, suppuratio, paruulorũ dysenteria.

Pestis & æstus febrilis.

dore contusam oxalidem carpo manuum vtiliter imponunt.

Spinacea, & medica eorum auxilia.

AREA VIII.

SANE mirandum est, spinacea olera veteribus incognita fuisse, cùm & pauperum & diuitum mensas onerent per verna ieiunia, ac eosdem infarciant & saturent. Aluum emolliunt, & corpus humectant, flatúsque colligunt, nisi humor excremétitius abiiciatur, & calidis rebus admotis emendetur. Cęterùm, quia in istorum olerũ cibaria præparatione à multis peccatur, ideo illam paucis hoc loco ostendisse, inutile fortassis non erit. Abiectis radicum capillamentis citra aquam elixari postulant, nam magnam vim humoris inter coquendum effundunt, proprióque iure contenta, alienum aspernantur: aliter si coquas, natiuum illorum succum perdis ac temerè inebrias. Abacto post elixationem lentore, ligneo cultro, aut aliter, percutiuntur, & subinde versantur, posteà in manuales globos & offas herbaceas (expressa penitus sanie) rediguntur, ac patinis ex oleo optimo vel recenti butyro, diligenter friguntur, addito omphacio & piperis tusi momento, vt magis palatum titillent, & flatulẽtam humiditatem exuant. Sed hîc medicum agimus, non coquum: quare, quæ medicorum sunt promittamus, & sua tractent coquinalia coqui.

Alui lubricatio et flatus.

Quomodo sint coquẽda & apparãda spinacea.

Nctãda & in vsum vertenda.

Borrago

Borrago, & medica eius auxilia.

AREA IX.

BORRAGO, quæ verum & legitimum bugloſſum multis eſſe creditur, foliis ſuis, obſoniorum iuribus ſalubrem & peculiarem addit gratiam: éſtque hyeme apud nonnullos eius radix, foliorum vice, quoties anni tempus illa denegat. Flos in æſtate in acetariis ſummè gratus habetur. Olus hoc, ſuaui ſuo odore (nam peponem iucundiſſimè ſubolet) vires recreare ſolet, ac animi voluptates, vt tradit Galenus, in vino augere. Ex quo Græci εὐφρόσυνον, hoc eſt oblectans & lætificans, ſcitè admodum nuncuparunt: adhæc νηπενθής, id eſt triſtitiam diſcutiẽs. In quam rem alludit vulgaris verſiculus,

Borraginẽ vires ac animi voluptates recreare.

Dicit Borrago, gaudia ſemper ago.

Tradunt plantam hanc vtilem eſſe aduerſus horrores febrium, eiúſque radicem quæ tres emiſerit thyrſos, cum ſeminibus tritam, & ex vino decoctam, tertianis prodeſſe: quæ quatuor, quartanis, quod etiam confirmat Dioſcorides. Alij teſtantur abſceſſibus valde accommodam eſſe. Galenus illos, qui ob faucium aſperitatem tuſſiunt, decocto eius in melicrato ſummè iuuari ſcribit. Plinius addit, quòd ſi quis borragine aut bugloſſo inareſcente, medullam è caule exemerit, alligauerítque ei ſeptem folia ante acceſſionem, à febre liberabitur. Poëta herbularius ex Arabum placitis, de Borragine teſtatur,

Febris tertiana, quartana, abſceſſus, tuſſis.

Quòd choleram rubram nimio feruore peruſtam
Purgat, cum vino fuerit ſi ſumpta frequenter:

Febris, cholera rubra, pulmonarij, cardiaci, iſchiatici, & memoria.

Humores nocuos pulmonis detrahit hausta,
Mixtus aquæ tepidæ si succus sumitur huius.

Subdit præterea, quòd cardiacis valde prodest, & iis qui coxendicum labores patiuntur: adhæc, quòd vino sæpè immersa, memoriam reddit illæsam ac vegetam. Hic non tacebo quod expertum audiui: Si mulier à partu non potest liberè purgari, propina illi succum borraginis, porrorum & petroselini, cum vino, vel oleo dulcium amygdalarum, & videbis rem admiratu dignam. Si addideris suffitum ex cornibus & vngulis capræ, vterum valde commouebis ad excludendū excrementitias gestationis reliquias.

Partus & eius purgatio, vterus & secundæ.

Asparagi, & medica eorum auxilia.

AREA X.

Hic mihi monēdus est Lector, quòd Græci germina herbarum & fruticū ante florem erūpentia, nomine largè sumpto, asparagos nūcupare solent. Sed nos hoc loco agimus duntaxat de iis asparagis qui satiui sunt & altiles, quiq; propriè ac peculiariter id nominis sunt adepti. Horum cibus stomacho vtilissimus esse traditur: cui si cuminum vel anisum addatur, alui & coli inflationes discutiet, vrinas mouebit, ac calculos exturbabit. Sunt qui ad vuluæ dolores radicem cum vino dulci propinent, & negent ab apibus illum posse pungi, qui asparagis cum oleo tritis perunctus fuerit. Plinius pectoris & spinæ doloribus summè prodesse scribit, ac Venerem stimulare, & ventrem leniter mollire. Sed ante

Stomachus, inflationes alui et coli, vrinæ, calculus, vulue pectoru, ac spinæ dolor, Venus & venter.

alios cibos debent ſumi. Vnde maximoperè peccant, qui poſtrema menſa illos apponunt. Dioſcorides aſſos aut elixos, vrinæ ſtillicidium, difficultatémque, ac dyſenterias mitigare tradit. Galenus verò renes ac iecur infarctu liberare, maximè radice & ſemine. Quod Q. Serenus in ſua illa celebri remediorum poëtica ſylua non omiſit, hunc in modum ſcribens de lumbis & renibus ſanandis,

Stranguria, dyſuria, dyſenteria, renes & iecur.

Aut caput aſparagi cum vino ſume vetuſto,
Seu mauis appone: modus conducit vterque.

Radicis decoctum ægrè meientibus prodeſt, ac dentibus excruciatis medetur, ſi qua dolent parte contineatur. Non deſunt qui canes necari ſcribant, hauſto aſparagi iuſculo. quod an verum ſit, nécne, faciet experientia fidem. Cæterùm hîc non diſſimulabo, nec tacebo, quòd modicam coctionem ſuſtinent aſparagi: nam diutiùs percocti, in tabem abeunt. Ex quo Imperator Druſus, celerem rei ſucceſſum demonſtrare volens, dicere ſolebat, *Citius quàm aſparagi coquantur.* Si in iure pingui elixentur, ſuum condimentum ſic apud multos ſecum referunt: Si in aqua, oleo optimo, vel butyro recenti, addito ſale & aceto, piperíſque momento conſperſi & imbuti, ſumma cum voluptate manducantur. Sed rurſus obliuiſcor me hîc medicum agere, non coquum.

Vrina & dentes.

Quomodo coquẽdi & parãdi ſint aſparagi.

HORTI MEDICI CAMPVS SECVNDVS, RADICES ALIquot esculentas, quatuor areolis continens.

Porrum hortense, & medica eius auxilia. AREA I.

Reptilium morsus, dysuria, sanguis, oculi & stomachus.

RADICES aliquot hortorum esculentas medicè hîc descripturus, à Porro auspicandum duxi: quod Sotiô in suis Græcæ agriculturæ præceptis refert tritum & appositum, morsus reptilium, alio quouis pharmaco citiùs, curare: eiúsque semen cum passo potum, vrinæ difficultati mederi. Adhæc vetustis sanguinis reiectionibus opitulari, si temperato modulo cum pari baccarum myrti vel gallæ mensura, & thuris farina, opportunè ex vino, si febris absit, propinetur. Hippocrates absque vlla mistura dari iubet, vsúmque porrorum nimium & continuũ prohibet, quòd oculorum aciem hebetet, ac stomachũ malè habeat. In quam rem Eobanus Hessus pulchrè & eleganter allusit ad hunc modum:

Officiunt oculis capitati segmina porri,
Interiora graui viscera mole premunt.

Succus porrorum inter deleteria adnumeratus.

Vsus illorum innocentior fiet, si tantùm percoquantur, vt in tabem ferè soluantur: sic enim creduntur non minùs alere quàm carnes: tametsi ægrè à ventriculo cõficiantur, ob fibrosum nescio quid, quod illis inest. Crudorum succus largus Plinio inter deleteria recensetur. Nam fama est, Melam equestris ordinis reum, ex procuratione à Tiberio

Tiberio principe accersitũ, in summa desperatione succo porri ad trium denariorũ argenteorum pondus hausto, cõfestim expirasse absque cruciatu. Porrũ ex melle tritũ vlcera purgat: & eius succus paucus cum lacte muliebri haustus, profluuia ex abortu sedat, tussímque vetustã curat, quemadmodum herbularius adnotauit poëta:

Cõmixtus, inquit, *porri succus lacti muliebri,*
Et bibitus, tussim fertur sanare vetustam:
Ac variis vitiis pulmonum subuenit idem.

Datur salubriter cũ vino his qui à venenatis bestiolis icti fuerunt: imò verò cum melle tritum vtiliter puncturæ earundem superponitur. Si præterea eius succo pars mellis tertia addatur, & per nares vel aures guttatim infundatur, modò id tepidum fuerit, capitis dolores frigidos compescet. Idem succus aceto exceptus, vel cum galla remixtus & fronti illitus, stillantem è naribus sanguinem sistit. Quod etiam fiet si adiecto thuris polline naribus iniiciatur. Quin & thoracis vitia cum melle datus expedit. Hîc non est tacendum ex Galeno, quòd porrum acrimoniam deponit, ac minùs inflat, si bis permutata aqua decoquatur, deinde frigida perfundatur: quo modo etiam fluentem aluum sistere fertur, & grauem vocem explicare, faucium asperitatem suo lentore deliniendo. Vnde & perdices (si Aristoteli credimus) porro vescũtur, canoræ vocis gratia. Hinc minùs mirũ esse debet, à Nerone mansum fuisse porrum ex oleo, statis mensium diebus, ad conciliandam vocis præstantiam, dum pro ea certaret cum phonasco: per quod tempus, nihil aliud, ac

Vlcera, fluxus muliebris, tussis, pulmo, punctura venenata & capitis dolor.

Sãguis, thorax, fluor alui & vox.

Pulchra historia de Nerone.

ne panem quidem, sumebat, quemadmodum scribit Plinius, qui de sectiuo porro id intelligendum censet: cui ille idem princeps Nero autoritatem dedit. Experti sunt nonnulli, succum porrorum ex vino haustum, lumborum dolores mitigasse, & fracturas apponēdo solidasse. Quid ampliùs?

Lumborum dolor & fractura.

Contractas vuluas succo curabis eodem:
Hócque hausto reddes fœcundas sæpè puellas.

Dissimulandum non est ex Dioscoride, Plinio & Celso, quòd porris facultas inest adstringendi, & sanguinem, vt diximus, supprimendi: ex quo vulneribus ritè imponuntur. Quod Q. Serenus non tacuit, hunc in modum ea de re eleganter scribens,

Sāguis, vulnera & lotij difficultas.

Præterea nimios referati vulneris amnes
Fœniculi cinis adstringit, vel fimbria porri.

Semen eiusdem contusum, & ex passo, aut vino albo generoso, vt diximus, bibitum, lotij difficultates soluit, ac vrinarios meatus aperit. Et si succo porri misceatur adeps anseris, ac eo inungatur collum vteri post menstruas purgationes, cōtractam matricem relaxabit. Idem succus cum aqua tepida haustus, potenter operatur in euocādo & ducendo fœtu parturientium. A nōnullis pro experto audiui, quòd porri semina cum mirrha & aqua, vel succo plantaginis trita, saluberrimū præstant auxilium aduersus excreationes sanguinis pulmonarias, vel thoracales. Et eorūdem drachmæ duæ cum granis aliquot myrti & aqua portulacæ idem operantur. Præterea vapor decoctionis foliorum porri, saluiæ & lauri ex generoso vi-

Vterus, partus, sanguinis sputum.

ſo vino, per anum exceptus, & calentes herbæ ventri appoſitæ, eius dolores etiam colicos abolent. Quod experimentis multis teſtatum eſt cum ſequentibus: nimirùm, quòd ſuccus porri ſectiui cum melle vuluas purgat, & cum vino ger. troſo hauſtus, menſes ciet. Cibus ex illis frequenter repetitus, ad fœcunditatem prodeſſe fertur. Et ſi cum thure, aut galla teratur porrum, & eo nares inferciantur, fluentem ex illis ſanguinem ſiſtet.

Ventris dolor.

Colicus dolor, vulua, menſes, fœcunditas & fluor ſanguinis.

Cæterùm, ſi quis experiri volet num membrum aliquod amputandum, verè ſideratum & ſphacelisſmo tactum fuerit, partem eam porrorum quæ vireſcit, contundat, & vna nocte membro ſuperponat. Id ſi poſtridie liuorem aut nigrorem nonnihil exuerit, ſignificabit vitale adhuc eſſe, ſin minùs, mortuũ & iuſtè amputandum ne pars ſyncera trahatur in vitium. Experimentis multis cõfirmatum fuiſſe mihi fidem fecit Hiſpanus quidam arcanorum naturæ explorator indefeſſus: quod poſteris impertitum volui. De medicis porrorũ auxiliis hactenus. Sed prius quàm ex hac tabula porracea manum tollam, monuiſſe iucundum erit, & fortaſſe gratũ, quòd qui cuminum prægustauerit, fœdum & tetrum porrorum odorem nunquam exhalabit, etiam ſi larga manu porrum ipſum manducauerit. nam eius eſu grauis halitus extinguitur, quemadmodum tradidit Sotion in græcis agriculturæ pręceptis Hoc vnum reſtat ex Petro Creſcẽtio cognoſcendũ, nimirũ quòd ſemẽ porri in vinum proiectum, efficit ne aceſcat: imò verò vt acetum in vinũ redeat, hoc eſt acorem omnem exuat. Quod expreientia

Membrum ſideratum.

Nota tu valde dignum.

Quomodo tegatur fœdus odor ex porris.

Quomodo fiat ex vino acetum, & contrà.

admodum facili & labore paruo ita probari potest, vt inde sequantur commoda mille. Sed indigni sunt nostrates œnopolæ, vinorum pestes, & eorundem perniciosi fucatores ac impostores, qui hæc resciant, & alia item iucunda æquè ac vtilia, quamplurima, in nostris vinorum secretis & auxiliis describenda.

Cepa, & medica eius auxilia. AR. II.

VETERES rustici, vt testatur Columella, Cepas *Vniones* nũcuparunt: quòd vno & singulari constent capite, & non pluribus bulbis aut nucleis coagmentato, vt allium. Quod nomen apud nostrates Gallos, velut triuiale hactenus vsurpatur. Hippocrates cepá aspectu, magis quàm esu, commendauit, visu bonam esse dicens, & gustatu malam, quia est mordax, summè calida, & æstuosa. Sotion Græcus agricola & medicus, autor est, teneriorem cepam cum melle à ieiunis quotidie manducatam, firmitatem valetudinis custodire. Id quod etiam adnotauit herbularius poëta, de cepis hunc in modum scribens:

Hippocratis iudicium de cepa.

—quisquis ieiunia soluerit illis,
Vnaquaque die, viuet hic absque dolore.

Tradit insuper idem Sotion, cepas vlcera ad sanitatem perducere, & vitiligines in Sole perfrictas emaculare, purulentísque auribus suo prodesse succo. Si anginis illinantur, auxiliari ferunt: perinde atque tussi, modò sub cineribus coquantur, & ex oleo comedantur. Sunt qui adfirment virides cepas ex aceto tritas & perlitas, canis morsum

Vlcera, vitiligines, aures, angina, tussis & canis morsus.

sum post diem tertium soluere: necnon in foculo tostas, & cum hordeacea farina positas, epiphoris, genitaliúmque vlceribus succurrere: ad hæc earum succũ tepidum cum lacte muliebri instillatum, aurium grauitatem ac sonitum emendare. Quem etiam ex aqua bibendum multi dederunt repentè obmutescentibus. Hæc omnia ille idem poëta versibus aliquot expressit, de cepis ita loquens,

Epiphora, genitalia, aures, obmutescẽtes, & morsus canis.

Appositas perhibent morsus curare caninos,
Si tritæ cum melle priùs fuerint, vel aceto:
Apponunt alij cum vino, melléque tritas,
Transactísque tribus soluunt cataplasma diebus.
Fœmineo lacti commistus succus earum,
Pellit sæpè graueis, infusus, ab aure dolores.
Is rursum commistus aquæ, bibitúsque, iuuabit
Illos, quos subitus facit obmutescere morbus.

Non defuerunt qui cepas dysentericis exhibuerint, & lumborum doloribus mirificè prodesse dixerint: succúmque illarum cum succo fœniculi, incipientibus aqua iutercutanea laborare vtiliter propinarint. Qui vnus cum ruta & melle, etiam lethargicos excitauit: & cum passis vuis, vel fico, tubercula maturauit, & confestim aperuit. Idem naribus exceptus, caput à noxiis humoribus exonerat: & cum bõbace, in anum missus, cunctantes hæmorrhoides euocat. Præterea cepa confricata pilos regenerat, & olfacta paralyticos ac spasmaticos valde iuuat. Quæ alba est, sub cineribus cocta & multo butyro recenti excepta, vehemẽtes hæmorrhoidũ dolores sedat, illis apposita. Cum sale & melle trita, & morsui ab

Dysẽterici, lumborum dolor, hydrops, lethargus, tubercula, nares & caput.

Hæmorrhoides, paralysis, morsus canis ac hominis, pustula, calli & pori.

homine vel rabido cane impresso,diem vnum admota, auxilium non vulgare adfert. Et si cum adipe gallinæ teratur, corporis rubras ac liuentes maculas obliterat, maximè faciei. Quod etiam præstat sanguis gallinæ nigræ. Eadem cepa cum sale aut melle trita callos & poros eradicat, præsertim qui de calceamentorum attritu fiunt. Addam exGaleno,quòd qui ex vetere cepa locũ alopecia vel ophiasi glabrum sæpenumero fricabit, summum illi præsidiũ ad pilorum generationem adferet. Præterea, si cepa in vino vel aqua parum coquatur, deinde teratur, & in oleo cõmuni frigatur,ac vtero emplastretur, dolores à partu relictos soluet. Et qui eandem sub cineribus coctam cũ fermento & oleo liliorum subiget,præstantissimum habebit remedium ad maturandum, & emolliendum abscessus. Sed ne, obsecro,omittamus, quòd cepa solo odoratu materiam multam pituitosam à cerebro elicit:adhæc quòd prisci bestiarum omnium plagis ceparum succum fœlici successu instillauerunt:monuerúntque cepã commanducatam, vel ex vino albo potam, tardantia menstrua accelerare,& pedum intertrigines, gallinarum pingui remisto, emendare. Qui foculo percoctam & oliuo exceptam sumpserit, morsus ac biliosas erosiones, dysenteriæ comites, maximoperè leuabit: necnon sæuos hæmorrhoidum labores mitigabit. Sed lucubrantibus, & literarum studiis addictis summè cauendum est, ne cepis ac alliis profusè vtantur: nam oculos vitiant, visum obtenebrant, sitim accendunt, & bilem exacuunt: prosunt tamen pituitosis vtcunque, & maxi-

Alopecia, ophiasis, partus & plagæ bestiarum.

Mẽstrua, intertrigines, dysenteria, hæmorrhoides & oculi.

& maximè hyeme. His addo, ex Galeno, quòd cum bis elixa fuerit cepa, acrimoniam deponet, viréſque imbecilliores habebit, ſucci prauitatem nec retinens, nec agnoſcens. Verũenimuerò, hoc loco valde admirãdum occurrit, quòd cepa olerum omnium ſola, vt tradit Plutarchus, Lunæ damna non ſentit, habétque augendi & minuendi vires illi contrarias. Nam reuireſcit ac regerminat decedẽte & ſeneſcente luna, inareſcit verò ac marceſſit eadem redeunte & adoleſcente. Atque hinc fortaſſe factum fuit, vt Peluſiotæ Ægyptij ſacerdotes, cepas religioſè ſuis abdicarint menſis. Nam cùm fruges, herbæ, arbores & animalia ſideris lunaris incrementa & detrimenta ſentiãt, ſola cepa viciſſitudines agnoſcit aduerſas. Pro coronide ſit hoc. Ceparum philuræ ſeu tunicę ſub cineribus coctæ & tepidæ parti ambuſtæ admotæ, vſtionis cuiuſcũque dolorem ac ſenſum tollunt. Quod etiam præſtare ſolet earũdem ſuccus expreſſus & linteolis exceptus, ac nonnihil calẽs per initia adhibitus. Nam acres fuligines & vſtionis ſcintillas ſub denſata cute deliteſcẽtes expedit, & foras laxata cuticula abire ſinit. Quæ res variis experimentis, vnà cum his quæ ſequuntur probata fuit. Aperitur & excauatur alba cepa, ea parte qua radices ſpargit: præſtantíque theriaca ſucco citrij mali ſubacta, infarcitur, & occluſo foraminis oſtiolo, ipſamet particula quæ deraſa fuit, papiro, vel pergamena charta inuoluitur, & deligatur: tum demum ſub calidis cineribus tantiſper coquenda ſepelitur, donec probè emollita fuerit, vt cremor ab expreſſione

Cepam habere vires lunæ contrarias.

Remedia cõtra vſtionem.

Pestis, auriũ surditas, tussis, asthma & capitis dolor antiquus.

stillans excipi possit, sanè quàm vtilis his qui peste laborãt: sed eos illico sudare oportet. Eadem cepa, vt prius excauata & cumini puluere saturata, cocta, & expressa, ad aurium surditatem vtiliter instillatur. Deuoratur etiam salubriter cum saccharo, aut melle, elixa, aut sub prunis tosta, miro auxilio anhelosis, asthmaticis, & tussientibus, addito recentis butyri momento. Crassior ceparum squamma, cortex aut tunica, sub feruido cinere torrefacta, aduersus antiquum capitis dolorem non temerè adhibetur, indito eius frustulo calente in aurem partis affectæ, addito rosaceo & laurino oleo, necnon succida lana quæ totam auriculam vestiat. Sed hæc rusticis & media è plebe popellis, non locupletibus scripta sint.

Allium hortense, & medica eius auxilia.
AREA III.

Lumbrici, reptilium ictus, rabiosi canis morsus, & aliorum venenatorum.

INTER ruris pulmentaria, & domestica agri præsidia, allium admodũ familiare esse, nemo est rerum rusticarum studiosus qui nesciat. Hinc de Græcis geoponicis & medicis vnus Sotiõ tradit, allia in cibo sumpta, vel è regione ventriculi appensa, lũbricos expellere: & in cataplasmate, morsis à vipera, aut rabioso cane, mirum in modum auxiliari: imò verò si quis illa præsumpserit, à serpentum, reptiliúmque venenis tutissimum esse. Quarum rerum post Græcos, Arabes & Latinos medicos omnes, testem citabimus Eobanum Hessum, poëtam elegantiss. de allij viribus in hunc modum scribentem,

Nanque

Nanque venenatis meliùs vix vlla medentur
Pharmaca, serpentes illius arcet odor.

Quod etiam longè ante Eobanum confirmauit herbarius poëta, de eodem allio sic loquens,

-- mansum, vel inunctum
Curat quos serpens, vel scorpius attulit ictus.
Sanat & appositum morsus cum melle caninos.

Pulchra & mirabilis historia, ac notatu summè digna.

Hinc verè scripsisse mihi videtur Volaterranus, suo tempore inuentum fuisse rusticum, qui cùm serpentem per hiantes fauces in agris dormiendo, ignoranter admisisset, sese statim commanducatis alliis, ceu præsenti amuleto curauit: virus tamen ac mortem, vxori (res mira) in coitu stillauit, ac transfudit. Ex quibus facilè colligis, allium rusticorum theriacam appositissimè dici: quòd illo nec præsentius, nec certius vllum habeant antidotum agrestes aduersus venena & venenata omnia. In quam rem allusisse mihi videtur Virgilius philosophus & medicus arcanorum naturæ conscius, hoc disticho,

Allium rusticorũ theriaca, & vnde.

Thestilis & rapido fessis messòribus æstu,
Allia, serpillúmque herbas contundit olentes.

Acria & odorata, omnia serpentibus infensa esse.

Causa esse potest, quòd odorata omnia vermibus ac serpentibus sint valde noxia: vel quòd allia defatigatos spiritus recreent, & labascentes vires firment ac sustineant. sed versus Æmilij Macri super ea re pulchrum erit audire.

Hæc ideo (inquit) *miscere cibis, messoribus est mos,*
Vt si fortè sopor fessos depresserit artus,
Anguibus à nocuis tuti requiescere posint.

Redeo ad facultates, & medica alliorum auxilia: quorum spicata & bulbacea capitella melle suba-

Suggillata, vrinæ, renes, dentes, quartana & oculi.

cta, suggillata delere, ac liuentia ad colorem reducere, experientia docuit: necnon vrinas mouere, vitiisque renum pugnare: & dentium dolores, ore contenta, sedare, maximè à causa frigida. His, ex Celso licebit addere quòd allium ante accessionem quartanæ manducatum, calorem mouet qui horrorẽ non admittit. Sed illud de multis est memorabile, vt scripsit Serapio, quòd licet sanam oculorum aciem lædant allia, nihilominus eandem humiditate vitiatam ac hebetem refocillant. Cum nitro, sale & aceto inuncta, phthiriasi, seu pediculari morbo medentur: quod etiã præstant per se, tum pota, tum illita, ex Plinij & Auicennæ sententia. Dioscorides contra pediculos & lendes, cum origano vtiliter propinari tradit, siue cruda, siue cocta fuerint. Absque rei alterius permistione in cibo sumpta, contra vermes prodesse, autor est Celsus: cui subscribens Rufus Ephesius addit, noua antiquatis esse præstantiora. Cum oleo & sale papularũ eruptionibus profuisse testatum est: adhæc, lentigines ac lichenas emaculasse. Vetustæ tussi tam cruda, quàm cocta succurrunt: sed cocta crudis vtiliora censentur, & elixa tostis, ac ita voci plus conferunt. Sunt qui pro certissimo experimento mihi nuntiarunt, allia tria & cum porci axungia subacta ad formam vnguenti, summum exhibuisse præsidium aduersus tussim ex frigore contractam, quoties plantæ pedum eo vnguento, ante focũ inunctæ fuerunt, & in lecto spina dorsi: verùm in prandio & cœna, pectorali decocto vtendum est. Profuit idem vnguentum etiam contra febriles horrores ac rigores

Pediculi, lendes, vermes, papularum eruptiones, lentigines lichenes, & tussis.

Tussis, febris, venenum, concoctio & ocu li.

gores, ſed cum ſuprà dictis, carpi manuum etiam inungi debent. Qui allia prægustauerit, ſi venenũ hauriat, nihil ei incommodabit: & qui coctionis munia obire non poſſunt, magnas vtilitates ab alliis percipient: modò id prodiga non fiat manu: nam ſic oculis impenſe nocerent: quod non prætermiſit poëta Heſſus, de allio ita canẽs:

Præterea, coctúmue cibo, crudúmue comeſtum,
Calfacit, & ſtomachos humiditate leuat.
Verùm oculis perſæpe nocet, ſi copia ſumpti
Multa ſit, & ſiccâ conficit ora ſiti.

Praxagoras aduerſus morbum regium, cum coriandro in vino admiſcet. Hippocrates ſuffitu, ſecundas partus euocari exiſtimat: quod etiam teſtatur Plinius, apud quem ſecũdos partus perperam ſcribi exiſtimo. Diocles apud eundem, nephriticos, ſi elixum fuerit, iuuare contendit: vbi etiam phreneticos malè ſcribi arbitror. Sentẽtiæ noſtræ aſtipulatur Didymus Græcus geoponicus, tradẽs allia vrinam ſubducere, & nephritim, ſiue renum morbum curare. Nunciarunt mihi nonnulli certo experimento, allium elixatum, vel ſub cineribus coctum, & cum pice tritũ, omnia quæ in vulnere continentur extrahere.

Icterus, ſecunda partus, nephritici, vrina & hydrops.

Adhæc, nucleos allij ſua tunica exutos, & in muliebre pudendum penitiùs miſſos, menſtrua emulgere: ſed filo debent coxæ alligari, vt cùm viſum fuerit retrahi poſſint. Addebãt id iucundiùs & multò plauſibiliùs fieri, alliis cum oleo de ſpica vel de Keir vocato tritis, & in rarum linteolum oblongi ſacculi & rotundi modo conformatum, intruſis, ac in vuluam profundè pulſis, & dum licebit

Vulnus, mẽſtrua, vterus, conceptio.

exclusis: sic enim cessantes menses potenter mouent,& vterum mira voluptate reficiũt ac repurgant: adeò vt hinc facta sit via nonnullis ad cõceptũ, longo tempore desperatũ. Hîc non tacebo, quòd allij nucleolus decorticatus, assatus,& dẽti excruciãti appositus, illi egregiè auxiliatur, modò à causa frigida obortus fuerit dolor. Quod etiam experti sumus in radice chelidoniæ trita & admota. Præterea, allium cum vino tusum & percolatum, valde confert puncturæ serpentis, si illico bibatur, & acri cepa locus ictus diligenter confricetur: vel emplastrum ex alliis, foliis ficus & cumino vnà attritis, eidẽ superponatur. Quæ res etiam locum habere poterit in aliis venenatorum animalium morsibus. Eadem porrò allia cum centaureo, vel duplici fico, ad euacuandam & exclusis aquis resiccandam aluum, hydropicis valde conferre testatur Diocles: sed certius id præstare aiunt viride allium, ex mero cum coriãdro tritum ac epotum. In quam rem πάρεργον non erit poëtę herbularij versus proferre, quibus hæc & superiora pulchrè, sic satis, confirmat: de allio itaque hunc in modum scribit,

Dentes, serpens & venenata.

Morsus venenatorum & hydrops.

Notãda hæc antiquorũ experimẽta.

> *Prodidit Hippocrates educi posse secundas*
> *Fumo combusti, si vulua diu foueatur.*
> *Praxagoras illo fuit vsus cum coriandro*
> *Et vino, morbos sic curans ictericorum.*
> *Cum centaurea Diocles dare præcipit illud*
> *Hydropicis: sic humores desiccat aquosos.*
> *Idem nephreticis elixum sumere iussit.*

Sunt qui dentium dolores à frigida causa sopiant tribus alliaceis bulbulis, in aceto tritis, & in dentium caua immissis. Alij, sola aqua decoctionis eorum os colluunt. His addendum venit, quòd porrigines, ex aceto & nitro tollunt allia, valéntque plurimùm præsumpta, & ore contenta, aduersus frigidi aëris iniurias, ac turbidarum aquarum, niualiúmque incommoda. Quartanas bulbulus vnus, cum laserpitij obolo potus fertur excutere: adhæc in cibo mistus & comminutus, aduersus pituitam gallinarum, ac gallinaceorum valde prodesse.

Dētium dolor, prurigo, turbidæ aquæ, frigidus aër & quartanæ.

Est id de multis etiam nescire pudendum,
Quod nihil hoc Veneri gratius esse solet.

Vnde si trito allio iumentorum natura tangatur, vrinam impeditam expediri, & hinc ad Venerem proritari aiunt. Si cum faba ad tabem vsque coquatur, & tempora inde illinantur, hemicraniam capitísque dolores, à frigida causa, de experimēto sanat: & cum anseris adipe auri instillatur, & surditati prodest. Elixum, tussim, suspiria, ac raucam vocem emēdat. Quòd si pulticulæ incoquatur, aduersus teinesmon mirè confert, ac frigidis, pituitosísque pulmonū affectibus summè auxiliatur. Porrò, Galenus tradit, bis térue cocta & elixa allia, acrimoniam deponere, sed alimentū corpori paucissimū dare, quod ante elixationem omnino negabant. Abstinendum tamen præcepit, non solùm à frequenti illorum vsu, sed acrium omnium, his potissimùm qui naturâ sunt biliosi. Solis enim qui succum crudum, crassum, aut lentum aceruarunt accommoda sunt, modò

Vrina, Venus, capitis dolor, surditas, tussis, suspiria, vox rauca, teinesmus & pulmonū affectus.

Quomodo foedus halitus à commanducatis alliis possit emendari.

opportunè sumantur. Quæ sequuntur omittenda non duxi. Prodit Didymus, Græcus rei rusticæ scriptor, vel potius Sotion, vt meus hábet codex Græcus, tædium halitus à manducatis alliis conciliatum aboleri, si faba cruda illis superedatur. Alij, betæ radicem in prunis tostam supermanducare, satis supérque esse putant: quo remedio virus eorum tegi, è Græcis Menander vnus pollicetur, sicuti in betæ medicis auxiliis paulò antè adnotauimus. Nostrates apio viridi fastidium illud deponũt. Si voles allia habere, quæ mandentium halitum nullo modo vitient, & tetrũ odoris halitum deponant, imò verò vt dulcia euadãt, consule librum secundum nostrorum Secretorũ horti, inuenies illic quod placuisse queat. Duo valde mirabilia (quod postremum erit) hoc loco non tacebo. Prius est, mustelas & sciuros tentato allio dentibus, vix audere in posterum mordere, cicurésque hoc modo fieri. Posterius, allia arborum ramis suspensa, accedentes ad fructuum deprædationem auiculas longè arcere, si vera sunt quæ in Græcorum georgicis adnotauit Democritus: cum quo hanc alliorum historiam claudimus, vt reliquis suus detur locus.

Duo pulchra & valde notanda.

Raphanus seu radicula & radix altilis, cum medicis eius auxiliis. AR. IIII.

RAPHANVM satiuum, vulgus Gallicum *Raue*, & *Refor*, aut *Raphe* nuncupare solet: quo plerique omnes vrbani & agrestes, dum cibi fastidio vrgentur, edendi appetentiam vbique exci-

excitant, nunc per ſe, nunc cum aqua & ſale. Florentinus Græcus in ſuis de Agricultura commẽtariis ſcribit, pituitoſis valde commodare, & nephreticis calculo vexatis appoſitè mederi: maximè ſi quis partem illius externam, cum vino albo & aqua coctam, vel tuſam, necnon percolatam, ieiunus diluculo hauriat, & dies aliquot id facere perſeueret. Vacuo ſtomacho ex aqua tepida offertur, vt meatum vomitionibus præparet: in quam rem medici potiùs ſemine vtuntur, quàm carne. Si cum oleo manducetur, eructationes de ventriculo, quas ſolet, ciere non poteſt: nam eas exhalare non ſinit oleum. Succus ex paſſo potus regium morbum curat, & cum melle, tuſſes. Quę res etiam ſuſpirioſis & anheloſis cõcedetur. Medius apud Pliniũ medicus, coctos raphanos dare iubet ſanguinem excreantibus. Cui ſic ſubſcribit Q. Serenus,

Appetẽtia, pituitoſi, nephretici, calculoſi, vomitus.

Icterus, tuſſis, ſuſpirioſi, anheloſi & ſanguinem excreantes.

Sin autem rutilus referetur pectore ſanguis,
Sorbitio menthæ, raphanus vel cocta iuuabit.

Idem Plinius autor eſt, ſatiuos raphanos in poſca decoctos, ſerpentiũ morſibus mederi, ſi illinantur: ſed poſcam non addit Q. Serenus, his verbis rem eandem ſic perſequens,

Proderit & caulem, cum vino, haurire ſabuci:
Aut coctum raphani librum, tritúmue ligare.

Tradunt alij, quòd tota radix venenis vſque adeò aduerſatur, vt præſumentibus ieiunis non ſint nocitura. Et qui eius ſucco infectas habuerit manus, ſerpentes impunè tractabit: quod credendum potiùs quàm experiundum ſuadeo. Sed illud de multis videtur memorabile, quòd quira-

Serpentum morſus & venena.

phanũ prægustauerit, si à scorpione feriatur, citra vitæ aleam euadet: & si scorpionibus inspergatur raphanus, illos ad morté adiget. Addunt Græci geoponici, ꝙ si quis à tormentis plagas ac vibices accepit, trito ac imposito raphano emendabit: nam cicatrices ac liuores ad colorẽ reducit, lentiginésq; in facie delet: quartanarios liberat, si cõtinuo vsu vẽtriculus in vomitiones illo effundatur. Puerperis ac nutricibus ad augendã lactis copiam efficaciter exhibetur, ructúsq; primo cibo laxat, & vrinas exhaurit. Hactenus bona ex parte Florẽtinus, inter Græcos geoponicos & medicos summus. Hippocratès, vt medica rusticis coniungam, capillos mulierũ defluos tritis raphanis fricari iubet: adhæc super vmbilicum poni contra vuluæ cruciatus. Praxagoras iliosis dãdos censet, & Plistonicus colicis. Cum melle nõ solùm menses euocant, sed & intestinorũ animalia detrahũt, ac anginis opitulantur, cum aceto mulso gargarisari, vt verbo vtar medico. Sed in his Galenum audiendum esse quis dubitat? Radix raphani, inquit, ex iis est, quibus assiduè vescimur, éstq; obsoniũ magis quàm alimentũ. Scribunt multi, tam cibo quàm potu aduersus fungorũ strangulantia pericula salutarem esse raphanũ. Sanguinẽ acrem & mordacẽ gignit, proindéq; biliosis corporibus obest. Sunt qui cacostomachũ asserant, ac ructus ciere dicãt, necnõ cruditates, si coctrix virtus imbecilla fuerit. Quæ omnia intelligi debent de immodico illius vsu, eóq; simplici, vel cum pauco rerum aliarũ cibo. Nam vt hodie estur, eius vires facilè obtunduntur. Quãquam passim hîc videre licet

Plagæ, vibices, cicatrices, lentigines, quartanary, puerperæ, nutrices, ructus & vrinæ.

Capilli, vuluæ, iliosi, colici, menstrua, lumbrici & angina.

Raphani facultates ex Galeno.

licet populares, larga manu ex pauco pane, raphanis innocẽter vesci. Miratur Claud. Galenus quosdã crudas raphani radices à cœna mãducantes, vt coctionem iuuent. Quod tametsi, inquit, dicant se compertum habere experientia, nullus tamen citra damnũ potuit eos imitari. Hinc sanè quàm rectè poëta Hessus scripsisse censetur,

Summè notanda & aduertẽda.

Et sunt ante cibum qui magis esse probent.

Sed eam in rem audiendus est Leuinus Lemnius: Raphanus, inquit, quæ antonomaticè radicula dicitur, primis mẽsis inferri debet: sic enim edẽdi auiditatẽ incitat, ac stomacho minus officit. Quocirca culpãdi sunt qui peracta propemodũ cœna aut prãdio esitant: sic enim melius perfici coctionem sibi persuadent, cùm ventriculo infesta sit, nisi aqua saléq; cõspersa, cibo præmittatur: alioqui graues halitus, ructúsq; nidorosos & subolidos excitat. Decoctio foliorũ vtilis est cõtra obstructiones hepatis & icterũ. Vnde prudenter facere mihi videntur, qui foliis raphani loco brassicæ, iuscula condiũt sua, gustu æquè ac sapore ex vtrisq; admodum iucũda & salubria. Succus radiculę vel oleũ ex seminibus eius auribus instillata, flatus & sibila dissipãt: & semẽ ex vino albo tritũ, percolatũ & potũ, non minus est efficax aduersus venena, quàm theriaca. Quod in lue pestilẽti sæpenumero obseruatũ vidimus. Idem semen cum aceto tusum & gãgrenis appositũ, illas valde emẽdat. Et si ex percussione, vel flagellatione, vibices, liuores aut vestigia superfuerint, delebũtur semine raphani cũ melle trito & inũcto. Si cũ aceto radix teratur, initiãtes phlegmonas iuuabit: & si cũ

Hepar, icterus, aures, venena.

Pestis, gangræna, phlegmone, liuores, vesica, lotium, suggillata, lac & dentes.

radice nenupharis coquatur, vesicæ dolores sedabit, ac lotium promouebit, emplastri modo pubi admota: præterea si succo eius caseus salem expertus miscebitur, suggillata obliterabit. Addã quòd ex frequenti vsu raphanorum, lac augetur: nec omittam Plinium tradere, raphanis acrimoniam inesse pro crassitudine corticis, ac dentibus nocere, quòd illos atterant. Est certè hoc admirabile, raphanis & vitibus odia vsque adeò infensa & pernicialia esse, vt si iuxtà serantur, ad sensum diffugere videantur, occulta nescio qua naturarum discordia. Quòd si permutatis scrobibus pangantur, nullo modo comprehendent: ex quo, contra ebrietatem, medicinã esse raphanum scripserunt Græci, illum cum brassica, vt in nostris hortorum Secretis adnotauimus, cõfundentes, & contraria facultate (quod ad vina attinet) dotantes. Nam si in dolium corrupti ac vitiati vini immittatur raphanus, & paulò pòst eximatur illud emendare fertur, & vitium in se contrahere. Quod contrario fit modo à brassica, quę vino immersa, illud vitiat & corrumpit, tantùm abest vt emendet ac reparet. Petrus Crescentius (ne quid hîc dissimulẽ quod legerim, audiuerim, vel obseruauerim) tradit ex raphano acetum fieri medicatum hoc modo. Radices raphani siccatas in puluerem redigito, deinde in vas quod vinum habeat, infundito, miscero, ac dies aliquot quiescere sinito: sic acetum cõparabis raphanatum, ad renum calculos atterendos & deturbandos, aliáque multa, summoperè vtile. Pauca restant. Fuit apud priscos in tanto honore raphanus, vt Mo-

Mira de vite & vino cum raphanis.

Vitiatum vinum raphano reparari.

Quomodo fiat acetum raphanatũ, & quæ sint illius vires.

ſchion Græcus de eius laudibus integrum ſcripſerit volumen. In quo illũ cæteris cibis in Græcia vſque adeò prælatum fuiſſe tradit, vt Delphis in templo Apollinis ex auro dicaretur, beta ex argento, & rapum ex plũbo. Quod hiſce quatuor verſiculis doctè complexus eſt Eobanus Heſſus, ſic de raphano loquens,

Pulchra de raphano, beta, & rapis.

Fabula narratur ſacros ab Apolline Delphos
Omnibus hunc aliis præpoſuiſſe cibis:
Ex auro vt raphanum ſacrarent, pondere betam
Argenti, plumbum rapa fuiſſe ferunt.

Nephretici, calculoſi, colici, & vrinæ ſuppreſſio.

Priuſquam manum de hac hiſtoria tollam, ſecretum raphaninum multis experimentis mihi probatum & confirmatum contra nephreticos cruciatus & colicos, à calculis vel flatibus obortos, necnon ad iſchurias, cãdidis lectoribus, candidè, vt omnia, hîc proponam: quod tam præcauẽdo, quàm curando ſummoperè efficax & ſalutare inueni, ac pecunia oblata multis recuſaui: ſic itaque habet. Accipe corticum acerrimi raphani vnc. vnam: oſſium meſpilorum drach. duas: blandè conquaſſata macerentur horis octo in vini albi generoſi vnc. quatuor, deinde percolata & modicè calentia propinentur in egreſſu lectuli, & eiuſdem ingreſſu: iteretúrque potio, ſi opus fuerit, doſim eius augendo vel minuendo pro corporum & ætatum modulo. Non deerũt qui pro tam ſalutari præſidio, mihi ſummam ſint habituri gratiam, vel potius pecuniam ingẽtem numeraturi, aut ſaltem munuſculum aliquod miſſuri. Sed ſcitu etiam iucũdum erit, quòd raphani, ebora perbellè expolire feruntur: & ſalis cumulos

quantumuis ingentes, in aqueã ſalſuginem illicò tranſmutare, ſi illis cõſepeliantur: & ſi vino immergantur, fœtorem eius, vt diximus, in ſe cõtrahere. Verùm hæc extra medicum Hortum noſtrũ & inſtitutũ eſſe videntur: ſequor itaque reliqua.

HORTI MEDICI CAMPVS TERTIVS, HERBAS ODORATAS accipiens, XI areolis.

Saluia hortenſis, & medica eius auxilia.

AREA I.

NVLLI, vel ſaltem perpauci, reperiũtur horti, tam vrbani quàm ruſtici, in quibus Saluia non ſpectetur: ſic Latinis dicta quòd ſaluos & incolumes ſeruet multos. Ex quo, rythmicus poëta quem in admirationem rapiebant tam diuinæ plantæ huius vires, ſciſcitatur,

Cur morietur homo cui Saluia creſcet in horto?

Huic pulchra datur antiphone,

Contra vim mortis non eſt medicamen in hortis.

Saluia plãta ſalutaris. Eſt itaque Saluia ſalutaris plãta, vnde ei nomen: vt ille idẽ poëta innuiſſe videtur, hoc ſenariolo,

Saluia ſaluatrix, naturæ conciliatrix, &c.

Ad fœcunditatem imprimis ſummè vtilis cenſetur: ex quo Agrippa, illam ſacram non temerè appellauit: tradidítque Leænas eam quærere & mãducare ad partus facilitatẽ. Nec omiſit Aëtius quòd grauidæ mulieres, ſi fluidæ laxæq; ſint, illâ vtiliſſimè veſci poſſunt: nam conceptũ retinet, ac vitalẽ reddit. Si mulier ſucci plantæ huius heminã

Fœcũditas, partus & conceptus.

cum

cum modico sale, quarto à secubitu die potaue-
rit, deinde viro post horæ quadrantē sese com-
miscuerit, proculdubio cōcipiet, si non sunt mē-
daces priscorū libri. Hinc aiunt in Copto Ægy-
pti post sæuas pestilentias ab his qui superfuerūt,
ad eius succum bibendum mulieres coactas fuis-
se, plurimósque fœtus inde productos. Medici
tradunt saluiæ suffitu, menses immoderatè fluē-
tes, & omne muliebre profluuiū sisti, ac neruos
omnes roborari: quod etiam cōtingit potu eius-
dē: nam humiditates valde exiccat, quibus illi
relaxātur. Ex quo manuum tremoribus auxiliari
fertur. His addimus, ꝙ folia potui imposita eius
prauitatem & malitiam, si quæ insit, emendant.
Quod vulgato hoc versiculo etiam iactari solet,

Saluia cum ruta faciunt tibi pocula tuta.

Mēses, muliebre profluuiū, nerui, & manuum tremor.

Eadem trita & venenatis morsibus superposita,
illis auxilio esse traditur, ac vulnerū cruorem re-
tinere. Et si cum vino succus eius tepidus hauria-
tur, veterem tussim & lateris dolorem compe-
scit. Bibita vel supposita matricem purgat, & se-
cūdas à partu remoratas educit, necnon cunctan-
tes fœtus excludit. Potatur insuper salutari hau-
stu cum absinthio ad dysenteriam: fertúrq; mor-
tuos partus adposita extrahere, & vermes au-
rium educere, necnon ex oleo attrita, contra
serpentes prodesse. Capillum denigrat, ac tetra
vlcera purgat, & cum vino menses remoratos
trahit. Testium præterea, & vuluę pruritus ex-
tingūt tam rami quàm folia, si eorū decocto fo-
ueantur. Quod herbularius poëta his versibus
vtcunq; expressit, de illa ad hūc scribens modum,

Morsus venenati, tussis, vulnera, lateris dolor, matrix, secūda, fœtus, dysenteria, partus & vermes.

Serpentes, capillus, vlcera, mēses, testes, vulua, et virile membrum.

Pruritus vuluæ curat, virgæque virilis,
Si foueas vino, fuerit quo saluia cocta.
Illius succo crines nigrescere dicunt
Si sint hoc vncti crebro, sub Sole tepenti.

Fit vinum ex saluia, saluiatum dictum, ad multa vtile & expetitum: de quo & aliis in vinis nostris medicatis abundè scribimus. Tabidis pilulas ad hũc parat modũ Matthiolus: Sumito spicæ nardi & zinziber. singul. drachmas duas, seminis saluiæ assati, triti, & cribrati drachm. octo: piper. longi drachm. xij, & cum succo saluiæ pilulas cõficito: ac manè ieiunis vnã exhibeto drachmã, eodémque modo vespere, ac postea aquæ puræ quidpiã propinato. Orpheus dare præcipiebat sanguinem excreantibus, saluiæ succum bibendũ cum melle, ieiuno stomacho, atque hinc effrænes illius impetus illicò cohibebat. Sunt qui in condimentis, & salsamentis vtantur saluia, vt semisopitam appetentiam excitent: maximè cùm stomachus humoribus prauis & crudis fuerit imbutus. Nolim impræsentiarum omissum, quòd saluia in hortis comitem vbique habere debet rutam: alioquin à serpentibus, buffonibus & rubetis vitiabitur, magno vescentium & vtentium periculo: nam propè eam stabulari solent. Id quod pulcherrima & memorabili historia docet Ioan. Boccatius de eo qui cum amasia in horto colludens, & gingiuas foliis saluiæ confricans ac detergens, illicò mortuus corruit. Ex quo in suspicionem porrecti veneni mulier cum qua ludebat & Veneris præludia mouebat, nulla mora incidit. Cùm verò in hortum cum à iudice duceretur, &

Sanguinis excreatio, appetentia & stomachus.

Saluia venenatis animalibus obnoxia.

tur, & decerpto illiusmet saluiæ ramulo, mortuũ hominem eo modo, quo tunc ipsa, gingiuas confricando, corruisse ostenderet, corruit quoque statim & ipsa, magno astantium stupore & miraculo. Vnde iudex sanéquã prudens & arcanorum naturæ haud ignarus, de saluia illa malè suspicari cœpit, & ob id eã actutũ effodi iussit. Quod dum fieret, ecce prægrandis & luridus bufo sub ea latitare & stabulari deprehensus est. Qui viroso halitu suo, & vligine, saliuáque pestilenti totam plãtam inficiebat. Quod scriptum hîc volui & monitum, licet in nostra Memorabilium Chiliade etiam adnotatũ sit, vt sibi deinceps cauere discant, qui vel naribus, vel linguæ, satis imprudẽter, admouere solent hortorum plantas quasuis.

Hyssopus, & medica eius auxilia. AR. II.

HYSSOPVS Gallis vel hoc nomine cognita est, quòd in vsum condimentarium illis frequenter veniat, & recentibus fabis dum elixãtur, aut friguntur, populariter, ac salubriter, remisceatur, nam flatuosam illarum humiditatem discutit & emendat. Cum vino cocta & gargarissata, anginæ medetur: bibitúrque vtiliter ad suspiria, & ventris lumbricos deturbandos. Quadrupedum scabiem ex oleo curat: & cum aqua, melle, fico & ruta, peripneumonicis & hepaticis suo decocto succurrit: necnon tussibus vetustis, orthopnoïcis, pleuriticis & destillationib⁹ obnoxiis, vt interim non omittam quòd etiam teinias in aluo necat, ac lumbricos cum ficubus, & ad vlcera ma-

Angina, suspiria, lumbrici, scabies, peripneumonia, tussis, hepatici, orthopnoici, pleuritici, distillatio, lumbrici, & vlcera

nantia valde est efficax. Iusculum eius cum aceto mulso propinatum, lentorem, & crassitudines pituitæ dissecat, ac per inferiora abigit. Ad aquā intercutē & lienem tumefactum cum fico, nitro & iride efficaciter illinitur. Cum calente aqua, suggillata emēdat, & aurium inflationes ac tinnitus, vaporis sui suffitu discutit. Dentium excarnificationes mitescunt, si illius decoctione tepida cum momento aceti colluantur: maximè si dolor excrucians à causa frigida obortus sit. Vinum decoctionis eius, vteri suffocationes laxat, & matricem à superfluis humoribus absterget. Singula his versibus nobis expediet herbularius poëta,

Pituita, hydrops, lien, suggillata, aures, dētes & vterus.

In pectus capitis si destillatio fiat,
Quæ persæpè solet tußim, phthisimque creare,
Prodest hyssopi decoctio, sumpta decenter:
Sic vt cocta simul sint mel, ficus quoque sicca.

Proderit etiam iisdem puluis hyssopi cum melle, in modum ecligmatis, aut cum oxymelite. Quod medicamentum etiam flatus abigit, & viscosum phlegma dissecat, redditque ad expulsionem facile. Sed pulchrum erit in medium proferre quæ de hyssopo scripsit Ioannes Mesue, familiæ Arabicæ medicus præstantissimus. Hyssopus (inquit) thoracem & pulmones, partésque alias respiratorias pituita, & humoribus putribus ac purè expurgat: & tenuando, incidendo ac tergendo sputum facile reddit. Ob hæc asthmati & epilepsiæ pituitosæ, cæterísque cerebri affectibus humidis salubris est, si decoctum eius sumatur cum oxymelite scillitico. Coctionem quoque iuuat, respirationem leuat, & cutis colorem floridum facit.

Flatus & pituita.

Thorax, pulmo, asthma, epilepsia, coctio, respiratio, hepar, lien & viscera.

Cum

Cum vino decoquitur ad ſoluendos tumores hepatis, lienis & aliorum viſcerum. Quæ odore & ſapore eſt acerrimo, præſtantior cenſetur, & quo floret tempore, eo colligi debet. hactenus Meſues. Hoc loco mihi ſanè quàm opportunè in mentem venit ſecretum cuiuſdam doctiſſimi medici, facile admodum & familiare ad deturbãdos è renibus calculos. Id ſolùm conſtat ſyrupo hyſſopi cum duplo vel triplo aquæ parietariæ. Quo remedio per dies decẽ aut duodecim hyeme propinato ieiunis, fidem ille mihi fecit ſe multos calculos & arenas è corporibus multorum excluſiſſe. Hæc de hyſſopi viribus ſatis erunt, vbi admonuero quòd mediocrem ſuſtinet coctionẽ ac trituram. Sed iucundum erit hîc adnotare ex Petro Pena, quòd in Anglorum hortis nullo mangonio hyſſopus dimidio ſui foliis & ramulis adeò candeſcit abſque lanugine, vt quamlibet niuem aut calcẽ facilè prouocet ſemiſſe altera viridi manẽte.

Renum calculi.

Satureia, & medica eius auxilia. AR. III.

SATVREIA Gallis *Sarrieta* dici ſolet, vrinas ciens, ac menſes euocans. Herba eius cum floribus, olfactu, aut coronæ modo capiti impoſita, veternoſos excitat. Succus cum roſaceo auribus dolentibus ritè inſtillatur, & cum triticea farina coxendicibus vtiliter illinitur: medetúrque cũ vino, pulmonis, thoracis, ac veſicæ vitiis. Pulices, cũ aqua trita & reſperſa, necat: purgátque optimè mulieres à partu, ac marceſcẽtes coitus ſtimulat: quare à Satyris ſalacibus nomen traxiſſe creditur,

Vrina, mẽſes, veternus, aures, coxendix, pulmo, thorax, veſica, pulices, partus & coitus.

Coitus, ve-triculus, pe-[illegible], tormi-na, lethar-gus & Ve-nus.

vt sit satureia, quasi satyreia. Non est omittendum quod ventriculi coctiones adiuuat, & eius fastidia discutit. Subactus illius puluis cum melle cocto, & delinctus, aut cum vino haustus, tenacem pectoris humorẽ per sputa educit. Idem cum vino tepido, ventris tormina compescit. Lethali somno oppressos expergefacies, si aceto calido satureiã commisceas, & inde caput frequenter foueas. Puluis in ouo sorbili haustus, Venerem sopitam excitare fertur. Fabis recentibus & vetustis cum selino incisa satureia & frixa, eduliũ gratum tam vrbanis, quàm rusticis præbet. Sed coci sua coquinaria tractent.

Maiorana, seu Sampsuchus, & medica eius auxilia. AR. IIII.

Hydrops, dysuria, tormina, suggillata, mẽses, oculi, tumores, scorpiones, luxata, cerebrum & vterus.

MAIORANA Gallis dici solet, quæ aliis sampsuchus appellatur: nomine, vt videtur, à Latinis mutuato: forrasse quod maiore cura & diligentia à mulierculis excolatur, quàm herbæ multæ. Huius vis excalfaciens esse traditur, vnde iusculum decoctionis eius, ad incipientẽ aquam intercutem salubriter propinatur: necnon his quos lotij difficultas, aut tormina malè discruciant. Folia arida ex melle illita, suggillata emendant: & remorantes menses, in pesso subdita sensim euocant. Oculorum inflammationes prohibent, & cum polenta, tumores. Scorpionibus ex aceto & melle inuncta aduersantur, & cum cera luxatis mirè prosunt. Succus expressionis maceratorum in vino, naribus attractus, aut immissus,

ſus, ſternutamenta mouet, & à pituita cerebrum expurgat. Oleum ex iis concinnatum, matricis coarctationem laxat: modò collum vteri, vt ſcribit Auicenna, illo inungatur. Mirabile ſanè eſt, nedum memorabile, mures radicibus maioranæ certatim inſidiari (ſicuti à nobis ſæpius obſeruatum eſt) ac ſi medicamentũ & præſens auxilium ab illis depoſcerent: ſed in quem affectum, aut quam in rem, nos adhuc planè ignorare fatemur. Poſtremum id eſt. Ex maiorana quæ tenuior eſt, delicatior ac odoratior, minuta nũcupata oleum fit ſtillatitium, quod coagulo leporino remiſtũ, cum tantillo moſchi veri, pręſtantiſs. auxilium multis fuiſſe conceptui ſolicitando & fœlicitando autores ſunt viri docti, arcanorum naturæ ſcrutatores ſummi.

Mures radicibus maioranæ inſidiari.

Fœniculum, & eius medica auxilia.

AREA V.

HORTIS omnibus innoteſcit fœniculum, à ſerpentibus ſummè nobilitatum. Nam guſtatu eius ſenectam exuere & oculorum aciem reficere traduntur. Vnde intellectum eſt, inquit Plinius, hominum quoque caliginem eo præcipuè releuari. In lactis defectu potum illius ſemen mammas implet: quod vnum etiam præſtat, autore Dioſcoride, ſi cum ptiſſana exhibeatur, imò verò herba ipſa. Idem ſemen ex aqua tritũ nauſeam ſedat, & ſtomachi æſtus compeſcit, ac diſſolutum ventriculum recolligit: éſtque pulmonibus, ac iocinori laudatiſſimum. Ventrẽ ſiſtit, cum

Caligo oculorum, lac, nauſea, vẽtriculus, pulmo & iecur.

Venter.

Lotiũ, tormina, renes, menstrua, hydropisis, tumores, mammę, ventriculus.

modicè ſumitur, ac lotium mouet, & tormina, ſi toſtum fuerit, illicò mitigat. Decoctum comæ renum doloribus prodeſt, ac menſtrua ſoluit: valetque radix cum ptiſſana ad eadem: quæ etiam hydropicis cum vino pota, necnon conuulſis mirè auxiliatur. Folia vtiliter illinuntur ex aceto tumoribus quibuſcunque ardentibus. Et puluis ſeminis cum mentha & axungia tritus, mammillarum tumores laxat. Præterea ventriculo perfrigerato, & iis quibus craſſa pituita eſt incidenda, ſummè proſunt vnciæ ſex corticis radicis fœniculi cocti in aceti & mellis libra vna. Poſt coctionem, facta expreſſione, abiiciuntur radices, & melle ſuperfuſo iterum coquũtur omnia ad ſpiſſitudinem, & de iis exhibentur cochlearia tria cũ aqua, plus, minus, pro ætate ſumentis. Plerique radice vtuntur cum cera ad ſuggillata: cum melle ad canum morſus, necnon oculorum caliginem, & cũ aceto ad tumores ictu illatos. Cuius rei teſtem citamus poëtam herbularium, de marathri, ſeu fœniculi planta, in hunc ſcribentem modum,

Suggillata, canum morſus, caligo, & tumores.

Radicis ſuccus oculis cum melle perunctus,
Pulſa reddit eos omni caligine claros:
Illatos, ictu ſubito, quoſcunque tumores,
Apponens tritam iuncto ſedabis aceto.

Semina ad diſſipandos & vacuandos ventriculi ac inteſtinorum flatus ſummè proſunt, vel vulgato id atteſtante verſiculo rythmico,

Semen fœniculi reſerat ſpiracula culi.

Flatus, genitura, pudendum.

Cæterùm, hîc de multis tacendum non eſt, quòd fœniculum quomodocunque hauſtum, genituræ abundantiam promouet: éſtque pudendis amiciſſi-

amicissimum, siue ad fouendum, radice cum vino cocta, siue ad illinendum, eadem cum oleo trita. Fit succus è semine adhuc lactescente & musteo, vna cum foliis, ramis & cauliculis tenellis trito, & simul expresso, qui in sole siccatus vtilis esse traditur medicamentis quæ parantur ad excitandam oculorum aciem. Prodest idem ex radicibus prima germinatione contusis. Sunt qui caulem demetunt vbi floret, ignique admouent, vt caloris vi exudantem, vice gummi, liquorem excipiant, qui vnus oculis multò efficacior ac præstantior esse solet, quàm succus præcedens. Q. Serenus eam in rem vtitur liquore fœniculi melle excepto: cuius carmina hîc subscribemus.

Oculorum acies caligans.

Si tenebras oculis obducit pigra senectus,
Expressæ marathro guttæ cum melle liquenti,
Detergêre malum poterunt.

Paulus Æginetа aquam oculis caligantibus vtilem ad hunc concinnat modum. In fictile nouum virentem fœniculum cum pluuiali aqua iniicit, & ibi dies aliquot simul esse sinit, deinde extrahit, & aquam in vsum seruat perpetuo mense oculis instillandam matutinis horis. Hîc non omittam, quòd fœniculo, tanquam alimento vtẽdum non est, quin potius vt medicamento: nam tardissimè coquitur, ac prauum & exile nutrimentum præstat. Nonnunquam tamen exhiberi solet ad corrigendam ciborum quorundam prauitatem ac malitiam. Quemadmodum enim lactucæ interdum addimus petroselinũ, mẽtham, maioranam, aut quid simile, vt eius frigiditatem obtũdamus, vel contemperemus: ita & fœniculum nonnun-

Modus conficiẽdi aquã caligãtibus oculis vtilẽ.

Pulchra & notatu dignißima.

quam cucurbitis, & napis, vnà incoquimus, vt illorum noxam & prauam qualitatem emendemus. Quod etiam in coquendis piscibus multis, præsertim marinis, locum habere solet: quos fœniculi foliis nunc obuoluimus, nunc infarcimus, ad conciliandam saporis suauitatem, & fallẽdam marinæ auræ graueolentiam delicatulis palatis plerũque molestam. Sed hæc coquinam potiùs subolere mihi vidẽtur quàm medicinam, quare verbum non ampliùs addo.

Mentha hortensis, & medica eius auxilia.

AREA VI.

Vuln⁹, sanguis, testes, aures, lingua, partus & canis morsus.

MENTHA nomẽ suũ in Gallia retinet, quam Florentinus rusticæ disciplinæ apud Græcos professor eximius, scripsit vel ob id inutilem esse, quòd vulnerato exhibita, vulnus illius sanescere & cicatricem ducere prohibeat: datur nihilominus in sorbitionem sanguinem excreãtibus, vel Q. Sereno teste, cuius hæc sunt verba, licet nobis alibi producta,

Sin etiam rutilus referetur pectore sanguis,
Sorbitio menthæ, raphanus vel cocta iuuabit.

Plantam hanc diuersis testium morbis occurrere certum est, si eius decocto opportunè foueantur: adhæc aurium dolores & linguæ asperitates cum melle iuuare, & cum sapa, partum accelerare, canísque morsus, cũ sale curare. Si in lac proiiciatur, neque illud coalescere, neque spissari permittet, etiam si ei coagulum remisceatur, quemadmodum scripsit Florentinus: qui eadem vi il-

lam

lam generationi resistere, & proinde parum vtilem esse arguit. Alij contrà, perquam salubrem haberi defendunt, adeò quòd si mammis familiariter accesserit, nec coire lac patiatur, nec densari: quare lactis potionibus illam consultò addi promittunt, ne eius coagulatione periculum strãgulationis immineat. Multi fidem mihi fecerunt, se probauisse, caseos nec corrumpi, nec putrescere, qui méthæ succo aut decocto illinerétur. Ex quo non ineptè post Græcos scripsisse videbitur herbularius poëta de hac planta hunc in modum,

Lac, mãmæ & casei.

Caseolos succus putrescere non sinit eius
Admixtus, vel si viridis superadditur herba.

Decoctum exhibitum ad tres dies, ita à colico dolore liberare fertur, vt nunquam repetat: autor est Aëtius, testãs se eo auxilio à colico cruciatu liberatum fuisse. Singultus & vomitiones tam pituitosas quàm sanguineas menthæ succus cum succo granati sistit, vt Democritus in suis adnotauit Georgicis. Cũ amylo & aqua, cœliacorum impetus frænat, ac mulierum purgationes immodicas cohibet. Huius odor vt animum excitat, ita sapor auiditatem & appetentiam in cibis proritat. Recentis succus spiritu subductus, narium vitia emendat: qui etiam in capitis dolore, temporibus vtiliter illinitur. Idem cum aceto, sanguinis fluxiones internas continet. Quin aiunt plantam ipsam impetigines, vel si teneatur tantùm, prohibere: quod aliis de mentastro scriptum placet. Non est hîc tacendum, quòd stomachum valde roborat, eiúsque putrefactiones summoperè emendat, vermes eò reptantes, & ventrem infe-

Singultus, vomit⁹, cœliaci, mulierum purgationes, appetẽtia, nares, caput & sanguis.

Impetigo, stomachus & vermes.

riorem obsidentes, súsque déque exturbādo. Cuius rei testem proferemus Salernitanam academiā sic de mentha rythmicis versiculis scribentem,

Mentitur mentha, si sit depellere lenta
ventris lumbricos, stomachi vermésque nociuos.

Exhibenda est autem eius decoctio (velut absynthij) & non substantia. Cornel. Celsus de teretibus vermibus qui pueros solent infestare, id accipiendum & intelligendum censet. Dioscorides succum ex aceto propinatum idem præstare pollicetur. Sed pulchrum erit audire Q. Serenum super ea re pulchrè philosophantem.

Pulchri versus.

Quid nō aduersum (inquit) *miseris mortalibus addit*
Natura? interno cùm viscere teniea serpens,
Et lumbricus edax viuant inimica creanti?
Quod genus assiduo laniat præcordia morsu:
Sæpè etiam scandens oppletis faucibus hæret,
Obsessásque vias vitæ concludit anhelæ.
Democritus memorat menthæ conducere potum.

Partus, lac, & mamæ.

Bibita partū accelerat, lac auget, ac mammarum durities soluit, cocta & emplastrata. Hîc omittendum non est, cultus mangonio humorem sibi asciscere menthā, qui ad Venerem valde stimulos exacuit: quod est omnibus cōmune rebus quæ semicocto humore, eóque spirituoso ac flatulento participant. Quæ res problematicum hoc Aristotelis Adagium soluet: *Mentha, belli tempore, nec seri, nec edi debet.* Hoc enim cibo largè vescentes in libidinem ruunt, quæ corpus debilitat, vires frangit, ac animos eneruat. Quæ tria fortitudini & audaciæ ex diametro pugnare nemo est qui nesciat. Aristoteles tamen aliam arbitratur

Quomodo mentha ad Venerē stimulos exacuat.

esse

esse causam, nimirum quòd mentha corpori frigus adducat: eius rei argumento, quia semen genitale hauriendo corpus refrigerat: frigus autem fortitudini atque audaciæ aduersari certũ est. Vt vt fuerit, Dioscorides menthã, vt diximus, Venereis voluptatibus valde commendat. Vnde nihil mirum est si antiquitas, flagrante bello, militibus illius esu interdixerit: scripserítque Aristoteles,

Cur olim militibus interdictus mẽthæ vsus.

Mentham nec comedas, nec plantes, tempore belli.

Nam frequẽti Veneris vsu fortissimi quique, ceu effœminati ac molles, facilè contorpescunt. Sed in his versatum satis, vel fortasse plus quàm par fuerit, nam medicis ex mentha remediis nihil conferunt.

Thymus, & medica eius auxilia. AR. VII.

THYMVM vulgò Gallorum *Thym*, nuncupatum, plerique maioranam Anglicam dicunt: cuius flores apibus summè amicos esse norunt omnes: nam gratum colorem & odorem melli addunt iuxta Virgilianum illud,

-redoléntque thymo fragrantia mella.

Decoctum huius cum melle, orthopnoicis & suspiriosis valde prodest: necnon ad pectoris vitia quæuis excreanda. Remoratos fœminarum menses, & enectos partus, ac secundas pellit, vrinásque promouet. Thymos ac verrucas herba trita tollit, & ischiadicis cum vino ac polẽta medetur, atq; optimè comitialibus datur, quos correptos olfactu eius excitari sæpè audiuimus. Quin & illos dormire aiunt oportere in molli thymo. Folia

Orthopnoici, suspiriosi, pulmonarij, pectus, menstrua, partus, secũdæ, vrinæ, verrucæ, ischiadici & comitiales.

Luxati & ambusti.

trita & lanæ inspersa, luxatis vtiliter ex oleo apponuntur: & ambustis, ex adipe suillo efficaciter linuntur. Sed vitari debet is thymus qui niger est, & eligi qui flore illustratur cæruleo vel albo. Verum enimuerò iucundum erit hîc audire philosophantem de thymo Ioannem Mesuæ. Calfacit, inquit, tenuat, incidit, resoluit, obstructa aperit, ac crassos flatus dissipat. Pituitam clementer educit per aluũ (cum sale & aceto vt Dioscoridi placet) &, vt quibusdam libet, etiam melancholiam, sed imbecilliter, cum sale gemmeo vel Indo. Pituitam etiam crassam & lentam à thoracis & respirationis partibus euocat, necnon à cerebro. Ob id partium harum & neruorum frigidis & pituitosis affectibus mirè succurrit: vt asthmati, tussi, pulmonibus à frigido dolentibus: præsertim syrupo suo, vel decocto, vel oleo ex eius floribus incoctis facto: quod etiam visum acuit & sanitatẽ conseruat. Partes neruosas calore suo roborat, & suffitu auris dolorem ac tinnitum flatuosum emendat. Saluber thymus est senibus contra hyemis iniuriã: appetẽtiam excitat, coctionem iuuat, cum melle & nitro lumbricos necat, menses ac vrinas mouet, & rigori febrili opitulatur. Eius vehemens caliditas aliorũ mistione obtunditur, siue coquatur cum vuis passis, siue aceto infundatur, siue mulsæ cum pauco sale gemmeo, qui purgationem eius auget. Coctionem & triturã mediocrẽ sustinet. Præter has thymi vires à Mesue Damasceno descriptas, alias quoque ei reddidit præclaras Aëtius Cappadox, hîc etiam nobis proponendas. Hæc, inquit, experimẽtis de thymo comperta

Flatus, pituita, melãcholia, thorax, cerebrum, nerui, asthma, tussis, pulmo, visus, & aures.

Senes, appetentia, coctio, lumbrici, mẽses, vrina & rigor febrilis

perta sunt. Dato ieiunis articulari morbo laborātibus thymi aridi minutissimi drachmas quatuor, cum oxymelitis cyatho: bilem enim, reliquósque humores, atque acrem saniem vacuat. Facit & ad vesicæ affectus. Ventre autem inflato, vbi scilicet intumescere cœperit, drachmam vnam dato ieiunis cum cochleari aquæ mulsæ. Ad lumborum, coxendicúmque dolorem, ac lateris & thoracis. necnon hypochondriorum suspēsiones & inflationes, pondere vnius drachmæ cum oxymelite cochlearis mensura, ieiuno exhibetur. Similiter etiam melācholicis & mente turbatis, timoréque detētis, drachma cum oxymelitis cochleari præbetur. Datur item ieiunis & ante cœnam aduersus lippitudinem & vehementem oculorum dolorem. Prætereà contra podagram, etiam quæ motum omnino interceperit, cum vino vtilissimè propinatur. Postremò ad tumefactos testes, ieiunis duæ drachmæ salubriter exhibentur. Hactenus de thymo, cuius medicam historiam fusè dilatauimus, quòd magnarum virium plantam esse intelligeremus, ac hortis omnibus passim obuiam & familiarem.

Arthritis, bilis, vesica, hydrops, lūbi, coxēdix, latus, thorax & hypochondria.

Melācholici, lippitudo, oculi, podagra & testes.

Ocimum hortense, seu Basilicum, & medica eius auxilia. AREA VIII.

OCIMVM hortense (aliud enim est ocimum pabulare & segetarium) vsque adeò notum est, vt perraræ vbique sint ædium fenestræ, & perrara viridaria, quæ illo longè ac latè non redoleant, tanta est fragrantia & suauitate: à qua etiam

ozimũ rectè dici, ac ſcribi poſſe contendunt multi: vt ſit ab ὄζω, quod eſt redoleo. Græci recentiores qui de re herbaria ſcripſerunt, Pſellum ſequuti, βασιλικὸν, id eſt regium appellant: quod nomen apud Gallos paſſim vſurpatur. Sic fortaſſe dictũ, quòd in ſolis Regũ hortis aleretur, vel quòd Regibus ob præſtantiam odoris, dignum eſſet. Verùm hæc nihil ad medicas eius facultates, de quibus nunc demum ſeriò nobis agendum. Inter veteres parum conuenire lego, vtilé ne ſit an noxiũ cibis. Chryſippus medicus antiquiſs. cacoſtomachum eſſe dixit. Galenus & Paulus Ægineta ob humorem excrementitium internis partibus officientem, cibis abdicarũt (quod de immodico vſu intelliges) non tamen exteriùs damnarunt. Qui contrariã tuentur opinionem Dioſcorides & Plinius, hæc ceu cõmentitia rident, aſſerentes ſtomacho prodeſſe, quòd eius inflationes diſcutiat ex aceto ſumptum. Sanè ſicuti eius vſum largũ & liberalem nocere arbitror, ita ſobrium & temperatum iuuare credo. Nam ſi quis eo, perinde ac reliquis oleribus affatim & prodiga manu vti velit, proculdubio inteſtina ſentiet incõmoda. Si verò parciùs, ac ſi medicamentũ eſſet, interna percipiet commoda. Ventrem remollit, flatus diſcutit, lotium mouet, ac lactis prouentum mulieribus adfert. Tritum & naribus inditũ ſternutamenta ciet: quibus inſtantibus conniuere oportet. Odoratu triſtes exhilarat, ac timidos animat, mixtóque atramento ſutorio verrucas tollit. Venerem ſtimulat, ex quo tam equis quàm aſinis, admiſſuræ tempore, vtiliter ingeritur ac exhibetur. Vſu quoque com-

Stomachus & eius inflationes.

Venter, flatus, vrina, lac, ſternutamentum, verrucæ & Venus.

compertum est, ex aceto salutare esse deficientibus animo: adhæc, caput dolentibus, de causa frigida, cum rosaceo, vel eodem aceto. Dioscorides cum polline polétæ, aceto & rosaceo illitum, contendit pulmonum inflammationibus auxilio esse: eiúsque succum distillationes exsiccare: & semen potum difficili vrinę auxiliari, necnon atram bilem gignentibus, opem adferre summam. Refert Plinius, Chrysippum medicum grauiter ocimum increpuisse, & fugiendum hominibus præcepisse, quòd capræ illud aspernentur. Quæ cùm cæteris pabulis omnibus auidissimè vescantur, ab hoc vno, etiam famelicæ, cautè abstinent. Quod à Sotione Græco geoponico etiam adnotatum inuenio. Qui vltra hæc asserit, insanos fieri qui ocimo vtuntur: addítque eum qui ocimum manducauerit, si eo die à scorpione feriatur, seruari non posse. In quem & Chrysippum videtur pugnare Plinius, scribens, capras libenter ocimum esse, nec cuiquam mentem motam qui illud mãducauerit: quin & terrestrium scorpionum ictibus ex vino & pauco aceto sumptum salubriter mederi. Dioscorides ex Aphricanorum placitis tradit, eos qui ocimum ęderint, nullo cõflictari dolore, si à scorpionę feriantur. Ex quibus opinandum relinquo, num expungenda sit negatio apud Sorionem. Diodorus in Empeiricis credit ocimum pediculos creare, si quis eo largiùs vtatur, ob excremẽtitiam humoris superfluitatem quo imbuitur. Mirabile sanè, & ob id memorabile, quod à Iacobo Hollerio Medico præceptore nostro doctiss. visum & adnotatum fuit: Cuidam Italo ex odora-

Lipothymia, caput, pulmones, distillatio, dysuria & atra bilis.

Insani, & scorpionis ictus.

Pulchra de ocimo, & notatu dignissima.

Pediculi & partus.

tu frequenti basilicæ herbæ natum scorpionem in cerebro qui vehementes dolores & longos, morté denique ei attulit. Postremũ hoc sit, quod ab amico erudito probatum intellexi: Si ex partu laborans mulier, ocimi radiculam cum penna hirundinis tenuerit, absque dolore illicò pariet. Sunt alia plantæ huius admiranda secreta, paucis hactenus cognita, quæ cum aliis plerisque publicabimus, si isthæc grata fuisse audiuerimus.

Orualla, seu satiuum Horminum, *& medica eius auxilia.* AREA IX.

ORVALLA herba perquam odorata, Parisiésibus *Tota bona* dici solet, quibusdam sclarea, vel scarlea, aliis matrisaluia & gallitricum: necnon herba S. Ioannis. De eius facultatibus hæc in præsentiarum à me accipies. Herba trita aculeos ac spinas extrahit, & remorantes difficilésque partus accelerat. Vino prætereà iniecta mentem exhilarat, & Venerem extimulat: verùm liberaliùs sumpta, caput tẽtat. Tam satiuum quàm syluestre horminum medicatum habetur: sed vehementius syluestre ad venerea illicia. vnde illi nomen ἀπὸ τοῦ ὁρμᾶν. Semen in calyculis nigrum καρηβαρίαν, capitísue grauitatem facit, odore quem vniuersa vibrat & spirat planta. Idem semen lippitudines tollit, & oculis immissum, ac multa frequentíque reuolutione per illorum orbem raptum, quasi humore prægnans, & tenuibus membranulis onustum, sordibúsque conuestitũ, tandem egreditur: secum educens & euerrens

Aculei, spinæ, partus, venus, lippitudo, albugo, tussis.

quæ

quæ inciderunt & molesta fuerunt. Id quod multis multorum experimẽtis, tam est notum, quàm nota fuit canibus casta Diana suis. Insuper ἀργήματα & oculorum albugines cum melle purgat, tussientibúsque vtile censetur esse. Mulierculæ præterea illud caligantibus oculis imponunt, nec ex oculo auferunt, nisi caligine soluta. An verò hæc planta, Plinij alectorolophos dici possit, viderint eruditi. Non omittam, & si nihil ad medicum hoc nostrum institutum, quòd flore hortensis hormini & semine in dolio vini posito, dum adhuc feruet vinum, tanta gratia ipsi vino cõciliatur, vt Cretici, aut Maluatici gustum præ se ferat. Arrigite aures œnopolæ, sed neminem, obsecro, vestris improbis & noxiis miscellaneis defraudate, animorũ & corporum iactura irreparabili, & capitali edicto plectenda, in hac præsertim Galliarũ metropoli Lutetia, vbi maximè ea pestis viget, summo studentium & lucubrantium incommodo.

Secretũ pro vinis.

Rosmarinus, & medica eius auxilia.

AREA X.

RVRA & officinæ Rosmarinum appellant, quod aliis libanotis dici solet. Frutex est topiarius, necnon coronarius, cuius odor, resinam aut thus vtcunque præ se fert: tam suaui ac iucundo spiraculo, vt quos animus defecerit, illicò recreare possit. Suffitu destillationes ac tussim continet, regiúmq; morbum suo curat decocto. Et quod illi de multis nobile est ac insigne, solo

Lipothymia, destillatio, tussis, icterus, pestilentia & capitis affectiones.

nidore in pestilentia tutam reddit domum, expiando & repurgando improbam aëris perniciē suffitu ac vapore salutari. Paratur oleum distillatione perquam odorum & vtile ex summis virgultis & floribus Rosmarini, paralyticis & induratis articulis schirro detentis apprimè commodum. Cordi & stomacho valde prodest aqua: flores caput ac cerebrum maximè roborāt: ex quo illorum vsus admodum efficax esse solet contra capitis affectiones. Sunt qui saccharo eos condiant, & sibi ac amicis eam in rem diligenter custodiant. Totus frutex vtilis est omnibus frigidis ægritudinibus, membra ac neruos egregiè roborans & calfaciens. Sed paulò particulariùs hîc nobis est medicè philosophandum in expertis & probatis Rorismarini auxiliis. Itaque, succus radicum & foliorum eius defæcatus, & cum melle despumato in modum collyrij cōcinnatus, plurimum valet ad defluxiones pituitæ in oculos. Quæ si calidæ fuerint, licebit addere oui albumen, cum succo pomi generosi, & aqua rosacea confusum ac diu agitatum. Semen cum pipere & vino haustum, singulare adfert præsidium contra icterum, hepatis obstructiones & inflationes. Radix siccata, puluerata, & cum vino bibita, ventris dolores, etiam si colici fuerint, perbellè castigat & demulcet. Quod etiam faciunt ruta & satureia. Reliqua scribentur in opusculo vinorum medicatorum & rerum aliarum hortensium.

Nerui, oculi, icterus, obstructio hepatis, inflatio, & ventris dolor.

Defluxio.

Lauen-

Lauendula, quibusdam Pseudonardus, & medica eius auxilia.

AREA XI.

LAVENDVLA quæ Pseudonardus quibusdã dici solet, nostratibus verò *Lauanda* (quòd in balneis, lauandis corporibus summè expetatur, & elota omnia, si eis permisceatur, odoris suauitate cõmendet) frutex est omnibus notus. Qui, quia non minùs placet fragrantia quàm nardus, idcircò apud nos Spicæ nomen sibi arrogauit, & *Aspicum* dici consueuit. Licet id ad maiorem Lauendulam multi detorquere satagant. Huius spicata cacumina & tonsiles vertices, manipulatim in scopas & muscaria concinnatos, bigis ac clitellis Lutetiæ per æstatem venales vicatim proclamari, & passim à rusticis in varios vsus plenis vlnis certatim comportari, nemo est qui non videat. Sed hæc nihil ad medica lauendulæ auxilia, de quibus nunc demum nobis agendũ. Omnibus cerebri frigidis affectibus, conuulsisque ac resolutis illam auxiliari scribunt Arabes, Græci, ac Latini medici: adhæc, ventriculum roborare, & iecur ab infarctu liberare. Obstructos etiam lienes valde iuuat, & vterum calfacit, ac menses secundásque educit. Lauendulæ plurimum inest aromaticæ gratiæ, eóque affectibus matricis semen & folia cõmendatiora habentur: tum fomentis & lotionibus, tum pulueribus & dilutis intrò sumptis, ad suffocationem & ascensum ex vaporibus putridis, & ad partus accelerandos. Fit è floribus stillatitium

Vnde dicta sit Lauẽdula.

Cerebrum, conuulsi, resoluti, ventriculus, iecur, lien, vterus, mẽses & secũdæ partus.

Oleum de Spica.

oleum vitreis organis expressum, quod vnguentarij oleum de spica vulgò nūcupant, tanta odoris præstantia & fragrantia, vt cætera odoramenta superet ac obtundat. Quò fit vt extra officinas & myropolia illud asseruent aromatarij, ne moschi, ambari, zibbeti, aliorúmque vnguentorum & aromatum suauitatem intercipiat. Valet ad eadem quæ planta ipsa, & multò præstantiora, à nobis alibi exponenda.

Hæc sunt quæ de hortorū herbis & fruticibus odoratis in præsentiarū adferre possū. A quibus ad herbaceos & suffruticeos fœtus, eadē medica methodo explicandos & illustrādos opportunè transeo: modò commonefecerim lectorem, me lauandulam inter flores odoratos noluisse transferre, quòd vniuersum folium æquè odoratum habeat, atque florem. Quæ res floribus in quinto campo describendis, planè denegatur. Verūtamen, quia eius flos absque folio solus potest decerpi, si quis ad florum regionem illam traducere voluerit, vnguem non vorterim.

HORTI MEDICI CAMPVS QVARTVS, FRVCTVS CARTILAGINEOS, HERBACEOS & FRUTICEOS, SEX AREOLIS DISTINGUENS.

Curbitæ, & medica earum auxilia. AR. I.

QVIA in censu fructuum herbaceorum qui cartilagineo generi ascribuntur, Cucurbitæ primas tenēt in hortis, idcircò de illis primo loco

loco hîc agemus: & si Chrysippus medicus eas in cibo damnarit, ceu stomacho inutiles, contra Diphilum, qui illas affirmat ex aqua & aceto coctas, ventriculum roborare. Afri, & item Græci geoponici, aluum lubricare tradunt, earundémque succum instillatum, auribus dolentibus valde prodesse. Caro interior suis spoliata seminibus, pedum clauis auxiliatur, & decoctæ succus dentes mobiles stabilit, illorum dolores cohibendo, à calida causa cõtractos. Aluum prӕterea sua humiditate remollit, tametsi pessimè corpus alat, sicuti hoc disticho eleganter expressit poëta Hessus,

Ventriculus, aluus, aures, pedum claui, & dentes.

Humida frigoribus cognata cucurbita, paruo,
Quod vires faciat, pondere corpus alit.

Si sumatur vt simplex medicamentum, refrigerabit ac humectabit: si vt alimentum, calida ei remisceri debent, veluti petroselinum, cepa, piper, mentha, thymus, & similia: alioquin humorem gignet aquosum & promptè corruptibilem, præsertim si frigidum nacta fuerit ventriculũ. Corticis ramenta, tusa & infantium capitibus illita, ardores extinguũt ex siriasi. Et si quis in crudam cucurbitam excauatam merum infundat, & sub dio contineat, illúdque temperatum propinet quibus aluus est suppressa, ad excernendum proritabit. Cinis aridæ impositus ambustis, mirè illis opitulatur. Sed hîc ne, quæso, omittamus, quòd cucurbita in patinis aut sartagine frixa, multò est salubrior quàm elixa. Nam inter assandum vim magnam humoris aquosi deponit: ideo valentius ac præstãtius exhibet alimentũ. Si elixa

Cucurbita humida & frigida.

Siriasis, aluus, ambusta.

Cucurbita frixa & elixa.

fuerit, acrium societatẽ postulat, alioquin fatua habetur, & insipida : gaudétq; acidorũ, austerorum, salsorum & aliorum contubernio, quorum vires corpori nostro cõmunicat : fitq; ita, vt nausea, quã alioquin creare solet, prorsus vacet : quẽadmodũ doctè & eleganter scripsit Galenus, post Hippocratẽ vbique magnus. Sed his prælibatis, medica & experta cucurbitarum auxilia repeto. Itaque, si fictili torreãtur, & cum anserino adipe terãtur, incredibile auxilium vulneribus adferẽt. Et succus exceptus de ramentis illarum per se tusis, aut cum rosaceo, cutis adustiones quasuis emendat. Sed de omnibus mirabilis est earũdem aqua aduersus febres acutas & ardentes ad hunc modum comparata. Recens cucurbita recenti pasta conuestitur, calente clibano cum pane assatur, aperitur, & aqua intus natans colligitur. Si alia via placet incedere, cucurbita tota & integra frustulatim secatur, fictili nouo includitur, clibano (vt priùs) coquitur, & hinc expressa aqua seruatur. Vsus erit cum saccharo ad restinguẽdos febrium ignes, sitim temperandam & aluum clementer mouendam. Quod etiam præstabit aqua infusionis & macerationis seminum psylij cum saccharo rosato, vel iulebo violaceo, sicuti multis experimentis fœliciter obseruauimus factum. Non tacebo ex Auicenna, ꝙ qui colicis cruciatibus est obnoxius, religiosè abstinere debet à cucurbita & cucumere, quouis modo paratis : alioquin suo damno acclamare poterit,

Vulnera & adustiones.

Aqua cucurbitæ præstãtissima.

Febris, aluus & colici cruciatus.

Heu patior telis vulnera facta meis.

Cæterùm, nec inutile nec ociosum erit admonuisse,

nuisse, quòd cum insipida sit cucurbita, & ex eo-
rum genere quę Græci ἄποια vocant, hoc est qua-
litatis expertia, tamen dum coquitur, quouis sa-
pore & odore, imò verò colore facilè imbui po-
test, pro natura eorũ quæ illi miscebuntur. Quo-
modo autem fieri debeat deiectoria in suo cucur-
bitario, docemus in opusculo Secretorum hor-
tensium, & methodo comparandorum fructuũ,
olerum, radicum, vuarum & vinorum, quæ cor-
pus blandè & innocenter purgent.

Cucurbita ex se insipida.

Cucumeres, & medica eorum auxilia.

AREA II.

CVCVMIS tam est notus vrbanis ac rusticis
mensis omnibus, vt nihil notius esse possit
in tota hortensium familia. Hunc Matron suis
carminibus terræ filium nominauit, quòd ex ea
veluti prodiens, in illius gremio perpetuò iaceat.
Heraclides Tarẽtinus hedygeon, quasi terræ sua-
uitatem, nuncupare voluit: quem Diphilus Ca-
rystius, medicus apud Græcos doctiss. & agrico-
la optimus, primis mensis veluti noxium damna-
uit, vt qui raphani modo sursum feratur: sed
postremo cibo sumptum, concoctu faciliorem
promisit: alioquin epulis illũ abdicauit. Semen
vrinas acres contemperare tradunt qui de rebus
agri & medicinæ scribunt. Vim habet refrigeran-
di pulpa tota, ex quo ægrè in corpus dispensatur,
ac difficulter per vẽtris anfractus permeat: febri-
les horrores nonnunquã hinc mouens, & Venerẽ

Cucumis terræ filius.

Vrinæ acres & febrilis horror.

consopiens. Quod postremum Græci celebratissimo hoc prouerbio testatum voluerunt, Mulier pallium texens, cucumerem deuoret. quoniam textrices magna ex parte, si Aristoteli credimus, sunt impudicæ, & Veneri admodum opportunæ. Naribus admotus cucumis valde confert ad syncopen à causa calida. Et semen in lacte vel passo vtiliter iis propinatur, quibus vesica exulcerata est, vel sumptæ cantharides negocium faciunt: adhęc tussientibus, si quantum tres digiti prehenderint, cum cumino teratur, & ex vino bibatur. Prodest etiam phreneticis in lacte mulieris, & dysentericis, acetabuli mensura: necnon purulenta excreantibus, pari pondere cum cumino. Totus abstergendi & incidendi facultate pollet, ex quo splendida reddit corpora: eóq; magis, si quis semine arefacto, tuso & cribrato, vice pulueris abstersorij vtatur. Sed vtile erit & pulchrum audire Claud. Galenum de Cucumerum vsu eleganter, suo more, differentem. Quibus cucumeres, inquit, probè cōcoquere datum est, dum in hoc fisi, intrepidè affatímque iis sese explent, longi temporis tractu, frigidum & vtcumque crassum humorem in venis coaceruant. Qui per eam qua venæ funguntur coctionem, haud facilè in probum sanguinem potest conuerti. Ob eam igitur causam, omnibus praui succi eduliis abstinendum censeo: etiam si ea quibusdam concoctu sint facilia. Nobis enim non aduertentibus prauus succus ex ipsis post longū tempus in venis colligitur, qui posteà exiguam ad putrendum occasionem nactus, febres malignas

Syncope, vesica, tussis, phrenesis, dysenteria & purulenta excreatio.

Aurea Galeni verba summè notanda & obseruāda.

gnas accendit. Hæc ſunt aurea Galeni verba, omnibus qui valetudinem inculpatam tueri ſatagunt, alto corde præuidenda, & mordicus tenéda. Memorabile ſanè eſt quod in Gręcis Quintilliorum georgicis legi, & à multis non infœliciter expertum audiui. Quid illud, inquies? Si febricitanti infanti, qui adhuc lacte nutritur, aut paulò grandiori, paris longitudinis cucumeres dormienti apponantur, & quaſi condormiſcant, ſtatim ſanabitur, febrili calore omni ab illis preſſo, hauſto & extincto. Athenæus ſcribit cucumeres plenilunio in hortis maximè gliſcere, & manifeſtum incrementum capeſſere, necnon more echinorum marinorum impleri, quod aquei humoris ſummum eſt argumentum. Suffragatur Athenæo Plinius, addens inſuper eos velut timore perterritos, quoties cœlum tonat conuerti, & quaſi tabeſcere: cuius rei certam fidem mihi fecit experientia, præſentibus aliquot amicis meis, qui rerum naturas & ſecreta per experimenta quærũt & explorãt. Ne, obſecro, prætermittamus quòd cucumeres à mulis, felibus, & aſinis ſummoperè expetuntur, mira & incredibili eorum voluptate illecti: quorum odorem vel eminus ſentiunt. Quare munienda ſunt cucumeraria, ne illuc erũpentes, ea depopulentur, conculcent ac proterant. Sed inſtituti mei oblitus, quorſum rapior? medica itaque auxilia repeto. Si quis ſeminum cucumeris, cucurbitæ & citrulorum partes æquales acceperit, ac ſeminum lactucæ & portulacæ partem mediam, adhæc ſucci glycyrrhizæ, quartam vnius, & cum mucilagine pſylij paruos tro-

Febres paruulorum.

Cucumeres lunares eſſe.

Cucumeres felibus, mulis & aſinis, ſummè expeti.

Aduerſus ſitim & æſtus febriles.

chiscos ex his formauerit, ac in ore tenuerit, vel syrupo aliquo acetoso diluerit cum aqua hordei, habebit præsens auxilium aduersus sitim & febrilem æstum.

Pepones, melones ac melopepones, & medica eorum auxilia. AR. III.

Quãdo maturus esse dicatur pepo.

QVIA tres isti hortenses fœtus qualitatibus inter se ferè conueniunt, idcircò, vna (quod dicunt) fidelia nobis hîc dealbabuntur omnes sub pepone, qui tum maturus ac edulis esse videtur, cùm pediculus à corpore secernitur, & suauis odor ab eius vmbilico nares ferit. Diocles Carystius scripsit in libris salubriũ quos edidit, peponem concoctu facilem esse, mirúmque in modum cordi placere, sed parum iuuamenti adferre. Diphilus promptè crassescere tradidit, ac paucam alimoniam suppeditare, & per aluum ægrè exigi. Phænias eum duntaxat crudum censuit edẽdum qui est citra seminium. Galenus pepones omnes refrigerare, & largo humore imbui dixit: sed non absque manifesta detergẽdi facultate: vel eo nomine quòd obsitam pædore cutim illustrent, ac lentigines & vitia insolatæ faciei, cum vitiliginibus emaculent, præsertim semine. Addit, improbum creare succum, etiam si à stomacho probè conficiantur. Prætereà, choleram morbum præcipitem ac periculosum in multis concitare, & superfluarũ humiditatũ copiã susq; déque effundere. Primo cibo sumi debent, ita tamen, vt qui pituitosi sunt, vinũ vetus superbibãt: & biliosi acidulum cibum præsumant: nam sic

Cutis pædor, lentigo, vitiligo, cholera & pituita.

omnis

omnis abigetur noxa. Peponarius enim cibus sanè quàm facilè in flauã bilem, vel pituitã degenerat. Qua ex re, biliosos prædulcis pepo, pituitosos verò immaturus offendit. Longos rotundis multi præferũt: omnes tamen aluum mouẽt, & vrinã cient, modò fuerint maturi: proindéq; renibus vtiles esse cẽsentur: sed semine magis, adeò vt cõcretos inibi calculos efficaciter deturbet. Si cortex oculis humore calido vexatis fronti ligetur, ruẽtes in illos fluxiones pulchrè sistit ac compescit. Succus cũ semine in farinã siccatus smegma facit ad cutẽ emundandã, & conciliandum in facie nitorẽ, sanè quàm illustrem. Cæterùm, pepones omnes in paratis corporibus, vomitũ eliciunt, nisi cibus succo bono præditus supermãdatur: nam sic festinãtiùs deorsum prouoluẽtur. Plerique medici tradũt, illos desideria ruentiũ in Venerem frænare, & geniturã minuere. Sunt qui pro comperto scribant melonis frustulum ollæ immissũ, celerem carniũ coctionẽ iuuare. Quod etiam præstare aiunt vrticæ aut sinapis semen, vel fici surculũ, vt suo dicemus loco. Finis hîc esto, Pepones à felibus summè & auidè expetuntur: quare à peponariis longè sunt arcẽdi, ac procul abigendi. Non omittam q͏̃ semina melonum excorticata & saccharo condita, multùm valent ad ciendam vrinam & renũ dolores demulcendos. Imprudenter omisi quòd ramẽta peponum vtiliter syncipiti apponuntur, contra adustionem infantium quam siriasim vocant.

Aluus, vrina, renes, calculus & oculi.

Vomitus, Venus & genitura.

Pulchra & notanda.

Vrina, renes, siriasis infantum.

Cinara, seu carduus hortensis, & medica eius auxilia. AREA IIII.

PAVCI sunt hodie horti in Gallia, qui longè ac latè non syluescant hac plãta, adeò vt opipara nulla sit mensa, absque echinato eius cibo, nisi anni tempus illum negauerit. Altilem & hortensem nuncupamus, quòd re vera sit ex carduorum genere: quem culturæ mangonium domita feritate ex agris in hortos venire cõpulit nescio qua gulæ audacia, quæ campestria terræ portenta, & asinorũ pabula, in ganeam & luxum vertit, à quadrupedibus plerunq; neglecta: vsqueadeò ventris & veneris desideriis ac illecebrosis voluptatibus obsonantur epicurei homines, telluris inutile pondus. Vulgus Gallorũ plantã hanc *Alticocalum* nuncupare solet: ab articulo Arabum *al*, & *cocalos*: qui Hippocrati, Galeno teste, nucleus est pineæ nucis, cuius quidem nucis imaginem pulchrè æmulatur cinara: quam iuribus, asparagorum modo, incoqui, & ex butyro, sale atque aceto, diuitum mensis apponi, nemo non videt. Sunt qui asperso sale, & piperis, aut anisi vel coriandri addito polline, cruda illa vtantur, & ita natiuam nucleorum eius squammatim hærentiũ suauitatem excipiant. Sed hîc rursum ad eundem impingo lapidem, oblitus me medicum agere, non coquum. Venio itaque ad facultates cinaræ, quam Galenus tradit praui succi edulium esse, & maximè cùm plusculum obduruerit, festinando scilicet ad florem: tunc enim biliosum succum in se copiosum habet: ex quo satiùs fuerit, eo tempore elixam mandere, quàm crudam. Recentes & tenelli eius nuclei, vrinas ciere feruntur: & Venerẽ in vino generoso præmacerati stimulare, Hesio-

Quomodo cinara ex agris in hortos venerit.

Quomodo coquenda & paranda cinara.

Cinara praui succi edulium.

Vrinæ, Venus & graueolentia alarum.

Hesiodo teste: qui florente cinara, cicadas acerrimi cantus esse scripsit, & mulieres libidinis auidissimas, virósque ad coitum pigerrimos. Radix emedullata,& in vino decocta, si bibatur, alarum tædia hircosa, ac graueolentiam emendat: quam Xenocrates experiméto promittit per vrinas ob id effluere. Eadem in aqua excocta, stomachum roborat, & vuluis nonnihil cófert vt gignantur mares: sicuti Cherias Atheniensis & Glaucias asseruerunt.Sed hoc loco tibi coniectandum relinquo, an vna eadémque sit nostra & antiquorum cinara. Restat hîc admonendum (quãquam præter institutum) quòd à duobus animalculis summè infestantur,& auidè expetútur cinaræ. A muribus primùm, qui radicum voluptate semel illecti, turmatim vel è longinquo accurrunt. A talpis prætereà, quas crebro defossu & cuniculatione, sæpè vidimus cinareta ac cardueta funditùs vna nocte euertisse. Remedia eam in rem quærenda sunt ex nostris rerum hortensium Secretis. Sed repeto medica scolymi ceu cinaræ auxilia. Huius radix in vino cocta & pota, copiosam, vt tradit Oribasius, & graueolentem vrinam prolicit, alarúmque hircos ac virosum corporis odorem, vt diximus, tollit. Quo nomine etiam venereæ gonorrhœæ præsens esse remediũ, fœlici successu se probasse scribit Ioannes Langius, illustriss. Comitum Palatinorum medicus doctiss. Cæterùm, asparagi cinaræ cum butyro in iure elixati, sopitam Venerem in vtroq; sexu strenuè excitant: æstate viris ad eius conflictum languentibus, hyeme verò mulieribus ad eam pigris: si-

Stomachus vulua & generatio.

Pulchra & notatu digna.

Vrina, alarum fœtor, Venus, & gonorrhœa.

Cur solicitè à mulieribus colatur cinara.

cuti ante Plin. adnotauerũt Hesiodus & Aristot. Nil igitur est mirum, mulieres adeò ambire plantam cinaræ, & cura admodum solicita illam curare & colere.

Fragaria & Framboësia cum medicis auxiliis vtriusque. AREA V.

FRAGARIAE fructum vulgus Gallorum *Fresam* nuncupat, & nomine paterno inautorat Framboësiæ fœtũ, patria lingua *Framboise*, ac si dicas fragũ ligneũ aut syluosum à rubente moro non valde dissidẽs: nisi quod sapore & fragrãtia indicibili, palato magis applaudit. Vnde cum vinum aliquod à generoso sapore laudare volumus, olêre framboësiam, nostro vernaculo sermone dicimus. Vtriusque fructus citam sentit corruptionis labem: quapropter febrim facilè experiuntur, qui largiùs fugaci hoc cibo vescuntur. Fragariæ tamẽ folia in iusculo cocta & sumpta, lienosis medentur: idémque præstat succus eorum ex melle haustus. Eadem folia cum radice, tam vulnera quàm vlcera sanant, muliebrésque fluxus ac dysenterias cohibent, & vrinam cient. Decoctum herbæ ac radicis, inflammationibus iecinoris auxiliatur, & renes ac vesicam mundat. Idem ore contentum collutionísque modo agitatum, gingiuas roborat, dentes commotos firmat, & defluxiones continet. Exstillatitia aqua fructuum maturorum mulierculæ erisypelateas, lentiginosásque faciei fœdationes leniunt & abigunt. Eadem epota ad calculosos, & inflammationes

Febris, lien, vulnera, vlcera, fluxus muliebris, dysenteria, vrina, iecur renes & vesica.

Gingiua, dẽtes, distillatio, lentigines, calculi, inflammatio, faciei vlcuscula, vati, ocu-

tiones optimè facit, Petro Pena medico præstãtiss. autore. Vinum quod ex fragis elicitur distillatione & sublimatione, aut putrefactione vlcusculis quæ in facie pullulant ab hepatis caliditate, salubriter medetur, varósque, & oculorum nubeculas, ac calidas defluxiones impositum, mirè tollit. Quin multi etiam de experimento mihi affirmarunt, elephãticorum maculas ac tubercula emendare: adhæc, herbam fragariam cum sua radice in vino coctã & ieiunis ictericis ex iusculo dies aliquot propinatam, certum illis præsidium adferre. Mora framboësij cærulea purpura nitentia condiuntur & esitantur ad voluptatem & sitim aspectu amœniore.

lorum nebulæ, icterus & elephãticorũ maculæ.

Grossularius, tam albus quàm ruber, & medica vtriusque auxilia. AR. VI.

FREQVENS non solùm in hortis, sed etiam sepibus rusticis esse solet grossularij frutex, maximè qui baccis oneratur cãdidis, & ante maturitatem iucunda acerbitate gratis: ex quo tam pauperum quàm diuitum iuribus suo tempore innatare consueuerunt, & in dulciarias placentas, ac farcimina, farctáque passim transire loco vuæ acerbæ. Quo nomine etiã grauidis summè expetuntur. Est frutex alter hortensis huius ferè plumæ, rubentem ac pendulam ferens acinorũ multitudinem racematim congestam: quæ more nucleorum punici mali, abeuntem appetentiam reuocare, & nostratibus *grosella rubra* vel *trãsmarina* nuncupari vulgò solet. Non desunt qui putent id esse quod Arabes medici *Riben* appellant. Fru-

Grossularũ descriptio & vsus.

ctus vtriuſq;, candidus nimirũ vel ruber, æſtuantem ſtomachum refrigerat, & ſitim reſtinguit: quæ cùm alios, tum maximè febricitantes excruciare ſolet. Vomitiones ſiſtit, ſtomachum roborat, alui profluuium retinet ex flaua bile, ac ventris roſiones & vellicatus hinc obortos emendat. Prætereà ſanguinis feruorẽ demulcet, bilis acrimoniam obtundit, abundantiam fœminearum purgationum cohibet, cœliacíſque & dyſentericis, necnon cholera laborantibus valde prodeſt. Salgamari, ſaccharo, aut melle vtrunq; condiunt ad anni totius vſum. Scio non deeſſe, qui hæc aſcribenda contendant fructibus oxyacanthæ: quod vt obſtinatè non nego, ita groſſulis noſtris conuenire de experientia probatum habeo.

Stomachus, ſitis, febris, vomitus, aluus, tormina, ſanguis, bilis, menſtrua, cœliaci, dyſenterici & cholerici.

HORTI MEDICI CAMPVS QVINTVS, FLORES ALIQVOT, tam odoros, quàm inodoros, nouem Areolis complectens.

Roſæ, & medica illarum auxilia.

AREA I.

QVONIAM Roſæ, floris ac odoris raro priuilegio, inter omnes hortorum flores vbique nobilitantur, & aſpectu perquàm iucundo ac vario omnibus arrident, hortorúmque ornamenta cenſentur eſſe: idcircò ſi de medicis illarũ facultatibus primo loco inter flores hîc ſcriberẽ, preciũ operę facturũ me duxi. In quã rem gradũ mihi ſubſternent illarũ partes paucis animaduerſæ; quas

Rara roſarum excellentia.

sæ: quas antiqui sex nobis proposuerunt, scitu dignas, & in rebus medicis nequaquam neglectas. Duæ in foliis, aut si mauis in floribus reperiuntur. Vna, vbi calyci inseruntur, & vnguium modo albicant: ex quo vnguis rosarum pars ea dici solet. Altera, reliquum foliorum explet. His succedunt aliæ duæ, quæ veluti minutissima semina in rosarum vmbilico flauescunt, tenuissimis capillamentis alligata, quorum partẽ constituunt granula, partem verò filamenta. Reliquæ, in ipso rosarum alabastro, seu calyce continentur, vna in cacumine, altera in fundo. Quod ad facultates partium istarum attinet, folia cor, ventriculum, iecur, & vim retentricem roborant, dolores ex caliditate leniunt, & inflammationes discutiunt. Vngues vtiliter inseruntur lotionibus, fomentationibus, & clysteribus ad inhibendas fluxiones. Flosculi medij cum suis fibris ac filamentis, gingiuarũ defluxus, & alba mulierum effluuia mirificè cohibent. Calyx, quem etiam caput nonnulli dicunt, cum reliqua parte basis, alui fluores & cruentas excreationes sistit. Porrò, præter sex iam dictas partes, quæ in florentibus rosis se produnt, tres aliæ in fructu reperiuntur, vbi maturuit. Vna in substantia carnis rubescente, altera in seminibus, tertia in lanugine conclusa, quibus omnibus non obscura inest adstringendi vis. Vnde pręstanti admodum remedio & auxilio censentur esse contra alui fluores, & fœmininorum excremẽtorum abundantiam qualemcunque: adhæc aduersus gonorrhœam, in qua præcipuè valent. His vtcunque propositis, medica rosarum præsidia

Pulchra philosophia sex partiũ rosæ.

Inflãmatio, fluxio, gingiuæ, menstrua alba, alui fluor & cruenta excreatio.

Alui fluor, menses, gonorrhœa & capitis dolor.

ſigillatim aggredior. Si corona ex nouis & recentibus roſarum floribus concinnata, capiti coaptetur, illius dolores ac moleſtias ex inſolatu, vel ebrietate contractas, ſalubriter leuabit. Sed recentiũ penuria, veteres madefacere poteris in aqua, addito pauco aceto, & illis commodè vti, Galeno monitore: qui ad æſtiuas lippitudines ſiccarum roſarum decocto etiam vti iubet, palpebras eo per ſpongiam continuè fouendo. Suadet idem ad ſcabioſas oculorum lippitudines ex ſole & pulueribus obortas, roſis aridis in vino albo tritis, & angulis oculorum admotis, vti: modò ſub ſomnum oleo inungantur oculi, & ægrotans ab omnibus acribus abſtineat. Roſæ ſiccæ vino albo vſque ad tertias incoctæ, & ad colluendũ continuò datæ, cruciatus dentium emendãt, maximè à cauſa calida. Eædem in aqua elixatæ, vel illarum flos, ſummo ſunt remedio inflãmationibus oris, gutturis, ac columellæ. Et ſi roſarum vncias tres, & ouorum toſtorum lutea duo vino albo lęuigaueris ac cerato roſaceo exceperis, igneos & æſtuantes ſedis dolores mitigabis, perinde atque etiã hęmorrhoïdes. Sed priuſquam alia roſarum medica auxilia perſequamur, iucundũ erit audire Damaſcenum Meſuen de illarum facultatibus doctè & medicè hunc in modum philoſophantem. Roſa frigida eſt primo gradu, ſicca ſecundo, ex diuerſis ſubſtantiis & ſeparabilibus compoſita: aquea mediocri, terrea adſtringente, aërea dulci & aromatica, deniq; ignea tenui, in qua eſt amaror, rubor, perfectio & forma. Recentes ſunt amaræ magis quàm adſtringentes, & ob eam amaritudinẽ, ſuc-

Lippitudo, dentes, inflammatio oris, gutturis & columellæ, ſedis dolor, & hemorrhoides.

Roſarũ natura & qualitates ex Ioan. Meſue.

co præſertim, purgant. Siccatæ ſubſtantiam adſtringentem & conſtipantē retinent,ſed albę magis quàm rubræ.Reſoluunt,aperiunt,tergent,calidas intemperies emendant,& cogēdo atque adſtringendo roborant, maximè pilis & ſemine in calycis medio inuentis. Præſtantior eſt in vtroque genere (albarum, inquam, & rubrarum) cui color genuinus ineſt,& folia adſunt pauca ac plana. Albæ nihil aut minimùm purgant,ſed potentiùs adſtringunt & roborant quàm rubræ. Aqua vbi recentes ſunt maceratæ, vel earūdem ſuccus, bile flaua purgat venarum & arteriarum ſanguinem, obſtructiones ventriculi & hepatis aperit, ictero confert,febribus bilioſis auxiliatur,viſcera roborat, cordis tremorem curat, retentricem facultatem continet, omnem inflammationem extinguit,& ab ea dolorem ſedat,ſomnum cōciliat, vuulam ſtringit,guttur roborat,crapulam aufert, & catarrhis obeſt. Cæterùm cùm ſit medicamentum benignum, ſed ad purgandum imbecillum, adminiculis quibuſdā eget,vt ſero lactis vel melle. Nam ſucci roſarum vncia vna, cum ſeri lactis duabus vnciis aut tribus,& pauca ſpica, commodè vacuat. Foliorum quoque ſero lactis infuſorū expreſſio,cum pauco melle,ſine moleſtia purgat. Roſæ melle conditę tergent,purgant & roborāt: ſaccharo autem exceptæ minùs tergent, ſed magis roborant & adſtringunt. Acetum roſatum inflammationes omnes ſedat, incīdit, purgat, roborat. Recentes roſæ nullam coctionem, vel quamminimam, ſuſtinent: nam facultas earum tergens & purgatoria,ſtatim igni reſoluitur.Suc-

Obſtructio, icterus, febres, cordis tremor, inflammatio, ſomn⁹, vuula, crapula & catarrhus.

Roſæ conditæ, & acetū roſatum.

Inflāmatio.

cus mediocriter coquendo fit tenuior, & potentiùs terget. Hactenus Mesues, à quo ad nostrum institutum & medica rosarum præsidia commodũ redeo, nihil in his prætermissurus quod apud probatos autores legerim, vel ab expertis didicerim, aut ipse diligenter obseruauerim. Si cui autem hîc prolixus esse videbor, id (quæso) factum putet in gratiam popularium, quorum horti & scrinia vbique rosis scatent. Verumenimuerò, ne quid in hac historia etiam vulgare omittam, paucis rosarum Cõseruam, vt vocant, describo. Quæ fieri solet rosis tantùm rubris, recentibus, exunguatis, in mortario lapideo diligenter tritis, superaddito optimi sacchari duplo. Mox citra insolatum reponuntur omnia, sed vase non repleto ad cumulum, ne tritura foras exiliat, & sit feruendi locus. His positis, rosarum auxilia medica persequor. Zoroastres in suis de Agricultura obseruationibus Græcis tradit, oculos eius dolorem non sentire anno toto, qui rosarum calyces antè quam in florem explicentur, leni tactu lustret, tribúsque earum alabastrulis visum detergat, illis in rosario parente relictis. Quod multi verum esse cõtendunt, in eo qui primus calyces in frutice occultatos viderit. Vt vt fuerit, ros ille qui rosis inhęret, pinnula munda lectus, & specillo, genarum palpebris illitus, oculorum lippitudini medetur. Cremor è rosis aridis in vino decoctis expressus, ad capitis, oculorum, gingiuarum & aurium dolores summè probatur. Prodest etiam vitiis sedis, ac recti intestini, penna illitus, aut infusus. Trita rosa sacrum ignẽ, si apponatur, compescit, calentem-

Autoris modesta excusatio.

Rosarũ conserua quomodo fiat.

Oculi lippitudo, caput, gingiuæ, aures, anus, ignis sacer, stomachus, præcordia, venter, matrix & os.

témque ſtomachum & præcordia mitigat: fluxum ventris ac matricis cum vino pota, vel infuſa, cohibet. His addendum quòd ſiccæ roſæ puluis efficaciter medetur oris vitiis, per ſe, aut cum melle. Roſaceam aquam, vi ignis diuerſis inſtrumentis extractam, hîc conticeo. Quâ multò præſtantior ac odore fragrantior ſolet eſſe, quæ vaſis in aquam feruentem ſuſpenſis, aut priſcorũ more, per balneum calentis aquæ, vitreis organis elicitur, quemadmodum alibi docebimus. Hoc poſtremum erit. Roſæ, vt flores alij, Sole blando, vel clibano, pane ablato adhuc calente, ſiccatæ, odorem ac vires magis retinẽt, quàm ſi in vmbra ſiccentur, modò metam moræ non excedant. Idẽ de foliis & radicibus odoratis exiſtimare tibi licebit. Quod pro reliquis floribus ſemel dictum ac ſcriptum velim. Superſunt multa roſarum occulta miracula, quæ tibi cum aliis pleriſque hactenus deſideratis, libenter in noſtris rerum medicarum arcanis aliquando impertiemur.

Aqua roſacea quomodo eliciẽda.

Flores odorati, radices et folia quomodo ſiccari debeant.

Lilium hortenſe, & medica eius auxilia.

AREA II.

QVIA Lilium Roſis nobilitate proximũ eſſe ſcripſit Plinius, & medio prouentu earum incipere, ideo ſecundum, poſt roſas, locum illi dabimus, vt eximium florum par, &, vt Greci loquuntur, ἄνθος ἀνθῶν roſa & lilium ſocio maritentur cõnubio: ob perẽnem illum ῥοῦν effluuiúmve diuini quem habent odoris. Hilariter itaque de flore illo perquam nobili ſcribã qui Regibus no-

ſtris & francigenis ſceptris auſpicatiſſimum dedit ſymbolum : & quibuſdam ob inſignem præſtantiam flos regius , & Iunonis roſa dici conſueuit, candore emaculato & odore eximio arridẽs. Huius radices ex vino potæ, contra ſerpentium ictus plurimùm valent : & ex mulſo propinatæ, inutilem ſanguinem per aluum detrahunt, ac ita lieni ſummè proſunt. Lichenas ac furfures in facie emendant,& corpora erugant.Cum adipe & oleo decoctæ, aduſtis proſunt, ac iiſdem pilos reddũt, induratáſque matrices remolliunt. Folia in aceto elixata, vulneribus efficaciter imponuntur: & ſuccus ab iiſdem expreſſus, ad vuluas erugandas vtilis eſt, mouendóſque ſudores,& excoquendas ſuppurationes. Auxiliantur eadem ſerpentium morſibus impoſita,& aduſtis ferueſacta. Radices toſtæ cum roſaceo, vlcera cicatricibus claudunt, & cum melle neruis præciſis admotæ, luxatíſque partibus, maximè ſuccurrunt, ac vitiligines emaculant. Quod etiam præſtant elixata folia, cataplaſmate facto: è flore lilij ſuccus exprimitur ſuppurationes cõcoquens & vuluas emolliens: quod mel & ſyrion veteres appellarunt: non autem ſyræon vt multi ſcribunt: quod eſt melligo è coctis caricis, detergendo, emolliendóque idoneũ. Valet radicum bulbus ex vino coctus & intritus, ad pedum clauos : ſed hinc amouendus non eſt, niſi cùm lux tertia venit. Teſtium inflãmationes cum hyoſcyami foliis & tritici farina etiam leniunt ac demulcent dictæ radices. Fit aqua è floribus liliorum, vitreis organis in Mariæ balneo excepta (vt proprio ſcribemus opuſculo) ad facies mulierum erugan-

Serpentes, ſanguis, liẽ, lichen, ſurfures, aduſta & matrix.

Vulnera, vulua, ſudor, ſuppuratio, ſerpẽs, aduſta, vlcera, nerui, luxata, vitiligines & pedũ claui.

Inflãmationes teſtium.

Faciei decor.

erugandas,& niueo candore illustrandas, summè expetita. Radix quomodocunque ponatur, hęmorrhoïdes aperit. Et vnguentum ex ea factum cum oleo amygdalarũ amararum & cera alba, mirandum in modũ erugat, terget & expolit faciem muliercularũ. Eadem in aqua elixata, vel sub prunis cocta, & cũ dulci oliuo subacta, singulare adfert pręsidium combustis tam igni, quàm aqua, ex Galeni & Auicēnę testimonio. Si in aceto coquatur, calida testiculorum apostemata emendabit: & si cum melle teratur, caput à furfuribus, tõsum & vnctum vindicabit. Prodest etiã ad vlcera capitis manantia. Aceto incocta folia, & spleni admota, vnicè conferunt contra illius duritiē & scirrhum, modò quid eorum decocti præbibatur. Succus etiam eorundem cum semine tritus & haustus, puncturis venenatorum mirè auxiliatur: & expressus de floribus succus, vomicas vteri valde iuuat. Præterea, radix sub prunis cocta, & oleo subacta, vteróque per linteolum immissa, menses, trahit, matricem emollit, & vuluam aperit: adhæc semen vino albo intritum ac epotum, fœtum mortuum celerrimè educit. Oleum ex floribus recenter cõfectum & croco coniunctum, omnes inflammationes discutit. Fotus pudibundorum mulieris ex aqua decoctionis foliorum, & radicis, plurimùm valet ad mouenda menstrua, quæ à partu cum secundis excludi debuerant: sed post fomentum, debet in eodem decocto linteolum tingi, & vsque ad os vteri immitti, & exteriùs fotus continuari. Sit hoc postremum, Radix cum alliis cocta, & in fæce rubelli vini trita, mu-

Hæmorrhoides, facies, combustio, testiculi, furfures, vlcera capitis, splen, & ictus venenatorum.

Vteri vomica, menses, vulua, fœt⁹, inflãmatio, menstrua, secundæ, & discoloratio faciei post partum.

lierum faciem, quæ post dolores partus discolorata remansit, perbellè emendat ac restituit, si hisce miscellaneis sero inũgatur, & mane aqua hordei detergeatur, idque toties repetatur, donec pristinum decus, sed maiore cum elegantia, resumpserit. Quod rusticis mulieribus puerperis (quibus allia suauiter olent) scriptum sit, non vrbanis, & aulicis, quæ moschum olere, ac rosas vbique spirare satagunt. Sed heus tu? non redolet, sed olet, quod redolere solet. Nec cuiuis bene olet, quod bene semper olet. Verùm hæc nihil ad historiam nostram.

Leucoij & Violarum congenerum medica auxilia. AREA III.

INVENIO summum honoré fuisse Violis apud antiquos, post Rosam & Lilium. Quarum genus omne partim *Violetæ* nomine, partim odore garyophylli in hortis, & illorum maceriis, ædificiorúmque ac templorum parietibus familiariter hærere videmus: & omnium maximè lutearum, Mauritanis & pharmacopœis *Keiri* nuncupatarum. Quæ Veris sunt preuię, & omnium fragrantissimę. Sunt etiam in fenestris & pensilibus hortulis genera omnia frequentissima, figulinis aut ligneis vasis, à mulierculis, & his qui claustra sequuntur, studiosè exculta, mira sanè coloris, albi, purpurei, cærulei, crocei & vermiculati, varietate, odorísque suauitate, vel eminus commẽdata, ditissima perȩquè omnium fœtura. Sed maxima autoritas luteolis esse solet: quȩ omnium primȩ

Violarũ dignitas & cultus.

Violæ luteæ præstantissima.

primæ emergunt, & odorem vſque adeò vehementem ſpirant, vt caput plerunque tentet, ac nares feriat. Hæ, luteæ inquam violæ, parietinis ſponte vernant & florent, hyemis, glaciei, niuis, grandinis & aliarum aëris iniuriarum patiẽtiſſimæ, lignoſa radice ac fibroſa, rimis parietum & commiſſuris adeò incuneata, vt vix hinc diuelli poſſit. Has quandoque Chriſti natalibus floribus luxuriare vidimus. Verumenimuerò hæc ad medicas violarum facultates nihil attinent, quas nunc demum explicare iuuat. Aridi flores Leucoij feruefacti, menſtrua educunt, oris vlcera cum melle ſanant, cum cerato rimas ſedis emendant, & in deſeſſionibus, vt ſcribit Dioſcorides, contra vuluæ inflammationes plurimùm pollent. Radices cum aceto illitæ, lienem reprimunt, ac podagricos valde iuuant. Semen vnius drachmæ pondere ex vino potum, aut cum melle, genitalibus mulierum inditum, menſes, ſecundas, ac partus, etiam mortuos, extrahit. Frutex omnium, ex Galeno facultatem habet extergentem, ac tenuium eſt partium: plus tamen flores, & inter hós qui ſunt ſicciores, quàm virides, exhauſta excrementitia omni humiditate: vnde oculorum cicatrices, etiam craſſas, extenuant. Si quis vehementiam virium quæ in floribus latitat, multa aqua, aut aliter retundat, optimum habebit medicamentum ad phlegmonas tã vteri, quàm partium aliarum: potiſſimùm quæ diuturno tempore ad ſcirrhi modum indurerunt: ſic cum cerato vlcera ad cicatricem ægrè venientia valde emendabit. Sunt qui phlegmonas in

Menſtrua, oris vlcera, rimæ ſedis, vulua, lien, podagra, menſes, partus & ſecunda.

Oculi, phlegmone vteri, vlcera, articuli, menſes, & podagra.

articulis induratas, radice cocta, trita & apposita curant. Semina lutearum in vino albo contusa (si febris absit) & hausta, menses potenter educunt, & fotu, frigidæ podagræ dolores leuant. Flores earundem, dimidio cyatho in aquæ tribus, eosdem menses, diebus aliquot hausti, euocant. Hîc adnotandum duxi, quia in nostris hortorum secretis omissum, quòd mangonio holitorio, & repetita crebriore transplantatione, tum lutearum, tum purpurearum violarum flores, vt etiam aliarum, eximiam assequuntur magnitudinem multiplici foliorum fœtura, moschatam rosam quandoque æquante.

Viola Martia nobis dicta, & medica eius auxilia. AREA IIII.

Viola cur Martia nobis dicatur.

IN eo violarum genere, quas Martias nuncupamus (fortasse quòd mense Martio plurimùm se prodant, & Ver aperiant) non solùm purpureæ apud nos visuntur, sed etiam albæ, æquè suaues & odoræ atque priores: licet id non agnoscat Andr. Matthiolus medicus doctiss. ac diligentiss. sicuti apud Dioscoridem testatū reliquit. Quod ad illarum vires & facultates attinet, Tarentinus in Græcorum agricultura & medicina exercitatissimus scribit, flores Violæ purpureæ refrigerare, & ea de causa inflammationibus prodesse, perinde atque oleum, & acetum, vt mox dicemus, ex illis compositum. Aqua infusionis & macerationis earūdem, vlcuscula in ore paruulorum oborta, ac apostemata valde emendat, & pleuritidi, anginæ,

Inflāmatio, vlcuscula oris, apostema, pleuritis, thorax, crapula, grauedo & epilepsia.

ginæ, tumoribúsque thoracis summè auxiliatur. Valent etiam flores iidem aduersus crapulam & capitis grauedinem olfacti, vel coronæ modo sincipiti admoti. Addo quòd epileptici odore violæ (fortassis luteæ) summè recreantur, ac nonnihil iuuantur, & maximè pueri: nec tantùm odore, sed etiam potu aquæ, in qua illius flores permaduerint. Radices cum myrrha & croco tusæ, inflammatis oculis mirè opitulantur: & trita folia cum melle & aceto, capitis vlcera sanant. Eadem elixata omnem matricis tumorem curant, si tepida elixationis aqua vterus foueatur. Prosunt etiã in cerato fissuris ani, quas rhagadias nuncupant. Semina cum vino albo trita, calidam podagram fotu recreant: cui succedere debent folia in rosaceo tusa, & ex linteolo apposita ac subinde mutata. Penè præteribam quòd dicta semina vino albo (si febris absit) intrita & pota, choleram, modo rhabarbari, de ventriculo exturbant. Quod etiam præstare ferunt virentia folia, aut flos in aqua vel oxymelite, multa maceratione permutatus. Quin & biliosos morbos, vel è sanguine factos, costales & pulmonarios, vt diximus, idem etiam iuuare solet, ac infantulorũ tusses & suspiria componere. Folia eadem per se, & ex polenta, æstuanti stomacho, & oculorum inflammationibus, sedíque prociduæ aptissimè illinuntur. Hîc me subinuitat commune iuuãdi studium, vt non omittã vnum ac alterum Violarum arcanum, mihi à medico Italo, haud ita pridẽ familiariter impertitum, sed quod postea apud dignum fide autorem legi & adnotaui. Si os capitis, dicebat, ado-

Oculi, vlcera capitis, matrix, rhagadia, & podagra.

Bilis, sanguis, pulmo, tussis, suspiria, stomachus, oculi, & sedes procidua.

Vulnus ca-

pitis, & pedum læsio.

lescenti, vel alteri, violenter tactum fuerit, da illi statim bibere violas tritas, & id dies aliquot facere perseuera. Prætereà, si cuipiam pes dexter læsus fuerit, liga violam cum vino tritam sub planta pedis sinistri: si sinister, sub dextra. Rem vtramque facili experimento excutiendam, rerum abditarum studiosis propono. Sed Ioannem Mesuæ de Violarum facultatibus disserentem iuuat in medium accersere. Viola recens, inquit, frigida est & humida ordine primo: siccata, minùs. Nam in recente excrementosa humiditas superficiaria, quæ lubricando purgat, caliditatem obtundit: in sicca, humiditate illa resoluta, caliditas priùs obruta emicat: ex qua emergit sapor amarus, qui trahendo purgat. Recens ergo refrigerat, dolores calidos, narcoticorum & stupefaciētium modo sedat, inflammationes extinguit, thoracem & asperam arteriam lenit, bilem flauā purgat, & ab ea calorem sequestrat. Somnum prætereà conciliat, vuulæ confert ac cynanche, cephalalgiam à causa calida consopit, hepatis phlegmonem & eius obstructionem, vna cum ictero valde iuuat, sitim sedat, & febres inflammatorias mitigat, sed coryzam excitat. Cæterùm, eligenda & decerpenda est matutina viola, cuius virtutem neque Solis calor resoluit, neque pluuia dissipauit. Si melle condiatur, magis terget ac minùs refrigerat, cum saccharo contrà. Succus, atque syrupus ex multa repetitáque eius infusione concinnatus, leniendo, clementer, vt ex rosis, purgat: datúrque vtiliter pleuriticis ad ducendam aluum. Acetum similiter compositum, febrium ardores emendat.

Violæ recētis & siccæ temperamētum.

Inflāmatio, thorax, aspera arteria, bilis, somnus, cynanche, cephalalgia, hepar, icterus, coryza, sitis, febris.

emendat. Hactenus Mesues, cum quo medicam hanc Violarum historiam claudimus.

Vetonica hortensis, seu vetonicum coronarium, aut caryophyllatum, & medica eius auxilia.

AREA V.

GALLORVM vulgus altilem Vetonicam & coronariam *Ocellum* seu *Oilletum*, à floris figura nuncupare solet: quæ tantam gratiam apud mulierculas, & monachos, inuenit, sui odoris iucunditate & coloris præstantia, vt tam in hortis, quàm fictilibus, cura admodum diligenti ab illis, etiam fenestratim, excolatur ac foueatur. Flores caryophyllum olent, (vnde illis caryophyllati nomen) & aliquid suauius, artificio & mangonio in nostris hortorum Secretis expresso. Mirum sanè est, quòd tam illustris flos, tam suauis & iucūdus, à veteribus silentio inuolutus fuerit (quamquam non desunt qui Lychnidē coronarium esse putent) qui vnus pulchritudine, varietate & amplitudine, cum rosa de principatu vel ad victoriā, non temerè mihi certare videtur: ei nec colore cedens, nec odore: nisi quòd è longinquo plus olet recens rosa, sed cui decerptæ, natiui vigoris longissima mora dies esse soleat: vetonicæ, quatriduum, vel ampliùs, vita, vigórque perseuerat. De eius facultatibus & medicis auxiliis, & si ne verbum quidem, quod sciam, prisci rerum agri & medicinæ cultores scripserint, nihilominus de illis quæ ab Andrea Matthiolo adnotata legi, libēter proferam. Calida, inquit, & sicca facultate

Altilis Vetonicæ pulchra historia.

Vetonica hortēsis priscis incognita.

pollere vetonicum indicio esse potest odoris fragrantia & saporis amarulentia quædam: flores, præsertim purpurei, præstant ad omnes cordis affectus: nempe ad animi deliquia, & cordis ipsius tremorem. Præstant item ad vertigines, epilepsiam, paralysim, & cõuulsiones, ex vetonicæ vel amaraci decocto poti: asseruantur saccharo perinde ac rosæ: vtiles admodum non solùm ad prædicta omnia, sed etiam ad cuncta venena, & venenosorum ictus. Dantur ad intestinorum animalia necãda, & aduersus pestilẽtiæ contagia. Valentiùs tamen id facit succus ex vniuersa planta expressus: Nam is haustus quat. vnc. pondere, vbi morbus inuaserit liberat. Fit etiam è floribus acetum præstantiss. Quæ de hyacintho circunferuntur, nihil, quod dicunt, ad hanc Parmenonis suem. De agresti Vetonica, & eius facultatibus, præter ea quæ à Græcis & Arabibus tradita sunt, extat pulcherrimus & elegantiss. libellus Antonij Musæ D. Augusti medici, ad M. Agrippam.

Agrestis Vetonica ab Ant. Musa descripta.

Phlogium, & Bellis hortensis, cum vtriusque medicis auxiliis.

AR. VI.

PLANTÆ & floris inodori genus illud quod gallicum vulgus *Penseam* vocat, & pharmacopœorũ collegium, Trinitatis herba, à triplici florum colore, Phlogiũ proculdubiò mihi esse videtur: à Petro Pena medico doctiss. & eloquentiss. Viola flãmea nuncupatum, vere statim post violã pur-

Phlogij pulchra & elegans descriptio.

purpuream emergens, & flosculum coronis sanè quàm aptum, folio triquetro gerens, colore vbique commendato, licet inodoro, vt anteà diximus. Durat inter flores longo tempore: nam in autumnum, imò etiam in hyemem his prorogatur locis & hortis, in quibus cœlum clementiùs arridere solet, & vigilis adesse cura coloni. Quod attinet ad medica eius auxilia, hoc idem possum testari quod de superiore, nimirum nihil extare, quod sciam, apud Græcos, Mauritanos, ac Latinos medicos. Scribam tamen ex quorundam experientia, quòd planta hæc maximè probatur ad glutinanda vulnera, tam exteriùs illita, quàm interiùs sumpta: adhæc ad enterocœlas. In quem vsum puluerem eius, mensura dimidij cochlearis, ex vino austero, fœlici successu propinant. Sunt qui plantam ipsam ægrè spirantibus, & pulmonum inflammationibus non obscuram opem ferre tradant. Quin & scabiem sanare, & cætera cutis vitia delere affirmãt. Probatur etiam ad puerorum tormina stillatitia eius aqua hausta, illinitúrque herba tota, vel pabulo datur ad porcorum anginas.

Vulnera & enterocœlæ.

His positis, transeo ad Bellidem, seu Bellium hortense (nam campestre quoque & pratẽse spectatur) de quo, priùs quàm medicè aliquid proferam, monebo quòd flores eius à Gallis *Margaritæ* vulgò nuncupantur, & à nostratibus Borboniis *Pasquetæ*, fortasse quòd circa Pascha oriri incipiant, vel quòd grato & vario colore, licet inodoro, oculos pascant. Sed hæc nihil ad medicam historiam, de qua nunc demum paucis agẽ-

Florũ Bellidis nomẽclatura.

Strumæ, podagra, ischias, paralysis, capitum fracturæ, & thoracis vulnera.

dum restat, ex recentiorum obseruatione: nam nihil ab antiquis scriptum quoque reperio. Bellis itaque trita per se, vel cum artemisia, perbellè strumas emendat. Laudatur etiam ad podagras, ischiadem & paralysim, vnde à nonnullis herba paralysis dici solet. Valet prætereà, ad capitis fracturas, & thoracis vulnera, quæ in eius cauitatem penetrant. In quem vsum, succus potionibus ritè quoque admiscetur. Huius folia commansa tum oris, tum linguæ exulceratas pustulas sanant: eadémque tusa genitalium inflammationes extingunt, ac etiam resoluunt. Herbà ipsa recens in acetariis deuorata astrictam aluum lenit: id quod etiam præstat ex iure pinguium carnium, vel cum recenti butyro decocta. Sunt qui plantam eam ad consolidam minorem referant.

Iris, & medica eius auxilia. AR. VII.

Iridis nomina & eorundem ratio.

IRIS quòd folium habeat in speciem gladij mucronatum, quibusdam Galliæ partibus *Glaiutum*, ac si diceres gladiolũ, vulgò nuncupari solet: & à cœruleo ac versicolore flore cœlestem arcum imitante, *Iris*. Cui flores, præter cœruleum, insunt albi, pallidi, lutei, & purpurei, artificio in nostris hortorum Secretis descripto. Rura alicubi *Flammam* vocant: ob rutilũ, vt arbitror, ignis fulgorem, radiantibus aliquot lineolis, intus exaratum: vel quòd calfaciat, vt flamma, sicuti recentes eius radices indicant. Quas fundit geniculatas, & summè odoras: vnde plerique sub veris exitũ illas terra eruunt, & per circulares taleolas dissectas

cta in vmbra ſiccant, filóque tranſſutim exce-
ptas, recondunt. Alij lixiuio eaſdem macerant,
ad abſorbẽdam & exhauriendam ſucci excremẽ-
titij ſobolem, qua tinearum iniuriis ſunt oppor-
tunæ, deinde ſiccant. Nam teredines, non ſiccæ
modò, verùm & in terra virides celerrimè ſen-
tiunt. Ita curatæ armariis imponuntur, vt odore
per quàm iucundo, veſtes ac lineam ſupellectilẽ
imbuant, & commendent. Sed hæc, ſi placet, mu-
lierculis tractanda relinquamus, & medicas Iridis
facultates ſedulò excutiamus. Radici vis ineſt ex-
calfaciens atque extenuans, qua dote contra tuſ-
ſim efficax eſſe cenſetur: nam craſſitiem humo-
rum, qui ægrè reiiciuntur, digerit, atque hinc tor-
minibus medetur. Cum aceto, lienoſis, perfrige-
ratis, cõuulſis, & quibus genitura effluit, ſummè
prodeſt, coctáque cum vino & hauſta, tardantes
menſes euocat, necnon excreationes faciles red-
dit. Lumbis & coxendicibus ex reſina vtiliter il-
linitur: naribúſque ritè inditur puluis aut ſuccus
ſternutamẽtis mouendis. Caput purgat, lachry-
mas elicit, & ſuo iuſculo orthopnœas diſcutit.
Oris fœdos halitus cõmanſa abolet, alarúmque
tædia & graue virus fotu emẽdat. Vinũ decoctio-
nis eius tuſſim ſedat, & ſoporẽ conciliat. Puluis
ex vino propinatus, ſi febris abſit, ſaniem tenacẽ,
quæ præcordia lædit, & thoraci moleſta eſt, miri-
ficè expellit & deturbat. Idem cum aceto grauia
tormina compeſcit. Fiunt è radicibus cum mel-
le admodum efficaces compoſitiones ad ſecun-
das educendas. In dolore coxendicum ſuccus re-
centiſſimæ radicis vtiliter clyſteribus infunditur,

Vſus œconomicus radicum iridis.

Tuſſis, tormina, lienoſi, perfrigerati, cõuulſi, gonorrhæi, menſes, excreatio, ſternutatio.

Caput, orthopnœa, oris halitus, alarũ tædia, tuſſis & ſopor.

Thorax, tormina, ſecundæ, coxẽdix, vterus, vlcera & fiſtula.

fotúsque decoctionis eiusdem, fœminarum incommoda ad vnguem leuat, duros earum locos emolliendo, & contractos relaxando. Eadem radix arida, & in pollinem redacta, vlcera purgat, ac fistulas sinúsque replet. Valet etiam ad paronychias, & cũ vino ad clauos ac verrucas. Ossa fracta, cum melle imposita, extrahit: & nudata, carne vestit. Lentes præterea & cutis vitia emaculat, dentiúmque cruciatus demulcet, si eius decocto foueantur, & frigida sit causa doloris. Vlcerum sinus laudabili carne replet: & si mel accedat, mũdificat. Quod etiã præstare fertur puluis ex combusto osse mortui hominis, modò aloë & melle excipiatur, & in vlceris fistulam iniiciatur, quemadmodũ scripsit Rhazes. Sed hæc ad nostra medicinæ Secreta reseruanda erant. Radix iridis in puluerem redacta, & oleo de spica ad linimenti consistẽtiam excepta, caput à pituitosis excremẽtis suaui admodũ odore, per nares liberat, sed repurgato priùs toto corpore. Succus ex iisdẽ radicibus, insertus naribus, fœtorẽ illarũ emendat: & cum aceto haustus, splenis dolores abolet. Hîc tẽpestiuum est, vt Ioan. Mesue audiamus. Iridis radix, inquit, calida est & sicca ordine tertio, necnon acris: Deterget, resoluit, coquit, lenit, aperit, dolores sedat, pituitã viscosam, & mistam illi bilẽ purgat, necnon serosas aquas, eáq; omnia clemẽter. Lentam & hærentem materiam crassam in thorace ac pulmone coquit, tenuat, ac promptè educit, visceráq; omnia expurgat. Hepatis quoq; & lienis ac vicinarum partiũ obstructiones tollit, & affectus ab iis excitatos, hydropem, dolorem,

Paronychia, lentes, claui, verrucæ, ossa, cutis, dentes, & vlcera.

Caput, narium fætor & splen.

Pituita, bilis & aqua serosa.

Thorax, pulmo, lien, hepar, viscera, hy-

rem̃, tensionem,duritiem,ac similes, sanat aut le-
nit. Omnes quoque tumores,etiã duros,& stru-
mas digerit, præsertim neruorum & iuncturarũ:
maximè cum betæ vel brassicæ succo,aut vino, &
melle ac oleo chamæmelino. Prætereà, veterem
cephalalgiam sanat, præsertim cataplasmate im-
posita, & succo eius in nares attracto. Nam ster-
nutamentum mouet, quod excrementorum vim
maximam per meatus occultos in partes alias de-
fluere paratorum, retrahit & foras ducit. Cum
sapa tussim veterem ab humore crasso, vel lento
factam, multùm iuuat, & ab eodem spirandi dif-
ficultatem. Vterum prætereà expurgat: & pesso
imposita, vel emplastro admota, eius dolores se-
dat, menses euocat, abortum facit. Ischiadi salu-
briter clystere iniicitur,aut emplastro apponitur.
Si aceto cui incocta fuerit, os colluitur, dentium
dolorem leuat & rheumatismum sistit: adhæc
supposita hæmorrhoidas aperit. Succus eius cũ
farina fabarum & cinerum illitus, faciem expur-
gat, eiúsque maculas deterget. Porrò, ne ventri-
culum lædat,sumitur ex mulsa & pauca spica,vel
cum sero lactis,melle & mastiche. Hactenus Me-
sues. Paulus Ægineta tradit, obolos octo, seu
scrupulos quatuor, purgare agarici modo, nisi
fuerit antiqua & perforata radix. Dioscor. dosim
illo ampliùs auget. Teri & coqui potest me-
diocriter. Eligenda quæ est crebrò geniculata,
densa, ex albo rufescens, frangi contumax, odo-
re violæ aromatico, sapore acri ac morden-
te, & dum tunditur, sternutamenta excitante. In
quo Florentina & Narbonẽsis nostræ præfertur:

Hydrops, tẽsio, dolor, struma, tumores & cephalalgia.

Tŭßis, asthma, vterus, dẽtes, rheuma, hæmorrhoides & maculæ faciei.

Electio, collectio, & nota præstantis Iridis.

Sternutamentum.

& bonitatis rationem secundam habet, cui flos inest cœruleus: nam albus, vt reliqui mangonio accersiti, ad omnia imbecillior censetur. Colligi debet, incipiente florum defluuio. Fit ex ea oleũ irinum dictũ, ad multa valde efficax, vt in Opusculo hortensium oleorum aliquãdo scribemus, cum aliis plerisque, fauente Domino, legi ac aspici dignis.

Amaranthus, & medica eius auxilia.
AREA VIII.

Pulchritudo Amaranthi & eius nomẽclatura.

ETSI à Plinio Amaranthus spica purpurea veriùs dicatur, quàm flos, illum nihilominus in censu florum hîc adnumerabimus, quòd eo nihil sit aspectu gratius ac iucundius. Tyrias enim purpuras flammeo nitore vincit. Ex quo Gallis non ineptè *Passeuelutum* nuncupatur: nam cum holoserico coccineo, quod *Carmœsinum* dicũt, de coloris præstantia certare videtur, absque vllo tamen odore: mirúmque est quod cùm defecere cuncti flores, ille madefactus aqua reuiuiscit, & hybernas coronas pulcherrimè nectit: hinc dictus Amaranthus, quòd non marcescat, ita Græcam nomenclaturam vsurpante Latio. Ex recentium medicorũ iudicio, facultas illi inest frigida & sicca: vnde flos eius ex iusculo potus, dysentericos & cœliacos iuuare traditur: adhæc mensium abundantiam, & albas vteri fluxiones cohibere. Quinetiã cruenta expuẽtibus prodest, præsertim si in pulmone, vel pectore vas aliquod fractum fuerit, vt scribit doctiss. & diligentiss.

Dysenterici, cœliaci, mẽses, vteri fluxiones, cruenta expuitiones, vomitus & fluxio.

medicus

medicus Andr. Matthiolus suis in Dioscor.commentariis. Non desunt qui tradãt stomacho aduersari, licet cũ vino vomitus ac fluxiones sistat. Flos in aqua maceratus, vinum ementitur, grata febricitantibus impostura, quo benefico inuento illos sæpenumerò delusimus, ac summè iuuimus. Sit hoc postremo loco in virginum & puellarum gratiam scriptũ. Amaranthi flos, furni tepore, post ablatum panem, siccatus, mira coloris præstãtia ad coronarios hyemis vsus seruari potest, etiam in septennium vsque, vegeto & eleganti colore.

Vomitus & fluxiones.

Solsequium, & medica eius auxilia, AREA IX.

SOLSEQVIVM à multis falsò existimatur esse Heliotropium, siue maius illud fuerit, siue minus. Non quòd Solem non sequatur, vt mox dicemus, sed quòd pictura ei planè repugnet. *Calendula* officinis vulgò nuncupatur, quòd singulis ferè mẽsium calendis florere, vel (vt aliis placet(fruticare deprehendatur. Poëtæ Caltham, & Galli *Solsiam* nominant, ac si diceres *Solsequiam*, quòd eius flores Solem ab ortu per meridiem ad occasum tendentem notabili conuersione sequantur, ac si eius spiraculo recrearentur: tantus est syderis amor, & occulta cum iis floribus sympathia. Hinc nimirum planta hæc Rusticorum horologiũ & Solis sponsa, ac solaris herba nuncupatur, sicuti fusè & apertè ostendimus in nostris Naturæ arcanis, & alibi. Venio ad medica

Solsequij nomenclatura, & earundem ratio.

Secũdæ, mēses & dentiũ cruciatus.

solsequij auxilia. Suffimentum ex siccis eius floribus per vuluas receptum, secundas morantes trahit: & iidem recentes in vino macerati & poti, menses cient: sed multò efficaciùs id præstat herbæ succus: quo, in dentium dolore, si os cum tantillo vini, vel aceti calidiusculi colluatur, præsentaneum adfert remedium. Rem eandem facit folium, digitis vtcunque emollitum, & crucianti denti appositum: sed illud igni oportet antè admouere. Quia frigidũ, vt venerandus ille medicinæ parens Hippocrates noster scripsit, neruis, dentibus, ossibus, cerebro & spinali medullæ summè inimicum, ac valde infensum esse solet.

Oculi, capitis dolor.

Sunt qui Solsequij aquam omnibus oculorum morbis conducere asserant, tam à calore quàm frigore: adhæc capitis dolores tollere. Hîc penè tacebam & prȩteribam secretum magnũ mihi, & amicis meis, qui naturæ abdita per experimenta scrutantur, sæpenumerò probatũ & obseruatũ.

Pestis.

Si quis initio pestilẽtialis febris vncias duas succi calendulȩ biberit, deinde in lectulo bene opertus sudauerit, liber ab ea labe resurget. Quod Alexãdro Benedicto sicuti acceptũ libẽter ferimus, ita tibi libentiùs offerimus ac impertimus. Sunt medica aliquot huius plantæ secreta alia, paucis intellecta, quæ cũ plerisque hactenus desideratis ex tenebris tibi in lucẽ aliquando proferemus. Hãc solsequij narratiunculam claudebam, dum medicinæ candidatus quispiam familiaris meus, familiariter, vt solet, me inuisit. Qui postea quàm legit hanc facultatum solsequij historiam, fidem mihi fecit se cognouisse monachum quendam

qui quartanas curabat propinato ante acceſſionem vino albo, in quo ſeptem grana ſolſequij detrita fuerant, repetito dies aliquot hauſtu: Quod hîc te ſcire libenter volui, & vnà commonefacere, quòd calendulæ ſeu ſolſequij folia etiam iuſculis imponuntur, guſtu & odore non ingrato. Acetariis inſuper remiſcēt mulierculæ, vti etiam flores, ad cordis affectus, icteritiam & fœdos virginum colores, ac reſpirādi difficultatem. Ius & teneræ cymæ luteo ouorum in placētam exceptæ & manſæ, fluentes nimium menſes ſiſtere, & cunctantes impellere compertum eſt. Autor doctiſs. medicus, & rei herbariæ peritiſſimus Petrus Pena.

Febris quartana.

HORTI MEDICI CAMPVS SEXTVS, CONTINENS PLANTAS aliquot non eſculentas, areolis vndecim.

Abſinthium, & medica eius auxilia.

AREA I.

HIc Naturam rerum omnium parētem imitabor, quæ ſicuti per vaſtam mundi vniuerſitatem iucundis ac lætis triſtia miſcere ſolet, adhæc dulcibus amara: ita ego in hac hortenſiū medica hiſtoria, ſuauibus inſuauia miſcebo, & gratis ingrata. Itaque poſt odoratos flores & plantas, nunc demū inodoras & inſuaues herbas aliquot deſcribā, ab Abſinthio gradū mihi omniū primū faciēs, quod tam odore, quàm ſapore, iniucundū

Absinthij genera tria, & eorundẽ nomenclatura.

esse, nemo nescit. In genera tria illud distinxerunt prisci. Vnum vulgare nuncupantes, quod Galli *Aluinam* vocant, ac si diceres *aloinam*, ab insigni aloës amarore, quem refert. Nostrates Borbonienses *Fortum* appellant, à forti ac vehementi eius odore & sapore: cui Ponticum Galeno simile esse traditur. Alterum Seriphium vocant seu marinum: cuius semine medici necem moliuntur vermibus, ac lumbricis corporis, & ob id Semen contra lumbricos dictitant: Gallicum vulgus *Barbotinam, & Vermium mortem* nuncupat, easque nomenclaturas officinæ egregiè norunt. Tertium quibusdam Romanum, nobis Santonicum, gentili regionis vocabulo, dicitur: quod vt reliquis minus est, ita amarore multò mitius, foliis constans albicantibus, lenibus & planis: adhæc odore iucundo, & gustu non valde insuaui. Hodie apud nos in multis hortorum areis seritur & acetariis remiscetur, summo ventriculi & hepatis commodo. Sed his neglectis ad facultates & medica omnium præsidia transeundum est. Absinthium decoctum, sui vaporis suffitu, dentium ac aurium dolores tollit: hísque vtiliter instillatur, si manauerit sanies. Potionibus à multis improbatur, quod stomacho & capiti dolorem inferat, præsertim vulgare, licet illis prosint folia admota. Cruditates cum pipere, ruta, sale & vino abigit: ac thoracem cum iride purgat, & maximè Santonicum. In aqua pluuia decoctum, & sub dio perfrigeratum, ventriculum & hepar summè roborare creditur, ac lotium potu elicere. Ad regium morbum bibitur

Ventriculus, hepar, dentes, auris, cruditates & thorax.

Lotiũ, icterus, menses, sternutus & nausea.

salubriter

ſalubriter cum apio, vel adianto: & cum melle ſumitur efficaciter, aut ex vellere imponitur laudabiliter ad menſes trahendos. Sanat pruritus fotu ſuæ decoctionis, & nauſeas maris arcet in nauigationibus potum ex vino, vel olfactum, aut è regione ventriculi appenſum. Reliquas facultates & medica præſidia facillimis verſibus, & planè medicis, expediet herbarius vates, de abſinthij planta in hunc ſcribens modum,

Et ſplenem adiecto potata iuuabit aceto:
Sic quoque fungorum depellet ſumpta venenum,
Necnon lethiferæ cum vino damna cicutæ,
Atque venenatis occurret morſibus hauſta,
Ac ſuggillatis ſuperaddita ritè placebit:
Subuenit anginæ, melli nitróque iugata.
Vulneribus prodeſt contrita recentibus, illis
Si ſuperaddatur, capitis ſic vlcera curans.
In lini panno ſi circuncincta geratur,
Inguinis immodicum fertur cohibere tumorem.
Auris depellit ſonitum cum felle bouino,
Ac durum ſplenem illius cataplaſma reſoluit.
Ex oleo fuerit viridis ſi cocta, iuuabit
Non modicè ſtomachum qui ſit hoc vnguine fotus.
Sub lingua factum curat cum melle tumorem:
Liuorémque nigrum, qui circa luminis orbem
Apparere ſolet, ſanabit idem medicamen.

Splē, venena, ſuggillata, angina, vulnera, capitis vlcera, inguina, aures & ſplen.

Stomachus, lingua, & oculi.

Hactenus poëta ille, qui ex Arabibus hæc ad verbum ferè tranſcripſit. Penè omiſeram quòd abſinthij cinis roſaceo vnguento permiſtus, capillum denigrat, & ſomnos olfactu allicit eius ramus ſub capite repoſitus, modò id non ſenſerit æger. Tranſit ſapor eius in vinum, quod vocatur

Capilli, ſomnus, vētriculus, veſtes et libri.

abſinthites, quo nihil præſtantius in affectibus ventriculi, vt dicemus in vinis medicatis. Non eſt hìc diſſimulandum, quòd abſinthium veſtiariis arcis inſperſum, ab erodentium iniuriis repoſita vindicat: adhæc, quòd atramentũ librarium diluto eius temperatum, literas & libros à muſculis tuetur, quemadmodum ex Dioſcoride tranſcripſit Plinius: apud quem in nonnullis exẽplaribus, muſcis pro muſculis ſcriptum reperio: fortaſſe quòd μυίαις pro μυσὶ legerit. Pulchrum eſt, inquit Ægineta, ante alia pocula abſinthij dilutũ

Ebrietas.

prælibare: nam inter ebrietatis antidota numeratur. Quod ad exhibitioné attinet, veteres ſuc-

Priſca abſinthij exhibitio.

cum abſinthij pueris offerebãt, illitis melle labris vaſculi, quemadmodum his verſibus eleganter expreſſit Lucretius,

Ac veluti pueris abſinthia tetra medentes
Cùm dare conantur, priùs oras pocula circum
Aſpirant mellis dulci flauóque liquore.

Alij folia eiuſdem in fico dabant, ad fallendam amaritudinem, & conciliandam guſtui gratiam, ſummo per impoſturam beneficio. Si cum roſis

Vẽtriculus, oculi, aures, plagæ, contuſiones, & attritus.

in vino auſtero coquitur, fotu, ventriculi dolores tollit, vel totius cõpoſiti applicatione. Et ſi cum paſſulis, oculis ſuperponitur, pulſantem illorum dolorem emendat. Quod etiam præſtat vapor decoctionis eius, ex vino albo, apertis oculis exceptus. Galenus ſcribit aurium ſibilũ & ſonitum curari fotu decoctionis abſinthij: vel immiſſo raphani ſucco, cum roſaceo: adhæc herbam cõtuſam, & ſuper tegula calefacta, vinóque irrorata, toſtam, ictus, plagas & contuſiones ſanare: inſuper,

insuper, eius decoctũ cum furfure, chamæmelo, meliloto, malua, vino & aqua, additis oleis anodynis, rosaceo, liliaceo, anethino, chamæmelino, appositum cõtusionibus & attritionibus musculorum, mirandum in modum iuuare. Et si folia cum melle trita, vtero ac muliebri pudendo imponantur, menses excludent. Si cum radice iridis coquatur semen, & bibatur, thoracem purgabit, & icterum valde emendabit. Sed pulchrum erit audire Ioan. Mesuæ, hæc omnia, & multò plura, paucis colligentẽ. Absinthiũ, inquit, constat duplici substãtia, vna calida, amara, nitrosa, purgãte & obstructa liberãte: altera, terrea, stiptica, & partes cogendo roborante: præsertim in siccato absinthio. Cùm autem eius substantia calida sit superficiaria, vbi sumptum est, ab ea prior fit actio: à terrea verò stiptica, posterior: per quam ventrem soluere comprimendo, nonnulli malè sunt opinati. Bilem enim flauã, & aquas à ventriculo, intestinis, hepate ac venis vacuat, interdũ etiam per vrinas. Pituitam verò, aut non vacuat, aut maximè paucam: licet phlegmagogum quoque ipsum cẽsuerit Auenzoar. A putredine vindicat, præcipuè potu quotidiano vncię vnius vel duarũ vini aut aquæ, cui infusum vel incoctum fuerit, vel aquæ ex eo distillatæ. Cum melle, aut vino & pauco cumino calfactum & appositum, mirè cõfert partibus attritis vel contusis. Si vino item, aut aqua, aut oleo cui absinthium & radix cucumeris agrestis incocta fuerint, spongia mersa & expressa tẽporibus alligetur, hemicraniam sanat. Auris quoque suffita vino aut aqua cui incoctũ

Vterus & vulua.

Menses, thorax, icterus.

Bilis flaua, aqua, putredo, attritus & contusiones.

Hemicrania, aures.

Præter oris, vermes, pruritus & scabies.

sit absinthium, dolore, tinnitu, & surditate liberatur. Acetum prætereà, aut vinum cui incoctum fuerit cum cortice citri, oris fœtorem à gingiuarum & dentium putredine, vel materiarum corruptela in ventriculo, emendat: quod etiam præstat aqua eius distillata. Succus cum nucleis persicorum, vermes aurium, & aliarum partiũ, enecat & educit. Sed maximè hoc electarium lumbricos occidit: Absinthij vnciæ duæ, euphorbij drachma vna & dimidia, cornu cerui vsti vncia dimidia, mellis quantũ sufficit. Ex absinthio, fumaria, vuis passis enucleatis, myrobalanis citreis, potio fit commoda contra pruritum & scabiem. Quia autem imbecilliter soluit, rosę, serum lactis, fumaria, spica, vuæ passæ purgatæ, illi non ineptè miscentur, vt meliùs & tutiùs purget. Roborat ventriculum & hepar, excitat appetentiam, tollit obstructiones, & inde natos affectus, icterum ac hydropem: febribus etiam putridis diuturnis cõfert. Vere debet colligi absinthium, & succus ex eo media veris parte extrahi, & sole, vel calidis cineribus, in vase vitreo, vt aloë, siccari. Flos æstatis principio decerpitur, mediocrem sustinens coctionem. Hactenus Mesues, qui nobis medicam absinthij narrationem claudet. In qua persequẽda, si lõgè ac latè sumus exspatiati, & diutiùs immorati, popularis herbæ inenarrabilibus rememdiis & auxiliis, ascribendum obnixè precamur.

Vẽtriculus, hepar, appetentia icterus, obstructio, hydrops & febris.

Abrotonum, & medica eius auxilia.

AREA II.

Quis

QVIA Abrotono absinthij amaritudo inest, idcirco secũdo post absinthium describetur loco: quod in marem & fœminam distingui nullus est qui ignoret. Hæc à multis Cypressus dici solet, foliis constans albicantibus. Ille non vsqueadeò albicat. Parisiẽses vtrunque A*vronum*, & pumilam cupressum, & *custodem vestiarium* nũcupant: quòd armariis sparsum, vestes à tineis vindicet. In vino potum contra venena antidotum esse scripserunt prisci, & cum oleo illitum prodesse algentibus: necnon contra omnia veneficia, quibus coitus impeditur. In cubili stratum & suffitum, serpẽtes ac venenatum reptile quoduis fugat. Cinis eius cum oleo raphanino, ricinino vel sabino, barbam tardiùs nascentem elicit, & neruos pectorísque affectus summè iuuat foliorum decoctio. Ex quo dyspnoicis, tussientibus, & lumborum ac vuluarum doloribus adesse creditur, si cum vino & pauco melle hauriatur. Quo etiam modo ischiadicis & suppressis mensibus auxiliatur. Febriles algores abrotonum sedare dicunt, si ex aqua tepida bibatur, antè quàm irrepant: vel oleo eius spina dorsi ad calentem foculum illinatur. Alij eam in rem flores cum summis ramorum capitulis, ex oleo in linimenti consistentiam atterunt, & eo pedũ plantas, cum spina & carpis manuum illinunt. Huius semine, quotidiano experimento mulierculæ lumbricos necant. Addo quod idem semen vsque ad drachmam, cum aliquot foliis in vino albo tritum, addita nuce iuglande & bolo Armeno: deindè excolatum & bibitum, mirandũ in modum est effi-

Abrotonum mas & fœmina.

Venena, algores, coitus, serpẽtes, barba, nerui & thorax.

Dispnoici, tussis, lũbi, vulua, ischias, mẽses, febrilis algor, lumbrici, venena & pestis.

cax aduersus venena, & luem pestiferã, nostro & aliorum quamplurimorũ fœlici & optato experimẽto. Semen in vino albo tritum, & haustum, cunctãtes mẽses accelerat. Quid amplius optas?

Menses seu menstrua.

Huic panis micas, & mala cydonia iungens,
Si simul amne coquas, oculorum cocta dolori,
Vel feruori apponens, percurabis vtrunque.

Oculi, aculei, lumbrici & Venus.

Infixas cuti spinas, aculeos & alia quæuis educit per se admotum, vel cum adipe tritum: adhæc tam sumptum, quàm appositum vel iniectum, lumbricos ventris, perinde atque absinthium, disperdit: fertúrq; ad Venerem incitare, puluino subditum. Quod an verum sit, dubitare malo quàm incerta pro certis obstinatè ac temerè proferre: quare, connubio iunctis isthæc tentanda relinquam.

Ruta hortensis, & medica eius auxilia.

AREA III.

Rutæ natura & præstantia.

NVLLI sunt horti, tam vrbani quàm agrestes, qui Rutam perpetuò virentem & grauiter olentem non agnoscant. Cui ea fertur esse natura Plinio & Palladio, vt furtiua optimè proueniat, & sub fici arboris vmbra libenter acquiescat. Vnde probatissimã rutã esse putauit Theophrastus, quę cortici ficulneo defixa, terra obrueretur. Quod etiam Plutarchus agnouit, scribens in symposiacis ad hunc modum: Ruta quæ sub ficu prosilit, aut illi adnascitur, suauior habetur & sapore melior. Ab his non longè recessit Dioscorides, eam cibis commendans, quæ prope arborem

borem fici cresceret, & quamcunque aliam ferculis abdicans. Hinc illa nimirum rutæ cum fico sympathia & amicitia à Plinio celebrata: & eiusdem rursum cum cicuta mirabilis antipathia, probabili argumento, quòd rutam colligentes, cicutæ succo manus armant, ne perniciosis vlceribus ab ea infestentur. Quod de ruta agresti scriptum fuisse, docebit experientia, rerum dubiarũ magistra. Sed hæc nihil ad rutæ facultates & medica auxilia: quæ quia præstantissima sunt, ob id longè ac latè nobis explicanda veniunt. Florentinus Græcæ agriculturæ interpres diligẽtissimus, tradit obturatas aureis medulla rutæ, aut recenti eius surculo, capitis dolores finire: adhæc, succo illius inunctos oculos cum melle optimo, vel lacte mulieris masculum enixæ aut lactantis, caligine & suffusione liberari. Quam rem etiam præstabit solus succus, tactis oculorum angulis, non solùm hominibus, sed etiam pecudibus ac iumentis. Quod Salernitanæ scholæ poësis non omisit, dicens,

Mirabilis rutæ cum fico sympathia.

Aures, caput & oculi.

Nobilis est ruta, quia lumina reddit acuta:
Auxilio rutæ, vir lippe, videbis acutè.

Et poëta herbularius,

Ruta comesta recens oculos caligine purgat,
Et meliùs marathri cum succo, felléque galli,
Melléque, si succus ex æquo iungitur eius:
Indéque sint oculi patientis sæpè peruncti.

Ille idem succus cum vino potus, serpentium venenis resistit, & comitialibus auxiliatur. Quin ruta ipsa cum ficu ad dimidias parteis decocta, hydropicis salubriter adhibetur: valétque plu-

Serpentes, venena, epilepsia, hydrops, pect⁹, latus, lũbi, tußis, iecur, pulmo, renes & febris.

rimùm ea decoctio ad pectoris, laterum ac lumborum dolores: necnon cõtra tusseis, ac pulmonum & iecinoris, renúmque vitia, & remeantium febrium horrores. Eadem cum vino, hyssopo & aniso cocta, torminibus sedandis, & ciendis menstruis, haustu vel fotu mirandum in modum opitulatur: naribúsque indita, fluentem sanguinem sistit, & sæpè olfacta, ozænas curat, necnon collutione, dentibus summè prodest. Semen maximi momenti esse solet apud medicos plerosque ad arthritidem, molas & humiditates vteri. Certissimum est Basiliscum serpentem, homini, reliquísque animãtibus insidiari ac infestum esse, frugésque ac sata contactu suo & viroso halitu polluere: nec esse vllum animantis genus, quod aduersus illum pugnet, præter Mustelam. Quæ rutæ esu, ceu præsenti alexipharmaco & propugnaculo stipata, illum intrepidè extra latebras raptum conterit. Quo mortuo, nisi confestim se aliò subducat, pastúque rutæ iterum sibi prospiciat, ex contagione ambientis aëris suffocari periclitatur. Non temerè itaque faciũt, qui circa ædes rusticas, ac pecorum stabula, & pastorum casas, frequẽtem rutam serunt ac fouent, quum vi præsentanea venenis obsistat, nec vllum serpẽtis genus, quàm se longissimè eius vmbra porrigit, vspiam admittat: quemadmodum de Fraxino scribit Plinius. Quod si quis sumpserit mãdragoram, hyoscyamum, cerusam, nigri papaueris succum, & pleraque alia quæ immodica frigiditate lethalem stuporem conciliant, rutæ succo, vel illius decocti vino, reuiuiscet, ac malum discutiet. Sed

Tormina, menstrua, sanguis, ozæna & dentes.

Basiliscus et Mustela.

Ruta serpẽtibus exosa, ac venenatis omnibus.

Venena.

obli-

obliuiſcendum non eſt, quòd feruido effectu & vrente, noxam infert corpori, ſi copioſiùs ſumpta fuerit, vel diutius olfacta. Vnde graſſante peſte ſæpenumerò obſeruaui eos, qui rutam naribus identidem admouiſſent, puſtulas & vlcuſcula in labiis, naſo ac vicinis locis, contraxiſſe: ſicuti in Opuſculo noſtro de remediis & ſecretis contra peſtem nuper adnotauimus. Nam exulcerat foris admota, & parti alicui affricata veſiculas excitat. Quare carbunculis & bubonibus peſtiferis, aliiſque tumoribus contagioſis opportunè ac ſalubriter adhibetur: virus enim elicit, nec patitur intro reſilire ac remeare venenatos halitus. In quam rem contuſa, & cum fermento acri, ac adipe ſuillo, necnon cepa & ficubus cocta, adiecto ammoniaco, calce viua, ſapone, cantharide & theriaces momento, præſtantiſſimum conficiet emplaſtrum, quod affectæ parti tempeſtiuè appoſitum, peſtiferos tumores confeſtim diſrúpet. Id quod experiundo veriſſimum eſſe fateberis, & ſciuiſſe aliquando gaudebis. Sed quia talium remediorum, tota (quod dicunt) plauſtra in iam dicto opuſculo noſtro propoſuimus, idcirco de illis verbum non amplius addo, reliqua hortenſis rutæ medica præſidia, inuentu & paratu facilia, ordine perſequens. Succus rutæ in cortice mali punici calfactus, & auri immiſſus, illius dolores finit, tinnitum emendat, & vermes interimit. Folia commanſa, oris fœtorem tollunt ex vſu alliorum & ceparum contractum, ſed aceto os debet poſtea collui. Si eadem folia coquantur, & cum ſulphure ac pauco aceto terantur, de-

Ruta in peſte vtendum cautè.

Carbunculi & bubones peſtiferi.

Emplaſtrũ optimũ aduerſus peſtiferos bubones & carbunculos.

Aures, fœtor oris, lac, mammæ, & vlcera.

inde mammis in modum emplastri apponantur (exclusa papilla) omnem lactis coagulationem ac tumores expediunt. Scribit Galenus quòd ruta efficaciter obstat omnibus malignis vlceribus, siue sint putria, siue corrodentia: sed in molli corpore debet remisceri, & teri, coquíue cum pane vel hordeacea farina. In duro, potiùs vtendum censet pegano, id est agresti ruta, quàm hortensi & vrbana. Semen in vino coctum & potum, singultus emendat qui fiunt à pituita, & hinc periclitantes, à suffocatione liberat. Tusa folia & in modum emplastri scrophulis apposita, illarũ duritiem abolent. Et eorundem siccatorum pars vna puluerata cum media parte olibani, deinde ex vino, vel syrupo de mentha hausta, vomitum cõpescit. Si aliquot recentia folia edãtur, & generosum vinum superbibatur, morsum Mustelæ non secus curant, quàm simiæ & felis commansa faba, & demorso loco statim apposita. Factum preterea pessariũ, vt loquuntur medici, ex rutæ succo, muliebria potenter ducit. Et folia trita, oleóque liliorum incocta cum adipe gallinæ vel anseris, si calida antrorsum & retrorsum vtero in modum emplastri apponantur, præfocationem & strãgulatum matricis emendãt. Quod vnum remedium etiam præstantissimum esse solet, ad coli, vteri & recti intestini inflationes. Sed folia sicca, cum suprà dictis adipibus & oleo trita, efficaciùs operantur. Est sanè memorabile quod apud Arnaldum à Villanoua scriptum reperi, nimirum quòd ruta vino albo, vel rosacea aqua imbuta, macerata & calefacta, vapidum fumum & aqueũ vaporem

Singultus, scrophulæ, vomitus, et morsus venenatorum.

Menstrua, matrix, colum, vterus & inflationes.

rem exhalat, qui vitreo vase superposito exceptus & collectus, apprimè vtilis est sedādis oculorum morbis. Memorabile & illud quod apud Auicennam legi. Si quis semen rutæ & folia cum nuce, & bolo Armeniæ in generoso vino albo contriuerit, & iusculum tale percolatum ieiunus biberit, ab omni veneno ea die tutus erit, imò verò à pestifera lue, quantumuis sæua & immani. Folia eadem cum vino trita valent plurimùm aduersus venenatos morsus omnes, etiam si rabidi canis fuerint: modò cum melle & sale morsui apponantur, vel cum aceto & pice eam in rem decoquantur. Non desunt qui affirment rutæ succo perunctos, vel rutam ipsam gestantes, à maleficis animalibus feriri non posse. Generationes eius cibo impediri certum est: idcirco mulieres sobolem coniugalem suscipere satagentes, rutam cane peius & angue vitare debent: nam vuluas aperit, ac menstruum sanguinem prolicit. Addo quod & semē, & coitum, tam cibo quàm potu sumpta, desiccat & restinguit, maximè viris: vnde πήγανον Græcis dicta est Ruta ἀπὸ τοῦ πήγνυσθαι τὸ σπέρμα, quia semen genitabile suo præsicco spiritu, calidóque vapore & tetro coaguletur, quasique arescat: vnde sterilescunt, viri præsertim, concreto & diminuto eorum semine. Id quod mulieribus secus cōtingit, vt etiam Salernitano iactatur hoc senariolo,

Ruta viris coitum minuit, mulieribus auget.

Vuluæ strāgulatus aperit cum melle trita, & toti pubi vsque ad anum illita. Quæ res etiam plurimùm valet ad dolores articularios, & cū oleo ad

Oculi, venena, pestis & morsus venenati.

Malefica animalia, generatio & sperma.

Vuluæ strāgulatus, arthritis, testes, vermes, lichen, vitiligo, venena & pestis.

expellenda ventris animalia. Si cum laurinis foliis coquatur, testiũ inflationes apposita mitigat: lichenibusque cum melle & alumine vtiliter affricatur. Cum pipere & nitro vitiligines candidas emaculat, & folia aliquot, cibos antecedentia, aut cum arida ficu, & veteribus iuglandium nucleis sumpta, addito salis momento, venenorum vires hebetant, & corpus contra iniurias eorum tutissimè muniunt, pestilentique aëri resistunt. Quod Mithridatis inuentum esse tradunt, & Mithridaticum diatessaron nuncupant, mihi & quamplurimis fœlici successu in magnis pestilentiis probatum. Sed pulchrum erit audire poëtam herbularium de ruta eam in rem non ineptè ad hunc modum philosophantem,

Diatessaron Mithridatis.

Mithridatis antidotus contra venena.

Obstat pota mero, vel cruda comesta, venenis:
Quod Mithridates Ponti Rex sæpè probauit:
Qui rutæ folius viginti, cum sale pauco,
Et magnis nucibus binis, caricisque duabus,
Ieiunus vesci consurgens manè solebat:
Armatúsque cibo tali, quascunque veneno
Quilibet insidias sibi tenderet, haud metuebat.

Sed de iis plura in Iuglande scribemus, vbi ad arbores ventum erit.

Theopompus vires nec dissimiles nec impares rutæ attribuit, quàm citrio, contra toxica: tradens Clearchum Heracleoti tyrannum suo tempore multos aconito interemisse, cuius violentiá vt vitarent subditi, domo non egrediebãtur ante degustatam rutam: quo præsidio, ceu præsenti alexipharmaco, ab aconiti virulẽtia sospites euaserunt. Non desunt qui Citrio id ascribant, quemad-

quemadmodum ſuo poſthac adnotabimus loco. Prætereundum hîc non eſt, quòd ruta & mentha virides, ex Hippocratis & Galeni ſententia, flatus ac Veneris pruritum excitare ſolent: ſiccatæ verò vel frixæ, & præcipuè ſemina, eoſdem diſcutere, ac Veneris impetum compeſcere, ſeminíſque profluuium, gonorrhœa nuncupatum, ſiſtere. Quod tametſi ſuperioribus nonnihil pugnare videtur, ſi tamen rectè ac prudenter excuſſeris, nullum habere diſſidium reperies. Luc. Apuleius Platonicus ſcribit, rutam viridem oleo incoctam, & cera noua agglutinatam, efficacem eſſe ad inguinum dolores, modò ex linteolo, vt ceratum, applicetur. Eadem cum polenta bene trita & impoſita, epiphoras lenit. Ignem ſacrum ex aceto & oleo illita mirè extinguit: & ros eiuſdem matutinus in vaſculo collectus, & oculis inſtillatus, illorum caliginem tollit. Quod etiam præſtare ſolet vapor ex eadem madente, igni exceptus. Si præter voluntatem effluit ſemen, manducetur ruta in vino cocta cum pingui aliquo, vel butyro, aut dulcium amygdalarum recenti oleo. Si muliebre effluuium ſiſtere voles, rutam (vt idem tradit Apuleius) auro, argento, ac ebore circumſcribe, & ſublatam infra talum alliga. Autores ſunt Ariſtot. & Plinius, quod muſtela cũ ſerpente & buſone dimicatura in murium venatu, rutam priùs edere ſolet, ceu præſens quodpiã alexipharmacon. Ex quo rutam faſcinationis ac venenorum, necnon contagiorum præſtantiſſimum eſſe amuletum, appoſitiſſimè ſcripſerunt priſci omnes: falſóque putauit Pythagoras oculis

Flatus, Venus, & gonorrhœa.

Inguina, epiphora, ignis ſacer, oculi, caligo ſperma & muliebre effluuium.

Faſcinatio, venena, ſerpentes & eorũ ictus.

nocere, nam & ſcalptores & pictores, oculorum causa, in cibo illa ſalubriter vti ſolent. Tam eſt infeſta ſerpentibus, vt procul ab illa ſtabulari certum ſit, imò verò eius nidore longè ac latè abigi. Vnde cum ſale & cepa admotam, remedium eſſe expertus ſum aduerſus ſerpentiū venenatos ictus. Conſultè itaque ac prudenter mihi facere videntur, qui ruta hortorum areas olitorias coronant, vt eſculenta olera à venenatis animalculis defendant. Hæc ſint poſtrema, quanquam parùm medica. Feles ab auiariis arcebūtur, pullis gallinaceorum aut aliorum, ſucco rutæ perfuſis, aut ruta vndequaque armatis auiariis ipſis. Quod facili experiētia probabis, vnà cum eo quod tradidit Democritus, nimirum culices abigi, & ne accedant impediri, ſi rutæ virentis ramo aquam per domum, aut locum alium ab eis obſeſſum reſperſeris, vel eiuſdem plantæ decocto aſperginem feceris. Quod multi etiam ad pulices meritò detorquent, & facto experimento veriſſimum eſſe teſtantur. Quare rectè ſcripſiſſe cenſebitur herbularius poëta,

Quomodo arceantur feles ab auiariis, & culices ab ædibus.

Pulices.

Cocta facit ruta de pulicibus loca tuta.

De cuius facultatibus & medicis præſidiis ſcriptū ſit hactenus. Quas fuſiùs & explicatiùs perſequi volui, quòd vbique hortorum frequens ſit illa, excellentiſſimis viribus ac occultis aliis miraculis prædita, nobis alibi explicandis: ne nimius videar, ſeráque coronide longus.

Vrtica, & medica eius auxilia.

AREA IIII.

QVO-

QVONIAM in plerisque hortis, tam vrbanis
quàm rusticis, multarum plantarum (si desit
cura coloni) non dicam cibis, sed oculis, manibus
ac naribus ingratissimarum inexpugnabilis pro-
uentus etiam sponte oboriri solet, idcirco de illis
nonnulla medicè hìc scribere conabor, quòd vi-
res in iuuando corpore humano admodum insi-
gnes ac præstantes habeant. Itaque ab Vrtica au-
spicor, quæ vel peculiare id agnoscit, quòd abs-
que vllis spinarum aculeis, lanuginem adeò no-
xiam, ac vrentem circunfert, vt tactu quàm leuis-
simo pruritum, pustulásque adustioni similes
confestim excitet. Ex quo ab vrendo Grammati-
cis ritè dici mihi videtur, & Græcis ἀκαλύφη, ἢ κνί-
δη, quasi non tangenda, quòd mordacis & pun-
ctoriæ vstionis sæuum dolorem sua, vt diximus,
lanugine perquam exili & mollicula acriter inu-
rat. Sed mordacitas in ea (quæ oleo curatur) non
protinus se prodit, nec nisi Solibus inualescenti-
bus roboratur. Per veris initia planta hæc sapore
solet esse non ingrato, & religioso cibo multis, ad
depellendos totius anni morbos. Huius semen
Nicander cicutæ contrarium esse affirmat, adhæc
fungis, viuo argento, hyoscyamo, serpentibus ac
scorpionibus pugnare. Trita folia & naribus indi-
ta fluentem sanguinem sistunt, omniúmque ma-
ximè radix: quod etiam præstat succus, fronti illi-
tus. Phanias inter Græcos medicos celebris, vr-
ticæ laudes condidit, vtilissimam cibis coctam,
conditámue professus. Canum morsibus addito
sale opitulatur oleo incocta, sudorem elicit: cum
conchulis, aluũ ciet: cum ptisana pectus purgat:

Multa in hortis plãtæ inutiles.

Vrtica mordax: & eius remedia.

Venena & fluor sanguinis.

Canis morsus, sudor, aluus, pect.

menstrua, vlcera, vuula & procidentia ani.

cum thymo aut pulegio tardãtibus mẽstruis imperat, & cum sale vlcera quæ serpunt, continet. Sed illa mordax eius vredo, vuulas in ore cohibet, ac procidentes vuluas, infantiúmque sedes tactu resilire cogit, & Venerem in quadrupedibus excitat. Quod pinguis poëta, volebam dicere Macer, herbularius nobis passim nuncupatus, non omisit, nec ignorauit.

Vrticæ folijs (inquit) *reuocatur vulua fricata:*
Si quadrupes quæcunque marem perferre recusat,
Vrticæ folijs illius vulua fricetur:
Sic naturalem calor excitat ille calorem.

Lethargus, gangræna, carcinoma, vlcera, suppuratio, tubercula luxata, parotis, menses, liẽ, et aluus.

Non desunt qui affirmẽt lethargicos experrectos fuisse tactis eorum cruribus vrtica mordaci, & magis fronte. Dioscorides scribit, Galeno astipulante, quòd folia vrticæ gangrenas emendãt: necnon carcinomata quæ cacoethe vocantur: adhæc parotidas, sordida vlcera, suppurationes, tubercula, ac luxata reparant. Folia cum pauca myrrha trita & admota, menses efficaciter mouent, & cum cerato, lieni admodum prosunt. Ventrem in iusculo sumpta, velut titillando & abstergendo, clementer irritant.

Lepra, vrina, calculus, vuula, aculei, struma, arthritis & podagra.

Syluestris, quam Græci ἀγρίαν, Galli *Griecham* nuncupant, ex vino pota, lepras in facie tollit, quod etiam nonnulli vrticæ mordaci ascribunt: cuius succus cessantem vrinam ciere, & calculos frangere, vuámque inflammatione turgentem reprimere fertur. Sunt qui radice, infixa corpori extrahant, addito salis momento: & foliis cum axungia strumas discutiant: quæ si suppurauerint, compleri tradunt. Articulariis morbis & podagricis, cum oleo vetere tri-

tam

tam vrticam plurimi apponunt. In quam rem etiam radix cum aceto tusa, censetur admodum vtilis esse.

Illius semen colicis cum melle medetur:
Et tussim veterem curat, si sæpè bibatur:
Frigus pulmonis pellit, ventrísque tumorem:
Cum mulsa bibitum, lotium producit abundé.

Colici, tussis, pulmo, venter, lotium, vomitus, ventriculus, orthopnoici, latus.

Idẽ semen in eadem mulsa obolis duobus, hoc est scrupulo vno sumptum, vomitiones à cœna faciles reddit: & in sapa haustum, ventriculi inflationibus succurrit: prodest etiã orthopnoicis cũ melle, nam thoracem expurgat. Lateri præthereà medetur cũ semine lini & hyssopo frixũ. Liniměntum ex foliis vrticæ cõpositum cum oleo, & sale, partes corporis tuetur ab atrocissimo frigore & rigore, etiã si febrilis fuerit, inũcta dorsi spina, & pedum plãta, ac manuum carpis. Valet idẽ ad vlcera ex gelu & frigore contracta. Noui multos arcanorum naturæ conscios, qui vt febrilem cordis æstum compescerẽt ac infrigidarẽt, internum vrticæ succum arteriis illinebant, addito vnguenti populei momento. Sunt qui folia duntaxat trita eam in rem ipsi carpo, necnon temporibus applicent, cum pauco oleo violaceo vel papauerino. Penè omittebam quòd vapor ex decoctione seminis vrticæ naribus exceptus, illarum obstructionem aperit. Quod etiam operatur abrotonũ, in eius historia nobis ad alia festinantibus, negligenter, ne dicam imprudenter, omissum. Folia vrticę trita & matrici superposita, emplastri modo, illam si educta fuerit, reducunt. Semen potum cum sapa, strangulationes vteri aperit, & succus

Febrile frigus, vlcera ex gelu, & ardor febrilis.

Nares, matrix, vterus, menstrua, & empyici.

ſoliorum cum myrrhæ momento, menſes potenter euocat. Cæterum tacendum non eſt,quòd ſi quis empyicus ſcrupulum vnum ſeminis vrticæ in pollinem redactum, cum ſyrupo pectorali, quaſi lambendo paulatim deglutiuerit, tenacem humorem facili conatu expectorabit, & ſummũ præſidiũ hinc explorabit. De nõ mordente vrtica, quæ ob id mortua dici ſolet, tradunt multi quòd vires præclaras habeat ad ſtrumas, carcinomata, & gangrænas. Tradunt inſuper de ſylueſtri (quæ ſemine eſt lini) quod plurimum ſemine eo valet ad gluten pituitoſum incidendum & extergendum, cùm opinionem aſthmatis & orthopnœæ veræ facit: non tantùm enim præparat viſcidum farctum, ſed etiam delectu ducit clementius, cartami ſeminis ritu & doſi. Hoc ſit poſtremum, etſi parum medicum, Vrticæ radices carnibus coniunctæ, eas celerius coqui impellũt, & nympheæ radix piſis incocta, illa omnia ad vnum, veluti extrudente olla, foras eiaculatur. Facili experimento res innoteſcet, mihi nondum explorata.

Plantago, & medica eius auxilia. AR. V.

SEQVITVR Plantago nullis hortis non obuia, cuius laudes abundè complexus eſt Themiſon medicus, Plinio autore. Si quis eius folia in aqua mulſa macerata, vel contuſa & expreſſa, horis duabus ante acceſſionem ad drachmas duas biberit, tertianas leuiores ac breuiores reddet. Quod etiam præſtabit ſuccus radicis madefactæ,

vel

vel tuſæ: aut radix ipſa macerata in aqua ferro candenti excalfacta. Quidam ternas radices in tribus aquæ cyathis, vel, vt habet Dioſcor. vini, & pari aquæ modo, potandas dedêre tertianariis, & quaternas quaternariis, totidem aquæ & vini modulis temperatas. Folia podagras refrigerant, conueniúntque in primo calidarum impetu. Succus, oris vlcera collutione emendat: necnon folium admotum, aut radix commanſa, etiam ſi rheumatiſmo laboret os. Datur plantago cibum non ſentientibus, hoc eſt iis qui non nutriuntur (quos Græci ἀτρόφους vocant) interpoſitis diebus: ex quo phthiſim ſanare traditur in vino cocta & pota. Comitiales ac ſuſpirioſos iuuat, & ſtrumis cum ſale auxiliatur. Eadem curantur ambuſta cum oui albumine, ita vt cicatrix oculos fallat. Sanguinem claudit ex vbere (ſeu vlcere) fluentem, & carbunculos tuſa rumpit. Ex aceto & ſale cocta dyſentericis ac cœliacis ſalubriter exhibetur: vel ſuccus eiuſdem cum alica, vel oryza: qui etiam ſubter iniici poteſt. Cum creta cimolia & ceruſſa, igni ſacro medetur, etiam ſi mediũ hominem ambierit, qui Zoſter vocatur, & ſi cinxerit, enecat. Sanguinis excreationes vel (vt quidam legunt) excretiones, tam ore, quàm aluo & vtero factas, tritum ſemen in vino auſtero (ſi febris abſit) efficaciter ſiſtit, necnon & foliorũ ſuccus hauſtus vel iniectus: qui etiam fiſtulis inditus, præſenti auxilio eſſe ſolet. Coquitur cum lēticula plãtago, eodem quo beta more, aduerſus hydropiſim: & ſi corpori vitium id adhæſerit, cui Leucophlegmatiæ nomẽ eſt, elixa opportunè datur,

Febris, podagra, oris vlcera, atrophia, & phthiſis.

Epilepſia, aſthma, ſtrumæ, ambuſta, ſanguis, carbunculus, dyſenteria, & cœliaci.

Ignis ſacer, ſanguis, fiſtula, & hydrops.

Luxata, vlcera, noma.

modò panem siccũ priùs comederint laborantes, vt media cibis illa interueniat. Luxatis tusa folia dolores ac tumores tollunt, addito sale modico. Crassa vlcerum labra purgant, ac nomas sistunt, medentúrque omnium generum vlceribus & peculiariter fœminarum, senum ac infantium: sed igne emollita meliora sunt. In quem vsum prodest etiam succus cum cerato: qui in vteri strangulatu per se vtiliter bibitur, ac aurium doloribus apposité instillatur, & lippitudini, necnon ophthalmijs in collyrio perpulchrè additur. Prodest etiam collutione gingiuis sanguine prægnantibus: & in vellere subditus locosas mulieres strangulatu liberat, vuluarúmque fluxiones sistit, etiam si fuerint sanguineæ. Radix commansa, aut masticata, dẽtium dolores sedat, perinde atque decoctionis eiusdem ablutio: quæ etiam ad vlcera vesicæ, & renum vitia, cum foliis in passo efficaciter præbetur. Tradunt nonnulli, quòd si quis radicem licio alligatam, è collo suspenderit, strumas discutiet, ac crescere prohibebit. Redeo ad folia, quæ vlcera vetera & inęqualia, si apponantur, persanant, & ad planum reducunt: adhæc sinus glutinant, & morsibus canum ritè medentur: & ex lana, pessi modo indita, vteros purgãt. Semẽ tusum, & in vlcus, aut vulnus sparsum, citò illud curabit. Et succus cum mulsa exhibitus duabus horis ante accessionem quartanæ, illam emẽdat, & repetitione facta tandem abolet: sicuti à multis obseruatum intellexi. Folia minoris plantaginis cum sale trita, & cataplasmatis modo imposita, tumorem & dolorem neruorũ in arthritide

Vterus, aures, gingiuæ matrix, lippitudo, ophthalmia, fluxio vuluæ.

Dentes, vesica, renes, struma, vlcera, sinus, canum morsus, & vterus.

Vlcus, vulnus, quartana, arthritis, sanguis, & menstrua.

tide sensim demulcent. Emplastrum quoque ex eius succo, ac albumine ouorũ & bolo Armeniæ fronti impactum, fluorem sanguinis è naribus compescit: & succus haustus vel vtero iniectus, motum menstruorum continet.

Ille idem succus rectè sanare videtur
Quod iuxta nares vel lumina nascitur vlcus,
Si superaddatur cum lanis mollibus illi:
Pérque nouem cataplasma dies hocce renouetur:
Si via longa pedum mouet, vt fit sæpè, dolorem,
Acri cum vino superaddita trita iuuabit.

Vlcera oculorum, dolor pedum, & elephantiasis.

Vis foliorum in refrigerando, abstergẽdo & siccando mira est, vt testantur Dioscorides & Galenus: ideo ad vlcera quæ cacoëthe vocantur & elephãtias, fœlici successu illinũtur: conueniũtque ad ea quæ humore madẽt, & ob sordes scaturientes facilè purgari nequeunt. Non possum hîc tacere nec dissimulare, quod plantaginis vires sanè quàm eximias sæpenumerò experti sumus in lue pestifera, quibuscunque administraretur modis: prętereà vermes in vlceribus exortos plantaginis arefactæ resperso puluere interfici certo experimento nobis constat. Alia eam in rem auxilia certa & probata leges in nostris naturę Arcanis, & memorabilium Centuriis, Chiliadem propediem explentibus.

Pestis, & vermes vlcerum.

Artemisia, & Tanacetum seu Athanasia, cum medicis vtriusque auxiliis. AREA VI.

VIDIMVS in plerisque hortis diuitum matronarum Artemisiam curiosè plantari &

diligenter excoli, ob præclaras vtilitates, quas (vt mox ostendemus) illis adferre solet. Quæ res me mouit, vt de medicis eius auxiliis pauca hîc adsuerem. Duplex apud nos visitur artemisia. Vna absinthij modo fruticat, & foliis maioribus ex nigro virescit, *Armesia* vocata. Altera, circa aggeres & riuos nascitur, necnon in frumentaceis agris, foliis minoribus vestita, quam Gallicum vulgus *herbam S. Ioannis* nominat. Vtraque Dioscoridi & Galeno, excalfaciendi, resiccandi & extenuandi vires habet, adiicitúrque vtiliter ad muliebres desessus, vt educantur menses, partus & secundæ. Vuluæ constrictiones laxat, & inflãmationes eius mitigat, calculos frangens ac vrinas mouens. Ad euocandos menses qui fuerint remorati, efficaciter pubi apponuntur calentes artemisiæ fasciculi: ad quos etiam coma eiusdem trium drachmarum pondere vtiliter propinatur. Folia minoris diligenter trita cum oleo amararum amygdalarum, & stomacho adhibita, illius vexationem sedant: & succus cum rosaceo, neruorum dolores finit. Vtraque ex oleo irino tusa cum fico & myrrha, vuluis optimè medetur, easque repurgat intromissa, vel apposita. Succus cum oleo violaceo concretus & spinæ inunctus, febriles infantium calores emendat.

Duplex Artemisia, & eius nomenclatura.

Menses, partus, secundæ, vuluæ, calculi, & vrinæ.

Stomachus, nerui, vulua, struma, partus, menses, secundæ, calculus, strangu ria, vrina & partus.

Hanc adipi iunctam strumis apponere laudat
Plinius, atque iubet cum vino sumere tritam.

Radix pota mulieres in tantùm purgat, vt partus etiam enectos extrahat. Folia cocta & imo ventri cũ farina hordeacea admota, menses ac secundas extrahunt: & si mulieris in partu laborãtis vmbilico

lico & femoribus decocta & calentia apponãtur,
miraculo quodam fœtum educunt. Dantur de-
coctiones eorundem in vino dulci contra calcu-
los & ſtrãguriam Artemiſiam ſecum habentibus
negant nocere mala medicamenta, ac beſtiam vl-
lam, imò ne ſolem quidem. Et qui eam tulerit via-
tor alligatã, dicitur laſſitudinem nullo modo ſen- *Laſsitudo.*
tire. Quod pulchrum eſt ac valde notandum, hîc
omittebam. Artemiſia inter digitos trita, vel ali-
ter contuſa, & in pudendum mulieris, peſſi mo-
do, detruſa, plurimùm confert reſiccãdæ & deter-
gendæ matrici, quæ nimium humida fuerit & lu- *Matrix, ſecundæ, & partus dolores.*
brica. Eadem, vt diximus, cocta & imo ventri, nec-
non feminibus admota, fœtum ac ſecũdas accer-
ſit: ſed hinc illico eſt auferenda, alioquin vterum
vnà etiam euocabit. Si ſuccum artemiſiæ cum ali-
quot ouorum luteis coctis triueris, addita axũgia
& cumino, eáque omnia vtero ſuperpoſueris, do-
lores qui partum ſequuntur demulcebis.

Non deſunt qui contendant Tanacetum ſeu
Athanaſiam tertium eſſe genus artemiſiæ, & iiſdẽ
pollere viribus. Quod à multis præclaris medicis
negatum video, cenſentibus tanacetum potiùs *Vẽtriculus, aluus, lũbrici, calculus, & vrina.*
eſſe parthenium maſculinum. Cuius facultates
receptæ ac probatæ ſunt, vt vẽtriculi & alui flatus
diſcutiat, ac lumbricos ex ventre pellat. Vtuntur
etiam plerique præſtanti admodum remedio ad
comminuendos renum calculos & ciendam vri-
nam. Sed vt viris magis cõmendatur tanacetum,
ita mulieribus artemiſia λεπτόφυλλος, aut matrica-
ria: ſic dicta quòd matricis dolores ſanet. Vulgus
Pariſienſe *Eſpargoutte* vocat, à guttis ſpargendis:

quòd eius folia trita & ori ac auribus admota in dolore dentium, guttas pituitæ spargant & saliuam tenuando eliciant.

Chelidonium, & medica eius auxilia.

AREA VII.

CHELIDONIVM maius (nam de eo potissimùm hic agimus) in parietinis hortorũ multorum, & opacis nascẽs locis, à Gallis *Eclera* vulgò appellari solet: quòd caligantibus oculis aciẽ videndi reparet. Ab hirundinibus, quæ Græcis χελιδόνες vocantur, nomẽclaturam est adeptum. Nam Theophrasto autore, illarũ aduentu suum excitat florem, ac virescit: discessu verò, marcescit. Alij, vt Arist. & Plin. contendunt, plantam hanc ab hirundinibus inuentam fuisse: quòd oculis pullorum suorum, qui cæci nascuntur, illius auspiciis visio accersatur: & si in nido puncti fuerint, etiã restituatur. Nam si quis nuper in lucem editarum hirundinũ oculos configat, tacti ea herba à matre, rursum incolumes redduntur. In quã sententiam nonnullos venisse, autor est Dioscorides. Sed cõmentitium id esse putat Cornel. Celsus, tradens huiusmodi auicularum acies extrinsecus læsas, interposito tempore in pristinum statum sensim redire. Vnde, inquit, locus fabulæ datus est, per parentes id restitui herbâ, quod per se sanescit. Hinc nimirum, collectum est hirundinum sanguinem, nostris quoque oculis ab externo ictu mederi, non secus, quàm palumbium & columbarum, si hirundineo caruerimus.

Chelidoniũ hirũdinaria herba, & vnde id factum.

Remedia ad oculorum ictus.

Flo-

Floribus chelidonij ſuccus exprimitur, & in vaſe mundo, cum melle optimo, feruenti cinere leniter decoquitur, ſingulari remedio contra oculorum caliginẽ. Radix cum aniſo & vino albo pota, regio morbo & iecoris obſtructionibus medetur, ac vlceribus quæ ſerpunt, vtiliter imponitur: necnon iis quæ inueterata ſunt & in fiſtulam abierunt. Quod Q. Serenus hunc in modum confirmat,

Caligo, icterus, obſtructio, iecur & vlcera.

At ſi iam veteri ſuccedit fiſtula morbo,
Herba chelidoniæ fertur cum melle mederi.

Fiſtula vlcus.

Hîc non tacebo, quod multis pro ditiſſimo habetur ſecreto, nimirum chelidonij maioris herbá ſub nuda pedis planta delatam ictericos vt fertur ſanare, ſi dies & noctes ibidem geſtetur, & ſubinde renouetur. Addunt eandem mámis mulierum admotam, menſium abundantiam ſiſtere. Adhæc vnà cum radice tuſam, & oleo chamæmelino feruefactam, ventris tormina & vteri dolores tollere: & totius plantæ puluerem, vulnera, vlceráq; ſanare. Cadũt quoque verrucæ & areſcũt, ſi frequenter chelidonij ſucco inungantur. Qui plura volet, conſulat Chiliadem noſtram memorabilium. Menſes nimios mammis admota efficaciter ſiſtit: & vlcera adeò ſiccat, vt pro ſpodio vtantur multi: imponitur etiam iiſdem deſperatis, cum axungia. Galenus tradit calidæ & admodum extergẽtis eſſe facultatis, eiúſque ſuccum ad viſum exacuendum cõmodum eſſe: maximè his quibus craſſum quiddam in pupilla colligitur, digeſtione atque diſcuſſione indigens. Volunt plerique quòd rarior intus eſſe debet illius vſus,

Menſes, oculi, viſus, & vlcera.

commodior foris ad impetigines & psoras puerorum, necnon metallorum chymicas medicationes.

Mercurialis, & medica eius auxilia. AR. VIII.

PLANTA hæc Gallicis hortis Latinam retinet nomenclaturam: & in marem ac fœminam distinguitur. Hæc candidiora, ille nigriora habet folia. Mirum est quod de vtroque genere proditur, marem scilicet facere vt mares gignantur, fœminam verò, fœminæ: sed id contingere, si à cóceptu succus statim bibatur in passo, edantúrque folia ex oleo & sale decocta, vel cruda ex aceto. Plinio in ea re astipulatur Dioscorides: nisi quòd à purgatione succum iam dictum bibendum esse, & trita folia genitalibus locis adhibenda testatur. Experiétia addidit oportere altero à purgatione die dare mulieribus per triduum, & quarto die, à balneo, cum illis coire. Q. Serenus medicus & poëta æquè priscus ac doctus, eam in rem, de conceptione & partu scribens, elegantissimis versibus aliquot ita lusit,

Secretū pro marium & fœminarum generatione.

Irrita coniugij sterilis si munera languent:
Et sobolis spes est multos iam vana per annos,
Mercurialis item capitur communiter herba:
Sic cubitum noctu coniux festinat vterque.

Q. Sereni versus pulcherrimi.

Hippocrates, Plinio autore, vtramque mercurialem miris laudibus in mulierum vsu prædicauit: adhibuítque cum melle, vel rosaceo, aut irino, vel liliaceo oleo ad conceptus, & ciendos menses, educendásque secundas. Quod etiam potu, aut fotu,

Conceptus, menses, secū-

fotu, præstari dixit. Succum insuper surdis auribus instillauit, & cum vino vetere inunxit, ac folia cum recenti axungia decocta, vesicæ ad stranguriam imposuit. Ventri exonerãdo, vel in febri, quantùm manus capit, in duobus sextariis aquæ ad dimidias coquitur. Vel cum melle, admixto sale, succus bibitur: aut in gallinaceo iusculo (quod salubrius est) cum malua decoquitur. Dioscor. eandem soluendo ventri in olere coquit: traditque, epoto iure, bilem ac aquas detrahi. Malis quæ serpunt medetur succus ex aceto. Semen vtriusque, potioni insparsum, vel cum absinthio, aut cicere decoctum, regium expugnat morbum: & folia illita, vel succus, omniũ generum verrucas tollunt, ac thoracem purgãt, sed stomachum lædunt. Galenus testatur mercuriali omnes vti duntaxat ad alui solutionem & purgationes. Si quis autem in cataplasmate periculum facere volet, digerentis facultatis esse experietur. L. Apuleius Platonicus mercurialis tritũ semen ex passo, ad ventris duritias exhibet, & ad epiphoras oculorũmque lachrymas folia ex vino albo vetere apponit. Præterea, ad aquam, quæ in aures introierit, succum tepefactum exstillat.

de, surditas, stranguria & aluus.

Bilis, aquæ, vlcera, icterus, verrucæ, thorax.

Venter, epiphora, aures, oculi.

Parietaria, & medica eius auxilia. AR. IX.

A Parietibus nomen habet Parietaria, in quibus nasci, ac gigni, maximè solet: quanquã in sepibus ac vineis nasci etiam constat. Helxine dicitur, quòd lappaceis capitulis suis & echinatis sphærulis, vestes tenaci asperitate, hærendo,

Parietariæ nomina, & eorundem ratio.

trahat & retineat. Vocatur & Perdiciũ, quoniam perdices ea præcipuè vescuntur, & sese libenter in illa volutant. Adhæc vrceolaris & vitreola, quòd detergendis vrceis, & vitreis vasis admodum apta sit. Turtures, columbæ & gallinacei illâ pasti, annuum fastidium deducere traduntur.

Podagra, ruptura, lapsus, præcipitia, ignis sacer, panus, abscess⁹, guttur, colicus affectus, calculus, nephritis.

Podagris cũ caprino aut hircino seuo efficaciter apponitur, & contra rupturas, lapsus, præcipitia, aut vehiculorum euersiones, diuinitùs opitulatur. Sanat ignes sacros, collectionésque omnes, & adusta. Succus cũ cerussa panos discutit, necnon abscessus & incipientia guttura. Cum recenti butyro vel gallinaceo adipe frixa, & ventri, cataplasmatis modo, calens imposita, ac subinde mutata, colicum cruciatum clementer sedat: perinde atque nephritidem & sæuas ex calculo tyrannides, si succus illius vino albo exceptus, & recenti oleo amygdalarum dulcium remistus & transuasatus, opportunè hauriatur.

Tõsillæ, varices, ignis sacer, condylomata, vlcera, gargareo, & aures.

Tonsillas & varices cum rosacco curat. Folia, vt scribit Dioscorides, vim habent spissandi & refrigerandi: quare illitu sacros ignes, vt diximus, sanant, & condylomata, ac vlcera quæ serpunt, emendant. Inflammationibus gargareonis tam herba, quàm succus illitus, vel gargarizatus multùm prodest, auriúmq; phlegmonosos dolores cum rosaceo infusus leuat, & quandoque finit. Vis etiam ei inest abstergendi, vt in vitreis vasis experimento docetur: adhæc constringendi, comite humiditate subfrigida.

Phlegmone & podagra.

Quamobrem phlegmonas omnes in initio & augmento sanat, vsque ad statum. Luc. Apuleius aduersus po dagram in aqua decoquit, & ea

partes

partes affectas fouet, herbámque ipsam cũ axungia tusam, cataplasmatis modo, imponit, & linteolo vestit. Cęterùm, certo & probato quorundam experimẽto didici, viridem parietariam cum pane, & oleo liliaceo, rosaceo, vel chamæmelino tritam & excalfactam muliebrium vberum apostemata valde iuuare.

Mammarũ apostemata.

Malua ac Althea, & medica earum auxilia.

AREA X.

Hic de vtraque malua, syluestri nimirum & hortensi, medica & fusa agemus methodo: quòd vtriusque vsus tam frequens vbique sit, quàm planta ipsa passim est obuia. Olim satiua erat & altilis, cedebátque in locum oleris, ac famem explebat, & ventrẽ molliebat, vnde illi Gręcum nomen μαλάχη, & malua Latinum. Quod festiuè Poëta testatur, ita canens,

Malua olim satiua.

Exoneraturas ventrem mihi villica maluas
Attulit. Et alter Poëta, (vt in lactuca à nobis initio adnotatum fuit.)
Vtere lactucis, vel mollibus vtere maluis:
Nam faciem durum, Phœbe, cacantis habes.

Sanè prodigiosum naturæ miraculum est, quòd herbæ huius foliũ, nedum flos (quemadmodum scripsit Theophrastus) nubilo die Solem, etiam delitescentem, prodat: sitque curriculi illius velut index de statu & conuersione: ex quo inter herbas heliotropas meritò accensetur, sicuti nos haud ita pridem admonuimus in nostris naturæ Arcanis, & alibi. Damageron inter Græcos me-

Malua, Solaris herba.

dicos & geoponicos sanè quàm celebris, posteritati notum esse voluit, succum maluæ exasperatas fauces lenire, & summæ cutis acrimonias emendare: adhæc lacessitis renibus opitulari, ac irritamentis vesicæ summam adferre commoditatem. Feruefactæ cibus per se, irrauceſcẽtem vocem expedit, & ex oleo atque garo ventrem resoluit. Hic omittendum, & silentio obuoluendum nequaquã duxi, quod à Petro Pena in suo stirpium libro adnotatum reperi: Medici, inquit, & exercitatiores Pharmacopœi Veneti, è muccagine radicis altheæ, ad tenues in pulmones defluxiones, offulas, morsellos vocatos, duriusculos ex saccharo coquũt, vsque mouendo, ne vrãtur: nec enim cuiusuis est, propter lentorem, bene parare.

Fauces, cutis acrimonia, renes, vesica, raucedo, venter, vulnus, luxata & fracta.

Folia altheæ aut maluæ cum frõde saligna trita, pretiosum faciũt emplastrum quod inflammationes enasci vel augeri prohibet, manantémque sanguinem sistit. Eadem cum cepis, vel porris tusa, serpentium ictus, impositu sanant. Succus auribus instillatus, dolorem earum compescit, & ex melle potus, hepaticis medetur. Idem comitiales recreat, & calculosis ac ischiadicis præsenti est auxilio.

Inflãmatio, sanguis, serpens, aures, hepar, epilepsia, calculus & ischias.

Si quis syluestris maluæ succo perunctus erit cum oleo, vel plantam ipsam secum habebit, à vespis non pungetur. Quòd si recenter punctus fuerit, etiam infixo aculeo, idem opitulabitur succus, aut oleũ simplex.

Vesparum ictus auxilia.

Ius elixæ & feruefactę epotum, vrinæ finit tormina, & difficiles, laboriosósque partus soluit. Radice eius quæ vnum habet caulem, dolentes dentes pungere, vtile esse docuit experimentum: necnon parturiẽtes celeriùs eniti,

Vrina, partus, dentes, parturiẽtes, menstrua, strumæ, pa-

eniti, ſubſtratis, maluæ foliis:ſed protinus à partu remouenda ſunt, ne vulua ſequatur. In quam rem etiam prodeſt ſuccus ex vino ieiunis exhibitus. Tradidere nonnulli fœminas purgari foliis plenæ manus menſura, in oleo & vino ſumptis. Eadem ſtrumas,parotides & panos,addita hominis ſaliua,curant citra vulnus. Sunt qui adalligēt tritum ſemen brachio genituram non continentium. Quod vnum Xenocrates etiã tradidit (modò ſit vnicaulis maluæ) adſperſum genitali fœminarum, venereas auiditates mirum in modũ augere. Quanquam Olympias Thebana abortiuas eſſe dixit maluas cum adipe anſerino in modum peſſi vuluis inditas: quod tacuiſſe fortaſſis præſtitiſſet. Dioſcorides eſculentiorem eſſe ait hortenſem quàm agreſtem, ſed ſtomacho noxiam: quæ, ſicuti cauliculis ſuis ventri ac interaneis facilis eſſe probatur, ita veſicæ admodum idonea cenſetur. Semen cum vino, aqua & pauco aceto coctum, valde prodeſt contra ictus & morſus venenatorum, partim bibitum, partim loco affecto admotum: & cruda folia cum roſaceo trita, ambuſtis ſummè auxiliantur, quẽadmodum etiam aqua decoctionis illorum. Eadem cum pane ad vulnerum impetus, commodè apponuntur. Et ſuccus per ſe hauſtus, vel cum oleo liliaceo infuſus, vuluas emollit. Addam quòd fotus decoctionis maluæ, vel altheæ, ſeu ibiſci duritiem matricis tollit, & eius oſtiolum aperit. Nonnulli affirmant radicem geſtatam fœtum continere, ſi vterum attingat: quod plerique etiam parietariæ aſcribunt. Sunt qui contra

rotides, pani, & gonorrhæa.

Venus, abortus, venter, veſica, venenati ictus, ambuſta vulnera. vulua, matrix, fœtus.

Mãma, venenata, vlcera, lichenes, vlcuscula, porrigo, ignis sacer, ambusta, teinesmus & dysenteria.

mammillarum tumores illam cum rosaceo terunt, & subcalidam apponunt. Aduersus omnes aculeatos ictus, vires, vt diximus, habet admodum efficaces, præcipuè apum, vesparum, & similium. Si in vrina putrescat, manantia in capite vlcera sanat: adhæc lichenas, & oris paruulorum vlcuscula, cum melle. Q. Serenus decocto radicis videtur tradere vim miram aduersus capitis scammulas & furfures, de ea elegantissimis versibus ad hunc scribens modum,

> *Dum caput immensa pexum porrigine ninget,*
> *Hanc poterit maluæ radix decocta leuare.*

Pituita, nausea, asthma, melancholia, insania, calculus, inflatio, opisthoton⁹ & mãmæ.

Folia ex rosaceo attrita & elixata, sacris ignibus, ac ambustis efficaciter illinuntur: Et semen ex vino nigro potum, à pituita ac nauseis liberat, salubritérque teinesmo & dysenteriis infunditur, aut bibitur: necnon etiam asthmaticis & melancholicis. Quibus tamen, vt etiam insanientibus & calculosis, vel inflatione & opisthotono laborantibus, multò salubrior esse solet succus tam exhibitus, quàm illitus. Radix eius quæ vnicaulis est, mammarum vitiis occurrit, in nigro vellere alligata: & ex lacte, sorbitionis modo sumpta, tussim paucis diebus emendat. Iusculum totius plantæ cum sua radice, contra omnia venenata plurimùm valet, si potum identidem vomatur. Hippocrates adnotante Plinio, vulneratis, & sanguinis defectu sitientibus, coctæ radicis succũ summa efficacia bibendum dedit: vulneribúsq; radicem cum melle & resina salubriter imposuit, necnon luxatis, contusis, tumétibúsque musculis, & neruis, atque articulis affectis. Sed mirum

Tussis, venenata, vulnera.

Luxata, cõtusa, musculi, nerui & articuli.

est

est, aquam addensari & lactescere, in qua trita maluæ radix, horas aliquot sub dio emaduit: quã ad multa vtilem esse nouimus, ac eò efficacioré, quò recentior fuerit: nec ignoramus Theophrastum id altheæ, seu ibisco, ascribere, potius quàm maluæ.

Aqua maluæ lactea.

Lathyris, seu Cataputia minor: adhæc Ricinus, vel Cataputia maior, aut Palma Christi, cum medicis vtriusque auxiliis. AREA XI.

RESTANT in hoc hortẽsium herbarum medico theatro plantæ duæ, Lathyris & Ricinus, nobis solita methodo describendæ. Has sanè vel præterire, vel dissimulare animus erat, propter abutentium incommoda, nisi me ab ea sententia reuocassent improbæ, proborum aliquot amicorum, preces, quibus nihil improbius in rectis consiliis esse potest. Cuperem, ita me Deus amet, frutices istos admodum suspectos, ex omnibus hortis radicitùs euelli, potiùs quàm coli, & à consortio florum ac olerum penitùs excludi, nec tam curiosè curari. At futurum mihi polliceor, vt hac narratiúcula legitimus plantæ vtriusque vsus innotescat. Quando itaque visum est, etiam magnatibus, vt in censu & cœtu suorum hortensium essent, de illis, qua cœptum est methodo, sincerè hîc scribam, à Lathyride facto gradu primo, quam Gallicum vulgus & rura, *Espurgiam* vocant, quòd ventrem purget ac inaniat: & officinæ, *Cataputiam minorem*, quòd, nisi fallor, in orbiculis, & pilulis, ceu paruis catapotiis semen

Lathyris & Ricinus periculosi frutices.

Nomenclature Lathyridis.

ferat. Vel, quòd granis eius ad soluendã aluum, & ciendas vomitiones, pro catapotiis & pilulis vtãtur non solùm populares : sed etiam satis inconsultè, ne dicã temerè, magnates & aulici pleriq;.

Descriptio Lathyridis.

Totus frutex copia lactis turget, folia habens amygdalinis proxima : sed ita vt quæ in summis emicant ramulis, minora iis videantur quæ caulẽ ambiũt. Gerit pilulas in cacuminibus, triplici cellula ac loculamẽto distinctas. In quarum ventriculis, aut si mauis, vtriculis, grana septẽ vel octo, cõtinẽtur, intercursantibus membranis discreta, rotunda, & eruis maiora. Quæ corticibus exuta, candida spectãtur, & gustu dulcia : horũ viginti ex pura aqua, vel mulsa pota, hydropicos sanant. Qui vehemẽtiùs purgari volunt, ea cum suis folliculis sumunt : sed quia stomachum impensè lędunt, excogitatum est, vt cum iusculo pisorũ, aut gallinacei capiantur.

Legitimus Lathyridis vsus.

Granis septenis vel octonis in catapotio ad vacuandam aluum vti concessum est, sed infrænari debẽt & corrigi cum stomachicis, cynnamomo, mastiche, aniso, vel fœniculo, alioquin ventriculũ ac intestina turbabunt. Hæc eadem mandi solent ac deuorari cum sicca ficu, vuis passis, aut palmulis, sed aqua frigida est superbibenda. Trahunt aquam, bilem & pituitam.

Quos humores vacuet Lathyris.

Folia cũ gallinaceo, vel oleribus, aut iusculo alio decoquuntur, ad eosdem effectus. Dantur grana minora x x. maiora verò x v. plùs minùs, pro sumentis ætate & viribus. Qui efficaciùs purgari volunt, grana, Aëtio autore, debent mandere: qui verò parciùs, integra deuorare : præsertim qui sunt imbecillo ventriculo. Vt vt sit, cautè, & parcè,

parcè vtendum moneo.

Ricini fruticem recentiores herbarij *Cataputiam maiorem* vocãt, quòd ſemina eius in pilulis maioribus claudãtur, quàm in lathyride. vel quòd catapotiorum more purget. Gallicum vulgus, cum officinis *Palmam Chriſti* nuncupat, quòd eius foliũ in effigiem manus & palmæ articuletur. Seritur in pleriſque hortis ad arcendam, vt volunt, effodientium, ac paſſim tumulantium talparum iniuriã. Proſilit inſtar paruæ arboris, folio vitis æmulo, ſed nigriore, ramis cauis, & in arundinis modum fiſtuloſis, ſemine in aſperis vuis clauſo, & *Kerua* officinis dicto. Quod vnum ſuis corticibus ſpoliatum, ricini animalculi fœdi ac liuidi effigiẽ tam proximè repræſentat, vt ſi vita adeſſet, planè ricinus eſſe videretur: vnde huic plantæ impoſitũ nomen. Plantæ huius triginta grana, vel vt placet Ioan. Meſ. quod verius puto, quindecim ad ſummum, & ſeptem ad minimũ, ſuis putaminibus repurgata, bilem & aquas per aluũ ac vomitiones, potu deiiciunt. Vrinas etiam mouent, ſed iniucunda, vt loquitur Dioſc. potione: quam ſequitur violenta ſtomachi ſubuerſio. Eadem tuſa & impoſita, varos ac maculas à Sole contractas emendant: tritáque folia cum polenta, oculorũ tumores & epiphoras ſedant, ac turgentium mammarum inflammationes coërcent. Cum aceto illita, ſacros ignes reſtinguũt, & per ſe triduo impoſita, faciem purgant. Sed pulchrũ, & ſanè quàm vtile fuerit hîc audire Ioan. Meſuę, de Ricini, ſeu grani regij, vt vocat, facultatibus egregiè differentem: Ricinus, inquit, pituitam ac interdum bilem

Ricini nomina & eorũdẽ ratio.

Talparum fuga.

Pulchra ricini deſcriptio.

Bilis, aquæ, Vrinæ, vari, oculi, epiphoræ, mãmæ, ignis ſacer & facies.

violenter purgat, deiectione & vomitu: materias quoque & serosam aquã à iuncturis trahit. Dantur grana eius trita & cocta in iure galli antiqui, conferúntque dolori colico, & iuncturarum, vt podagræ, chiragræ & ischiadi. Aut coquuntur in aqua casei, vel caprinum lac super ea mulgetur, colatur, & ita hydropicis vtiliter exhibetur. Oleũ ab his expressum, cicinum seu ricininum dictum, colico dolori à pituita & flatibus summè cõfert, adhæc morbis articulorũ. Corrigitur ricini noxa, eo modo quo lathyridis, éstque eius dosis à granis septẽ ad grana quinque, vt paulò antè scripsimus. Sed iam tempestiuum est, vt hanc hortensiũ plantarum medicam historiã claudamus, & domesticas arbores, cum suis fructibus, eadem persequamur methodo.

Colicus dolor, podagra, ischias, suctura, hydrops, & articuli.

HORTI MEDICI CAMPVS SEPTIMVS, POMIFERAS ARBORES, cum suis fructibus, areolis tredecim describens.

Malus & eius pomum, cum medicis vtriusque auxiliis & facultatibus. AREA I.

HACTENVS, quod fœlix, faustúmque sit, hortensia & domestica olera, radices item, & odoratas herbas, necnon fœtus herbaceos, ac flores, plantásque inodoras, pro nostræ mineruæ tenui captu, vtcunque expediuimus. Superest, vt simili methodo frugiferas hortorum arbores, vitæ humanæ accommodas, explicemus: & maximè

Parasceue ad sequẽtem narrationẽ.

ximè illarum fructus:ab his auspicando qui molli tunica vestiuntur, & à Grammaticis generali nomine *Poma* nuncupantur. Hinc gradum facturi ad eos, qui dum maturuerunt, dura & lignosa veste forinsecus teguntur, & *Nucis* appellatione comprehenduntur: à malis itaque exordimur, quorum arbor tam prædiis rusticis, quàm vrbanis paradisis, aut, si mauis, hortis & viridariis per quàm familiaris esse solet. Diphilus, Græcus agricola & medicus, tradit mala, quæ nondum maturitatem attigerunt, noxium succum in corporibus gignere, bilémque ac morbos excitare, & horroris causas promouere. Quæ verò maturitatem assecuta sunt, melioris esse succi pollicetur: propterea quòd aluo facilè excernuntur, ob minorem acerbitatem. Acida improbum humorem gignunt ac magis substringunt. Atque, vt rem diffusam paucis colligam, malis vti debemus sobriè & circumspectè, pro vincentium saporum facultatibus & naturis. Austeris, cùm ventriculus propter calidam intemperiem, vel multam humiditatem imbecillus fuerit: Acerbis, dum hæc multum aucta videbis: Acidis, dum crassum succum, qui non magnoperè frigidus sit, in ipso collectum suspicaberis. Siquidem frigidus succus non acidis, sed acribus expugnatur. Quæ in hyemem, ver & æstatē optimè seruata fuerint, ea morbis sæpenumero perquàm vtilia esse solēt: modò farina aqua subacta circunlinantur, & clibano coquantur, aut calidis cineribus mediocriter assentur, vel ad aquæ bullientis vaporem tenerescant. Dare autem conueniet statim post ci-

Pomi & nucis significatio.

Mala matura, immatura & acida.

Mala austera, acerba & acida.

Mala ægrotãtibus vtilia.

Venter, stoma[chus], vomitus, diarrhœa, dysenteria & nausea.

bum: aliquando etiam cum pane, ad ventrem & stomachum roborandum, his qui cibum fastidiunt, ac tardè concoquunt, quíque vomitu, diarrhœa ac dysenteria infestãtur. In quem vsum apta sunt acerba: nam parata vt modò dixi, mediocrem agnoscunt adstrictionem. Hîc minimè superuacaneũ erit admonere ex Plutarcho (licet parum ad medicam nostrã historiam pertineat) quòd mala tam grauia esse solent gestãtibus dorsuariis iumentis, etiam si pauca portent, vt oneri, viribus alioquin non impari, succumbant, ac sudando deficiant: solo odore (vt Latinus putat Apuleius) adeò illa offendente, vt animo linquãtur. Quod ad mala cydonia, summè odorata, referendum potiùs crediderim: vt vt fuerit, facilis admodum erit experientia cuiuis. Remediũ præsentissimum est oblatus panis, quem si vorarint, vt scribit Plinius, sese protinus recolligunt. Vitabitur id periculi, si aliquot priùs conspiciẽda aut odorãda illis offeras. Modos varios, & formulas item diuersas custodiendorum cuiusuis generis pomorũ, reperies in nostris hortorum Secretis.

Pulchrũ & notandum.

Illud mihi penè exciderat: Malum dulce odoratum, ab interioribus seminibus mundatum si olibano impleatur, & superaddito suo operculo sub cineribus absq; vstione coquatur, deinde à pleuritico edatur, rem planè admirandam operatur. quod in deploratis semel atque iterum experti sumus.

Mirum auxilium pro pleuriticis.

Pyrus & eius fructus, cum medicis auxiliis ac facultatibus vtriusque. AREA XI.

QVAE

QVAE de malis ſcripta ſunt, ſi ad pyra tranſferantur, nihil nouo ſermone opus erit. Nam in his quoque alia auſtera ſunt, alia acerba, quædam acida, nonnulla dulcia, & multa ex horum miſtione compoſita. Sunt quæ nullam inſignem qualitatem præ ſe ferant: quò fit, vt cùm aquea ſint & hebetia, nulla roborandi vi polleant. Talis itaque pyrorum vſus erit, qualis malorum, vt præclarè ſcripſit Galenus: qui aquoſam dulcedinem omnibus ferè tribuit pyris cum lenta acerbitate: quod inæquale temperamẽtum arguit: & ob id à cibo ſumpta conferre ſtomacho tradit: præſumpta verò, aluum ſubſtringere. Sanè pyrorum omnium crudorum vſus, etiam valentibus oneroſus eſſe ſolet, & maximè ieiunis: decocta multò ſalubriora cẽſentur. Sunt qui diuiſa, & granis purgata Sole ſiccent vel clibano, híſque per hyemem, & Ichthyophagiam, vino vel calente aqua maceratis & ſaccharo reſperſis iucundè veſcantur. Pyrorum genera omnia adſtringentia, vſum habent accommodum repellentibus cataplaſmatis. Aduerſantur etiam boletis & fungis: nam illos extrudũt pondere, & pugnante prementéq; ſucco. Scripſerunt nonnulli quòd pyra in cubiculo enitentis & parturientis repoſita aut latentia, partũ difficilem faciũt. Sed id cotoneis malis, vt mox dicemus, aſcribendum eſſe mihi fidem fecerunt amici aliquot, qui naturæ arcana per rerum experimenta quotidie quærunt & ſcrutantur.

Pyrorũ differentiæ.

Pyrorũ crudorum vſus ieiunis oneroſus.

Remedium aduerſus boletos & fungos.

Cotonea arbor & eius fructus, cum medicis vtriuſque auxiliis. AR. III.

POMI arboris istius figura, vt superiorum, simpliciter exprimi nequit: quoniam cotoneorum alia incisuris crispantur, colore ad aurũ vergente, ex quo Græcis χρυσόμηλα, & Virgilio aurea mala, vt multis placet, dicta sunt. Alia candidiora videntur & odoris præstantissimi: Alia struthea nuncupantur, serotino prouentu maiora, & nescio quid suauius reliquis vibrantia. Habentur prætereà syluestria parua, in sepibus plurimùm nascentia. Quotquot sunt, tenui lanugine omnia pubescũt, & fragranti odore nares exhilarant, ac cerebrum roborant. Plutarchus autor grauiss. memoriæ prodidit cotonea mala, seu cydonia, odoris sui præstãtia lethalium venenorum vires retundere, eorumque vehemẽtiam hebetare. Addit, pharicum, præsens alioquin venenum, in patinam adhuc cydonium, vel eius salgamum olentem, ignauum fuisse ac elanguidum: necnon à peculiari sua natura viribus exhaustis defecisse: ac ita incolumes & illæsos euasisse omnes, quos insidiãtes venefici eo potionarant. Idq; tandem compertum fuisse illorum relatu qui venenũ vendentes rem ita habere deprehenderunt. Cœliacis cruda prosunt cotonea & cocta: necnon dysentericis, orthopnoicis, cholericis & purulentum excreantibus. Oris gratiam & halitum summè commendant. Vnde Solon, vt Plutarchus scribit, vxoribus præcipiebat ne irent cum maritis cubitum, nisi cydonium malum priùs degustassent. Maceratorum humor, stomachi atque alui fluxionibus opitulatur. Quæ cruda in melle condiuntur, vrinas proliciunt, & mel

Cotoneorũ differentia.

Lethalium venenorum auxilium, cũ pulchra historia.

Cœliaci, dysenterici, orthopnoici, cholerici, purulenti & haluus.

Stomachus & aluus.

& mel eorum naturam induit, adſtringendi & cõſpiſſandi vim imbibens. Quæ verò cocta melle condiuntur, ſtomacho vtilia ſunt, & guſtui iucunda: ſed conſtringendi vires deponunt. Cruda in cataplaſmate, aluum ſi fluat retinent, & ventriculum ſi in vomitiones effundatur, vel ardore cõflagret, roborãt ac firmant. Simeon Sethi in libro quem de cibariis ſcripſit, tradit cotonea in ædes parturientis perlata, vel ibi latentia, partum non ſolùm remorari, ſed difficilẽ ac laborioſum reddere. Quibus nihilominus ſi ſuæ geſtationis tempore crebriùs vſa fuerit, fœtum pariet ingenioſum, vt ille idem admonuit. Quod ad conditurам cydoniorum attinet, quam cydoniatum & cydonitem appellant, præſtans admodum fiet (vt id etiam obiter adnotemus) ſi aperta, cotonea, & ab omnibus ſuis interaneis repurgata, necnon in taleolas diuiſa (ſed ſuperſtite pellicula & cute ſumma, quæ valde eſt odorata) in aqua, donec tabuerint, coquantur: poſtea per linteum colata, ac violenter compreſſa, excernãtur: & cum optimo ſaccharo recoquãtur. Quod dum fit, ſi adieceris ſelecti rhabarbari ſufficientem puluerem, habebis incomparabile cydoniatum, non dicam ad ciendam aluum & purgandum corpus valde idoneum, ſed etiam ad roborandum hepar, ventriculum & viſcera omnia: longè ſanè tutiùs & ſalubriùs quàm ex Lugdunenſi illo ſcammoneato & diagridiato cydonite: quem cane peius & angue vitandum hortor & ſuadeo his qui ſuæ valetudinis ſeduli cuſtodes eſſe ſatagunt, ob ſæuiſſima & perniculoſiſſima ſym-

Vrina, ſtomachus, vomit⁰, partus & parturiens.

Præſtãtiſſima cydoniati cõpoſitio.

Cydoniatũ Lugdunenſe periculoſum.

promata, quibus vtentes sæpenumerò excruciari & mirè excarnificari vidimus, vitæ nonnunquam irreparabili iactura. Quod monuisse, & meminisse iuuabit. Pulchrum est etiam ac multorum experimentis confirmatum quod sequitur. Diuidatur cydonium, & sublatis interaneis, seminibus nimirum cum suis folliculis, impleantur partium cauitates, puluere optimi rhabarbari haud negligenter triti, vel seminum cartami mundatorum, vel agarici trochiscati aut alterius, vel epithymi, vel foliorum sennæ orient. vel alius simplicis medicamenti purgantis, quale visum tibi fuerit: deinde vniantur dictæ partes, papyro inuoluantur, & ligatæ coquantur perfectè vsque ad tabem in clibano, vel foculo. Absoluta coctione soluatur cydonium, aperiatur, & abiectis medicamentis internis, pulpa manducetur. Purgabit absque vlla noxa & molestia (imò verò purgando roborabit) ventriculum, hepar, & corpus vniuersum, eo (inquam) humore, quem immissum & concoctum medicamentum vacuare aptum erit. Quòd si diuersæ naturæ & facultatis medicamenta incluseris, diuersos humores vacuabis. Verumenimuerò, si maiusculum erit cydonium, poteris dilatare seminum loculamenta ac cellulas, vt capaciores fiant excipiendis idoneis medicamentis, quantitate à docto medico tibi præscribenda. Sed tutiùs est vti minusculo, ampliata, si opus fuerit, cauitate, vt totum manducare possis. Quod fiet absque vllo tædio ac nausea, si expertis credis, qui mihi pro tam iucundo & salutari secreto gratias immensas egerunt, quo te quoque participem

Quomodo paretur & coquatur cydonium, aluum absque molestia vacuans.

Pulchra & notatu dignissima.

pem, gratis facere visum fuit. Venio ad alias cydoniorum facultates. Si succum astringentium cotoneorum cum pari mellis rosacei portione coxeris, & eo tonsillas vel vuulam inflammatam aut oris putrilagines illeueris, illinc summum auxilium experieris. Addo quòd integrorum cotoneorum decoctio salubriter propinatur & infunditur aduersus tormina & dysenteriam. Crudorum succus, doloribus mammarum confert: & decoctum florum arboris, fotu prohibet ne vterus decidat, aut fœtum lubricum reddat. Decoctio carnis & pulpæ, sedes & vuluas prociduas coërcet, ac easdem ab inflammatione liberat. Sed in cydoniis versatum satis.

Tõsillæ, vuula, oris putredo, tormina & dysenteria.

Mãmæ, vterus, fœtus sedes & vulua.

Prunus ac eius fructus, cum auxiliis & facultatibus vtriusque. AR. IIII.

PRVNORVM differentiæ apud nos esse solent innumeræ, ac ferè inexplicabiles: sed prima omnium laus Damascenis tribuitur: à Damasco Syriæ monte, vt scribit Galenus, oriundis, & cognominatis, nobísque admodum familiaribus. Secũdas partes sibi vendicant, quæ Prunidactyla vocãtur, à digiti longitudine, vt puto, dicta: ouata ferè specie, & carne admodum suaui. Habentur & nucibus insita, quæ faciem & succum adoptionis repręsentant, & ab vtroque parente Nuciprunna appellantur. Sed hæc nihil ad medicas illorum facultates & præsidia. Pruna itaque, dulcia præsertim, ex aqua mulsa, aut alia, decocta, si prandium inchoent, ventri molliendo ac mouen-

Prunorum differentiæ variæ.

Prunidactyla & nuciprunna.

Aluus quomodo emolliatur.

do ſanequàm ſunt idonea: modò non illico ſupra earum aſſumptionem prādium ſequatur, vel cibus, ſed ſemihorula interponatur. Quæ acidula ſunt, poſtrema menſa apponi debent, ad os ventriculi roborandum. Folia arboris in vino cocta, vuulam, gingiuas & tonſillas fluxione laborātes, gargarizatu, vel oris collutione iuuant ac reprimunt. Idem præſtant ſylueſtrium prunorum reſiccatæ baccæ dum maturuerunt. Quæ ſi in auſtero vino coquantur, aluum ſiſtunt, ac eius ſedant tormina. Gummi trunco prunaceorum & prunorum adnaſcens, conglutinat, & in vino potum calculos frangit: lichenáſque infantium ex aceto perúctum ſanat, vt ſcribit Dioſcorides. Sed tempeſtiuum eſt vt Ioan. Meſuæ audiamus, medicè & argutè de prunorum facultatibus hunc in modum diſſerentem: Pruna aluum ſubducunt & alterant, ſed alba, flaua, rubra, minùs ſunt medicamentoſa, quàm nigra. Quorum quæ μέσα ſunt, hoc eſt dulcacida, alterant magis. Dulcia largiùs ſoluunt, tamen vtraque alterant & ſoluūt, magis ſcilicet & minùs. Damaſcena & Armena, vtrunque, præter cætera præſtant, humida tamē, potiùs quàm ſicca: quæ etiam in ventriculo, prōptiùs quàm ſicca corrumpuntur. Omnia lauant, leniunt, refrigerant, bilem educunt: & ob duo hæc, bilioſis tum febribus, tum morbis aliis ſunt ſalubria: ſtomacho nocent, ac pauci ſunt alimenti. Quia imbecilliter ſoluunt, eis adduntur, præſertim infuſione, caſſia fiſtula, manna, tamar Indi, violæ conditæ. Ex horum carnibus coctis fit electarium, in eadem quæ priùs, ſalubre. Porrò, ſi

Ventriculus, vuula, gingiua & tonſillæ.

Aluus, calculi & lichenes.

Quomodo fiant pruna aluum ſubducentia.

ſi truncum Pruni arboris locis duobus, vel tribus, palmæ vnius interuallo, perforaueris, & immiſſo ſcammoneo lutaueris, pruna ob id purgantiora euadent. Hactenus Meſues. Hæc ſint pro coronide in gratiam ægrotantium. Si pruna paſſa modicè cocta, & compuncta, in frigidam merſeris, tumere ac pulpa multùm turgere videbis. Idem etiam continget abſque coctione, ſi paſſim puncta, biduo aqua frigida maceraueris. Quod & vuę paſſæ, & fructus alij etiam agnoſcunt. Sed de iis fuſiùs à nobis alibi ſcribendum propediem.

Pulchra & notatu digna.

Ceraſus, ac eius fructus, cum auxiliis & facultatibus vtriuſque. AR. V.

SPECIOSISSIMOS hortenſiũ arborum omnium fructus gignit Ceraſus: adhæc varios & diuerſos: quò fit vt diuerſa quoque ſortiãtur nomina, quæ hîc explicare non admodum laboro, contentus docere, quòd Francis ceraſi nomẽ fructus ille proprium ſibi fecit, qui mediocri arbore naſcitur, pomo rotundulo ex breui pediculo dependente, & inter virentia folia dum maturuit, carbunculi modo elegãter rubente: cui caro multa & mollis, necnon ſuccoſa ineſt: ſoletque vſus eius maximè placere grato acore: vnde moroſa ægrotantium palata mirè recreat, & prægnantiũ malaciis ſummè expetitur, antè quàm ad vnguẽ matureſcat. Diphilus Siphnius, arte medica aliquanto tempore poſt Hippocratem admodum celebris (vixit enim ætate Lyſimachi ſucceſſoris Alexandri) de ceraſis hunc in modum ſcribit.

Fructus ceraſi deſcriptio pulcherrima.

Cerasorum facultates.

Cerasa bonum succum creant, sed parum alimẽti subministrant: stomacho æstuãti grata sunt, & eidem auxiliãtur sumpta in frigida: sed rubẽtia præstant & Milesia, quòd vrinam pellãt. hęc ille: cuius æuũ ideo proferre volui, vt refellatur error illorũ qui cerasa à Cerasunte Pontico municipio dicta cõtendũt: & à Lucullo, deuicto Mithridate, illinc in Italiam primũ deportata. Sed redeo ad medica pomi huius auxilia. Quę dulcia sunt cerasa ventrẽ emolliunt ac mouent, quę acida vel passa indurãt ac cõtinẽt. Eadẽ, acida inquã, refrigerãt & adstringunt: quò fit vt flauã bilem restinguãt & iecinoris infarctus liberent. Gũmi quod de arbore stillat, ex vino diluto sumptũ, gutturis asperitates lenit, colorem cutis gratiorẽ reddit, oculis claritatem adfert, veteri tussi medetur, lichenas infãtiũ ex aceto curat, & (quod vtiliter experti sunt multi) calculosis ex vino albo sũmè prodest. Penè omiserã quod memoratu dignũ arbitror. Aqua distillationis cerasorum nõ multò antè ex arbore decerptorũ, vi ignis mediocris excepta, si in os epileptici infundatur, quoties eũ paroxysmo laborare cõtigerit, inhibetur impetus morbi violentissimi. Res preciosa, & sæpenumero probata à Ioanne Manardo Ferrariensi medico præstantissimo. Pauca supersunt. Inuenio apud autores, inquit Plinius, quòd si quis matutino roscida aliquot cerasa cum suis nucleis deuorarit, ei aluus in tãtum leuatur, vt pedes morbo liberẽtur. Sũt qui æstuãte & candenti Sole, vsque ad rugas siccant. Alij blãdo & tẽperato clibani calore idem assequuntur: eóque modo optimè seruant ad sanorũ & ægrotantium vsum.

Venter, lien, iecur, guttur, cutis, oculi, tussis, lichenes, & calculus.

Aqua mira pro epilepticis.

Aluus & pedes.

Cerasorum custodia nõ spernenda.

Morus

Morus ac eius fructus, cum auxiliis & facultatibus vtriusque. AREA VI.

VRBANARVM arborum omnium, vt scribit Plin. nouissima floret Morus, serotino germinatu se prodens, nec nisi exacto frigore: vnde arborum sapientissima nuncupatur, licet fatuæ & stolidæ nomen à Græcis, κατ' ἀντίφρασιν adepta sit. Succus foliorum, aut radicis vtilissimus est gargarizatu contra cynanchem, ac præfocationem. Et folia ex aceto illita, ambustis medētur. Si quis autem acceperit mororum semimaturorum vnciam vnam, & rosarum siccarum tãtundem, omniáque hamelle miscuerit, modicè coxerit, & expresserit, habebit salutare medicamentum ad tonsillas & vuã inflammatione tentatã, necnon oris putrilagines ac vitia. Corticis succus vulnera glutinat. Quod ad naturam pomorum istius arboris attinet, quæ mora nuncupãt, si matura fuerint, aluum soluunt ac lubricãt: sed in ventriculo statim corrumpuntur. Humectant prætereà, ac modicè refrigerant, nisi actu frigida sumantur: quòd si non superueniat alius cibus, facilè intumescunt. Immatura vẽtrem fluenté retinent: quæ si Sole vel clibano calente siccata fuerint, & in puluerem trita, non solùm obsoniis iucunda erunt, sed etiam cœliacis, & dysentericis summè proderunt: valebúntque aduersus vlcera quæ pascẽdo serpunt. Sunt qui dentes putridos & gingiuas coluant eo puluere ex vino. Folia arboris trita & cum oleo illita, valent ad ambusta, capillúmque tingunt cum foliis vitis nigræ & fici simul coctis in aqua cœlesti.

Morus vnde dicta.

Cynanche, præfocatio, ambusta, tonsillæ, vuula, oris putredo & vulnera.

Mororum natura.

Aluus.

Fluor alui, cœliaci, dysenterici, vlcera, dentes, gingiuæ ambusta, capillus, menses & sanguis.

Eadem in vrina madefacta, pilũ coriis detrahũt. Ramus ex arbore Luna prima defractus, cum incipit turgere fructu, proficit, (vt magi existimant, & adnotat Plin.) contra mensium abundantiam, si mulieribus lacerto alligetur: modò ille terram non attigerit, nec in posterum contingat. Subditque hunc non modò fœmineum sanguinem sistere ex vtero multùm emanantem, sed etiam ex vulnere, ore, naribus & hæmorrhoidibus. In quam rem multos ramum illum religiosè seruare dicit. Faciet experientia fidem. Multi foliorum & corticis decocto, dentium cruciatum collutione efficaciter emendarunt. Hic Plinianum miraculum de moro non tacebo, etsi ad medicum hoc nostrum institutum nihil facere videatur. Morus, inquit, laurus, & hedera mutuo attritu ignem facilè concipiunt: quod exploratorum vsus in castris, pastorúmque industria reperit: quoniam ad excutiendum ignem non semper lapidis occasio est, teritur lignum ligno, & arido fomite excipitur scintilla. Sed nihil hedera præstantiùs quæ teratur lauro, & laurum terat. De moro & moris sint satis ista tibi.

Pulchrũ nisi esset superstitiosum.

Sãguis vulnerum, hæmorrhoides & dentes.

Miraculum notatu dignum.

Persica arbor, ac eius fructus, cum auxiliis & facultatibus vtriusque. AREA VII.

PERSICORVM genera tria apud nos agnoscuntur. Vnum *Præcox* appellatum & *Antepersicum*, quòd cætera persica longè præueniat: ex quo *Abricocum* Gallis dici consueuit, ac si diceres præcocum, olim *Armeniacum* nuncupatum, æstatis

Persicorum genera & nomenclatura.

tis initio nobis familiare & esculentum. Alterum est populare cuique notum, & sub finem æstatis maturescens, citiùs, tardiùs, pro cœli & soli natura. Tertium ex re *Duracinum* vocatur, quod carne constet dura: quæ tam pertinaciter ossi adhæret, vt auelli nequeat, vnde *Pressum* vulgus nuncupat, quòd caro, ceu agglutinata ligno interiori, valde apprimatur. In quo etiam genere inueniuntur quæ sanguinea pulpa turgeant, & nucleum, vel si mauis, os internum, vbi diuiduntur medium aperiant: ac veluti farina quadã mollita, saccharatáue vndique respersum, vnà cum adhærente pulpamento præ se ferant. Cuiusmodi sobolem innumeram, maiore quàm alibi corpore, alit Mõlucianus ager, natale mihi solum, in Borboniorum ducatu & prouincia notissimam. In eodem & superiori genere Persicorum reperiuntur quę cotoneorum more, intus & extra summè flauescant. Alia sunt genera olitorio mangonio, & insitionis adulterio prognata, quæ hîc prudens omitto, vt medica tam arboris, quàm pomi eius remedia persequar. Galenus Persicorum genus omne damnasse mihi videtur, ceu praui succi alimẽtum, ob facilem corruptionem. Quod de popularium persicorum genere cum doctis intelligendum esse puto: quo vno, etiã Plinij seculo, nedum Galeni, nihil fuit fugacius: nam longissima decerptis mora erat bidui, & ob id cogebant se illico venundari, vt hodie, etiam de multis, fieri solet. Hinc nimirum primis mensis semper edenda præcepit idem Galenus, præsertim quæ carne constant humida, & aquoso pulpamento: nam

Persicũ duracinũ, pressum, sanguineum & flauum.

Persicis popularibus nihil fugacius.

postremis epulis sumpta, stomacho innatare solent, & quidquid prægustatum fuit, vnà in tabem & corruptionem secum deducere. Quæ si præierint, lubrico meatu viam facilem aliis cibis sternunt. Innocentiora his causis traduntur esse præcocia, & quæ carne constant nullatenus humida, qualia sunt Parisiensibus Corbelliana: nam corruptioni facilè non patent, neque acorem citò contrahunt, & ob id stomacho suauiter cómodant. Vulgus Gallicum sibi persuasit persica suo nucleo noxam expedire, quam eorum pulpa attulerit. Nec temerè, nam incidendi, detergendi & aperiendi facultate ille idem pollet nucleus, qua ex re improbitati pulpæ occurrit. Noxa etiam vino generoso tollitur, siue illud superbibatur, siue persicum in eo madescat & innatet. Quod populari & rythmico sacrificuli cuiusdam versu, hunc in modum per mensas iactari solet,

Persica Corbelliana.

Quomodo tollatur noxa à persicis.

Petre, quid est pesca? cum vino nobilis esca.

Nuclei per auram pestiferam sumpti, maximoperè prosunt, lumbricos enecant, & obstructiones tollunt. Qui, quòd summè sint amari, & linguæ parum grati, saccharo excipi & condiri à multis solent. Cum aceto & oleo triti, capitis doloribus vtiliter illinútur: sed quibus, & qua ex causa, non scripsit Plinius: qui plerúque remedia absque limitatione pronunciat, vnde cautè & circúspectè legendus est. Persici flores aluum deiiciunt, tam esu, quàm iusculo immissi: sed non absque labore, & ventriculi ac hepatis detrimento. Quod minore noxa præstabit aqua vbi flores illi amaruléti

Pestis, lumbrici, obstructio & caput.

Aluus.

septena

ſeptena commutatione macerati fuerint, modò cum ſaccharo ad Zulapij conſiſtentiam decocta ſit. Nam præterquàm quòd alui excrementa deiicit, etiam vermes vnà extrudit: quos trita folia,& puerorum vmbilicis admota, ſimiliter perdunt. Prætermiſſum hîc nolim quòd perſica locis irriguis nata & educata, dentibus, cordi, oculis ac pulmoni valde obeſſe ſolent: locis aridis, contrà: quemadmodum doctè adnotauit Albertus re vera Magnus. Nolim inſuper omiſſum, quòd qui impleuerit fictile floribus Perſicis,& obturato ore permiſerit dies aliquot ſub terra macerari, vel in fimo putreſcere, exprimet oleum, quo ſi inungat pulſus, tempora & ſpinam, ante acceſſiones febrium putridarum, certo experimento illas curabit. Quod à Germano quopiam medico ingenuè acceptum fero.

Aluus & corporis lũbrici.

Febres.

Meſpilus ac Sorbus, earúmque fructus, & medica auxilia ac facultates.

AREA VIII.

DVO poma duarum arborum ruſticarũ potius quàm vrbanarũ, vna (quod dicunt) fidelia hîc dealbabimus: meſpilum nimirũ & ſorbum. Prior arborum iſtarum, Meſpilus inquam, Gallis nunc *Meſlierus*, nunc verò *Neſlierus* dici ſolet. Cuius duo ſunt genera. Vnum, quod rarioribus ſpinis horret, naſcitúrque in dumetis, nemoribus & viuis ſepibus, quaſi ſylueſtre: cui pomum paruũ ineſt, & per initia tam acerbum, vt vix edendo eſſe poſſit, niſi hyemis frigoribus excoctum molleſcat.

Meſpili genera duo.

Alterum grandiore pomo sese profert, ita vt mala magnitudine sua sæpenumerò peræquet, absque vllis spinis. Quod crebro insitu & cultu in hortis habitasse, & feritatem deposuisse dubium non est.

Sorbiorum differentiæ quatuor.

Sorbus, Gallis *Cormierus* vel *Sorbierus* vulgo nũcupatur: poma gerens quatuor differentiis à Plinio discreta. Nam quædam rotunditatem mali præ se ferunt: altera turbinationem pyri: tertia oualem formam: quartum genus torminale appellant, remedio (vt scribit ille) tantùm probabile. Venio ad medica vtriusque auxilia. Mespili immaturum pomum, plerique omnes vsurpare solent ad coërcendum alui immodicè ruentis impetum. Non desunt qui siccata arboris folia, & in puluerem redacta, clysteribus dysentericorum magno & fœlici successu remisceant. Est sanè memorabile & miratu dignum, quòd licet mespilorum caro adstringentis sit naturæ (de immaturis loquor) nihilominus puluis eius lapillos in renibus vehemẽter comminuit. Cuius rei periculum efficacissimum à se factum testatur Ant. Musa, medicus apud Ferrarienses doctiss. & exercitatiss. Scio non deesse qui de ossiculis idem polliceantur, vt Brassauolus, & alij qui id certa constãtíque sæpenumero fœliciter etiam contulimus, dato illius cochleari ex vino albo cum puluere anisi. Sed de iis plura in nostra Memorabilium omnis generis Chiliade. Quòd ad sorborum poma attinet, Galenus eadem facultate pollere scribit, atque superiora: censétque duobus his parcè vtendum, & non affatim, vt de ficubus ac vuis fieri solet. Nam illis,

Alui fluor, dysenteria, & renum lapilli.

Mespilis & sorbis vtendũ ceu medicamento.

illis, ceu cibis, nequaquam indigemus, quin potiùs vt medicamentis. Dioscorides dissecta sorba priùs quàm maturescant, Sole desiccat, probabili remedio ad aluum retinendam, si nimiùm fluxerit, aut lubrica fuerit. Idem vsus esse consueuit farinæ siccatorum & pila contusorum, si polentæ modo sumatur, aut iusculis & pulticulæ misceatur, clysteribúsue immittatur: quòd etiam decoctum eorundem immaturorum præstare adfirmant experti. Memorabile sanè est, & ob id nequaquam prętereúdum, quòd si quis à cane rabido aliàs morsus, iacuerit sub sorbo, periclitatur in rabiem rursus incidere: nam consopitam excitare creditur arboris huius vmbra. De qua, & superiore, hæc satis erunt, propterea quòd in Gallicanis hortis multis nondũ habitare consueuerũt.

Remedium aduersus fluorẽ alui.

Notandum.

Rabies.

Citria arbor, eius fructus, & medica vtriusque auxilia. AR. IX.

IN hac medica pomiferarum arborum narratione, aliquot nobis supersunt memorabiles explicandæ arbores cum suis pomis. Quæ tametsi in septentrionalibus hortis & agris nostris ægerrimè nascantur & foueantur, de his nihilominus hîc scribere non detrectabo, vt labor noster omnibus ex æquo prosit. Citria arbor in his primum obtinebit locum: quæ sicuti Theophrasto Medica & Persica, Plinio verò Assyria nominatur, ita illius quoque pomum, Medicum, Persicum & Assyrium nũcupari legimus. Quod cum sua parente, gentes plurimæ ob remedij prę-

Arboris citri nomenclatura.

Quis prim⁹ citriam arbore in Europa excoluerit.

ſtantiam, olim ad ſe transferre fruſtra ſudarũt. Plinii æuo in Italia nondũ vigebat: primúſque Neapolitanus Palladius è Medis in Latium, cultu vario & multiplici cura ac diligentia tranſtuliſſe & & propagauiſſe fertur. Quem poſtea ſolers imitata poſteritas, Hiſpaniæ, & meridionali Galliæ, ceu per manus, paulatim communicauit. Theophraſti ætate pomum iſtud nequaquam mãdebatur, ſed nec Plutarchi quidẽ auorum memoria, vt Athenæus ſcriptũ reliquit. Parthorum proceres huius grana dũtaxat eſculẽtis incoquere ſolebãt, cõmendãdi halitus gratia. Quod plerique etiã ad folia detorquent, non minùs odorata quàm pomũ ipſum: ex quo veſtiariis ſcriniis vtrũque perapptè inſerebatur: quemadmodum indicãt Homerus & Neuius, veſtes ob id, epitheto decenti, citroſas nũcupantes. Sed hæc, quia extra medicum inſtitutũ noſtrum eſſe videbuntur, ideo ad citriorum auxilia commodùm tranſeo. Qui de re medica & ruſtica ſcripſerunt Aphri, Arabes, Græci & Latini, vno ore prædicãt omnes, citrium pomũ venenis inimicum eſſe, & hinc antidoti loco illis efficaciter opponi. Quod celebri hiſtoria ſic Athenæus confirmat Cùm princeps quidam Ægyptius maleficos nebulones duos cõdemnaſſet, vt ſuorum facinorũ meritas pœnas luerent, eóſque aſpidibus, ſecundum Ægyptias leges, in prædam exponendos dixiſſet: ij fortè fortuna citrium in itinere comederunt, dum beſtiis futurum pabulum ducerentur: quod caupona quædam, vicem eorum miſerata illis obiecerat. Mox dum in theatrum deſcendiſſent, & à ferociſſimis ac famelicis

Halitus cõmẽdatio, & veſtiũ ornamentum.

Pulcherrima hiſtoria probans citrium venenorum eſſe antidotum.

feris demorsi essent, nihil noxæ senserunt. Quam rẽ Præfectus summè admiratus, à satellitibus percontari cœpit, num antidotum aliquod præsumpsissent. Respondentibus citrium, ex integra simplicitate donatum, eos in via tantùm manducasse, postridie iussit vni præberi, alteri verò denegari, ac denuò in theatrũ trudi ad supplicium. Quo facto, qui comederat, demorsus nihil incommodi passus est: alter illato ictu, vndique liuidus factus, confestim interiit. Quæ res multis postea probata, factóque frequenter periculo, tandem inuentum, confessúmque fuit, citrium omni exitiali veneno pręsentissimum ac præstantissimum esse remedium, sumptúmque, venenatis ictibus resistere, donec concoctum fuerit. Si quis huic historiæ fidem non habet, veracẽ fidelémque Theopompum Chium consulat: ab eo discet Clearchũ Heracleotam Ponti tyrannũ multos veneno sustulisse, plurésque necare voluisse, nisi excellentissima citrij vis à populo cognita, venenis restitisset. Quod nonnulli etiam rutæ adscribunt, quemadmodum in medica eius narratione diximus. Citria itaque venenis efficaciter aduersantur: & maximè illorum semen tritum, & ex vino generoso haustum. Eandem rem præstabit etiam succus, nam per ventrem toxicum excludit: nec omittendum est, quod cortex tetrum & fœdum oris halitum emendat. Quam in rem Virgilianum testimonium huc proferre πάρεργον fortasse non erit.

Mirãda vis citriorum.

Venena.

Semen & succus citriorum.

Oris halitus.

> *Media* (inquit) *fert tristeis succos, tardúmque saporẽ*
> *Fœlicis mali: quo non præsentius vllum*
> *(Pocula siquando sæuæ infecère nouercæ,*

Virgil. in Georgicis.

Miscuerúntque herbas, & non innoxia verba)
Auxilium venit, ac membris agit atra venena.

Deinde ſubdit,

—animas & olentia Medi
Ora fouent illo, & ſenibus medicantur anhelis.

Quomodo citrio vtendum & reſcendum.

Si cruda manduntur citria, non facilè coctioni obediunt, quin & craſſum generant ſuccum: ob id illis melle aut ſaccharo conditis, veſci ſatiùs eſſe putant medici: quòd ita ventriculum excalfaciant ac roborent. Quam rem non animaduertẽs nec obſeruans hæc noſtra ætas gulę nimiùm dedita, ac voluptati plus æquo famulãs, cruda citria in cibis parùm prudenter eſitãda proferre ſolet. Vt vt fuerit, aduerſus atram bilem & morbos, quos illa longos ac mœſtos excitat, egregiè opitulari nouimus. Succus flauam bilem reprimit, & peſtis arcet contagia: vnde recentiores medici ad febres peſtilentes ſerapiis è citrio cõcinnatis, fœliciter vtuntur. Semen ſcorpionũ ictibus tam potum, quàm appoſitum, mirificè prodeſt. Si integrum pomum quis in iure vel liquore alio coquat, expreſſiſque interaneis ſuccũ ſorbeat, ſuauiſſimum ſibi conciliabit halitum. Si idem, vt ſua fert natura, etiam integrum in aqua roſacea & ſaccharo tandiu coquatur, donec tabeſcens in ius reſoluatur, immunem ab omni veneno & peſte reddet eum qui manè iuſculi, vel decocti talis, aut ſi manis Electarij, vnum vel alterũ cochleare paruum hauſerit. Res in peſtilentibus cõtagiis mihi & fidis amicis meis fœliciſſimo ſucceſſu, ſæpenumerò experta ac probata. Verũenimuerò, quia Pariſiẽſibus, & vrbibus quãplurimis rara ad-

Melãcholici morbi, flaua bilis, peſtis, ictus venenati & halitus.

Antidotus mira contra peſtem & venena.

ra admodum sunt citria, in eorum locum limonia, paruo errore, substituere licebit: quæ compitatim pro citriis, proclamari ac venūdari solét.

Aurantia arbor & Limonia, earúmque fructus, & medica auxilia. AREA X.

DVO poma ista cum suis arboribus, climati huic nostro septentrionalis Galliæ vsqueadeò sunt infensa, vt nullis blanditiis, nullis officiis & artibus in eo habitare velint: etiam si mitioribus locis hospitia illis designentur, & omni cura sollicitè tractentur: tantus est patriæ & natalium amor. Sed missa longiore præfandi mora, ad rem veniamus, & duo poma, vna (si placet) arcula includamus. Aurantia cùm auri colore pelluceant, meritò nomen ab auro accepisse mihi videntur: ex quo aurea mala à Virgilio dicta fuisse, contendunt multi: licet id ad cotonea relatum malint plerique, sicuti in illorum historia scripsimus. Quod ad Limonia attinet, triplicem assignant illorum differentiam, quam elegantissimis Iouiani Pontani versibus, ex horto Hesperidum paucis depromemus. Sic itaque Limonia distinguit,

Aurantia & limonia septētrionibus inuisa.

-altera fœtu
Exiguo, succos gustu meditantur acerbos:
Altera sunt fructu maiore, & rorida succo
Vberiore: sed oblongo tamen vtraque ductu.
Tertia prægrandi turgent ouata volemo,
Ac citrij referunt sinuosa ab imagine formam:
Sed gustu ingrato, quémque ora offensa recusent.

Tres Limoniorum differentiæ.

Aurantiorũ genera tria. His positis venio ad facultates & medica vtriusque auxilia. Aurantiorum tria obseruantur genera, dulcia, acida, & ex his mista, vulgò acidodulcia nuncupata. Dulcia omnibus partibus excalfaciunt: aliorum succus refrigerat, magis, minus, librato cuiusque aciditatis gustu & sapore. *Febris & sitis.* Quocirca febricitantibus ad sitim extinguendam optimè exhibentur acida. Cortex omnibus calidus & igneus est: quod gustatu deprehenditur, *Pulchra & notatu digna.* nam acer est & amarus: hinc contra lucernarum flammulas expressus ab eo succus, ignem facilè concipit: transitq; expeditè in vinum essentiæ suæ tenuitate per vitreum calicẽ, vel è longinquo iaculatus.

Limonia citriis & aurantiis omnibus gustu acidiora sunt, & ob id succo frigidiore ac sicciore constãt. Ex quibus serapium conficitur ad restinguendum *Bilis feruor & febris pestilens.* bilis feruorem mirè efficax: necnon ad pestilentes febres, & eas quæ contagione serpũt. Sed illud non prætereundum, quòd

Admotus foculo limon, sensimq; recoctus
Instillante anima, ac tenuem conuersus in amnem,
Ora puellarum maculis lauat, & candorem
Inducit nitidis per colla argentea guttis.

Fucus muliebris, vitiligo, vari, febres acutæ & pestilentes, elephãtiasis. Hodie in calente balneo Mariæ vocato, vitreis organis elicitur aqua ex limoniorum succo: quæ præterquàm φ mulieribus summè expetitur ad faciem fuco expoliendam & erugandã, etiam vitiligines vbicũque fuerint, ac varos, & totius corporis maculas emendat, etiam si ex elephantiasi essent. Eadẽ serapiis idoneis remista, acutis febribus & contagiosis fœliciter succurrit. Quod nos frequen-

frequenter ſumus experti. In gratiam virginũ & muliercularũ quibus faciei candor & cutis decor ſummo ſolet eſſe ſtudio, hîc nec grauabor, nec detrectabo docere præſtantiſſimum mangonium & fucum, quauis Regina dignum. Magnum limonium parte ſuperiori aperitur ita, vt carnis & pulpæ interioris inſtar paruæ nucis educi poſſit. Tum demum cauitas ſaccharo roſaceo vel cãdo vocato, cũ aliquot foliis auri impletur, ſuo operculo clauditur, calẽtibus cineribus exponitur, & dum ebullit remiſcẽtur omnia, ac mox ab igne tolluntur. Vſus erit ex panno lineo hiſce intincto miſcellaneis, & per faciem blandè circunducto, videbis eam Ioue dignam. Hîc finem facturus eram, niſi in mentem opportunè mihi veniſſet, quòd ſucco limoniorum bis aut ter colato, ſi integras margaritas lauabis & immerges, Solíque expones, in quinque aut ſex diebus ita illas colliquabis, vt mellis cõſiſtantiam referant. Ex ea materia poteris formare quidquid tibi viſum fuerit, & paucis diebus diues fieri. Autor Hieron. Cardanus, cui ingenteis debentur gratiæ, ſi vera ſunt quæ tradit. Aliud eſt etiã admiratu dignũ, quod apud Leuinum Lemnium medicum doctiſs. ſcriptum & adnotatum legi, nimirum, limoniis tam acidum ſuccum ineſſe, & vſqueadeò exedẽtis naturæ, vt ſi ei per horas aliquot aureum numiſma inſeras, acciſo, imminutóq; pondere illud eximi deprehendes. Sed hæc quia extra limites medici noſtri inſtituti vagantur, miſſa libenter facimus: de illis alibi per occaſionem (ſi diuina annuerint) fusè & opportunè ſcripturi.

Duo ſummè admiranda & notãda.

Punica arbor & eius fructus, cum medicis vtriusque auxiliis. AREA XI.

ARBORIS istius pomum etiam ex illis est, quæ palpamus, gustamus, videmus & admiramur, sed parentes re vera ignoramus, & in hoc septentrionali Galliæ tractu planè desideramus. Granatum dici contendunt nonnulli, à multitudine granorum & acinorum, quibus scatet. Alij, à Granata Hispaniæ (vbi plurimùm nascitur) id nomenclaturæ adipisci defendunt. Sed has, si placet, controuersias ociosis & opiniosis Grammaticulis exagitandas ac discutiẽdas relinquamus, & medica punicorum auxilia, ac facultates paucis explicemus. Dulcia punica stomacho inutilia esse tradit Plinius, quòd inflationes pariant, ac dentes & gingiuas lædant. Quæ verò his sapore proxima sunt (vinosa nuncupata) aluum sistunt, & ventriculo (si pauca sumas) valde prosunt. Hæc danda in febre nonnulli negant, quòd nec succo, nec acinorum carne vtilia sint: vnde vomentibus ac bilem reiicientibus non probantur. Hæc Plinius: cui non subscribit Dioscorides, tradens malum omne punicum boni esse succi, & ventriculo vtile, sed perexiguum tamen sufficere alimentum. Dulce vt stomacho vtilius habetur, ita in illo aliquantulùm gignit calorem ac inflationes parit: ex quo in febribus abdicatur. Acidum astringit, ac æstuanti stomacho auxiliatur, & vrinam ciet: verùm ora gingiuásque lædit. Cortex, malicorium vulgò dictus (quòd coria maximè perficiat, vel quòd sit ipsi pomo velut

Maligranati ratio & nomenclatura.

Dulcia punica.

Aluus & vẽtriculus.

Vrina, dentes, aluus & tormina.

velut coriaceum tegumentum) si in aceto mixta galla coquatur, mobiles dentes stabilire fertur. Et si integrum punicum ollâ nouâ, addito operculo, in clibano torrefactum fuerit, deinde contritum, & ex vino potum, aluum sistet, ac eius tormina discutiet. Quod etiam præstabit integri & triti punici decoctio, hausta, vel clystere iniecta. Flores (quos balaustia nuncupant) fœminarum menses potu retinent, oris vlcera sanant: adhæc tonsillas, vuulam, excreationes sanguinis, necnon ventris ac stomachi solutiones, genitaliúmque vlcera, & alia quacunque in parte manantia emendãt & adiuuãt. Tusorum farina plerosque dysentericos à morte liberauit. Nuclei acidorum siccati, puluerati, & obsoniis respersi, vel incocti, fluentem aluum & stomachum in vomitiones effusum retinent, bibuntúrque salubriter sanguinem excreantibus, ac valde vtiles habentur ad dysentericorum desessus, necnon vliginosas & impuras vuluarũ defluxiones, quas albos menses dicunt. Dioscor. tradit eum, qui tres quàm minimos punicorum cytinos deuorauerit, nullam illo anno lippitudinem passurum. Fieri solet ex punicis seu granatis medicatum vinum, cuius artificium tale habeto ex nostris vinorum secretis depromptum. Acini maturi ex suis membranis diligenter exclusi, prælo cõmittuntur, exprimuntur, vinum saccis ad id accõmodatis percolatur, vasculis idoneis, quousque fæx residat, seponitur, & clarum custoditur, oleo desuper affuso ne corrumpatur aut acescat. Sunt qui absque oleo illud in cadis asseruent: sed per æstatem facilè

Menses, oris vlcera, tonsillæ vuula, sanguis, venter, stomachus, dysenteria & vomitus.

Fluor alui, vomitus, sanguis, vulua.

Lippitudo & vuluarum defluxio.

Vinum ex malis punicis.

vapescit. Modos alios docebimus alibi, Deo fauente, cum facultatibus & auxiliis eiusdem vini. Quod postremum erit, vbi monuerimus corticē punici mali, ferrum in chalybem mutare, quemadmodum adnotauit Hieronym. Cardanus: qui modum conticuit, quem proprio loco aliàs exprimemus. Sed hæc quia fabrum ferrarium potiùs olent, quàm medicum hortulanum: idcirco verbū non ampliùs addo, vt medici medica tractent, & fabrilia fabri. Transeo itaque à punicis ad ficus. Sed ô me obliuiosum! qui singulare arcanum, mihi & amicis multis fœlici successu expertum, omittebam. Quódnam illud est, inquies? Si punicū dulce cum suo corio & cortice tusum ac læuigatum percolaueris, & sex partibus succi, vnam mellis adieceris, omniáque ad spissitudinē coxeris, habebis eximium auxilium aduersus inflammationes oris, columellæ & gutturis, etiam si præsentem suffocationē minitarentur: necnon ad narium vlcera, polypum, oris fœtorem, & alia quamplurima, quæ vt mihi longa essent recensera, ita facilia tibi erunt excogitare.

Quomodo ferrū in chalybem mutatur.

Inflāmatio oris, columellæ, gutturis, polypus, fœtor oris & vlcera nariū.

Ficus & eius fructus, cum medicis auxiliis vtriusque. AREA XII.

Mira Catonis solertia ad suadendum Carthaginis excidium.

POMVM istius arboris, priscis temporibus, nedum nostris, notissimum fuisse, testatur memorabile Catonis ingenium, & indicibilis prudentia. Nam dum perniciali odio Carthaginis flagraret ille, & nepotum securitatis anxius esset, clamarétq; omni senatu Carthaginem delēdam, attu-

attulit quodam die in curiam, præcocem ex ea prouincia ficum. Quem (vt scribit Plinius) Patribus ostendẽs, Interrogo vos, inquit, quando hoc pomum demptũ putetis ex sua arbore? Cùm inter omnes recens esse constaret: Atqui, respõdit, tertium ante diem scitote decerptũ Carthagine: tam propè à muris habemus hostem: statímque sumptum est Punicum tertium bellum, quo Carthago deleta est, & sequenti anno raptus Cato. Qui vnius fici argumento, res mira, tantam vrbẽ, & de terrarum orbe vnam per CXX. annos Romanæ glorię æmulam, funditùs euertendam suasit, & tandem impetrauit. Sed hæc nihil ad medica fici præsidia, quæ nunc demum aggredior, vbi priùs monuero, quòd tam recentes, quàm passæ ficus, olim panis ac obsonij vicem habuerunt: eóque cibo prisci Athletæ vires aluerũt, priusquam Pythagoras eos ad carnes transtulisset. Sale inueteratis etiam casei loco vesci excogitatum fuit, Plinio autore. Meliores & salubriores habentur quæ Solis vigorem expertæ, per propriam naturam ematuruerunt. Quæ plurimo turgent lacte, aut aquoso madent succo, & si palato ac stomacho gratiores videntur, grauiores nihilominus, ponderosioresque censentur: ex quo faciliùs descendunt, & aluum ad excretionem proritant, perinde atque recentes nuces. Demetrius Sceptius admonet, studiosos vocis debere ficis abstinere: motus exemplo Egesianactis Alexandrini, qui optimus tragœdiarum actor euasit, quòd ficis annos octodecim abstinuisset. Coctæ cum hyssopo corpus expurgant, tussim ve-

Ficus panis & obsonij loco fuisse.

Ficus passæ & recentes.

Ficus voci inimica.

Tussis, pulmo, colicus dolor, tormina, duritia, parotides & furunculi.

terem abolent, ac longa pulmonum vitia emendant. Cũ ruta colico dolori & torminibus summè prosunt, sumpto ore decocto, vel clysteribus opportunè iniecto. Duritias in corpore discutiũt, tritæ & appositæ, per se, vel cum oleo liliorũ, aut alio quopiam idoneo: quo etiam modo parotidas & furunculos emolliunt. In vino cum absinthio ac farina coctæ & subactæ, hydropicis salubriter illinuntur, & cum cera crematæ pernionibus auxiliantur. Addo quòd podagris cum farina fœni-græci & aceto efficaciter admouentur, ac dentium cruciatibus, recenti succo in lana aut gausapio excepto & apposito, perpulchrè succurrant. Qui succus etiam verrucas, carne circumlita, tollit: præsertim myrmecias nuncupatas, quæ quendam pungentis formicæ sensum repræsentant. Aliæ foliis ficulneis contactæ aboleri traduntur, si postea folia sepeliantur. Ficus in vino coctæ, tritæ & ano appositæ, eius apostemata, condylomata ac fissuras curant. Et si cum nucibus, pipere, aut amaris amygdalis ieiuno stomacho edantur, obstructiones hepatis soluunt, ac ventriculum roborant & detergent. Eubolus medicus meridiano esu ficus abdicauit, morbum inde concipi testatus, quòd statim febris accelerans inuadat, quæ vomitum flauæ bilis solet elicere. Quare Aristophanes cùm æstate ægrotantem quendam conspexisset, meridiando ficubus vsum præsagiit. Quod de musteis & adhuc humentibus intelligendum arbitror: aut, si mauis, de recentibus & lacteis, quæ etiam sudores ac papulas mouent, & ob id autumno insalubres putan-

Hydrops, pernio, podagra, dentes, & verrucæ.

Ani apostemata, condylomata, & hepatis obstructio.

Ficus recentes autumno insalubres.

putâtur. Fit è cinere ficus lixiuia, crematis ramorum fruticibus, quæ eò melior est, quò sæpius iteratur & veterascit. Hæc, vt tradit Dioscor. vlceribus quæ gangrænæ vitio periclitantur multùm prodest, necnon iis consumendis, quæ nimiùm excrescunt: vsus erit ex spongia eo liquore imbuta, & subinde apposita. Salubriter eâdem etiam perlinuntur grandes & cuniculosi sinus: nam glutinat, carne replet, astringit, absterget, ac oras hiantes committit, non secus atque emplastra quæ cruentis vulneribus admouentur. Dissoluit præterea sanguinem in ventriculo coagulatum, si cũ pauco oleo bibatur drachma vna. Sed pulchrum erit Galenum audire de ficuum facultatibus hunc in modum disserentem. Tametsi ficus minùs gignant praui succi, quàm cæteri omnes fructus, non modò fugaces, sed etiam autumnales, non tamen vitiũ prorsus effugere potuerunt. Et cùm autumnales fructus omnes exiguum corpori alimentum præbeât, minimè ficubus id vsu venit. Carnem tamen non compactam, neque firmam generant, ceu panis & suilla caro, sed turgidulam, subinanem & fungosam, veluti fabæ. Cæterùm, extergendi facultate pollẽt, cuius gratia nephritici post illarum vsum arenulas multas excernunt. Caricæ, seu ficus passæ, multiplicem vtilitatem habent: si quis tamen largiùs esitauerit, ab eis offendetur: nam sanguinẽ non admodum probum gignunt, quapropter pediculorum quoque agmen eas comitatur. Fit ex ficubus, ruta & nucibus, celebris illa Mithridatis antidotus contra venena & pestilentem auram, de qua su-

Lixiuia ficus ad gangrenas & sinus cuniculosos.

Sãguis coagulatus.

Quã gignãt carnẽ ficus.

Nephritici, venena & pestis.

periùs in ruta. Hic mihi omittendum non est, quòd si bubulis carnibus ficulnei remisceantur cauliculi, efficient vt magno lignorum compendio celeriter illæ percoquantur, Plinio autore: quod multi etiam caprifico tribuunt: quam Columella tradit decoctã, & altibus atque gallinaceis cum cibo exhibitam, ficorum fastidium illis creare, quorum alioquin sunt appetẽtissimi. Tradit prætereà Africanus ex Græcis geoponicis vnus, & idem celebris, lac igni tepefactum, & fici ramulo motum, statim coagulari & concrescere. Quod etiã præstabitur succo in lac misso, qui ex vulnerato fici cortice stillare solet: aut lacte ficuũ satiuarum, sed non syluestrium. Penè mihi excidebat, quòd fici crematæ, perniones ac porrigines cum cerato emendant. Et lac ficus ictui scorpionum illitum, salutare est. Hic finem faciebam cùm duo prodigiosa naturæ miracula mihi in mentem venerunt, nequaquam tacenda, aut dissimulanda: & si parum ad medicas ficuum facultates attinere videãtur. Vnum est, Tauros quamlibet indomitos & feroces cicurari, & immobiles acquiescere, si ficulneæ arbori alligentur. Quod etiam caprifico illorum collis circundatæ ascripsisse mihi videtur Plinius. Alterũ est, Altium & cæsorum animaliũ carnes, perquàm celeriter tenerescere & fragiles effici, quæ de ficu pependerint. Rationem in Sympoliacis reddidit Plutarchus. Cum inter obsonia Aristionis, inquit, coquus immolatum Herculi gallinaceum gallum recentem, tenerum ac penè friabilem obtulisset, tam citam teneritudinem fico referebat Aristion, conten-

Pulcherrima & notatu digna.

Perniones, porrigines, & ictus scorpionũ.

Taurorum cicuratio.

Quomodo carnes citò, ac faciè tenerescant.

contendens iugulatas aues, etiam præduras, teneritatem induere, si pensiles fico adhæserint. Nec temerè, nam auram halituosam & digerentem expirat ficus, qua carnes concoquuntur & tenerescunt. Idem etiam continget, vt id obiter admoneam, si tritici aceruo obruantur, aut penitus demergantur. At de ficu satis. Sed, ô me iterũ & tertiò obliuiosum! nam silentio ferè obruebam, quod ille idem Plutarchus celatum noluit. Quid illud? Equos & asinos linqui animo, qui ficos dorsuarij comportarint. Verumenimuerò maiore miraculo dignum est remedium, quo & ipsis, & hominibus quoque succurritur. Exanimata penè iumenta, & propemodum extinctos viriũ deliquio homines, oblatus panis reuocat: nam si vel pauxillum vorauerint, protinus à cibo sese recolligunt, roborantur, ac pristinum iter iucundè persequuntur.

Panis mira energia in virium deliquio.

Olea & eius fructus, cum medicis auxiliis vtriusque. AREA XIII.

GALLICVM vulgus Oleam *Oliuerum* nuncupare solet: quam pauci ignorant equitum turmas olim coronauisse, & minoribus triũphis ouãtes illustrauisse. Huius rami gestati, indicium pacis fuerunt: ex quo à poëtis iusto epitheto pacifera dicitur. Sed, ô dolor! nobis non tam licet esse beatis, vt hanc arborẽ verè aureã, septẽtrionalibus hortis & agris nostris videre possimus, & ex ea fructus vberes percipere: inscrutabili Dei

Olea quondam pacis nuntia.

Opt. Max. cõsilio, qui omnibus omnia non dat, sed quod bonum atque vtile nouit. Neque tamẽ ob id laborem detrectabo, vt quæ de illa & eius baccis ac oleo scitu digna à medicis cùm priscis, tum recentioribus cognoui, & meo multorúmq; experimento didici, cãdidè ac ingenuè (vt omnia) in medium proferã. Venio itaque à verbis, quod dicunt, ad rem. Oleæ folia præmãsa, & vlceribus admota, summum adferunt auxilium. Decoctũ eorundem cum melle, sanguinis profluuia cohibet, tam sumptum, quàm adpositum: crustas insuper emarginat, & cicatrices delet. Succus ab his expressus carbunculantibus circa oculos vlceribus ac pustulis, procidentíque pupillæ, & antiquatis delachrymationibus mirè auxiliatur. Exprimitur autem tusis foliis, & affuso vino albo cum aqua cœlesti. Qui, si visum fuerit, in pastillos & offulas ad Solẽ resiccari poterit, & in vsum opportunum seruari. Vuluæ admotus in vellere, pessarij modo vel aliter, menses immodicè fluentes sistit: éstque ignibus sacris, & vlceribus quæ serpunt summè vtilis: necnon auribus, siue vlceratæ fuerint, siue purulentæ. Liquor ex accenso recenti ligno stillans, lichenas, furfures, psoras, & manantia vlcera curat. Cortex è radice quamtenerrimè derasus, crebro gustatu & illinctu ex melle rosaceo, sanguinem excreantibus, & suppurata tussientibus, miraculo quodam medetur: eiusdémque cinis cum axungia tumores discutit, & fistulis vitia detrahit. Hæc de arbore ex Dioscoride, Plinio & Galeno: nunc de fructu paucis dicendum. Oliua flaua & recens, stomacho vtilis cense-

Vlcera, sanguinis profluuia, crustæ, cicatrices, oculi & delachrymationes.

Mẽses, ignis sacer, vlcera, aures, lichenes, furfures, psora.

Sanguinis excreatio, suppurati, tumores & fistulæ.

censetur, sed ventri difficilis: nigra & matura corruptioni est opportuna, & proinde cacostomacha. Recens cibi modo per se manducata antè quàm condiatur, præclarum habet vsum: nam arenosæ vrinæ opitulatur, dentibúsque attritis, aut conuulsis summè prodest. Olearum succus è muria, collutione gingiuas comprimit, & dentes labascentes, infirmos, ac commotos stabilit. Nucleorum pulpa cum axungia & farina, scabris vnguibus commodissimè illinitur. Quod ad oliuarium liquorem attinet, vulgò *Oleum* & *Oliuum* nuncupatum (quo nullus à vino preciosior succus esse solet in vniuersa rerum natura) hæc à me in præsentiarum accipies. Receptum confessúmque est apud omnes rei rusticæ & medicæ doctores, Pœnos, Arabes, Græcos & Latinos, óliuariũ oleum recens, & minimè vitiatum, ad corporis & virium reparationem, conseruationémque, foris adhibitum valde conferre. Quod celebri Pollionis Romuli exemplo docetur. Hunc enim centesimum iam annum excedentem, vt autor est Plinius, cum D. Augustus hospes interrogasset quanam ratione vigorem illum animi, corporísq; maximè custodisset: Intus (respondit) mulso, & foris oleo. Id quòd à Democrito potuit didicisse, vt Diophanes in suis tradit Græcis Georgicis. Nã cùm rogatus esset, quonã modo homines viuere possent inoffensa valetudine, & animi corporísq; statum incolumem ac vegetum diu seruare: Si externa corporis (inquit) oleo, interna verò melle præmuniant. Valet itaque oliuum ad corporis & virium conseruationẽ, necnon contra algóres.

Vrina arenosa, dentes attriti, gingiuæ & scabri vngues.

Vires recẽtis olei oliuarij.

Historia pulchra & notatu digna.

Oleum aduersus frigora præstantiß. esse.

Quod cùm intelligeret magnanimus ille & incomparabilis Annibal (Romanorũ terror quondam nuncupatus) in Alpium transitu, militum suorum corpora, aduersus niuales iniurias & rigentem aërem, oleo præmunienda imperauit. Quod vnum à frigoribus homines vindicare, & gerendis rebus corpora habiliora reddere prudéter nouerat. Si introrsum recipiatur, de recenti loquor, ventrem durum emolliet, ac venena hebetabit, & ea vomitionibus statim excludet. Si cum succo rutæ calidum hauriatur, tormina illico sedabit: & ileosis vtilissimè infundetur, quos tenuioris intestini morbus tentare solet. Faciem expurgat, & bubus per nares infusum, donec ructent, inflationem mitigat. Reliqua oliuarij olei præsidia (ne sim lõgior) omitto, vt ad eius amurcam veniam: cuius vsus olim rusticis fuit frequẽs. Nihil autem aliud est amurca, quàm expressæ oliuæ sanies, aut sidens eius retrimentum: quod super omnia miris viribus esse dixit M. Cato: ex quibus hic nonnullas docebimus, maximè quæ ad hominum vel animalium vsum pertinebunt. Boues qui cibum fastidiunt, cupidè illum appetent, si eorum pabulum amurca respergas: ita enim curati, corpore pulcherrimè valebunt: & & si quis aderit morbus, abigetur. Si eádem quadrupedes & detonsas oues, cum aqua vbi lupinus deferbuerit illinantur, sic vt biduum vel triduum desudent, deinde aqua salsa lauentur, neque scabræ fient, neque ricini erunt molesti. Hæc rustica nobis fusiùs alibi explicanda, vlteriùs non procedent. Tria supersunt

Venter, venena, vomitiones, tormina, ileosi & facies.

Quid amurca, & quibus prosit.

oecono-

œconomica veriùs quàm medica. Primum eſt, Cōdita veſtimenta in armariis quę fundū habuerint amurca illitum & reſiccatū, nullo modo à tineis cōtingentur ac derodentur. Secundū, Lignea ſupellex quam amurca deterſeris & expolïueris, coloris gratiam ac ſplendoris elegantiam miram contrahet. Tertium, Ligna eadem amurca macerata, aut delibuta, nullo fumi tædio exardeſcent. Hæc de olea & pomiferis arboribus ſatis erunt, vt nuciferis ſuum demus locum.

Tria pulchra & notatu ſummè digna.

HORTI MEDICI CAMPVS OCTAVVS, ARBORES NVCIFERAS & earundem fructus, areolis quinque diſtinguens.

Iuglans & eius nux, cum vtriuſque medicis auxiliis. AREA I.

IVGLANDEM priſci Grammatici idem eſſe voluerunt, ac ſi diceres Iouis glandem, interliſis literis. Quo nomine, non procul à primo mūdi æuo, ita appellatam fuiſſe nucē plures tradunt. Quippe cùm homines diu glandibus victitaſſent, inuenta tandem arbore quæ nuces ferebat, degustato nucleorum tam ſuaui ſapore, illico nuces, Iouis glandes, ob præſtantiam & excellentiā nuncupauerunt. Grammatici poſteriores à nocendo nucem dixerunt: quòd graui foliorum odore in cerebrum penetrāte, & vmbræ ſuæ prauitate, iis noceat, qui ſub eius arbore dormierint, aut diu ſteterint. Nulla eſt arborum, poſt

Iuglandis nomenclatura & eius ratio.

cerasum, quæ vel faciliùs, vel meliùs proueniat, quàm nux, quòd de se apud Ouidium, sic querula testatur,

Sponte mea facilis contempto nascor in agro:
Parsque loci quâ sto, publica penè via est.

Nucis prouentus facilis.

Gallis *Noierus* vulgò dici solet: cuius vmbra satis omnibus, Plinio teste, nouerca veriùs quàm nutrix habetur nam quæcũque attingit, haud dubiè venenat, & sua lædit præsentia: ob id in hortis, ac agris, ceu inutilis & noxia extremis partibus plãtari ac locari solet: quemadmodum apud eundem Nasonem, illa de se testimonium hunc in modum perhibet.

–quoniam sata lædere credor,
Me quoque in extremo margine funaus habet.

Nucis ingeniosa descriptio, & cur nuptiis dicatæ sint.

Sed omissa arbore veniamus (si placet) ad eius fructum, quem duplici munimento & inuolucro tegi, nullus est qui non videat: herbaceo primùm cortice, mox ligneo putamine, compactili carinarũ loculo, & tenui tunica intus armato: quot modis fœtus in parente solet contineri, sicuti ingeniosè scribit Plinius. Quæ causa nuptiis religiosas fecit nuces, olim à Regibus è Perside trãslatas, & ob id basilicas ac Persicas nominatas. Heraclides Tarentinus petere solebat, primá ne mensa an summa, nuces offerri debeant. Sanè, si postremo cibo (vti mos est) exhibeantur, siccæ præsertim, bibendi desiderium proritabunt, potúsque auiditatem molientur: quo ferculis insinuatæ, distento iam iam ventriculo & refertis interaneis, deturbante impetu & grauitate, flatus ac inflationes facilè excitabunt, & cibos

An primo, postremóue cibo sumẽdæ sint nuces.

corru-

corruptionis labe vitiabunt: propterea quod illis ob oleaginosam substantiam quædam insita est enatandi facultas, quæ coctioni parum cedit: vnde cruditates oriuntur, & alui intempestiuæ deiectiones. Diphilus Siphnius hinc capitis dolores ciere, & reliquis cibis extare dixit. Cui subscribit Diocles: additque sagina sua strigosos ad crassitiem reducere, modò ab illorum stomacho probè vincantur & coquantur. Vt vt fuerit, recẽtes parcè & opportunè sumptæ, stomacho iucũdiores esse solent: siccæ verò nocẽtiores, biliosæ, concoctu difficiles, & capitis dolorem (si profusè assumantur) conciliantes. Sunt præterea tussientibus inimicæ, sed vomiturientibus ieiunis aptæ. Torrefactæ, minùs negotium corpori facessunt: quo modo Mnesitheus Atheniensis edendas præcipiebat, depasta ab igni & calore, superflua earum oleacitate. Cum cepa, sale & melle tritæ, canum, hominúmque ac venenatorũ morsui auxiliantur: & cum exiguo melle ac ruta, mãmarum doloribus, inflationibus, ac luxatis partibus optimè apponuntur: & cum suo cortice crematæ ac vmbilico admotæ, tormina efficaciter discutiunt. Quæ perueteres sunt, gangrænis, carbunculis & suggillatis perbellè medentur. Nucleorum combustorum cinis ex vino subter inditus, fœminarum fluentes plus æquo purgationes cohibet. Iidem nuclei commansi, & ex ore protinus impositi, areas capitis, pilo celeriter replent: modò id sæpius iteretur. In teinesmo ad extrahendam pituitam magna eduntur efficacia. Addo quòd vestigia verberatorum, aut percusso-

Nuces coctu difficiles & capiti inimicæ.

Recentium nucum & siccarũ natura, necnõ torrefactarum.

Morsus, mãmæ, luxata, tormina, gãgrænæ, carbunculi & suggillata.

Fœminarũ purgationes, alopecia & tei-

rum, vibicésque flagellatorum facilè obliterabũtur, si succo corticis recentium nucum illinentur. Qui si ex pauco melle coctus fuerit, vitiis oris vtilissimum adferet remedium, necnon ad vehementes tonsillarum inflammationes, ac suffocatus. Lixiuium ex corticibus, capillum denigrat & infuscat. Sed celebratissimum illud Mithridatis alexipharmacum & diatessaron, de quo in ruta scripsimus, fusiùs ex Plinio rursum recitare iuuabit. In sanctuariis (inquit) Mithridatis maximi Regis deuicti, Cneus Pompeius inuenit in peculiari commentario manu ipsius descripto, compositionem antidoti è duabus nucibus siccis, ficis totidem, & rutæ foliis viginti simul tritis, addito salis grano: quam antidotum qui ieiunus sumpserit, nullum venenum eo die formidabit. Plinio subscribunt Q. Sereni, poëtæ & medici antiquissimi, versus, quos eam in rem eruditè, vt omnia, ad hunc cecinit modum:

Vlcerum, vibicum, tonsillarum, suffocationis, capillorum. [marginal note, partly illegible]

Mirabilis & præstantissima Mithridatis antidotus cõtra venena.

Antidotus præstans, multis mithridatica fertur
Consociata modis, quam magnus scrinia Regis
Dum raperet victor, vilem deprendit in illis
Synthesin, & vulgata satis medicamina risit:
Bis denum rutæ folium, salis & breue granum,
Iuglandésque duas, terno cum corpore ficus:
Hæc oriente die, parco conspersa Lyæo,
Sumebat, metuens dederat quæ pocula matri.

Aduersus pestis contagia præstans alexipharmacon.

Prodest eadem antidotus mirabili successu, aduersus grassantis pestis contagia, vt testes mihi sunt multi cùm noti, tum ignoti, qui præstantissimo hocce alexipharmaco, per magnas & deploratas pestilentias, me admonente & pręscribente, è me-

è mediis manibus tam sæui & metuendi hostis erepti fuerunt. Hoc loco non omittam, quòd virides iuglandes, sub finem Iunij, antequam putamina obdurescant, sacchatro aut melle conditæ & asseruatæ, quo postea dicemus modo, stomacho vtiles, ac ori perquam gratæ habentur. Quin & ex iis stillatitia fit aqua ad multa salutaris, præsertim ad abigendas tertianas febres. Gargilius Martialis in libris κηπουρικῶν, siue hortensium, quos illi Virgilianus adscribit Seruius, asserit se expertum, quòd nuces post annũ virides inueniẽtur, si liberę putaminibus suis melle demergãtur: addítq; mel illud ita medicatũ fieri, vt ex eo concinnata potio faucibus & arteriis medeatur. Sed hîc præstãtissimam conditurã nucum nequaquam tacebo, quã die vna hoc modo absolues. Teneræ nucis cortex putaménue antequã lignescãt cultro illico deglubuntur testa albida & teneriuscula tenus: è vestigióque ne nigrescant in puram aquã proiiciũtur, & vsque dum mollescãt coquũtur, cinamomo & caryophyllis traiecta: mox sacchato in syrupũ perfectè cocto bulliunt, tribus, quatuórue ebullitionibus: túmque quò saccharum ebibant, triduo aut quatriduo inibi sinuntur. Et quia saccharum recrudescit propter humorem quem imbiberat, illud idem saccharũ per se denuo coquitur, & sic bis, térue repetitur. Hæc Petrus Pena Anglorum medicus eruditus æquè ac eloquens. Quod reliquum est, duo à fidis amicis mihi nũciata, & illorum crebris experimentis confirmata, priscorúmque libris descripta hîc prætermissa, & tibi denegata non patiar. Vnum est, Si proba nux vetus

Mel nucatũ faucibus & arteriis medicabile.

Signa morsi a cane rabido. diligenter teratur, & horis aliquot demorsæ parti à rabido cane eodem die superponatur, postea tollatur, & famelicæ gallinæ, vel gallo obiiciatur: si vorauerit & non moriatur, signum erit canem qui momordit, rabidum non fuisse: si verò iacturam vitæ patiatur, significabit haud dubiè, canem rabie actum fuisse. Quare, post tres dies, quod summum est, ad citam & exactam curationem properandum erit: alioquin de incurabili ὑδροφοβίᾳ timendum erit. Alterum tibi communicandum tale est, Rancida nux suggillata efficacissimè delet, si flamma leniter exuratur, aut candenti ferro ita comprimatur, vt oleum reddat ad id præstantissimum. *Suggillata, gangrena, ægylops & carbunculus.* Quid vis amplius? Dum hæc de nuce scribo, & pagellas meas in quibus legendo semper aliquid adnotare sum solitus diligenter excutio, fortè fortuna incido in antidotum Mithridatis è nuce, cuius paulò antè facta fuit mentio: sed quam Rases medicus Arabs fertur emendasse, & ad Almansorem Sarracenorum Regem misisse. Huius itaque germanam descriptionem sic habeto. *Mithridatis antidotus contra venena, ex Rase ad Regem Sarracenorum.* Accipe nucum veterascentium, & à putaminibus ac interaneis purgatarum, partem vnam: salis & foliorum rutæ, vtrorumque sextam partis vnius: ficuum in aceto aut vino maceratarum, quantum ad prædictorum commistionem sufficit: accuratè tritis & confusis omnibus, fiat antidotus: cuius vsus per se esto ad magnitudinem vernaculæ auellanæ, superepoto vini albi momento, si videtur. Dici non potest quanta sit alexipharmaci huius efficacia, non dicam contra venena, sed etiam contra pestis nocentissima

ſima quæuis contagia. à quibus omnium ſeruator nos ſeruare dignetur.

Amygdalus & eius fructus, cum medicis vtriuſque auxiliis. AR. II.

ARBOR Amygdali tam eſt nota apud omnes, vt nihil notius eſſe poſſit: cuius ea fertur eſſe natura, vt in ſenio fœcundior ſit, quàm in iuuenta, & ſola minùs ferax habeatur, quàm ſociata. Nuculas eius, amygdalas nuncupatas, gemino (vt iuglandes) operimento tegi nullus eſt qui non videat: puluinati primùm calicis, mox lignei putaminis multos ſcarificatus admittentis, & in rimulas varias dehiſcentis, cui ſolidus ſubeſt nucleus, in quibuſdam dulcis ac iucundi guſtus, in aliis verò amari & ingrati: ſed qui ebrietatem arceat, Plutarcho autore, cuius hæc ſunt verba, Fuit apud Druſum Tiberij Cæſaris filium, medicus quidam amaras amygdalas comeſſari ſolitus, qui omnes bibendi certamine prouocabat, nemíque in ea palæſtra cedebat. Is tandem deprehenſus eſt, antè quàm biberet, quinas ſenáſue comeſſe, quò minus temulentia tentaretur. Porrò, cùm deuorare vetuiſſent compotores eius bibuli, ne pauxillum quidem in huiuſmodi certamine reſiſtebat. Plutarcho ſubſcribit Athenæus, cauſam amaritudini tribuens, quæ reſiccat & humiditatem depaſcit, nec ſinit venas impleri: quarum diſtẽtione & perturbatu, temulentiam contrahi volunt, effluuiis calidis, & fumoſis nebulis obſeſſa mentis arce. Huius rei argumentum eui-

Amygdalarum deſcriptio & pictura elegans.

Amaras Amygdalas ebrietatem arcere, & quomodo id fiat.

Amaras amygdalas vulpibus lethales esse.

dens esse potest, quòd vulpes amarorum pastu, atque adeò amygdalarum (vt idem refert Plutarchus) certò moriantur, si non contingat è vicino aquam lambere, interno humore affatim ab his exucto. Quod & Dioscorides & Plinius etiam testatum reliquerũt. Mnesitheus Atheniensis eo in libro quem alimẽtis dicauit, omnem cuiusque generis nucem, quæ ignem experta non fuerit, cibis abdicandam præcipit, exceptis recentibus amygdalis. Sed alias torrefieri, alias verò incoqui iubet, vt ignis illarum pinguetudinem absorbeat & ebibat. Vitiis pulmonũ & renum ex aqua potæ succurrunt, & illinctu cum resina terebinthina calculosis medentur, ac difficili vrinæ in passo tritæ auxiliantur. Gummi ex arbore stillans, spissandi viribus pollet, ac cruentis excreationibus opitulatur: adhæc summæ cutis impetigines ex aceto illitum rapit, & funditùs abolet. Amaræ amygdalæ excorticatæ, tritæ, & linteolo inclusæ, si in muliebre pudendũ mittantur, vterũ à corruptis humoribus potenter vindicant, & repurgant. Si in vino terantur, & eo caput lauetur, illius furfures amoliuntur. Si integræ vrantur, & acri aceto macerentur, postea contundãtur & capiti illinantur, alopeciam & ophiasim, ex Galeni sententia, curant. Si aceto infundantur, terantur, in pastillos cogantur, & in vmbra siccentur, summè proderunt ad varos delendos, & obliterandas pustulas paruas in facie, quas Græci ἴονθους nuncupant. Quod fiet, si quoties vsus postulauerit, aceto dissoluantur, illinantur, & facta resiccatione, cum sapone abstergantur. Proderit etiã res ea ad pruritus,

Pulmo, renes, calculus.

Vterus, furfures, alopecia, ophiasis, vari, ionthi, pruritus & impetigo.

ritus, ſcabioſas impetigines, & prætumidas faciei diſpoſitiones, quæ ſunt veluti præludia ad elephantiaſim. Sunt olea ex vtriſque amygdalis expreſſa, quarum facultates ſatiùs duxi omittere, quàm paucis deſcribere, ſuum locum alibi per occaſionem illis daturus.

Pinus & eius fructus, cum medicis auxiliis vtriuſque. AREA III.

SICVTI Pineas nuces Græci, vt teſtatur Galenus, conos ac ſtrobilos appellarunt, ita earum nucleos Hippocrates coccalos nuncupauit: vnde facta fuit alticoccali nomenclatura, vt in cinara, ſeu altili carduo ſuperiùs admonuimus. Nuces iſtæ in ſua arbore altiſſimè à terra ſuſpenſæ, intus exiles nucleos, lacunatis toris & ferruginea tunica veſtitos contegunt: qui niſi purgati fuerint, durare non poſſunt. Contendunt tamen aliqui illos cum ſuis teſtis in vaſis fictilibus nouis, terra oppletis cõſepultos, rectè cuſtodiri poſſe. Arbor iuglandi contrariam habet naturam, nam prodeſſe creditur omnibus quæ ſub ea ſeruntur. Nuclei & ſi ægrè concoquantur, nihilominus corpus perbellè alunt, niſi humorem craſſum gignerent. Sitim ſedant, ſtomachi acrimoniam, roſionéſque leniunt, vir[illegible]m infirmitatem roborant, & renibus ac veſicæ vtiles habentur. Fauces tamen videntur exaſperare, & tuſſim irritare, licet bilem expellant, ex aqua, vino paſſo, vel balanorũ decocto poti. Contra vehementes ſtomachi roſiones, iis miſcentur cucumeris ſemina, & portulacæ ſuc-

Nucis pineæ deſcriptio pulcherrima.

Sitis, ſtomachus, vires, renes, veſica, fauces, bilis, tuſſis & vrina.

cus: necnon ad vesicæ & renum vlcera, quoniam vrinam cient, ac eius acrimoniam hebetant. Humores qui putrendo coïerunt in stomacho facilè retundunt: & si recentes ex arbore, in passo conterantur, ad tabem & tussim veterem vtiliter coquũtur, vt liquor per singulos dies bibatur. Hinc nimirum tradiderunt autores grauissimi, pineas syluas quæ picis ac resinæ gratia raduntur, tabidis vtilissimas esse: & iis qui longa valetudine vires non recolligunt: adeò vt illum cœli aërem plus quàm nauigationem Ægyptiam, aut lactis cuiusuis potionem medicatam, conferre dicant. Sed de nuce pinea & eius arbore paucula hæc satis erunt: nam rara quoque in nostris septentrionalis Galliæ hortis spectatur.

Tabes & tussis.

Pulchra & notatu digna.

Corylus & Auellana eius fructus, cum medicis vtriusque auxiliis. AR. IIII.

AVELLANÆ nuces ex ea sunt arbore quæ Corylus dicitur, & in multorum hortis frequens hodie conspicitur. Hæ molli primùm caliculo teguntur, mox lignoso quidem, sed fragili putamine, cui tenuis subest membrana rotundum nucleum obuoluens, in cuius vmbilico peculiaris alter includitur. Gallicani montes, præsertim nemorosi, coryletis adeò [illegible]stiuntur, & auellanis oblongis ac rotundis tanta scatēt vbertate, vt illas plenis saccis rura in vrbes comportent. Oblongas præstantiores & gustui gratiores esse constat: maximè quæ putamine & interiore tunica vehementer rubent, súntque fractu minimè

Auellanæ descriptio, & eiusdem prouentus magnus.

Oblongæ & rotundæ auellanæ.

mè contumaces : nam vegetiore ſunt nucleo, ac diu perdurant. Sunt in magna nominum ambage nuces iſtæ, primùm auellinæ patrio nomine vocatæ, ac ſi diceres abellinæ, ab Abellino Campaniæ oppido (vt volunt Grammatici) vbi abundare cœperunt. Appellãtur etiam Ponticæ, quòd è Ponto in Aſiam & Græciam venerint, vt tradit Plinius. Dicuntur prætereà Heracleoticæ, Preneſtinæ, & Leptocarya Græcis. Rura Gallica *Nucellas*, *Coryelos & Auellanas* nuncupant. Quod ad facultates attinet & medica auxilia, Galenus eas plus eſſentiæ terreſtris & frigidæ habere contendit, quàm iuglandes: adhæc plus alimenti præbere, nam denſiores ſunt, & minùs pingues. Philotimus libro quem alimentis dicauit, dolorem capitis ciere ſcripſit, ſed iuglande minùs: cibis prætereà extare ac innatare dixit: ſi tamen ignem expertæ fuerint, innocentiores reddi, quòd torrẽdo noxia pinguetudo tollatur. Faciunt itaque dolorem capitis immodicè ac intempeſtiuè ſumptæ, aduerſantúrque ſtomacho, quem inflationibus diſtendunt. Alopecias pilo veſtiunt, modò axungia, vel vrſino ſeuo excipiantur: medentur prætereà diſtillationi, ſi toſtæ fuerint. In aqua mulſa tritæ, veterem tuſſim hauſtu leuant: & cum modico pipere toſtæ, deinde contuſæ, & ex eadem aqua potæ diſtillationes concoquũt, vt ſcribit Dioſcorides. Alij è paſſo bibendas cenſent: ſúntque autores nonnulli, cæſiorum oculorum pupillas infantibus denigrari cinere putaminum auellanarum ex oleo ſincipiti conſperſo: adhæc pinguedini conferre, & præter fidem corpulen-

Auellanarũ variæ nomenclatura.

Facultates auellanarũ.

Alopecia, diſtillatio, tuſsis, pupilla & pinguedo.

tiam augere. Diocles inter Græcos geoponicos celebris, posteritatis memoriç mandauit, nucem auellanam minus amygdalis alere, ac cibis (vt diximus) extare: quæ si largiùs estur, caput tētabit: viridem tamen arida innocentiorem esse promisit. Sed hoc loco non est omittendum quod simplex rusticitas obseruauit, serpentem obtorpescere quæ coryli caudice, vel surculo icta fuerit, ac tandem emori. Addit Plutarchus, scorpium in domicilia non obrepere, quoties coryli nucula laquearibus appensa cohærebit. Horum veritas facili experimento elucescet.

Duo pulchra & summe notanda.

Castanea arbor, eius fructus, & medica vtriusque auxilia. AR. V.

ETSI Castaneæ potiùs agrestes & montanæ censeantur esse, quàm hortenses & vrbanæ, videantúrque classi pomiferarum arborum veriùs quàm nuciferarum ascribendæ, de illis nihilominus breuem hoc loco narrationem ideo institui, quòd per hyemem tam diuitum, quàm pauperū mensas vbique onerare soleant, & nucis nomine apud scriptorum genus omne passim donari ac illustrari: quanquam accommodatiùs glandium ordini accenseri possent, vt Græcorum nōnullis visum fuit, qui castaneas Διὸς βαλάνους, hoc est Iouis glandes, dici voluerunt: cùm tamen iuglandis, aut, si mauis, Iouis glandis appellatio, nucibus regiis (quas basilicas nuncupāt) aptiùs conueniat, ob causas nobis in iuglande superiùs productas. Sed hæc Grammatico, nō medico discutiēda erāt.

Cur castaneas montanas non hortenses hic autor describat.

Castaneam quibusdam iuglandem dici.

Duplices

Duplices apud nos visuntur castaneæ, altiles quę multo maiore corporis tuberculo constant, & vulgò *Marones* appellari solent: quòd inter castaneas veluti mares habeātur, quos in omni rerum genere (vt tradit Galenus) fœminis habitiores esse constat. Aliæ multò sunt minores, reputanturque vt fœminę: vnde maronibus seu maribus castaneis longè inferiores & macilentiores esse spectantur. Illæ lautiores diuitum mensas claudunt, hæ pauperum ieiunia saturāt: Illas cineribus calidis torrēt locupletes, has in aqua coquunt & elixant populares, ad auidā eorum famem exsatiandam: ex quo populares & coctiuæ Plinio nuncupantur. Verūenimverò priùs quàm & hæ & illæ igni credantur, ferro ad carnē vsque intra earum pediculum vulnerari debent, vt hiatu plagæ spiritus igne citatus erūpat: alioqui magno crepitu, instar nubis tonantis, prosiliunt, non sine assidentium terrore & periculo. Sed hæc coquinam potiùs olēt, quàm medicinam. Venio itaque ad præsidia. Castaneæ tam alui quàm ventriculi fluxiones Dioscoridi sistunt: ídque tunica maximè, quæ carnē & corticem media intercursat. Siccæ sanguinem excreantibus valde prosunt: & cum sale tritæ, melléque subactæ, rabidorum canū morsibus vtiliter imponuntur. Cum hordeacea polēta & acero illitæ, mammarum duritias discutiunt: & recenter coctæ ac parcè piperatæ, sopitā Venerem excitant, ob flatulentam humiditatem qua scatēt. Largiùs tamen sumptæ capitis dolorem conciliant, inflant, aluum astringunt, & ægerrimè coquuntur, præsertim ab imbecillo ventriculo.

Castaneæ duplices, mares & fœminæ.

Cur ferro vulnerandæ sint castaneæ, antè quam igni committantur.

Aluus, ventriculus, sanguis, morsus canis, mammæ, Venus & menstrua.

Quomodo innocenter sumantur castaneæ.

Quæ tamen cineribus obrutæ torrentur, innocentiores redduntur, maximè si cum sale, saccharo, aniso, vel cinnamomo edantur. Sunt qui illis in vino maceratis, & cum farina subactis, pessi vice vtantur ad supprimendos menses. Sanè & si Galenus scripserit castaneas plurimùm nutrire, non tamen in cibis valde commendantur. Nam siue elixæ, siue tostæ, siue etiam frixæ fuerint, semper esitantibus noxam inferunt, multóque magis si crudæ edantur. Non sum nescius monticolas, vbi aliarum frugum annona deficit, per totam hyemem castaneis victitare, fumo priùs in cratibus exsiccatis, & ab vtroque cortice spoliatis, necnon in farinã redactis, & postremò in panem coactis & coctis: aut ex lacte, vel iusculo in pulticulam conformatis. Quæ omnia eos bellissimè alunt, nec quidquam illis obsunt, propter assiduas exercitationes, & salubrem aëris regionem quam inhabitant.

Castanearũ vsus suspectus.

Castanearũ vsus, vbi aliarũ frugum annona deficit.

Laurus & eius baccæ, cum medicis earum facultatibus & auxiliis. AREA VI.

Laurus Cæsarum & Pontificum ianitrix.

LAVRVS triumphis propriè dicata, & Cæsarum ac Pontificum, vt scribit Plinius, ianitrix, eorum palatia exornans, & ante limina excubans, iure bono hîc de me posset conqueri, si ex ista plantarum & arborum medica historia excluderetur: cùm etiam suo nomine Gallis non solùm sit cognita, sed & sedulò exculta & summè dilecta. Ad illam itaque calamum peropportunè conuertemus, paulóque fusiùs de ea philo-

philoſophabimur, quàm in præcedentibus arboribus factum eſſe audiueris: cùm ob illius eximiam præſtantiam, tum quòd de eius hiſtoria in noſtris Hortorum ſecretis, cura & auxiliis, ne γρῦ quidem, vt loquuntur, ſcriptum reperias, perinde atque de ſequentibus aliquot arbuſculis. Sed à verbis ad rem feſtino.

Cur de hac arbore, & ſequentibus fuſè ſcribatur.

LAVRVS arbor eſt odorata, leui cortice & tenui veſtita, perpetua frondēs coma, caudice procero, pingui ſucco ſcatente, & nodis perquā paucis exaſperato, flores edit paruos & muſcoſos, oleæ ferè ſimiles, ex luteo albicāteis, ex quib⁹ baccæ prodeunt colore primùm viridi, & per maturitatem nigro, craſſo intus nucleo. Aſpernatur altatem nigro, craſſo intus nucleo. Aſpernatur algentes & frigidos tractus, quòd calida ſit. Prouenit cùm ſemine, tum auulſione, ſi quis illam ſerat ſurculis ablatis. Vſus eius ad baculos & ſcipiones, quibus & perpulchris & leuibus, caduca & nutās innitatur ſenecta. Vaticinationis arbor eſſe fertur. Vnde Apollini lucidiſſimo & igneo ſacra eſt, vt teſtatur Porphyrius in libello de Sacrificio & magia, & ob id ignes manifeſto crepitu abdicat (Plinio autore) ignitiſque & flāmiuomis fulminibus, vt poſteà dicemus, palàm reſiſtit: quòd etiam nō nihil Iouia ſit. Nam in Iouis gremio per templa quoties noua victoria lętitiam attulerat, deponebatur. Paciferaitaque hęc arbor, victoriarū ſemper fuit index, lætitiæ ſemper nūcia, & ob id militum arma, Pontificū ędes, Imperatorū faſces olim decorauit. Id quod ingenioſus ille poëta nec ignorauit, nec tacuit, dum Apollinē de ſua Lauro, κατ' ἀποστροφὴν, ad hūc loquentem modū introducit:

Lauri pictura & deſcriptio pulcherrima.

Lauri præſtantia, & quòd à fulmine non feriatur.

Arbor eris certè, dixit, mea: semper habebunt
Te coma, te citharæ, te nostræ, Laure, pharetræ:
Tu ducibus lætus aderis, cùm læta triumphum
Vox canet & longas visent Capitolia pompas.
Postibus augustis eadem fidissima custos
Ante fores stabis, mediámque tuebere quercum:
Vtque meum intonsis caput est iuuenile capillis,
Tu quoque perpetuos semper gere frondis honores.

Laurum Apollinis arborem esse, ex Ouidio.

Illa eadē boni genij arbor esse fertur: vnde etiam dęmonibus aduersatur: nam vbi Laurus fuerit, inde illi recedūt: vt à Cassio Dionysio Vticensi γεωπονικῶν Magonis interprete, scriptum & adnotatum esse reperi. Addit prætereà, quòd neque dæmon, neque morbus sacer locum infestare potest in quo laurus fuerit: imò verò neque fulmen, quod sæpenumero ab aëriis spiritibus & potestatibus, Deo ita permittente, excitatur. Traditur de eadem arbore quòd sanitatem efficiat: vnde etiā folia ipsius vnà cum caricis à populo Romano Calendis Ianuarij Magistratibus porrigebantur, boni ominis nuncio, vt autor est Plinius. Cùm antiquitùs laurei rami inter armatos hostes prætendebantur, firmum quietis erat indicium. Hæc vna arborum sola est, quæ Romæ è cœlo missa à Ioue fuit, vt ea Imperatores coronarentur. Etenim cùm Liuia Drusilla, quę posteà ex connubio, Augustæ nomen accepit, pacta esset Cæsari, contigit gallinam conspicui candoris, ea sedente in hortis, ab aquila in eius gremium ex alto, absque vlla læsione, demissam fuisse: intrepidéque mirāti aliud accessit miraculum, quòd teneret rostro laureum ramum suis baccis onustum. Consulti aruspices

Mira lauri natura & prodigiosa.

Pulchra historia de lauro & gallina demissa in gremium Drusillæ Augustæ.

aruſpices iuſſerunt auem ſeruari cum futura ſobole, & ramum ſeri ac ritè cuſtodiri. Qui poſteà adeò creuit & ſe propagauit (licet radicibus caruerit) vt breui tempore populoſam fecerit ſyluã: ex qua poſteà Cæſar triumphans laurum in manu tenuit, & coronam in capite geſſit. Quod deinde à reliquis Cæſaribus factum, obſeruatúmq; fuit: contigítque inde, vt Romæ plures laurorum ſyluæ longè latéque vireſcerent, quæ ob id laureta vocabantur: traditúſque mos eſt, Plinio autore, ramos ſerendi quos manu tenuerant Imperatores: & obſeruatum ſub cuiuſque Cæſaris obitum, arborem ab ipſo inſtitutam elanguiſſe, ac vltimo Neronis anno ſyluam totam cum gallinis omnibus interiiſſe, vt tradit Suetonius in vita Galbę. Laurum diis gratiſſimam eſſe arborem, vel illud de multis indicare poteſt, quia manu ſatarum receptarúmque in domos, fulmine ſola non icitur. Quod equidem fulmen nec diuinitatis, nec principum amplitudinis ratione habita, plerunque turres templorum excelſas deiicit, ſuperba mundi palatia dilapidat, & homines ſępenumero immaniter atterit, vna arborum lauro ſalua & incolumi, niſi in futuræ calamitatis ſignum & prodigiũ: ac ne quidem ædes in quibus illius fuerint rami, de cœlo tangi, pro certo creditũ eſt. Proinde Tiberius Cæſar fulminum metuentiſſimus, cœlo tonante, lauro coronabatur, poëtarum more, quorum tempora virente lauro præcingi ſolent éſtque Apollineorum Muſas colentium præmium: Phœbo, inquit Maro, ſua ſemper apud me munera ſunt laurus, & ſuauè rubens hyacintus.

Vnde Romæ tot laurorũ copia.

Quando fulmine tãgatur laurus.

Tiberius Cæſar fulminum metuentiſſimus.

Olim in prophanis vsibus laurum & oleam pollui moris non erat: vt ne propiciādis quidem numinibus accēdi ex his altaria, aræve debebāt. Cæterùm, corui, occiso chamæleonte, deuorata lauri fronde infestum virus extingunt: hac etiam graculi, palumbes, merulæ, & aliæ aues quamplurimæ annuum fastidium purgare consueuerūt. Addo, quòd tanta vi pollent lauri virentis rami, vt his per arua defixis, rubigo, summa segetum pestis, abigatur, transeátque illa, ex Plinij & priscorum geoponicorum sententia, in eorum folia ex aruis. Porrò, hic nec tacendum nec omittendum mihi duxi, quòd laurus ex se vim habet ignē producendi. Quippe, si exsiccatæ lignum ligno frequentiùs teratur superasperso sulphuris puluere, aut arido fomite alio, statim ignis exiliet: id quod Plinius paulò aliter quàm Matthiolus tradit: Si lauro, inquit, teratur hædera, laurúmque terat eadem, ignis excutietur: itaque teritur lignū ligno, flammámque concipit attritu, excipiente materia aridi fomitis fungi, vel foliorum. Exploratores hos vsus in castris, & pastores repererunt: quoniam ad excutiēdum ignem non semper se offert lapidis occasio. Sunt qui moro idem tribuant, & aliis plerisque arboribus, è quibus igniaria fiunt. Penè præterieram, quòd in Ponto circa Heracleā laurus erat, quæ, vt ferunt, tumulum regis Bebrycum tegebat, quam vocabant insanam: quoniam si quid ex ea decerptū inferebatur nauibus, iurgia fiebant donec abiiceretur. Lauri folia vsui sunt ad siccas ficus seruandas, vt scribit Petrus Crescētius georgicographus non ignobilis: eadē præte-

Lauri ramos pollere contra rubiginem.

Laurū producēdi ignē vim habere ex se.

prætereà non ineptè, inquit ille, remiſcentur gelatinæ, ſic vocatæ, ad odorem conciliandum, ſi febris abſit. Sunt etiam qui circa cidoniatum inſpergant: ſed hæc cocis curanda relinquemus, vt medica medici tractemus. Venio itaque ad medicas & auxiliares lauri & baccarũ eius facultates, ex Græcorum, Latinorum, & Arabum medicinę profeſſorum placitis & obſeruationibus. Cortex radicis lauri, vt autor eſt Galenus, calculos confringit, & iecori prodeſt, ex vino fragrante bibitus trium obolorum pondere. Lauri cymæ tenerrimę vnà cum calamintha & ſale tritæ, & ex aqua tepida ſumptæ, aluum concitant, pituitámq; & lumbricos celeriter eiiciunt. Eædem cum nardo in vino feruefactæ, aurium grauitatem & ſonos curant, ſi calentis decocti vapor per infundibulum in aures excipiatur. Laurus, quod ſcriptum anteà oportuerat, excalfactoriam & emollientem habet facultatem, tam foliis, quàm cortice & baccis: ob id eius decoctum prodeſt vuluis inſidentium, ac veſicæ vitiis auxiliatur. Viride folium tritum, veſparũ, crabronum, & apum ictibus illitu reſiſtit, adhæc ſerpentium venenis. Prodeſt menſibus fœminarum cum oleo coctum, & inflammationes cum pane ac polenta mitigat. Terna folia tenerrima per triduum commanducata, ex recenti butyro, liberant à tuſſi. Germina cum polenta trita, oculorum inflammationes, cum roſaceo & ruta teſtium, & cum irino oleo capitis doloribus auxiliantur. Eadẽ cum melle trita ſuſpiriis commendantur: ſed pota vomitiones mouent. Quanquam cortex radicis calculos diſſipa-

Lauro quãdo & quomodo vtantur coci.

Calculi, iecur, lumbrici & aures.

Vterus, veſica, menſes, venena & inflammationes.

Tuſsis, oculi teſtes, caput, ſuſpiria, vomitus, & calculi.

re fertur, nihilominus grauidis summoperè est cauendus, nam partus enecat. In remedio iacen-

Vuula & intestina.

tis vuulæ, foliorum, baccarúmue decoctum ad aquæ ternas partes, gargarizata calido exhibetur, & salubriter ad alui, intestinorúmque dolorem propinatur. Trita lauri folia, subindéq; olfacta, pestilentiæ contagia cohibent: tanto magis si

Partus & pruritus.

vrantur. Sunt qui celeritati partus multùm conferre putent lauri radicem, acetabuli mensura ex aqua potam, sed eam in rem efficacior habetur recens quàm arida. Tenerrima folia trita in vino, & illita, pruritus noctibus delent. Baccæ lauri,

Tabes, thorax, & columella.

quæ Græcis δαφνίδες nuncupantur, magis quàm folia calfaciunt. Cum melle vel passo, aut eclegmate cum aqua mulsa, tabescentibus prosunt: eodē modo & omnibus thoracis rheumatismis: nam & excoquunt pituitam, & eam expectorát. Restituunt prolapsam columellam, si cum æquali pondere cumini, hyssopi, origani & euphorbij, melle excipiantur, & summo capiti calidè applicentur. Eædem cum triticeo furfure iuniperi gra-

Vrina, capitis dolor, menses, vitiligo, & lentigines.

nis & allio contritæ, & super calente tegula vino subinde respersæ, pubíque admotæ, suppressam & remoratam vrinam euocant. In capitis dolore, numero impari eas ex oleo conterere, calfacere & admouere iuuat. Ex vino bibuntur aduersus scorpiones. Tritæ & appositæ, vel ex vino generoso, si absit febris, potæ, menses trahunt. Epinyctides & vitiligines ex oleo illitæ emaculant, & lentigines vlceráque capitis manantia ac furfures

Prurigo, phthiriasis, parturientes.

tollunt. Succus earundem cutis pruriginem & phthiriasim emendat. Septem lauri baccæ à prægnan-

gnantibus propediem parituris, cùm ſe dormitũ recipiunt, deuoratæ, facilem, fœlicémque partum præſtant. Bibuntur ex vino aduerſus ſcorpiones. Veterem tuſſim & orthopnœam ſanant. Baccæ illius lauri quæ tenuiora habet folia, ſerpentibus, araneis, & ſcorpionibus cum vino aduerſantur, illinuntúrq; ſalubriter lieni ac hepati, ex oleo & aceto, necnon gangrænis cum melle. Recentium ſuccus, aurium dolori ac grauitati inſtillatur cum vino vetere & roſaceo, earundémq; ſtrepitum coërcet. Ad fatigationes & perfrictiones ſucco earundem vngi, nitro adiecto, ſummè prodeſt. Venenata omnia laurino oleo perũctos fugiunt: Quod vnum etiam diſcutiendis neruorum vitiis, doloribus lateris relaxandis, & febribus frigidis vtile eſt, adhæc aurium grauitati in cortice punici tepefactum. Sic autem oleum id conficies. Baccas lauri quamplurimas maturitate turgentes in calida aqua diſcoque, & vbi diu ferbuerint, olei quod ex ſe dimiſerint ſupernatantis vndam, pennis leniter cogentibus & deducẽtibus, in idonea vaſa transfunde, & in vſum ſerua. Ex Plinio & Columella id poſtremum eſto, & ad ſuperiora veluti πάρεργον habeto. Pituitæ gallinarum medicina eſt in fame, & cubatus in fumo, vtique ſi ex lauro, vel herba ſabina fiat. His poſitis, ad Iuniperum, eiúſque baccas & vernicem commodùm tranſeo.

Tuſſis & orthopnœa.

Liẽ, hepar, gangrænæ, aures, & perfrictiones.

Nerui, latus, febres, aures.

Oleum lauri ad neruorum vitia, lateris dolores, febres frigidas, & aurium grauitatem.

Gallinarũ pituita.

Iuniperus, & eius baccæ, ac Vernix, cum medicis eorundem facultatibus & auxiliis.

AREA VII.

Hic de Iunipero, quæ Gallis nostratibus *Geneura* nuncupari solet, eò libentiùs, & alacriùs scripturus sum, quòd eius rami & caudices non illepidè topiarias hortorum vites & celebres attegias in magnatum viridariis fulciant & sustineant. Adhæc, quòd eius ligna plenis nauigiis Lutetiam deferantur in vsus varios, & fasciculatim per compita à baiulis hominibus declamentur, fouendis & recreandis ex illorum igne, calore & odore, cum corporibus, tum animis & spiritibus: Nam fumum vbi aduruntur non iniucundum expuunt & effundunt. Qui eximia odoris suauitate grassantia pestilentiæ contagia excludit, & sæuientem perniciem eluit. Sed ad eius historiá accedo. Iuniperi genera duo, apud nos, vt etiam alibi, reperiuntur, montibus vernacula. Vnum, humile, ramulis in terra sessilibus & parum se ab humo attollentibus: quibus spina est pro folio, coronarij rosmarini æmulo, sed angustiore, baccis primùm virentibus, deinde per maturitatem nigris, & nouis semper caducas occupantibus. Alterum, sublimiùs adolescit, caudice procero, cortice fragili & leuiter fatiscente, ligno fuluo & odorato, latioribus ramis aculeorú aceruo stipatis, & baccis alteri similibus: vtrique facies horrida, & pungentibus spinis minax, coma perpetuò virente, absque flore. Montes & colles lapidosamque humú amat vtraque: ob id in pla-

Iuniperi vsus in magnatum viridariis.

Lignorum Iuniperi fumus contra pestilentiæ contagia.

Duo genera Iuniperi.

in planis vel ægrè naſcitur, vel humilis & abiecta in his iacet, cubilibus ſanè quàm opportuna & grata cuniculorum: nam illius baccis & pilulis libenter veſcuntur: ex quo iuniperum olere, dum menſis apponuntur, & eduntur, vulgò dici ſolet. Porrò, licet iuniperi, vere nouo, cum aliis germinent arboribus, nihilominus omnium tardiſſimè fructum reddunt. Nam nouus fructus in iis autumno pendet, recénſque veterem, vt diximus, occupat, & ita ad bimatum prorogatur, baccis ſubnaſcentibus, quæ biennio hæreant, & ſi in arbore relinquantur marceſcant & corrugentur: ob id decerpuntur, & aliquandiu conditæ ſeruãtur in vſus, paulò pòſt tibi exponendos. Iuniperi lignum & materia fabricis tam ſub dio futuris, quàm terra obruendis admodum conuenit, ad multas annorum centurias incorrupta perdurans. Quod memorabili hiſtoria, ex Plinio, apertum notúmque faciemus. In Hiſpania, inquit, Sagunti aiunt templum Dianę Epheſiæ à Zacyntho aduectæ cum conditoribus, annis ducentis ante excidium Troiæ, vt autor eſt Bocchus, infráque oppidum ipſum id haberi. Cui pepercit religione inductus Annibal, iuniperi trabibus, etiam nunc, inquit Plinius, durantibus. Hinc ſanè mirari non licet, ſi Chymiſtæ aſſeuerent carbonem iuniperinum accenſum, & ſuo cinere obrutum, ignem integro anno fouere. Sed de arbore ſatis, nunc demũ de illius gummi agendum. Sunt qui tradant iuniperum ęſtiuis ſolibus lachrymam ſudare, quæ caloris vi durata in gummi coëat, quòd vernicem nuncupant: colore vbi primùm meti-

Cur Iuniperum ſapere dicantur cuniculi.

Iuniperi materia ad multos annos incorrupta manet.

Carbonem Iuniperi integro anno ignem fouere.

Vernicis Iuniperi color.

praestantia, & probatio.

tur, candido, dum senescit luteo, & nimia senecta in rufum degenerante. Praestantissimum, claro nitore lucet, ac prunis iniectum nidorem thuri non cedentem expirat. Eo vtuntur scriptores pennarij ad poliendam & exasperandam papyrum. Si colores quiuis infectorij eodem aliquantulùm imbuantur, ita tinguntur, vt pertinaciùs haereant, quàm deleri facilè possint: Quibus si farina eiusdem superiecta fuerit, summum nitorem conciliat. Non omittam quòd ex syncero vernice & oleo ex lini semine presso, fit vernix liquidus. Cuius vsus est ad illustrandas picturas, & ad nitorē ferro conciliandum. Vtilis etiam ad ambusta, & praecipuus ad dolores ac tumores haemorrhoidū. Sed id ad medica iuniperi auxilia reseruādum erat: de quibus sese hic offert dicendi locus. Verumenimuerò, priùs quàm id aggrediar, & de medicis iuniperi facultatibus dicam, precium operae facturum me puto, si defunctoriè & obiter admoneam medicinae cādidatos, (ne pro re salutari venenum exhibeant) quòd vbi Arabes sandaracham medicamentis inserendam praecipiunt, gummi iuniperi miscendum intelligant. Vbi verò à Graecis sandarachae fiet mentio, fossilis illa, rufa & auripigmento similis, concipiatur & vsurpetur. Nam saeculo Dioscoridis & Galeni, vt volūt, nondū venerat vernix in vsum, nisi succini nomine, cui & dotibus naturae, & viribus proximè accedit. Nunc ad medicas iuniperi & partiū eius facultates calamum conuerto.

Vernix liquidus & eius vsus.

Pulchra & summè notanda de vernice & sandaracha.

Ex iuniperino cinere & vino albo paratū lixinium, si hauriatur pondere vnciarum quatuor, valen-

valentissimè vrinam pellet. Quo auxilio visi sunt etiã hydropici sanati, nullo alio, diebus aliquot, adhibito remedio. Idem lixiuium scabiem curat & pruritum tollit, vbi eo sese perfuderint affecti. Paratur & ex iuniperi ligno balneum admirandæ virtutis & facultatis ad podagricos, hac forma. Accipe ligni iuniperi in scobem attriti & derasi libras XII. coque ex aqua in lebete magno, donec pars tertia fuerit consumpta: tum demum decoctũ vnà cum ligni rasura in labrum proiice, & in eo æger vmbilico tenus sedeat, ac ibi excruciata membra, corpore præpurgato blandè foueat. Vidimus, inquit Matthiolus, nõnullos podagricos in Bohemia, perpetuo cruciatu languẽtes, & in lectulo miserè iacentes, eo balneo aliquoties vsos, adeò reualuisse, vt expeditiores, quàm anteà, ad solita negocia redierint. Fit & ex iuniperina materie oleum per descensorium, vt Chymistę loquuntur, duobus aduersis fictilibus tum pariter vitreis instrumẽtis: quod calidũ ore contentũ carnificinam dentiũ mirificè demulcet, si ex frigida defluxione processerit. Sed ex baccis iuniperi longè pręstãtius euadit, & iucundissimo odore summè placet. Foliorum succus illinitur, bibitúrque vtiliter contra viperæ morsus. Cinis corticis lepras exterit: & tam folia, quàm ligna accensa serpentes fugant. Nũc de baccis dicendũ. Baccæ iuniperi vtiles sunt doloribus ventriculi, pectoris & laterũ, siue fumantur, siue ex earũ decocto partes illę foueãtur. Eædẽ & lauri, cuiusq; septenæ, addita cinnamomi vulgaris drachma, si in turturis ventrem confracta immittantur,

Vrina, hydropici, scabies, pruritus, & podagra.

Balneũ præstantissimũ ad podagricos.

Oleum iuniperinũ ad dentiũ cruciatus mirum.

Ventriculus, pectus, latus & partus.

& turtur inter assandũ gallinaceo adipe perfundatur, & tum demũ mulieri propediem pariturę, diebus alternis in escam vesperi exhibeatur, prægnãs facillimè & nequaquam laboriosè, vt ferũt, pariet. Iucundum sanè remedium ac suaue. Eædẽ ex nigro vino potæ, aluum, ventrísque tumores sistunt, & vteri strangulatibus prosunt. Saccharo conditæ, aut ex vino generoso coctæ, inflationes, tormina, eorúmque langores discutiunt, tusses concoquunt, & vrinas mouent. Confractæ, vino albo incoquuntur, vnà cum rosis, cupressi pilulis & myrti foliis, ad dentium cruciatus. Sanè si quis hoc decocto calido, addito aquę vitæ momento, os collucrit, vel insuccato ibidem linteolo, dolentem dentem vestiuerit, extemporaneum & mirabile experietur auxilium. Coxariis, seu ischiadicis quaternæ iuniperi pilulę, ex vino albo vtiliter propinantur. Addo quòd & baccarum & foliorum decoctum haustum, menses valentissimè proritat & elicit. Sed de baccis hactenus, vt vernici seu iuniperino gummi suum demus locũ: cuius vsus frequens occurrit. Iuniperi gummi, quòd vernicem nuncupari diximus, sanguinem naribus ruentem sistit, si cum oui cãdido teratur, & temporibus ac fronti illinatur. Ventriculum in biliosos vomitus effusum cohibet, si eius farina in ouo sorbili deglutiatur: quæ etiã cruẽtam alui proluuiem coërcet. Neruorum resolutionibus quas humores frigidi contraxerunt, opitulatur. Capitis destillationes suffitu discutit: & fluentes hæmorrhoidas illitu supprimit, sanguinísque excreationes cum idonea materia retinet.

Aluus, venter, vterus, tussis, tormina, & vrina.

Remedium extemporaneum ad dentiũ carnificinam.

Ischiadici & menstrua.

Sãguis nariũ, vomit⁹, alui proluuies, neruorũ resolutio, capitis destillationes, & hemorrhoides.

Sanguinis excreatio,

Vomi-

Vomitionem cum polline thuris & oui albo exceptus supprimit, si ventriculo calidè admoueatur: aluum quoque fluentem illitu retinet. Addito rosaceo vel myrtino, sedis rimas claudit: & hiantibus frigore pedum, manuúmue, scissuris, illitu succurrit. Catarrhum suffitu suspendit, arcétque ne præceps ad ima decumbat. Pituitam, quæ in ventriculo, vel intestinis hæserit, valenter expedit: & humorem qui à cerebro deorsum perniciter ruit, pulchrè continet. Fumus per infundibulum exceptus, dentium cruciatus mulcet, vbi ad dolentes peruenerit. Vliginosos fistularum sinus, vernicis puluis iis inditus resiccat, & mensium profluuia sistit. Grauedini suffitu auxiliatur. In summa, vernix viribus & facultatibus succini, vt diximus, pollet: calfaciens & exsiccãs secundo recessu, & nonnihil amaritudinis præ se ferens, quod hîc postremum erit.

vomitus, alui fluor, rhagades, catarrhus.

Dentes, fistulæ, mẽses, grauedo.

Sambucus arborea, & herbacea altera, Ebulus nuncupata, cum medicis vtriusque facultatibus & auxiliis. AREA VIII.

SAmbucus, vel, vt Quinto Sereno placet, Sabucus, Ἀκτὴ Græcis, & *sus* vel *suseau* Galliis vocata, duorum est generum. Prius in hortorum & vinearum sæpibus frequens & medullosum visitur, vmbellam, seu muscarium gerens candidis flosculis illustre: qui tanta odoris suauitate placent, vt eorum conditurâ nostrates acetum iucundissimum faciant. Semen fert baccis, seu acinis mollibus & paruis, lentóque humore

Duo Sambuci genera.

scatentibus, & sanguineo colore manus inficientibus. Materies ei mirè firma datur, & ob id scutis faciendis, vt perhibet Plinius, aptissima. Nam accepta plaga, (vt de ficu, tilia, salice, betula, & vtraque populo, illc idem testatur) se protinus contrahit, clauditque, & ob id ferrum contumaciùs transmittit, aut transmissum pertinaciter retinet. Alterũ sambuci genus agreste potiùs quàm hortẽse, Græcis chamæacte (quòd humi breuiùs iaceat, ac si esset pumila sambucus) Latinis Ebulus, & Gallis *Hyebla* dictũ, herbaceo generi propius accedit, quàm arboreo, quadrato caule constans, densis articulis geniculato, cui folia ex interuallis circa nodulos expanduntur, amygdalinis haud dissimilia, præter serratũ marginis ambitum. Graui odore planta hæc nauseam mouet, flore, acino, & muscario, sambuci æmula: sed odore longè dispari. Nascitur in opacis, vliginosis, & aquosis locis. Hæc perfunctoriè & obiter de vtriusque sambuci pictura & effigie scripta sint: Superest vt eodem penicillo, medicas vtriusque facultates depingere, pro nostræ Mineruæ tenuitate satagamus.

Materia sambuci scutis faciũdis apta.

Ebulus seu humilis sambucus.

Hydrops tympanites.

Stillatitia aqua radicum Sambuci maioris, & item minoris, hoc est Ebuli, hydrope tympanite laborantes mirificè iuuat: si huius vnciæ binæ, illius verò quaternæ, vtrisque simul mistis, ab ægrotante diebus xxx. continuis hauriãtur. Eiusdem sambuci tenerrima folia, quæ primo statim germinatu erumpunt, vnà cum pari pondere radicum plantaginis, suillæq; axungiæ veteris trita & subacta, podagricos dolores præsentaneo remedio

medio placāt. Succus foliorum, collectiones cerebri, & priuatim mēbranæ quæ circa cerebrum eſt, infuſus lenit. Eiuſdem, vt etiam ebuli, decoctum, recenter ambuſtorum inflammationes refrigerat: & canis morſum cum polenta ſanat, molliſſimis foliorum appoſitis. Aqua è ſambuci floribus fronti & ſincipiti illita, capitis dolores mitigat, qui à calido humore proceſſerint. Foliorum teneritudines & germina ex oleo & ſale eduntur, ad pituitam & bilem detrahendam. Acini tingūt capillum. Vtriuſque ſambuci decoctum in vino veteri, foliorum, ſeminis, vel radicis, ad binos cyathos potum, aluo aquas detrahit: ſed ventriculo ſummè eſt noxium, niſi roborantibus tam intus quàm foris ille pręmunitus fuerit. Succus è cortice radicis expreſſus, vomitum valentiſſimè mouet, & aquam intercutem excludit: præſtat idem è radicibus extractus. Vſta ſambuci folia & in puluerem trita, fluentem è naribus ſanguinem ſiſtunt. Decoctionis radicis & vini cyathi duo, hydropicos exinaniunt: & foliorum decoctum, inſidētibus vuluas & vteros emollit. Reſiſtunt folia ſerpentium ictibus in vino pota: & illiti cauliculi cum hircino ſeuo, podagris valde proſunt. Sed ad omnia efficacior eſt ſambucus minor. Baccarum vtriuſque ſuccus à recremento ſuo purgatus ſeu defæcatus, ſi cum melle optimo coquatur ad Zulapij conſiſtentiam, aurium dolores tollit, ſi calidus imponatur. Fūgi qui ad imam ſedem caudicis ſambuci reperiuntur (auriculam Iudæ proditoris vocant nonnulli) in aqua roſacea macerati, capitis dolores & columellę inflam-

[Margin: *Podagra, ambuſta, cerebrum, canis morſus, & capitis dolor.*]

[Margin: *Hydrops, vomitus, narium ſanguis, vterus, podagra & ſerpentes.*]

[Margin: *Iudæ auricula, auriū dolor, & columellæ inflammatio.*]

mationes emendant. Hoc loco mihi prætereundum non est, ſambucinum vnguentum omnium præſtantiſſ. ad ignis ambuſtiones, quod hoc paratur modo. Accipe corticis viridis ſambuci, qui ſtatim ſub primo deliteſcit libro herbacei coloris, libram vnam (vel quantum libuerit, habita ſequentiũ ratione) olei pluries loti in ſtillatitia florũ ſambuci aqua, libras duas, ſerueant ſimul aliquandiu: deinde in colatura expreſſa adde ceræ nouæ & odoratę, necnõ ſucci ſurculorum ſambuci, cuiuſque vncias quatuor: rurſus ferueãt quouſque ſuccus exhauriatur & vaneſcat: tũc ab igne auferto, & rudicula agitato, vt omnia ritè permiſceantur: ſub finem, adde vernicis liquidi vncias duas, & ouorum duorũ albumina, diu multúmque cochleari agitata. Tum demum miſce omnia diligẽter, & mundo vaſe ea in vſum reſerua. Hæc Andreas Matthiolus. Ad Ebuli medicas facultates accedo.

Compoſitio vnguenti ſambucini præſtantiſſ. ad ignis ambuſtiones.

Ebuli, ſeu minoris Sambuci, caules tenelli & cymæ, cum butyro recenti, vel oleo & ſale ſi coquantur, aluum lubricabunt, & ſparſa ex ſimplici decoctione foliorũ aqua, pulices necabit, ac muſcas fugabit. Radicum ſuccus procidẽtem ſedem reprimit, & anginam tollit, ſi calidus illinatur circa gulam, & inſuccato eo linteolo, exteriùs admoueatur. Semen per diutinas & multas aquæ lotiones à nigro circunſtante ſucco repurgatum, datur vtiliter ex decocto chamæpythios podagricis, iſchiadicis, & Hiſpanica lue laborantibus. Nam deiectoria vi eorum dolores eximiè mulcet, quòd ruentes in partes affectas humores par-

Aluus, pulices, muſcæ, procidentia ſedis.

Podagra, iſchias, hiſpanica lues.

partim reuocet, partim excludat. Radix in vino decocta & cibis data, hydropicos iuuat, & vteri ſpiracula laxat, eiúſque vitia emendat. Sunt qui Ebuli radicibus ſuccum eliciant, & ſubinde inſolent, ac in paſtillos digerant, & ad idoneum opportunúmque vſum ſeruēt. Hic clyſteribus infuſus, tam inteſtinorū, quàm coxendicum dolores à frigiditate & flatu obortos tollit. Quinetiam vtiliter fœminarū locis ad menſes euocādos ſupponitur, præſertim ſi lana exceptus intromittatur. Ebuli decocto commodè & ſalubriter ſuffiuntur qui febre diuturna vexati, in cachexiā, hoc eſt, malum corporis habitum deuenerunt: dummodò vētriculus & iecur interim odoratis aſtringentibus, & ad id conferentibus medicamentis, opportunè roborentur.

Hydrops, vterus.

Inteſtinorū & coxendicū dolor, menſes, & cachexia, ſeu malus corporis habitus.

HACTENVS quambreuiſſimè potuimus, ſed non tam accuratè quàm voluimus, medicas hortenſium materias, & earūdem facultates, methodo, vt res ipſa poſcere videbatur, perſpicua, & diſtincta, perſtrinximus, docere potiùs, quàm ornare contenti. Hoc potiſsimùm conſilio vt tenuis fortunæ hominibus, vrbanis ac ruſticis, quò nos inuitat chriſtiana charitas, aliqua ex parte populari iſta medicina conſuleremus. Quibus quoties libet non licet medicos accercere, aut inuiſere, & à pharmacopœis compoſita medicamenta, vel alia, ſumptu magno comparare. Præterea, vt medicinæ ſtudioſis feneſtram aliquam aperiremus ad huiuſcemodi auxiliares hortulos, patriæ, parētibus ac amicis, vbicunque locorum fuerint, deſcribendos, colendos, exponendos, & pro cuiuſque facultatibus, elegantiùs exornandos. Si in id conſilij rationes traducent ſuas, curabunt vt vetus medicina, & priſcus medendi vſus, ab omni impoſtura & ſuſpicione alienus, in apertam & deſideratam lucē, veluti poſtliminio, aliquando redeat: magno ſanè, & indicibili poſteritatis commodo.

ADMONITIO IN SEQVENTEM INDICEM, MORBORVM nomenclatorem.

VELIM, *optime* Lector, *te imprimis admonitum, me in proximo morborum* Indice, *multa sub vna morbi cuiuspiam vocula & inscriptione, aut affectæ partis nomenclatura simplici, varios affectus illi annexos & contingentes, ceu in fasciculum quempiam, de industria congeßisse, ne nimium turgeret* Index. *Exempli gratia, sub hac voce* CAPVT, *varios capitis affectus claudimus, & quæ capiti annexa sunt mala. Sub* DISTILLATIONE, *catarrhum, coryzam, branchum, & defluxus alios. Sub* SANGVINE, *quamuis illius excretionem, & à quacunque corporis parte, præter hæmorrhoides, & mẽstrua, quibus in Indice proprius datus est locus: Sic sub* VRINA, *omnia quæ circa lotium contingunt, præter dysuriam, stranguriam & Ischuriam, quæ suas in catalogo indices habent notulas: & ita de aliis, ne tibi sim verbosior æquo. Velim præterea te rogatum, ne nimiùm fidas & innitaris adnotatiunculis, quæ sparsim ipsis paginarum marginibus in hoc medico Hortulo inseruntur. Quare, folij in Indice notati, pagina vtraque non segniter tibi legenda & percurrenda erit, propterea quòd bis nonnunquam, imò verò ter quatérue, aut pluries, vnus & idem morbus cum suis auxiliis, variè ibi proponitur, variisque modis sanandus, in ipso cõtextu describitur. Hæc sunt quæ paucis te scire maximopere cupiebam in vsum sequentis* νοσογράφου *Indicis nostri. Fruere, & fœliciter vale.*

INDEX MORBORVM QVIBVS certa auxilia præſcribit Hortus hic medicus. Numeri folia indicant.

A

B

FINIS.